

გეორგი ბასვიანი

**ქოხუნისფური პარტიის
ეროვნული პოლიტიკა
ოქტომბრის რევოლუციის
გაგაჩების პერიოდში**

სახელგამი
1957

შესავალი

1957 წელს სრულდება დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის ორმოცი წლისთავი. ოქტომბრის რევოლუციით კაცობრიობის ისტორიაში დაიწყო ახალი ერა, სოციალისტური საზოგადოების აშენების ერა.

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუცია პირველ რიგში განხორციელდა ცენტრალურ რუსეთში. რუსი ერის პროლეტარიატმა უღარიბეს გლეხობასთან ერთად დაამხო საკუთარი ერის ბურჟუაზიისა და მემამულეთა ბატონობა და დაამყარა საბჭოთა ხელისუფლება. საბჭოთა ხელისუფლებამ პირველ რიგში მოითხოვა ომის შეწყვეტა, მოახდინა მემამულეთა მიწების ნაციონალიზაცია, შემოიღო რევსაათიანი სამუშაო დღე. განახორციელა ფაბრიკა-ქარხნებისა და ბანკების ნაციონალიზაცია.

ცენტრში გამარჯვებულმა საბჭოთა ხელისუფლებამ მოსპო რუსი ერის მიერ არარუსი ხალხების ეროვნული ჩაგვრა და კანონით აკრძალა ყოველგვარი ეროვნული პრივილეგიები. საბჭოთა მთავრობამ უფლება მისცა რუსეთის იმპერიაში შემავალ არარუს ეროვნებებს თვითონ განეკთ საკუთარი თავი — გამოყოფოდნენ საბჭოთა რუსეთს, ან სრული თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე დარჩენილიყვნენ მის შემადგენლობაში.

რუსი ერის ბურჟუაზიისა და მემამულეთა ბატონობის დამხობამ ვხა გაუკაფა რუსეთის იმპერიაში შემავალ ჩაგრულ

ეროვნებათა მშრომელ მასებს დაემხოთ საკუთარი ერის ბურჟუაზიისა და მემამულეთა ბატონობა. ცენტრში გამარჯვებული რევოლუცია სწრაფად მოედო მთელ რუსეთს. არარუს ეროვნებათა ბურჟუაზიამ, რომელიც ეყრდნობოდა საერთაშორისო იმპერიალიზმის ძალას, საკუთარი ბატონობის შენარჩუნებისა და განმტკიცების მიზნით, მოახერხა ზოგიერთი განაპირა მხარის (ამიერკავკასია, უკრაინა, ბალტიისპირეთი, ფინეთი და სხვ.) დროებითი გამოყოფა საბჭოთა რუსეთისაგან, სადაც ეროვნული ბურჟუაზიის მიერ ადგილობრივი ხალხის ჩაგვრას ზედ დაერთო უცხოელი იმპერიალისტების მიერ ამ ხალხების სოციალური, პოლიტიკური და ეროვნული ჩაგვრა. არარუს ეროვნებათა მშრომელი მასები საკუთარი გამოცდილებით დარწმუნდნენ, რომ ეროვნულ ბურჟუაზიასა და უცხოელ იმპერიალისტებს მათთვის მხოლოდ სამუდამო მონობა მოჰქონდათ. ამიტომ მათ დაგმეს საკუთარი ბურჟუაზიის რეაქციული, გამთიშველური პოლიტიკა და მოითხოვეს საბჭოთა რუსეთთან მჭიდრო კავშირის დამყარება. მათ საკუთარი ბურჟუაზიისა და უცხოეთის იმპერიალისტების ბატონობის დამხობისათვის ბრძოლაში დახმარებისათვის მიმართეს დიდ რუს ერს, მის მოწინავე კლასს — პროლეტარიატს, რომელსაც არ შეეძლო გულგრილად ეცქირა საერთაშორისო იმპერიალიზმის წინააღმდეგ თავის თანამოძმეთა უთანასწორო ბრძოლისათვის. რუსი და მოძმე ეროვნებათა მშრომელი მასების გაერთიანებული ძალებით შესაძლებელი გახდა მთელ რუსეთში სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვება.

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუცია, რომელმაც დედამიწის ერთ მეექვსედ ნაწილზე დაამხო კაპიტალისტებისა და მემამულეთა ბატონობა და დაამყარა პროლეტარიატის დიქტატურა, განხორციელებულ იქნა მუშათა კლასისა და მშრომელი გლეხობის მიერ კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით, დიდი ლენინის მეთაურობით.

რუსეთში პროლეტარული რევოლუციის გამარჯვებამ ლახვარი ჩასცა მსოფლიო კაპიტალიზმს, შეარყია მისი საყრ-

დენები და მოახდინა შემობრუნება საერთაშორისო მუშათა მოძრაობის ისტორიაში. მან ჩაგრულ ხალხებს დაანახვა კაპიტალიზმისაგან განთავისუფლების რეალური გზა.

ოქტომბრის რევოლუციის შედეგად რუსეთი გამოვიდა პირველი მსოფლიო ომიდან, რამაც იხსნა ასეულ ათასობით მშრომელი ადამიანის სიცოცხლე და შესაძლებელი გახდა ქვეყნის მშვიდობიან მშენებლობაზე გადასვლა. სოციალისტური მშენებლობის ინტერესებმა მოითხოვა რუსეთის ყველა ერის ერთიან საკავშირო სახელმწიფოდ გაერთიანება, რაც განხორციელდა 1922 წელს. სსრ კავშირის შექმნამ ხელი შეუწყო მასში შემავალი ყველა ერის ეკონომიურ და კულტურულ განვითარებას, პირველ რიგში, ჩამორჩენილი ერების განვითარებას. სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებამ ფართო შემოქმედებითი გზა გაუხსნა წინათ ჩაგრულ ეროვნებათა მეცნიერების, ლიტერატურის, ხელოვნებისა და სახალხო განათლების განვითარებას.

საბჭოთა კავშირის ხალხებმა უმოკლეს დროში განახორციელეს ქვეყნის სოციალისტური ინდუსტრიალიზაცია და სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია კულტურული რევოლუცია და ექსპლოატატორული კლასების სრული ლიკვიდაცია. ყველა ამ გარემოებამ შესაძლებელი გახდა სოციალიზმის აშენება და სსრ კავშირის ხალხთა გარდაქმნა ახალ ყაიდაზე. სსრ კავშირში სოციალიზმის აშენებამ ბოლო მოუღო უმუშევრობასა და სიღატაკეს, ეროვნულ შუღლსა და უთანასწორობას. სოფლის მეურნეობისა და მრეწველობის სწრაფ წინსვლასთან ერთად, გაიზარდა ხალხთა მატერიალური კეთილდღეობა. ამჟამად სსრ კავშირში არ არსებობენ ჩამორჩენილი ერები, მოძვე რუსი ერის ყოველმხრივი დახმარების შედეგად სსრ კავშირის ყველა ერი გადაიქცა მოწინავე კულტურის, ეკონომიკისა და სახელმწიფოებრიობის მქონე ერად.

მსოფლიო კაპიტალისტური სამყაროს გვერდით სსრ კავშირის არსებობამ, მისმა ორმოცი წლის ისტორიამ, მის მიერ

მოპოვებულმა გიგანტურმა წარმატებებმა დაამტკიცეს, რომ
სოციალისტურ სისტემას უდიდესი უპირატესობა აქვს კაპი-
ტალისტურ სისტემასთან შედარებით. მეორე მსოფლიო ომის
შემდეგ სოციალისტური სისტემის მსოფლიო სისტემად გა-
დაქცევამ დაამტკიცა, რომ მთელი მსოფლიოს ხალხთა ცხოვ-
რება საბოლოოდ ვერ ასცდება სოციალიზმის გზას.

თ ა მ ი

კომუნისტური პარტიის თეორია და პროგრამა ეროვნულ საკითხში

მეცნიერული სოციალიზმის ფუძემდებლებმა კ. მარქსმა და ფ. ენგელსმა მოგვცეს ძირითადი სახელმძღვანელო დებულებები ეროვნულ საკითხზე. მათ ისტორიაში პირველად გაარკვეეს ეროვნული საკითხის კლასობრივი არსი და დაამტკიცეს, რომ ეროვნული ჩაგვრა დაკავშირებულია სოციალურ ჩაგვრასთან, რომ წარმოების საშუალებებზე კერძო საკუთრება ქმნის არა მარტო ერთი ადამიანის მიერ მეორის ექსპლოატაციის შესაძლებლობას, არამედ, აგრეთვე ერთი ერის მიერ მეორე ერის ჩაგვრის საფუძველსაც. მარქსისა და ენგელსის ამ დებულებას უდიდესი პრინციპული მნიშვნელობა აქვს. მას შემდეგ, რაც გამორკვეულ იქნა ეროვნული ჩაგვრის ძირითადი მიზეზი და საფუძველი, შესაძლებელი გახდა ამ ჩაგვრის საბოლოო მოსპობის გზების დასახვა. მარქსისა და ენგელსის მოძღვრებიდან ლოგიკურად გამომდინარეობს უმნიშვნელოვანესი დასკვნა იმის შესახებ, რომ ეროვნული საკითხის საბოლოო გადაწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ კაპიტალიზმის დამხობისა და სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების შედეგად, წარმოების საშუალებებზე კერძო საკუთრების მოსპობის შედეგად პროლეტარული რევოლუცია — მიუთითებდნენ მარქსი და ენგელსი „კომუნისტური პარტიის მანიფესტში“ — ერთი

ინდივიდუუმის მიერ მეორის ჩაგვრის მოსპობასთან ერთად, მოსპობს აგრეთვე ერთი ერის მიერ მეორის ჩაგვრასაც.

კაპიტალისტური საზოგადოების ღრმა მეცნიერული ანალიზის საფუძველზე მარქსი და ენგელსი იმ დასკვნამდე მივიდნენ, რომ პროლეტარიატის ბრძოლა ბურჟუაზიის წინააღმდეგ თავისი არსით ინტერნაციონალურია, რომ პროლეტარიატის გამარჯვების აუცილებელი პირობაა ყველა ქვეყნის მუშების ძმური სოლიდარობა. ამიტომ ერთი ერის მიერ მეორე ერის ჩაგვრისა და ექსპლოატაციის პოლიტიკას პროლეტარიატმა უნდა დაუპირისპიროს ყველა ეროვნების მუშათა ურთიერთდახმარების პოლიტიკა, ბურჟუაზიული ნაციონალისტური იდეოლოგიის წინააღმდეგ უნდა წამოაყენოს პროლეტარული ინტერნაციონალიზმი. მარქსმა და ენგელსმა წამოაყენეს უკვდავი ლოზუნგი „პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!“, რომელიც მსოფლიო მუშათა მოძრაობის ძირითად ლოზუნგად გადაიქცა.

მარქსი და ენგელსი უდიდეს ბოროტებად თვლიდნენ ეროვნულ ჩაგვრას და ილაშქრებდნენ მისი ყოველგვარი გამოვლინების წინააღმდეგ. მათ ანალიზი გაუკეთეს ირლანდიის, ინდოეთის, ჩინეთის, ევროპის ჩაგრული ხალხების მდგომარეობას და მოგვცეს ძირითადი გამოსავალი დებულებები ეროვნულ-კოლონიური საკითხის შესახებ. მარქსმა და ენგელსმა განსაკუთრებით გაუსვეს ხაზი გაბატონებული ერების პროლეტარიატის როლს ჩაგრული ხალხების განთავისუფლების საქმეში. ისინი გაბატონებული ერების მუშათა კლასს მიმართავდნენ მხურვალე მოწოდებით — აქტიურად ემოქმედათ ჩაგრული ხალხების განთავისუფლებისათვის და მიუთითებდნენ, რომ ჩაგრული ხალხების განთავისუფლება გაბატონებული ერების პროლეტარიატის გამარჯვების აუცილებელი პირობაა. ინგლისის მუშათა კლასი, — წერდა მარქსი, — ვერასოდეს იერ შეძლებს გადაღვას გადამწყვეტი ნაბიჯი თავისი განთავისუფლებისაკენ, თუ საბოლოოდ არ გაწყვეტს ყოველგვარ კავშირს თავისი ერის გაბატონებული კლასების პოლიტიკასთან ირლანდიის საკითხში, თუ ის არ დაიწყებს ირლანდიის ჩაგრულ მასებთან ერთად მოქმედებას და თვითონ არ იკის-

რებს ინიციატივას თავისი ქვეყნის ბურჟუაზიის დამხობისა და ირლანდიის ხალხის განთავისუფლების საქმეში¹.

მარქსი და ენგელსი დიდ ყურადღებას აქცევდნენ ინდოეთის, ჩინეთისა და სხვა კოლონიური ქვეყნების ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას და მხურვალედ უჭერდნენ მხარს მას. ისინი აღშფოთებულნი იყვნენ ინგლისის იმ კოლონიზატორული პოლიტიკის გამო, რომელსაც ინდოეთში ატარებდა. 1881 წლის 19 თებერვალს მარქსი დანიელსონს სწერდა, რომ ის თანხა, რომელსაც ინგლისელები ყოველწლიურად ართმევენ ინდოელებს, აღემატება ინდოეთის მიწათმოქმედებისა და მრეწველობის 60 მილიონი მუშაკის შემოსავლის საერთო თანხას. ეს, — დასძენდა მარქსი, — „სისხლიანი და აღმაშფოთებელი საქმეა!“².

მარქსმა და ენგელსმა დიდი ადგილი დაუთმეს ცარიზმის დიდმპყრობელური და კოლონიზატორული პოლიტიკის მხილვას. მეფის რუსეთი მათ მთელი ევროპის რეაქციის ბურჟად მიაჩნდათ. ამიტომ ისინი მხარს უჭერდნენ თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ მიმართულ ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას. ისინი განსაკუთრებული თანაგრძნობით ეპყრობოდნენ პოლონეთის, კავკასიის და რუსეთის იმპერიის განაპირა მხარეთა სხვა ხალხების ეროვნულ-განმათავისუფლებელ ბრძოლას. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მარქსი და ენგელსი, რომლებიც მხარს უჭერდნენ კავკასიის ხალხთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას, სასტიკად ილაშქრებდნენ თურქეთის მიერ ამ ხალხების ძალდატანებით შეერთების წინააღმდეგ. მარქსი და ენგელსი მიუთითებდნენ, რომ კავკასიასთან შედარებით რუსეთი უფრო განვითარებული ქვეყანაა და ამიტომ იქ მის ბატონობას პროგრესული მნიშვნელობა აქვს. ხოლო განვითარების დაბალ საფეხურზე მდგომი თურქეთის ბატონობას მოყვებოდა კავკასიის ხალხთა ფიზიკური განადგურება და მათი კულტურის დონის დაქვეითება.

¹ К. Маркс, Ф. Энгельс, соч. т. XXVI, стр. 33, 1935.

² К. Маркс, Ф. Энгельс, соч. т. XXVII, стр. 113, 1935.

პარქსმა და ენგელსმა მოგვცეს ეროვნული საკითხისადმი დიალექტიკური მეთოდის მიყენების საუკეთესო ნიმუში. ეროვნული მოძრაობის შეფასებისას მარქსი და ენგელსი ძირითად კრიტერიუმად აყენებდნენ პროლეტარიატის კლასობრივი ბრძოლის ინტერესებს. უწყობს თუ არა ხელს ესა თუ ის ეროვნული მოძრაობა პროლეტარიატის კლასობრივ ბრძოლას? აი რის მიხედვით აფასებდნენ მარქსი და ენგელსი ყოველგვარ ეროვნულ მოძრაობას. აქედან გამომდინარე მარქსი და ენგელსი მიუთითებდნენ, რომ ობიექტური პირობების შეცვლასთან დაკავშირებით, შესაძლებელია ესა თუ ის პროგრესულ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა გადაიქცეს რეაქციულ მოძრაობად და, პირიქით, რეაქციული — პროგრესულად. 1851 წელს ენგელსი სწერდა მარქსს, რომ პოლონეთის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის პროგრესული მნიშვნელობა დროებითია, რომ ამ მოძრაობას ასეთი მნიშვნელობა ექნება მხოლოდ იმ დრომდე, ვიდრე რუსეთში აგრარული რევოლუცია მოხდებოდეს¹.

II ინტერნაციონალის ოპორტუნიტებმა დაივიწყეს მარქსისა და ენგელსის ეს დებულებანი. კიდევ მეტი, მათ ეროვნული საკითხი შემოფარგლეს ევროპის ზოგიერთი „კულტურული“ ერებით, მხედველობიდან გამოტოვეს აფრიკისა და აზიის მრავალმილიონიანი ჩაგრული ხალხები, რომლებიც ევროპის „ცივილიზატორთა“ კოლონიური უღლის ქვეშ გმინავდნენ. მათ ვერც კი გაბედეს თეთრკანიან და შავკანიან ჩაგრულ ხალხთა საკითხის ერთად დასმა. II ინტერნაციონალის ოპორტუნიტები ეროვნულ საკითხს განიხილავდნენ იზოლირებულად, როგორც წმინდა უფლებრივ საკითხს და არ უკავშირებდნენ მას პროლეტარული რევოლუციისა და პროლეტარიატის დიქტატურის საკითხს.

ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას პყავს ერთი საერთო მტერი — კაპიტალიზმი. ინტერესთა ეს ერთიანობა პოითხოვს კომუნიზმისათვის პროლეტარიატის ბრძოლისა და დამოუკიდებლობისათვის ჩაგრულ ხალხთა მოძრაობის შეერ-

¹ K. Маркс, Ф. Энгельс, соч., т. XXI, стр. 210, 1929.

თებას ერთიან ძალად. ლენინიზმმა ეროვნული საკითხი სოციალისტური რევოლუციისა და პროლეტარიატის დიქტატურის საერთო საკითხის შემადგენელ ნაწილად გამოაცხადა.

ამრიგად, ლენინიზმმა არა მარტო აღადგინა და შემდგომ განავითარა მარქსისა და ენგელსის შეხედულებანი ეროვნულ საკითხზე. არამედ იმპერიალიზმის ეპოქისათვის დამახასიათებელ თავისებურებებთან შეფარდებით ახლებურად დააყენა იგი. ე. ი. ლენინის მეთაურობით ბოლშევიკურმა პარტიამ ეროვნული საკითხის ახლებურად დაყენებასთან ერთად მოგვცა ეროვნული საკითხის საბოლოო გადაწყვეტის მეცნიერული პროგრამა.

ჩერ კიდევ რსდმპ I ყრილობამ აღიარა რუსეთის იმპერიაში შემავალი ერების თვითგამორკვევის უფლება, ხოლო ყრილობაზე ხაზი გაესვა იმას, რომ იქმნებოდა „რუსეთის“ სოციალ-დემოკრატიული პარტია და არა „რუსული“ პარტია. მაგრამ I ყრილობას არ მიუღია გარკვეული პროგრამა ეროვნულ საკითხში. პარტიის პროგრამის მიღება შესაძლებელი გახდა მხოლოდ რსდმპ II ყრილობაზე, რომელიც წარმოადგენდა მობრუნების პუნქტს საერთაშორისო მუშათა მოძრაობაში. პროგრამაში, რომელიც შემუშავებულ იქნა „ისკრის“ რედაქციის მიერ, გათვალისწინებული იყო ლენინის ყველა ძირითადი შენიშვნა და მითითება. რსდმპ II ყრილობამ მიიღო ახალი ტიპის მარქსისტული პარტიის პირველი რევოლუციური პროგრამა. პროგრამაში ხაზგასმით იყო მითითებული, რომ რსდმპ პარტიის უახლოესი ამოცანაა თვითმპყრობელობის დაპყრობა და დემოკრატიული წყობილების დამყარება, ხოლო პარტიის საბოლოო მიზანი — პროლეტარიატის დიქტატურის საშუალებით სოციალისტური საზოგადოების აშენება. პარტია ხედავდა, რომ ამ მიზნის განხორციელება ბევრად იყო დამოკიდებული ეროვნული საკითხის სწორ დაყენებასა და გადაჭრაზე. ამიტომ II ყრილობის მიერ მიღებულ პროგრამაში დიდი ადგილი ჰქონდა დათმობილი ეროვნულ საკითხს. საერთო დემოკრატიულ უფლებებთან ერთად პროგრამა მოითხოვდა: ყველა მოქალაქის სრულ თანასწორუფლებიანობას მიუხედავად რასისა და ეროვნებისა, მშობლიური ენის შემოღებას

ყველა ადგილობრივ საზოგადო და სახელმწიფო დაწესებულებებში სახელმწიფოებრივი ენის თანაბრად და ყველა მოქალაქის უფლებას — მიიღოს განათლება და ილაპარაკოს მშობლიურ ენაზე, საოლქო თვითმმართველობას იმ ადგილებისათვის, რომლებიც განსხვავდებიან განსაკუთრებული საყოფაცხოვრებო პირობებითა და მოსახლეობის ეროვნული შემადგენლობით. პროგრამის მე-9 პუნქტი ითვალისწინებდა „სახელმწიფოს შემადგენლობაში შემავალი ყველა ერის თვითგამორკვევის უფლებას“.

ბოლშევიკური პარტია თავიდანვე დიდ ყურადღებას აქცევდა ეროვნულ საკითხში ვ. ი. ლენინის მიერ აღიარებულ პროგრამულ დებულებათა პროპაგანდას, ინტერნაციონალური პრინციპის თანმიმდევრულად განხორციელებას თვით პარტიის ორგანიზაციულ მშენებლობაში. ამ მიმართულებით, რუსეთის სხვა ბოლშევიკურ ორგანიზაციებთან ერთად, დიდ მუშაობას აწარმოებდა ამიერკავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაცია. „ჩვენში და კავკასიაში, — წერდა ვ. ი. ლენინი 1913 წელს, — ს.-დ. ქართველები + სომხები + თათრები + რუსები ათ წელიწადზე მეტ ხანს მუშაობდნენ ერთად, ერთიან ს.-დ. ორგანიზაციაში. ეს ფრაზა კი არ არის, არამედ ეროვნული საკითხის პროლეტარული გადაწყვეტაა. ერთადერთი გადაწყვეტა“¹.

მარქსიზმ-ლენინიზმმა ეროვნულ საკითხს განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია პირველი მსოფლიო ომის წინა პერიოდში. 1905 — 1907 წლების რევოლუციით შეშინებულმა თვითმპყრობელობამ რევოლუციის დამარცხების შემდეგ, სტოლიპინის რეაქციის წლებში, კიდევ უფრო გააძლიერა დიდმპყრობელური შოვინიზმისა და ნაციონალიზმის ქადაგება, რისთვისაც იყენებდა პოლიციურ აპარატს, რეაქციონერ პროფესორებს, მეცნიერებს, ჟურნალისტებს, დეპუტატებს, სათათბიროს, სკოლებს, თეატრებს, ეკლესიებს, პრესას და სხვ. ცარხში მილიონებსა და მილიარდებს ხარჯავდა რევოლუციის საბოლოო აღგვისა და პროლეტარიატის კლასობრი-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 35, გვ. 76.

ვი შეგნების მოსაწამლავად. ამ გარემოებას მოყვა, ერთი მხრივ, ეელიკორუსული შოვინიზმის გაძლიერება, ხოლო მეორე მხრივ, ადგილობრივი ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის აყვავება, რამაც კიდევ უფრო გააძლიერა არარუსი ხალხების ეროვნული ჩაგვრა. ყოველივე ეს, მიუთითებდა ვ. ი. ლენინი, რუსეთის ყველა კუთხის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციებისაგან მოითხოვს უფრო მეტი ყურადღება მიაქციონ ეროვნულ საკითხს და გამოიმუშაონ მარქსისტული გადაწყვეტილებანი ყველა ეროვნების პროლეტართა ინტერნაციონალური სულისკვეთებით აღზრდის უზრუნველსაყოფად.

პირველი მსოფლიო ომის წინა პერიოდში ბოლშევიკების მიერ ეროვნულ საკითხზე ყურადღების გამახვილება იმითაც იყო გამოწვეული, რომ ამ დროს დაიწყო რევოლუციის მკვეთარი აღმავლობა და უკვე დამოუკიდებლად გაფორმებულ ბოლშევიკურ პარტიას სურდა ჰქონოდა თანმიმდევრული და გაშლილი სამოქმედო პროგრამა ეროვნულ საკითხში.

სწორედ ამიტომ იყო, რომ ბოლშევიკური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის კრავოვის თათბირმა (1913 წლის იანვარი) ეროვნულ საკითხს განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია. თათბირმა მოუწოდა რუსეთის ყველა ეროვნებათა მუშებს ებრძოლათ ნაციონალიზმის ყოველგვარი გამოვლინებების წინააღმდეგ და მკიდროდ გაერთიანებულიყვნენ პარტიის ირგვლივ. რსდმპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის პორონინოს თათბირმა (1913 წლის ოქტომბერი) კვლავ განიხილა ეროვნული საკითხი და აღნიშნა, რომ ბურჟუაზიული ნაციონალიზმი იწვევს მშრომელთა გათიშვას და ზურგს უმაგრებს მონარქიას. ამიტომ მან კვლავ მოუწოდა პარტიულ ორგანიზაციებს ყოველგვარი ნაციონალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლისაკენ და ეროვნულ საკითხში სწორ, მარქსისტულ გადაწყვეტილებათა შემუშავებისაკენ.

რუსეთის ზოგიერთი სოციალ-დემოკრატები, განსაკუთრებით ბუნდი და განაპირა მხარეების სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების ერთი ნაწილი, რომლებმაც მიიღეს ე. წ. „კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის“ პროგრამა, ვერ აღმოჩნდნენ მოწოდების სინალლეზე.

კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის პროგრამა პირველად წამოაყენეს ავსტრიელმა სოციალ-დემოკრატებმა ბაუერისა და შპრინგერის (რენერის) მეთაურობით. ამ პროგრამის ძირითადი შინაარსი იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ერად აღიარებს სხვადასხვა ტერიტორიებზე გაფანტულ ხალხთა იმ ჯგუფებს, რომლებიც ერთმანეთს გვიანან ხასიათებით. ან ადამიანისათვის დამახასიათებელი სხვა თვისებებით, და ასეთნაირად შექმნილ ერს აძლევს კულტურული თვითგამორკვევის უფლებას. კულტურული თვითგამორკვევის უფლება ნიშნავს იმას, რომ ავტონომიაში გაერთიანდნენ ადამიანთა ჯგუფები, ეროვნული ნიშნის მიხედვით, სადაც არ უნდა ცხოვრობდნენ ისინი, ე. ი. ტერიტორიისაგან დამოუკიდებლად (ამიტომ ეწოდება ამ ავტონომიას ნაციონალური) და მათ მიეცეთ ეროვნული სკოლების, თეატრების და სხვა კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებათა შექმნის და მართვის უფლება, ე. ი. მხოლოდ და მხოლოდ კულტურული საკითხების გადაწყვეტის უფლება (ამიტომ ეწოდება ამ ავტონომიას კულტურული). კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის პროგრამა მეტად რეაქციული და მავნე იყო, რადგან: ჯერ ერთი, იგი პოლიტიკურ უფლებებს მთლიანად ტოვებდა გაბატონებული ერის, მისი გაბატონებული კლასის ხელში, რაც, ერთი მხრივ, ძალაში ტოვებდა ერთი ერის მიერ მეორის პოლიტიკურ ჩაგვრას, ხოლო, მეორე მხრივ, ფიქციად აქცევდა კულტურული თვითგამორკვევის უფლებას; მეორე, კულტურულ-ნაციონალურ ავტონომია ზღუდავდა ერთა თვითგამორკვევის უფლებას, დაყავდა იგი კულტურული ავტონომიის უფლებამდე, რითაც უგულებელყოფდა ერის სუვერენობას, მის პოლიტიკურ უფლებებს, მისთვის დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნას; მესამე, კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის პროგრამას ეროვნული საკითხის გადაჭრის საშუალებად მიაჩნდა არა არსებული წყობილების რევოლუციური გზით შეცვლა, არამედ დემოკრატიული არჩევნების მოწყობა, რაც ნიშნავდა რევოლუციონიზმისა და რეფორმიზმის შეტანას მუშათა მოძრაობაში; მეოთხე, კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია მოითხოვდა პარტიის დანაწილებას ეროვნული ნიშნის მიხედვით.

იგი განსაკუთრებით მკვეთრად და საშიში იყო რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტიისათვის, რომელიც თავის რიგებში აერთიანებდა სხვადასხვა ეროვნებათა წარმომადგენლებს და ბოლოს, რაც მთავარია, კულტურულ-ნაციონალურ ავტონომია ხელს კი არ უწყობდა პროლეტარიატის კლასობრივი ბრძოლის შემდგომი განვითარების საქმეს, არამედ პირიქით, უნერგავდა მუშებს ბურჟუაზიული ნაციონალიზმისა და რეფორმიზმის იდეებს. ქადაგებდა არა ყველა ეროვნების პროლეტართა ერთიანობას, არამედ მათ დაქსაქსვას ცალკეული ეროვნების მიხედვით.

კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის მთელი პროგრამა აგებული იყო „ნაციონალური კულტურის“ ლოზუნგზე. ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში „ნაციონალური კულტურის“ ნიშნით აკეთებდნენ თავიანთ რეაქციულ საქმეებს ყველა ეროვნებათა შერაზმელები და ბურჟუაზიული ნაციონალისტები. ისინი ამ ლოზუნგით მოითხოვდნენ ბურჟუაზიული კულტურისა და იდეოლოგიისადმი ბრმა მორჩილებას.

შეუძლია თუ არა რუს მარქსისტს კაპიტალიზმის დროს საკუთარი ერის კულტურის ლოზუნგი მიიღოს? ჩვენი საქმეა, — გვასწავლის ლენინი, — ვებრძოლოთ ველიკოროსთა გაბატონებულ, შერაზმულ და ბურჟუაზიულ ნაციონალურ კულტურას. განეავითაროთ მხოლოდ და მხოლოდ ინტერნაციონალურ საფუძველზე და სხვა ქვეყნების მუშებთან უმჭიდროეს კავშირში ის ჩანასახები, რომლებიც ჩვენს დემოკრატიული და მუშათა მოძრაობის ისტორიაშიც მოიპოვება. ებრძოლო ჩვენს ველიკოროს მემამულეებსა და ბურჟუებს. იბრძოლო მისი „კულტურის“ წინააღმდეგ. ინტერნაციონალიზმის გული-სათვის... აი რა არის შენი ამოცანა, და არა ის, რომ იქადაგო, დაეშვა ნაციონალური კულტურის ლოზუნგი¹. იგივე ითქმის სხვა ეროვნებათა კულტურის ლოზუნგზეც. ბუნდი, რომელიც აყენებდა ებრაული კულტურის ლოზუნგს და მოითხოვდა კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიას, მხარს უჭერდა ებრაე-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 20, გვ. 12.

ლი ბურჟუეზიების პოლიტიკას და ძირს უთხრიდა მუშათა ინტერ-
ნაციონალურ ერთიანობას.

ვ. ი. ლენინმა დაასაბუთა, რომ ბურჟუაზიული საზოგადოე-
ბის ყველა ერის კულტურაში მოიპოვება დემოკრატიული და
სოციალისტური კულტურის ელემენტები, მაგრამ ამ პერიოდ-
ში ბატონობს მემამულეებისა და ხუცების კულტურა. ამიტომ
„ნაციონალური კულტურის“ ბურჟუაზიული ლოზუნგის წინა-
აღმდეგ ბოლშევიკურმა პარტიამ წამოაყენა „დემოკრატიზმისა
და მსოფლიო მუშათა მოძრაობის ინტერნაციონალური კულ-
ტურის ლოზუნგი“. „დემოკრატიზმისა და მსოფლიო მუშათა
მოძრაობის ინტერნაციონალური კულტურის“ ლოზუნგს რომ
ვაყენებთ, — აღნიშნავდა ვ. ი. ლენინი, — თ ვ ი თ ე უ ლ ი
ნაციონალური კულტურიდან ჩვენ ვიღებთ მ ხ ო ლ ო დ მის
დემოკრატიულ და სოციალისტურ ელემენტებს, ვიღებთ მათ
მ ხ ო ლ ო დ და უ თ უ ო დ თ ვ ი თ ე უ ლ ი ერის ბურჟუა-
ზიული კულტურის, ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის საპირის-
პიროდ¹.

კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის მეთოდოლოგიუ-
რი საფუძველი იყო ერის იდეალისტური თეორია, რომელიც
ბაუერმა და შპრინგერმა წამოაყენეს და რომელიც, თავის
მხრივ, ორგანულად იყო დაკავშირებული „ნაციონა-
ლური კულტურის“ ბურჟუაზიულ ლოზუნგთან. ამ
თეორიის მიხედვით ერის ერთადერთ განმსაზღვრელ ნიშანს
წარმოადგენს „ნაციონალური ხასიათის ერთობა“, ანუ, სხვა-
ნაირად, „კულტურული ერთობა“, რომელიც დაკავშირებული
არ არის ტერიტორიასთან. მართლაც, თუკი დავუშვებთ, რომ
ერის ერთადერთი განმსაზღვრელი ნიშანი „კულტურის ერთო-
ბაა“, მაშინ უნდა ვაღიაროთ ისიც, რომ ეროვნული საკითხი
მხოლოდ კულტურის სფეროთი შემოიფარგლება, რომ ერთა
თვითგამორკვევის უფლება მხოლოდ კულტურული თვითგამო-
რკვევის უფლებით განისაზღვრება. ასეთ შემთხვევაში უნდა
ვაღიაროთ ისიც, რომ პროლეტარიატმა თავის ძირითად ლო-
ზუნგად უნდა გაიხადოს „ნაციონალური კულტურის“ ლოზუნ-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 20, გვ. 10.

გო და, როგორც ბაუერი წერდა — „ასეთი ერთადერთი შესაძლებელი გზით შეაკავშიროს ერის ყველა წევრი ნაციონალურ-კულტურულ ერთობად“.

ამრიგად, პირველი მსოფლიო ომის წინა წლებში ბოლშევიკების წინაშე მთელი სიგრძე-სიგანით დაისვა საკითხი ეროვნული პროგრამის საფუძვლების დამუშავებისა და ამ პროგრამის ძირითადი პუნქტის — ერთა თვითგამორკვევის უფლების — განმარტების შესახებ. ამ ამოცანის შესრულება, უპირველეს ყოვლისა, მოითხოვდა ერის მარქსისტული თეორიის საბოლოოდ ჩამოყალიბებას. უნდა დადგენილიყო არა მარტო ის, თუ რას ნიშნავს ერთა თვითგამორკვევის უფლება, არამედ ისიც, თუ ვის ეძლევა ეს უფლება. ამიტომ ბოლშევიკებმა პირველ რიგში მოჰკიდეს ხელი ერის მარქსისტული თეორიის შექმნის საქმეს.

ჯერ კიდევ 1894 წელს თავის ნაშრომში „რანი არიან „ხალხის მეგობრები“ და როგორ ომობენ ისინი სოციალ-დემოკრატების წინააღმდეგ?“ ვ. ი. ლენინმა სასტიკად გააკრიტიკა ლიბერალური ნაროდნიკობის ლიდერი მიხაილოვსკი, რომელიც ამტკიცებდა, რომ ერი თითქოს გვაროვნული კავშირის უშუალო გაგრძელება იყოს. ვ. ი. ლენინმა მიუთითა, რომ ერი არის გარკვეული ეპოქის — აღმავალი კაპიტალიზმის ეპოქის ისტორიული კატეგორია, რომელიც აღმოცენდა არა როგორც გვაროვნული კავშირის უშუალო გაგრძელება, არამედ, როგორც სხვადასხვა გვარების, ტომების და ეთნიკური ერთეულების შეერთების, შერწყმის შედეგი. რუსი ერის წარმოშობის მაგალითზე ვ. ი. ლენინმა მეცნიერულად დაასაბუთა, რომ ფეოდალური დაქსაქსულობის ლიკვიდაციისა და კაპიტალისტური ურთიერთობის განვითარების პროცესი წარმოადგენს ბურჟუაზიული ერების წარმოშობისა და ჩამოყალიბების პროცესს. შემდეგში ლენინი თავის ნაშრომებში არაერთხელ მიუთითებდა ერის ისეთ დამახასიათებელ ნიშნებზე, როგორიცაა ეკონომიური ცხოვრების, ტერიტორიის, ენისა და კულტურის ერთობა.

ი. ბ. სტალინმა 1913 წელს თავის ნაშრომში „მარქსიზმი და ნაციონალური საკითხი“ მოგვცა ერის მარქსისტულ-

ლენინური განმარტება: „ერი არის ადამიანთა ისტორიულად ჩამოყალიბებული მყარი ერთობა, წარმოშობილი ენის, ტერიტორიის, ეკონომიური ცხოვრებისა და იმ ფსიქიკური წყობის ერთობის ბაზაზე, რომლის გამოხატულებაა კულტურის ერთობა“¹.

ერის ამ მეცნიერულმა განსაზღვრამ საყოველთაო აღიარება პოვა მარქსიზმ-ლენინიზმში და საბოლოოდ დაასამარა არა მარტო ავსტრიის სოციალ-დემოკრატების ბაუერისა და შპრინგერის, არამედ აგრეთვე, ყველა ჯურის იდეალისტური „თეორიები“, რომლებიც ერის ერთადერთ განმსაზღვრელ ნიშნად აღიარებდნენ ერის დამახასიათებელ ერთ რომელიმე ნიშანს. ერის სტალინურმა განსაზღვრამ უკუაგდო აგრეთვე თეორია, რომელიც ერის ცნების განმსაზღვრელ ნიშნად დამოუკიდებელი სახელმწიფოს არსებობას მიიჩნევდა. ერის ასეთი განმარტების ცდები არანაკლებ საზიანო იყო, ვიდრე შპრინგერის, ბაუერისა და სხვათა „თეორიები“, რადგან, თუ ერის დამახასიათებელ ნიშნად დამოუკიდებელი სახელმწიფოს არსებობას მივიჩნევთ, მაშინ ერად არ უნდა ეცნოთ ყველა ის ხალხები, რომლებიც მრავალეროვანი სახელმწიფოების შემადგენლობაში შედიან, და არც კოლონიალური ხალხები.

ლენინიზმმა მეცნიერულად ახსნა და დაასაბუთა ერის წარმოშობის ისტორიული პროცესი. ერის დამახასიათებელი ნიშნები (ენის, ტერიტორიის, ეკონომიური ცხოვრებისა და ფსიქიკური წყობის ერთობა), წერდა ი. ბ. სტალინი, იქმნება თანდათანობით, ხანგრძლივ ისტორიულ პროცესში. ეს ნიშნები ელემენტების სახით ისახებიან ჯერ კიდევ კაპიტალიზმამდე პერიოდში, ხოლო ფეოდალიზმის რღვევისა და კაპიტალიზმის განვითარების პროცესში კი იქცევიან ერის დამახასიათებელ ნიშნებად. ამა თუ იმ ერის წარმოშობისა და ჩამოყალიბების პროცესის თავისებურება განპირობებული იყო იმ კონკრეტულ-ისტორიული პირობებით, რომლებიც თან ახლდა კაპიტალიზმის განვითარებას ამა თუ იმ ქვეყანაში. რადგან ეს პირობები სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვანაირი იყო,

¹ ი. ბ. სტალინი, თხზ., ტ. 2, გვ. 319.

ამიტომ ერების წარმოშობისა და ჩამოყალიბების პროცესიც სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვანაირად წარიმართა. დასავლეთში კაპიტალიზმის წარმოშობისა და ცენტრალიზებული სახელმწიფოების შექმნის პროცესი ერთდროულად მიმდინარეობდა, ამიტომ იქ შეიქმნენ ერთეოვანი ცენტრალიზებული სახელმწიფოები (საფრანგეთი, იტალია, გერმანია და სხვ.). აღმოსავლეთში კი პირიქით, ცენტრალიზებული სახელმწიფოების შექმნის პროცესი წინ უსწრებდა კაპიტალიზმის განვითარების პროცესს. ამიტომ ამ სახელმწიფოებში შემაჯალმა ხალხებმა ვერ მოასწრეს დამოუკიდებელ ეროვნულ სახელმწიფოებად გადაქცევა, რადგანაც ამ გზაზე მათ შეხვდნოთ ორმხრივი წინააღმდეგობა, — ჯერ ერთი, სახელმწიფოში გაბატონებული ერის, უფრო სწორად მისი გაბატონებული წრეების მხრივ, ხოლო, მეორე, სხვა მეზობელი მტაცებელი სახელმწიფოების მხრივ, რომლებიც მზად იყვნენ ჩაეყლაპათ სუსტი ეროვნული სახელმწიფოები. ასეთი მრავალეროვანი სახელმწიფოს ტიპიურ მაგალითს წარმოადგენდა რუსეთის იმპერია.

თავიანთი ეროვნული პროგრამის შემუშავებისას რუს ბოლშევიკებს ანგარიში უნდა გაეწიათ არა მარტო იმპერიალიზმის საერთო დამახასიათებელი თავისებურებებისათვის, არამედ. აგრეთვე, რუსეთისათვის დამახასიათებელი კონკრეტულ-ისტორიული თავისებურებებისათვისაც. რაც შემდეგში მდგომარეობდა: 1. რუსეთი წარმოადგენდა ისეთ მრავალეროვან სახელმწიფოს, სადაც ეროვნული ჩაგვრა უფრო ძლიერი იყო ვიდრე სხვა მრავალეროვან სახელმწიფოებში, რადგან რუსეთში ჯერ კიდევ არ იყო განხორციელებული ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუცია. რომელიც მოახდენდა ქვეყნის დემოკრატიზაციას და გადაქრიდა აგრარულ საკითხს; 2. არარუსი ეროვნებები, რომლებიც ეროვნულ ჩაგვრას განიცდიდნენ. შეადგენდნენ რუსეთის მოსახლეობის ნახევარზე მეტს. ამიტომ არსებობდა რეალური შესაძლებლობა ამ ხალხების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა გადაქცეულიყო პროლეტარიატის მოკავშირედ და რეზერვად თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ ბრძოლაში. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე ბოლშევიკურმა პარტიამ თავის ეროვნულ პრო-

გრამას საფუძვლად დაუდო ერთა თვითგამორკვევის უფლება და განმარტა იგი როგორც პოლიტიკური თვითგამორკვევის უფლება. ლენინიზმმა ხაზი გაუსვა, რომ ერს აქვს არა მარტო ექსტერული თვითგამორკვევის უფლება, არამედ აგრეთვე პოლიტიკური თვითგამორკვევის უფლებაც. ერთა პოლიტიკური თვითგამორკვევის უფლება არ შემოიფარგლება პოლიტიკური ავტონომიის უფლებით, იგი ვრცელდება ერის სრული გამოყოფის, ე. ი. დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნის უფლებამდე.

ამრიგად, ბოლშევიკური პარტია პირველი გამოვიდა, როგორც ერის სუვერენობისა და ხელშეუხებლობის ბოლომდე თანმიმდევრული დამცველი. მან მიუთითა, რომ ერს უფლება აქვს თვითონ განაგოს თავისი ბედი ცხოვრების ყველა სფეროში და დაამყაროს სხვა ერებთან ისეთი ურთიერთობა, როგორიც მას სურს.

როგორც აღვნიშნეთ, ბოლშევიკები ერთა თვითგამორკვევის უფლებაში გულისხმობენ ერის პოლიტიკური თვითგამორკვევის უფლებას და ამ უფლების განვრცობას დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნამდე. მაგრამ ყოვლად დაუშვებელია ერთმანეთში ავრიოთ ერთა თვითგამორკვევის უფლების აღიარების საკითხი და ამა თუ იმ ერის გამოყოფის მიზანშეწონილობის საკითხი. ეს ერთი და იგივე საკითხის ორი სხვადასხვა მხარეა. მარქსისტულ-ლენინური თვალსაზრისით ამა თუ იმ ერის დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოყოფა პროგრესული და მიზანშეწონილია მხოლოდ მაშინ, როდესაც იგი შეესაბამება პროლეტარიატის კლასობრივ ინტერესებს, როდესაც გამოყოფა სპობს ეროვნულ ჩაგვრას და, რაც მთავარია, ხელს ეწყობს პროლეტარიატის საბოლოო გამარჯვებას. ასეთ შემთხვევაში კომუნისტური პარტია მხარს უჭერს ყოველი ერის გამოყოფას, მაგრამ, თუ ერის დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოყოფა ეწინააღმდეგება პროლეტარიატის კლასობრივ ინტერესებს, მაშინ იგი რეაქციულია და კომუნისტური პარტია უაზროდ მას. თვით ერთი და იგივე ერის დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოყოფის მიზანშეწონილობის საკითხიც კი სხვადასხვა კონკრეტულ-ისტორიულ პირობებში სხვადა-

სხვანაირად ისმის. მე-19 საუკუნის 40-60-იან წლებში მარქსი და ენგელსი მხარს უჭერდნენ რუსეთისაგან პოლონეთის გამოყოფას, ვინაიდან იმ დროს რუსეთი ევროპის რეაქციის ბურჟი იყო, ხოლო პოლონეთი ევროპის დემოკრატიის მოწინავე რაზმს წარმოადგენდა. მე-19 საუკუნის ბოლოსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისში, როცა მსოფლიო რევოლუციური მოძრაობის ცენტრმა რუსეთში გადმოინაცვლა, ხოლო პოლონეთის ბურჟუაზიამ და მემამულეებმა პროლეტარიატის რევოლუციური მოძრაობის წინააღმდეგ კავშირი შეკრეს გერმანიისა და ავსტრიის მთავრობებთან, ვ. ი. ლენინმა მარქსისა და ენგელსის თვალსაზრისი ამ საკითხში მოძველებულად გამოაცხადა და დაასაბუთა რუსეთისაგან პოლონეთის გამოყოფის მიზანშეუწონლობა პროლეტარიატის კლასობრივი ბრძოლის თვალსაზრისით.

ერთა თვითგამორკვევის უფლების ქადაგებით ბოლშევიკური პარტია არ მოითხოვდა ყოველი ერის სახელმწიფოებრივი გამოყოფის აუცილებლობას და დიდ, მრავალეროვან სახელმწიფოთა დაქუცმაცებას. პირიქით, იგი აღიარებდა დიდი სახელმწიფოს ეკონომიურ, პოლიტიკურ და კულტურულ უპირატესობას, ოღონდ ეს სახელმწიფო აგებული უნდა ყოფილიყო კემშარიტად დემოკრატიულ და ინტერნაციონალურ საფუძველზე. ასეთ ვითარებაში მას დიდი სახელმწიფო ფეოდალურ დაქსაქსულობიდან მომავალ, სოციალისტურ ერთიანობისაკენ წინ გადაღმულ ნაბიჯად მიაჩნდა. „ჩვენ, — წერდა ვ. ი. ლენინი, — მოვითხოვთ ჩაგრული ერების თვითგამორკვევის თავისუფლებას, ე. ი. დამოუკიდებლობას, ე. ი. გამოყოფის თავისუფლებას არა იმიტომ, რომ ვოცნებობდეთ სამეურნეო დაქუცმაცებაზე ან პატარა სახელმწიფოთა იდეალზე, არამედ. პირიქით, იმიტომ, რომ ჩვენ გვინდა დიდი სახელმწიფოებრ და ერების დაახლოება, შეერთება, კი, ოღონდ კემშარიტად დემოკრატიულ, კემშარიტად ინტერნაციონალისტურ ბაზაზე. რ ა ც წ ა რ მ ო უ დ გ ე ნ ე ლ ი ა გამოყოფის თავისუფლების გარეშე“¹. უფრო მეტიც, 1913 წლის დეკემბერში შაუმიანისა-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 21, გვ. 506.

დმი მიწერილ წერილში ვ. ი. ლენინი მიუთითებდა, რომ ბოლშევიკები არა თუ არ ჯადაგებენ გამოყოფას, არამედ, პირიქით, წინააღმდეგი არიან გამოყოფისა. „მაგრამ, — წერდა ლენინი, — ჩვენ მომხრე ვართ გამოყოფის უფლებისა შავრაზმული ველიკორუსული ნაციონალიზმის გამო, რომელმაც ისე წაბილწა ნაციონალური თანაცხოვრების საქმე, რომ ზოგჯერ მეტი კავშირი იქნება თავისუფალი გამოყოფის შემდეგ!“¹ ბოლშევიკურმა პარტიამ, ვ. ი. ლენინის მითითებათა საფუძველზე, ჩამოაყალიბა ერთა თვითგამორკვევის საკუთარი პოლიტიკა, რაც გამოიხატება ფორმულით — „გამოყოფა — გაერთიანებისათვის“² ამასთან ერთად, თავისი ეროვნული პროგრამის შემუშავებისას ბოლშევიკურმა პარტიამ ანგარიში გაუწია კაპიტალიზმისათვის ეროვნულ საკითხში დამახასიათებელ ისტორიულ ტენდენციებს. კაპიტალიზმის პირველი ისტორიული ტენდენცია ეროვნულ საკითხში მდგომარეობს ეროვნული ცხოვრებისა და ეროვნულ მოძრაობათა გაღვიძებაში, კაპიტალიზმის ხუნდებისაგან სამეურნეო და პოლიტიკური განთავისუფლებისა და დამოუკიდებელი ეროვნული სახელმწიფოების შექმნისაკენ ჩაგრულ ერთა მისწრაფების გაძლიერებაში. კაპიტალიზმის მეორე ისტორიული ტენდენცია ეროვნულ საკითხში მდგომარეობს ერების სამეურნეო, კულტურულ და პოლიტიკურ დაახლოებაში, რაც დაკავშირებულია მსოფლიო ბაზრისა და მსოფლიო მეურნეობის შექმნასთან. კაპიტალიზმის პირველი ტენდენცია ჭარბობს მისი განვითარების პირველ საფეხურზე, მეორე ტენდენცია კი — განვითარების მეორე, უფრო მაღალ საფეხურზე. იმ დროს, როდესაც ბოლშევიკები თავიანთი ეროვნული პროგრამის საფუძვლებს ამუშავებდნენ, კაპიტალისტურად ნაკლებ განვითარებულ ქვეყნებში ჭარბობდა კაპიტალიზმისათვის ეროვნულ საკითხში დამახასიათებელი პირველი ისტორიული ტენდენცია, ხოლო კაპიტალისტურად განვითარებულ ქვეყნებში მეორე ტენდენცია. ამიტომ ბოლშევიკებმა ანგარიში გაუწიეს პირველსა და მეორესაც. აღსანიშნავია, რომ იმპერიალიზმში კაპიტალიზმის მეორე ისტორი-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 19, გვ. 598.

ული ტენდენცია ხორციელდება არა ბუნებრივ კანონზომიერებათა გზით, არამედ ანექსიების გზით, უფრო განვითარებული ერების მიერ ჩამორჩენილი და სუსტი ერების დამორჩილების გზით. კაპიტალიზმის მაღალ სტადიაში თანდათანობით იზრდება არა მარტო ხალხთა სამეურნეო, პოლიტიკური და კულტურული დაახლოების ბუნებრივი პროცესი, არამედ ძალმომრეობითი დაახლოების ფორმების ლიკვიდაციისაკენ მისწრაფებაც. იმპერიალიზმის ეპოქაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ღებულობს აზიის, აფრიკისა და სხვ. კოლონიური და დამოკიდებული ხალხების ბრძოლა დამოუკიდებლობისათვის. ბოლშევიკურმა პარტიამ დაამტკიცა, რომ იმპერიალიზმის ეპოქაში კაპიტალიზმის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს წინააღმდეგობად იქცევა წინააღმდეგობა ერთი მუქა „ცივილიზებულ“ ერებსა და მსოფლიოს მრავალმილიონიან კოლონიურ და დამოკიდებულ ხალხებს შორის. პარტიამ ხაზი გაუსვა დამოკიდებული და კოლონიური ქვეყნების გამოყოფის აუცილებლობას იმპერიალისტ-მჩაგვრელებისაგან და ამ გამოყოფის გამოყენებას პროლეტარიატის კლასობრივი ბრძოლის ინტერესებისათვის, ე. ი. კოლონიური და დამოუკიდებელი ქვეყნების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის გადაქცევის აუცილებლობას სოციალისტური რევოლუციის მოკავშირედ და რეზერვად.

ბოლშევიკური პარტიის ეროვნულმა პროგრამამ პასუხი გაცა აგრეთვე კითხვას, თუ როგორ უნდა მოვეპყრათ იმ ერებს, რომლებიც საკუთარი ინტერესების მიზნით არ მოისურვებენ გამოყოფას და მრავალეროვანი სახელმწიფოს შემადგენლობაში დარჩებიან. კულტურულ-ნაციონალური ავტონომიის წინააღმდეგ ბოლშევიკურმა პარტიამ წამოაყენა საოლქო ავტონომია. აღარებდა რა საოლქო ავტონომიას კულტურულ-ნაციონალურ ავტონომიასთან, ი. ბ. სტალინი წერდა: „საოლქო ავტონომიის უპირატესობა, უწინარეს ყოვლისა, ის არის, რომ ამ ავტონომიის დროს საქმე გვაქვს არა უტერიტორიო ფიქციასთან, არამედ განსაზღვრულ ტერიტორიაზე მცხოვრებ განსაზღვრულ მოსახლეობასთან. შემდეგ, იგი არ მიჭნავს ადამიანებს ერების მიხედვით, იგი არ ამაგრებს ნაციონალურ ტიხრებს, —

პირიქით. იგი ამსხვრევს ამ ტიხრებს და აერთიანებს მოსახლეობას იმისათვის, რომ გზა გაუხსნას სხვაგვარ გამიჯვნას, კლასების მიხედვით გამიჯვნას. ბოლოს, იგი შესაძლებლობას იძლევა საუკეთესოდ გამოიყენონ ოლქის ბუნებრივი სიმდიდრენი და განავითარონ საწარმოო ძალები ისე, რომ არ დაელოდონ საერთო ცენტრის გადაწყვეტილებებს. — ეს კი ისეთი ფუნქციები, რაც არ ახასიათებს კულტურულ-ნაციონალურ ავტონომიას¹.

ბოლშევიკური პარტიის პროგრამა აღიარებდა, რომ ეროვნული საკითხის ნაწილობრივი გადაჭრა შესაძლებელია კაპიტალიზმის პირობებშიც. საკითხის ასეთი გადაწყვეტის ერთადერთ საშუალებად პარტია აღიარებდა ქვეყნის თანმიმდევრულ დემოკრატიზაციას. „მე ვამტკიცებ, — წერდა ვ. ი. ლენინი, — რომ არსებობს მხოლოდ ერთი გადაწყვეტა ნაციონალური საკითხისა, რამდენადაც საერთოდ შესაძლებელია ასეთი გადაწყვეტა კაპიტალიზმის პირობებში, და ესაა თანმიმდევრული დემოკრატიზმი“². მაგრამ პარტია ამავე დროს ხაზს უსვამდა იმ გარემოებას, რომ, ვიდრე არსებობენ ექსპლოატატორები და ექსპლოატირებულნი, დემოკრატია ყოველთვის იქნება დემოკრატია ექსპლოატატორებისათვის, მდიდრებისათვის. ამიტომ კაპიტალიზმის პირობებში ქვეყნის დემოკრატიზაციასაც არ შეუძლია ეროვნული საკითხის საბოლოო გადაჭრა. ეროვნული საკითხის საბოლოო გადაჭრა შესაძლებელია მხოლოდ სოციალისტური რევოლუციის შედეგად, რომელიც სპობს ეროვნული ჩაგვრის საფუძველს — სოციალურ ჩაგვრას.

ამრიგად, სტოლიპინის რეაქციასა და რევოლუციური მოძრაობის ახალი აღმავლობის წლებში ბურჟუაზიული ნაციონალიზმისა და საერთაშორისო ოპორტუნიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში ბოლშევიკურმა პარტიამ ვ. ი. ლენინის ხელმძღვანელობით შეიმუშავა მწყობრი თეორია და პროგრამა ეროვნულ საკითხში.

იმპერიალისტური ომის პერიოდში საერთაშორისო მუშათა მოძრაობაში მხოლოდ ბოლშევიკებს აღმოაჩნდათ მწყობრი

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 2, გვ. 390.

² ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 20, გვ. 31.

თეორია და პროგრამა ეროვნულ საკითხში. ამან განსაზღვრა ის გარემოება, რომ მხოლოდ ბოლშევიკური პარტია დარჩა ბოლომდე ერთგული ინტერნაციონალიზმის დიადი დროშისა და შეძლო რუსეთის ყველა ეროვნებათა პროლეტარების შეკავშირება თვითმპყრობელობისა და ბურჟუაზიის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

რუსეთისა და საერთაშორისო მუშათა მოძრაობის ისტორიულმა გამოცდილებამ საკვებით დაადასტურა ეროვნულ საკითხში ბოლშევიკური თეორიისა და პროგრამის სისწორე და ცხოველყოფილობა. 1917 წლის თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულმა რევოლუციამ, რომელმაც ვერ განახორციელა ქვეყნის თანმიმდევრული დემოკრატიზაცია, ვერ შეძლო ეროვნული საკითხის თუნდაც ნაწილობრივი გადაწყვეტა. მხოლოდ ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ გადაჭრა საბოლოოდ ეროვნული საკითხი რუსეთში, საბოლოოდ მოსპო ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლოატაცია და ერთი ერის მიერ მეორე ერის ჩაგვრა. ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებამ შესაძლებელი გახდა არა მარტო რუსეთის ეროვნებათა უფლებრივ-იურიდიული თანასწორობა, არამედ მათი ფაქტიური თანასწორობაც. ჩვენს ქვეყანაში სოციალისტური მშენებლობის წლებში შესაძლებელი გახდა რუსეთის ყველა ეროვნებათა სამეურნეო, ეკონომიური და კულტურული წინსვლა, წინათ ჩამორჩენილი ერების მოწინავე სოციალისტურ ერებად გადაქცევა. ლენინური ეროვნული პოლიტიკის გამარჯვებამ უზრუნველყო საბჭოთა ერების ფორმით ეროვნული და შინაარსით სოციალისტური კულტურის აყვავება.

თებეაჰლის ბუჩუაზიუდ-დემოკრატიული რევოლუცია და ეროვნული საკითხი

მეფის რუსეთი იყო კერა ყოველგვარი ჩაგვრისა — სოციალურისაც, კოლონიურისაც და ნაციონალურისაც. ამასთან ამ ჩაგვრას ყველაზე უხეში და ბარბაროსული სახე ჰქონდა. ცარიზმის დროს განსაკუთრებით აუტანელი იყო არარუსი ხალხების მდგომარეობა. მრავალმილიონიანი არარუსი მოსახლეობა იმ სოციალურ ჩაგვრასთან ერთად, რომელსაც რუსი მშრომელები განიცდიდნენ, ეროვნული ჩაგვრის მძიმე უღელსაც ატარებდნენ. არარუსი ხალხები მოკლებული იყვნენ ყოველგვარ უფლებას, მათ უყურებდნენ, როგორც დაბალ რასას, აყენებდნენ დამცირებულ და შეურაცხმყოფელ მდგომარეობაში, დაცინვით უწოდებდნენ „ინოროდცებს“. ცარიზმის ეკონომიური პოლიტიკა ხელოვნურად აბრკოლებდა არარუსი ხალხების სამეურნეო განვითარებას, რათა ეს ეროვნებები ვერ დამდგარიყვნენ საკუთარ ფეხზე და მუდამ შესაძლებელი ყოფილიყო მათი ნედლეულის წყაროდ, იაფ მუშახელად და გასაღების ბაზრად გამოყენება. ცარიზმი არარუს ეროვნებათა მრეწველობის ჩახშობის პოლიტიკასთან ერთად ეწეოდა მათი ბუნებრივი სიმდიდრეების მტაცებლურ ექსპლოატაციას. მეფის მთავრობა მშობლიური მიწა-წყლიდან აძევებდა ადგილობრივ მოსახლეობას. საკუთარი პოზიციების განმტკიცების

მიზნით, მათ ადგილზე ასახლებდა რუს მემამულეებსა და კულაკებს.

ცარიზმი, ეკონომიურ ექსპლოატაციასთან ერთად, ხელოვნურად ზღუდავდა განაპირა მხარეების კულტურულ განვითარებას, უკრძალავდა მათ დედა ენაზე სწავლებას, ძალად ახვევდა თავს რუსულ ენას, აცხადებდა მას ყველასათვის სავალდებულო სახელმწიფო ენად. ჩაგრულ ეროვნებათა მშრომელ მასებს არ გააჩნდათ არაერთი საშუალება მასიურად ესწავლათ რუსული ენა. დედა ენაზე სწავლის უფლების წართმევა ნიშნავდა მათთვის განვითარების ყოველგვარი გზების ჩაკეტვას. განაპირა მხარეებში იშვიათად იყო ეროვნული თეატრები, სკოლები, უმაღლესი სასწავლებლები და სხვა. მთელი საქმეები დაწესებულებებში რუსულ ენაზე წარმოებდა. იზღუდებოდა და ზოგჯერ იკრძალებოდა კიდევ ეროვნულ ენაზე წიგნებისა და გაზეთების გამოშვება.

ეროვნულ მხარეებში ძირითადი ხელმძღვანელი თანამდებობები რუს მოხელეებს ეკავათ, ხოლო დაბალ თანამდებობაზე მომუშავე ადგილობრივი პირები მუდმივ შევიწროებასა და დევნას განიცდიდნენ. ცარიზმი ახშობდა ეროვნული კულტურის ყოველგვარ გამოვლინებას და ატარებდა არაარუს ეროვნებათა ძალად გარუსების პოლიტიკას.

რუსეთის იმპერიის განაპირა მხარეები ძირითადად აგრარული ქვეყნები იყვნენ და ამიტომ ეროვნული ჩაგვრის ძირითადი სიმძიმე გლეხობას ატყდებოდა თავს. მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთი იმპერიალიზმის სტადიაში იმყოფებოდა, ბატონყმური ნაშთები ჯერ კიდევ ბლომად იყო შემორჩენილი. მოუგვარებელი და გადაუჭრელი იყო აგრარული საკითხი. ქვეყანაში არ იყო დემოკრატიული წყობილება. ყოველივე ეს აორკეცებდა ეროვნულ ჩაგვრას.

1917 წლის თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულმა რევოლუციამ დაამხო მეფის თვითმპყრობელობა და ძალაუფლება გადასცა, ერთის მხრივ, დროებით მთავრობას, რომელიც შედგებოდა ბურჟუაზიისა და მემამულეთა წარმომადგენლებისაგან, ხოლო მეორე მხრივ, მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოებს, რომლებიც წარმომადგენდნენ მუშათა და

გლებთა რევოლუციური დიქტატურის განსახიერებას. საბჭო-ებში გაბატონებული ესერებისა და მენშევიკების შემთანხმე-ბლური პოლიტიკის შედეგად, მთელი ძალაუფლება დროებით-მა მთავრობამ ჩაიგდო ხელში.

დროებითმა მთავრობამ საზეიმო ვითარებაში განაცხადა, რომ იგი მისცემდა ხალხს ზავს, მიწას და დემოკრატიულ უფლებებს. მოვლენათა მსვლელობამ ცხადყო, რომ დროებით მთავრობას, რომელიც ბურჟუაზიისა და მემამულეთა ინტერე-სებს გამოხატავდა, არ შეეძლო ამ დაპირებათა შესრულება. დეკლარაციული განცხადებებით დაკმაყოფილდა დროებითი მთავრობა ეროვნულ საკითხშიაც. 1917 წლის 20 მარტს დროე-ბითმა მთავრობამ გამოსცა დეკრეტი ეროვნული და სარწმუ-ნეობრივი შეზღუდვების გაუქმების შესახებ. დეკრეტი გაუქ-მებულად აცხადებდა არარუსი ეროვნებებისა და არამართლ-მადიდებელი სარწმუნოების მქონე მოქალაქეთა უფლების შეზღუდვას დასახლების, ეპქრობის, მისვლა-მოსვლის, საკუ-თრების და სხვ. დარგში. ამავე დეკრეტით „ინოროდცებს“ მიე-ცათ სახელმწიფო დაწესებულებებში თანამდებობის დაკავების, ყველა სასწავლებელში შესვლის და სხვ. უფლება. ცხადია ასეთი დეკრეტებით ეროვნული საკითხის გადაჭრა შეუძლებე-ლი იყო, რადგან ისინი გვერდს უვლიდნენ მთავარს — რუსე-თის იმპერიაში შემავალი ხალხების ეროვნული თვითგამორ-კვეის უფლების უზრუნველყოფას. რუსეთის მშრომელებისა-თვის მალე ცხადი გახდა, რომ დროებითი მთავრობა ეროვნულ საკითხში ბურჟუაზიისა და მემამულეების ინტერესებს გამო-ხატავდა და თითქმის უცვლელად განაგრძობდა თვითმპყრობე-ლობის პოლიტიკას. ეს განსაკუთრებით ნათელყო დროებითი მთავრობის პოლიტიკამ ფინეთისა და უკრაინის მიმართ.

1809 წელს რუსეთთან ფინეთის შეერთებისას აღექსანდრე I თვალთმაქცურად აღიარა ფინეთის კონსტიტუციის ხელშეუ-ხებლობა. ამ კონსტიტუციის ძალით ფინეთის სეიმის თანხმო-ბის გარეშე მეფეს არ შეეძლო გამოეცა ან შეეცვალა კანონე-ბი, რომლებიც ფინეთს შეეხებოდა. მაგრამ მეფის თვითმპყრო-ბელობა თანდათანობით სულ უფრო ნაკლებ ანგარიშს უწყევდა ფინეთის კონსტიტუციას და აქტიურად ერეოდა ფინეთის

საშინაო საქმეებში. 1899 წელს ნიკოლოზ II უხეშად დაარღ-
ვია ფინეთის კონსტიტუცია და შემოიღო ახალი კანონმდებ-
ლობა, რომლის მიხედვითაც რუსეთის მეფეს უფლება ენიჭე-
ბოდა სეიმის დაუკითხავად გამოეცა კანონები ფინეთის მი-
მართ. 1901 წელს მეფის მთავრობამ გამოსცა ახალი სამხედრო
კანონი, რომელიც ითვალისწინებდა ფინელთა გაწვევას რუსე-
თის ჯარში და ფინეთის ეროვნული ჯარის დიდი ნაწილის
დაშლას. ამავე კანონის მიხედვით ფინეთის ჯარის ეროვნული
ნაწილების შენარჩუნება შესაძლებელი იყო მხოლოდ იმ შემთ-
ხვევაში, თუ ოფიცრებად რუსები იქნებოდნენ დანიშნული და
ფინელ უნტერ-ოფიცრებს ეცოდინებოდათ რუსული ენა.
ფინეთის მიმართ ცარიზმის ამ პოლიტიკამ ფინელი მოსახლეო-
ბის სამართლიანი აღშფოთება და ეროვნულ-განმათავისუფ-
ლებელი ბრძოლის გაძლიერება გამოიწვია. ამის საპასუხოდ
ნიკოლოზ II სამხედრო მოხელეებმა ფინეთი რუსეთის ჯარე-
ბით აავსეს. რუსეთის ჯარების მიერ ფინეთის ოკუპაციით აღ-
შფოთებული ვ. ი. ლენინი 1901 წლის ნოემბერში წერდა: „ჩვენ
კიდევ ვიტანთ ისეთ მთავრობას, რომელიც ჯალათის მძევლა-
რებით ახშობს არათუ ყოველგვარ მისწრაფებას თავისუფლე-
ბისადმი რუსეთში, არამედ აგრეთვე სარგებლობს რუსეთის
ჯარებით სხვისი თავისუფლების ძალით გასაქეპლავად!“¹.

სტოლიპინის რეაქციის წლებში მეფის მთავრობამ კიდევ
უფრო გააძლიერა ფინეთის ჩაგვრა და ფინეთის კონსტიტუცი-
ის მთელი რიგი ახალი შეზღუდვები განახორციელა.

როგორ შეიცვალა რუსეთის დამოკიდებულება ფინეთის
მიმართ თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევო-
ლუციის შემდეგ?

ფინეთის მიმართ დროებითი მთავრობის პირველ ღონის-
ძიებას წარმოადგენდა „აქტი ფინეთის დიდი სამთავროს
კონსტიტუციის დამტკიცების შესახებ“. ამ აქტით დროებითი
მთავრობა ფინელებს აღუთქვამდა ალექსანდრე I მიერ ფინე-
თისადმი „ნაბოძები“ კონსტიტუციის განუხრელად გატარე-
ბას. ჩვენ, ნათქვამია დროებითი მთავრობის „აქტში“, კვლავ
ვამტკიცებთ და ვცნობთ ძირითად კანონებსა და უფლებებს,

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 5, გვ. 385.

რომლებითაც სარგებლობდნენ ფინეთის დიდი სამთავროს მოქალაქენი და პირობას ვიძლევეთ, რომ დაურღვევლად დავიცავთ კონსტიტუციით გათვალისწინებულ კანონებს¹. დროებითი მთავრობა ამავე „აქტით“ პირდებოდა ფინეთის ავტონომიის უფლებას და აუქმებდა მეფის მთავრობისა და სახელმწიფო სათათბიროს მიერ მიღებულ კანონებს, რომლებიც კვეცავდნენ ფინეთის პირვანდელ კონსტიტუციას.

დროებითი მთავრობის ასეთ დეკლარაციულ დაპირებას არ შეეძლო ფინელი ხალხის მოთხოვნათა დაკმაყოფილება. ფინელები მოითხოვდნენ ავტონომიას, ან სრული სახელმწიფოებრივი გამოყოფის ნამდვილ განხორციელებას და არა ამ უფლების ფორმალურ აღიარებას. 1917 წლის 29 მარტს შეიკრიბა ფინეთის სეიმი, რომელმაც დროებით მთავრობას სთხოვა ავტონომიის დაუყოვნებლივ განხორციელება. თითქმის ასეთივე მოთხოვნა წამოაყენეს ფინელმა სოციალ-დემოკრატებმაც. 1917 წლის 2 — 6 ივნისს მოწვეულ იქნა ფინეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საგანგებო ყრილობა, რომელმაც მიიღო რეზოლუცია ფინეთის პოლიტიკური მდგომარეობის შესახებ, სადაც აღნიშნული იყო, რომ თვითმპყრობელობის დამხობის შემდეგ კვლავ ძალაში დარჩა რუსეთის მიერ ფინეთის ეროვნული ჩაგვრა. რუსეთის ცენტრალურ მთავრობას, მიუთითებდა რეზოლუცია, არ უნდა ჰქონდეს უფლება დაამტკიცოს ან უარყოს ფინეთის სეიმის მიერ მიღებული კანონები, დანიშნოს ან გადააყენოს ფინეთის უმაღლესი სახელმწიფო თანამდებობის პირები, მოიწვიოს ან დახუროს სეიმი და სხვ. ფინეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საგანგებო ყრილობის რეზოლუცია მოითხოვდა ფინეთის სეიმს მინიჭებოდა შეუზღუდველი უფლებები ფინეთის საფინანსო და საბაჟო პოლიტიკის საკითხებში.

სრულიად რუსეთის საბჭოების პირველ ყრილობაზე ფინელმა დელეგატებმა კატეგორიულად დააყენეს საკითხი, რათა ყრილობას წამოეყენებინა ფინეთისათვის ავტონომიის

¹ Первый Всероссийский съезд Советов М., 1931, стр. 457.

დაუყოვნებლივ მინიჭების მოთხოვნა¹. მაგრამ საბჭოების პირველი ყრილობის ესერულ-მენშევიკურმა უმრავლესობამ ფაქტიურად უარყო ფინეთისათვის ავტონომიის მინიჭება, რადგან ყრილობის რეზოლუციამ მხოლოდ ფორმალურად აღიარა ფინელი ერის თვითგამორკვევის უფლება და საკითხის საბოლოო გადაწყვეტა გადადო დამფუძნებელი კრების მოწვევამდე².

1917 წლის აპრილ-ივნისში მიმდინარეობდა ფინეთის სეიმისა და დროებითი მთავრობის წარმომადგენელთა მოლაპარაკება ფინეთისათვის ავტონომიის მინიჭების შესახებ, მაგრამ დროებითმა მთავრობამ ანგარიში არ გაუწია ფინეთის სეიმის მოთხოვნას და უარი განაცხადა ფინეთისათვის ავტონომიის მინიჭებაზე. ყოველივე ამის გამო 1917 წლის ივლისში სეიმმა თავი გამოაცხადა ფინეთის „უმაღლეს ხელისუფლებად“ და დროებითი მთავრობისაგან მოითხოვა ფინეთის დამოუკიდებლობის დაუყოვნებლივ აღიარება. დროებითმა მთავრობამ სეიმის ასეთი მოქმედება ღალატად და შეთქმულებად ჩასთვალა და მენშევიკ გეგეჰკორს დაავალა შეიარაღებული ძალით დაეშალა სეიმი.

ფინეთის სეიმსა და რუსეთის დროებით მთავრობას შორის წარმოშობილმა კონფლიქტმა ცხადყო, რომ თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულმა რევოლუციამ ვერ გადაჭრა ფინეთის საკითხი. დროებითი მთავრობის მიერ ფინეთის ავტონომიის დაუყოვნებლივ განხორციელების უარყოფა ნიშნავდა ცარიზმის ნაციონალისტური პოლიტიკის გაგრძელებას და დიდმპყრობელური შოვინიზმისადმი აშკარა მხარდაჭერას.

თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულმა რევოლუციამ ვერ გადაჭრა ვერც უკრაინის საკითხი. 1917 წლის აპრილში უკრაინის ბურჟუაზიული და წვრილბურჟუაზიული პარტიების ყრილობაზე შეიქმნა ცენტრალური რადა. მაისის ბოლოს უკრაინის ცენტრალური რადის დელეგაციამ დროებით მთავ-

¹ ოქტომბრის რევოლუციის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი (ორც-მას), ფონდი 6978, აღწერა 1, საქმე 59, ფურცელი 2 — 3.

² Первый Всероссийский съезд Советов, стр. 184 — 185.

რობას წარუდგინა მოხსენებითი ბარათი, რომელშიც წამოყენებული იყო მთელი რიგი მოთხოვნები. ამ მოთხოვნათა დაკმაყოფილებას უნდა უზრუნველყო უკრაინის ავტონომია და თვითმმართველობა ერთიანი რუსეთის სახელმწიფოს ფარგლებში. დროებითი მთავრობის იურიდიულმა კომისიამ უკრაინის ცენტრალური რადის ყველა მოთხოვნა უარყო. იურიდიული კომისიის დასკვნის საფუძველზე დროებითმა მთავრობამ უარი განაცხადა უკრაინისათვის ავტონომიის დაუყოვნებლივ მინიჭებაზე, აგრეთვე, დროებით მთავრობაში უკრაინის ერთი წარმომადგენლის შეყვანაზე, უკრაინის საშუალო და უმაღლეს სასწავლებლებში უკრაინულ ენაზე სწავლების შემოღებაზე, უკრაინისათვის სახელმწიფო ზაზინიდან ფულის გაცემაზე და სხვ. დროებითმა მთავრობამ უკრაინის მოთხოვნათა საბოლოო გადაწყვეტა გადადო დამფუძნებელი კრების მოწვევამდე¹.

1917 წლის 3 ივნისს უკრაინის ცენტრალურმა რადამ განიხილა დროებითი მთავრობის პასუხი და გადაწყვიტა თვითონ გადაედგა პრაქტიკული ნაბიჯი უკრაინის ავტონომიის განხორციელებისათვის. 10 ივნისს რადამ გამოსცა „პირველი უნივერსალი“, რომელიც 11 ივნისს მიიღო სრულიად უკრაინის ჯარისკაცთა II ყრილობამ. „უნივერსალი“ აცნობებდა უკრაინელ ხალხს, რომ ცენტრალური რადის მოლაპარაკება დროებით მთავრობასთან უკრაინისათვის ავტონომიის მინიჭების შესახებ მარცხით დამთავრდა, რის გამოც რადამ გადაწყვიტა თვითონ განახორციელოს უკრაინის ავტონომია. „არ ეყოფა რა რუსეთისაგან, არ წყვეტს რა კავშირს რუსეთის სახელმწიფოსთან, — ნათქვამი იყო „უნივერსალში“, — დაე უკრაინელ ხალხს უფლება ჰქონდეს თვითონ განაგებდეს თავის ცხოვრებას თავის მიწაზე... უკრაინისათვის ყველა კანონის გამოცემის უფლება გვაქვს მხოლოდ ჩვენ, უკრაინის კრებას. ის კანონები, რომლებიც ეხება მთელ რუსეთს, უნდა გამოსცეს სრულიად რუსეთის პარლამენტმა“². ამავე „უნივერსალში“ უკრაინის რადა კვლავ აცხადებდა, რომ იგი მომავალშიაც შეეცდება მშვიდო-

¹ Первый Всероссийский съезд Советов, стр. 449.

² იქვე, გვ. 454.

ბიანო გზით მოაგვაროს საკითხი დროებით მთავრობასთან. მიუხედავად ამისა, დროებითმა მთავრობამ უკრაინის ცენტრალური რადა მოლაპატელ გამოაცხადა და დაგმო მისი მოთხოვნები.

ბოლშევიკები გადაქრით გმობდნენ და უარყოფდნენ დროებითი მთავრობის პოლიტიკას ფინეთისა და უკრაინის მიმართ. „ფინელებს, — წერდა ვ. ი. ლენინი, — დღეს მხოლოდ ავტონომია სურთ. ჩვენ მხარს ვუჭერთ იმას, რომ ფინეთს სრული თავისუფლება მიეცეს, მაშინ ნდობა რუსეთის დემოკრატიისადმი გაძლიერდება, სწორედ მაშინ არ გამოგვეყოფიან ისინი, როცა ეს განხორციელდება“¹. ასეთსავე პოზიციაზე იდგა ვ. ი. ლენინი უკრაინის მიმართაც. უკრაინელი ერის სუვერენიტეტის აღიარება იძლეოდა ერთადერთ შესაძლებლობას, რათა უკრაინელი და რუსი ხალხები ნებაყოფლობით გაერთიანებულიყვნენ ერთ ძმურ ოჯახში. დროებითმა მთავრობამ კი უკრაინელ ხალხს არ მისცა ელემენტარული დემოკრატიული უფლებები, არ დაუჭირა მხარი უკრაინის ავტონომიას, მისი გამოყოფის სრულ თავისუფლებას. უფრო მეტიც, უკრაინელებს უარი ეთქვათ იმაზედაც კი, რომ დროებით მთავრობაში ჰყოლოდათ ერთი წარმომადგენელი, მაშინ, როცა მათ უფლება ჰქონდათ ეთხოვათ ექვსი ადგილი, რადგან უკრაინელები შეადგენდნენ რუსეთის მოსახლეობის 17 პროცენტს. „დროებითი მთავრობის მხრივ ამ ფრიად ზომიერ და ფრიად კანონიერ მოთხოვნებზე უარისთქმა, — წერდა ვ. ი. ლენინი, — იყო კონტრრევოლუციონერების გაუგონარი უტიფრობა, უხიაკი თავხედობა. ველიკორუსული „დერჟიმორდის“ პოლიტიკის ქეშმარიტი გამოვლინება“².

გულუბრყვილო ადამიანების თვალის ასახვევად დროებითმა მთავრობამ გამოსცა მანიფესტი პოლონეთის დამოუკიდებლობის ცნობის შესახებ. სინამდვილეში პოლონეთი ამ დროს ოკუპირებული იყო გერმანელების მიერ და დროებით მთავრობას არავითარი უფლება არ ჰქონდა მის მიმართ.

მენშევიკებმა და ესერებმა სრული ნდობა და მხარდაჭერა

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 24, გვ. 352.

² ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 25, გვ. 107.

გამოუცხადეს დროებითი მთავრობის ეროვნულ პოლიტიკას, რომელიც, როგორც ვნახეთ. თითქმის არაფრით არ განსხვავდებოდა თვითმპყრობელობის პოლიტიკისაგან. მათ გამოიყენეს რა თავიანთი უმრავლესობა, საბჭოები გადააქციეს დროებითი მთავრობის ნაციონალისტური პოლიტიკის გამართლების იარაღად. ამის შესახებ განსაკუთრებით ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს სრულიად რუსეთის საბჭოების პირველი ყრილობა. ყრილობამ შექმნა სპეციალური სექცია, რომელსაც უნდა განეხილა ეროვნული საკითხი და შეემუშავებინა რეზოლუციის პროექტი. სექციის მიერ შემუშავებული პროექტი საბოლოოდ უნდა დაემტკიცებინა ყრილობის საერთო სხდომას. როგორც ეროვნულ სექციაში, აგრეთვე, ყრილობის საერთო სხდომებზე ეროვნული საკითხის განხილვისას გამომჟღავნდა, რომ ამ საკითხში ერთმანეთს უპირისპირდებოდა ორი ძირითადი მიმართულება. ორი ძირითადი პროგრამა — ბოლშევიკური, რომელსაც მხარს უჭერდნენ ყველა ქვეყნის მშრომელი მასები, და მენშევიკური, რომელსაც მხარს უჭერდნენ გაბატონებული კლასები და წვრილბუფუაზიული პარტიები.

მენშევიკების დამოკიდებულება ეროვნული საკითხისადმი ყველაზე უფრო რელიეფურად გამოხატა ვოიტინსკიმ, რომელიც ეროვნული სექციის ერთ-ერთ სხდომაზე ამტკიცებდა, რომ საბჭოების ყრილობა უფლებამოსილი არაა მიიღოს გარკვეული რეზოლუცია რუსეთის მომავალი სახელმწიფოებრივი წყობილების შესახებ. ჩვენი ამოცანა, ამბობდა იგი, მხოლოდ ისაა, რომ დავესახოთ ეროვნული საკითხის გადაწყვეტის საერთო „მიმართულება“, რადგან საკითხის „საბოლოოდ გადაწყვეტის“ უფლება მხოლოდ დამფუძნებელ კრებას აქვს¹.

სულ სხვაგვარად უდგებოდნენ საკითხს საბჭოების პირველი ყრილობის ბოლშევიკი დელეგატები. ისინი მოითხოვდნენ რუსეთის სახელმწიფოში შემავალი ყველა ერისათვის თვითგამორკვევის უფლების აღიარებას და ამ უფლების დაუყოვნებლივ განხორციელებას.

¹ ორცა, ფ. 6978, ა. 1, ს. 59, ფ. 2.

ეროვნულ საკითხში ბოლშევიკებისა და მენშევიკების სხვადასხვა თვალსაზრისმა განსაზღვრა მათი რეზოლუციების პროექტების სხვადასხვაობა. ბოლშევიკების ფრაქციამ საბჭოების პირველი ყრილობის 20 ივნისის სხდომას წარუდგინა რეზოლუციის პროექტი, რომელიც გმოზდა დროებითი მთავრობის ეროვნულ პოლიტიკას და მოითხოვდა ყრილობის მიერ ერთა თვითგამორკვევის უფლების დაუყოვნებლივ აღიარებას. ყრილობის ესერულ-მენშევიკურმა უმრავლესობამ თარყო ბოლშევიკური რეზოლუციის პროექტი და დაამტკიცა მენშევიკური ფრაქციის მიერ წამოყენებული პროექტი, რომლის მიზნდელითაც საკითხი საბოლოოდ დამფუძნებელ კრებას უნდა გადაეწყვიტა. ეს ნიშნავდა დროებითი მთავრობის ეროვნული პოლიტიკის აშკარა დაცვასა და გამართლებას. დროებითი მთავრობა, რომელიც არავითარ პრაქტიკულ ღონისძიებებს არ ატარებდა ეროვნული ჩაგვრის აღმოფხვრისათვის, ცდილობდა დაერწმუნებინა ჩაგრული მასები, თითქოს ამ საკითხზე რადიკალური ღონისძიებების გატარება არ შეადგენდა მის კომპეტენციას და თითქოს ეროვნული ჩაგვრის საბოლოო ლიკვიდაციას მოახდენდა დამფუძნებელი კრება. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ დროებით მთავრობას სურდა მოეგო დრო და გაემაკრებინა საკუთარი პოზიციები, რათა საბოლოოდ დაეცვა ბურჟუაზიის კლასობრივი ინტერესები. ამ საქმეში დროებით მთავრობას მხარში ამოუდგნენ ესერები და მენშევიკები, რომლებმაც შეძლეს საბჭოების პირველ ყრილობაზე გაეტარებინათ ისეთი ღონისძიებანი, რომლებიც ემსახურებოდნენ დროებითი მთავრობის კლასობრივ ინტერესებს.

საბჭოების პირველ ყრილობაზე ეროვნული საკითხის განხილვისას ბოლშევიკებმა და ჩაგრულ ეროვნებათა წარმომადგენლებმა ხაზი გაუსვეს იმ გარემოებას, რომ დროებითი მთავრობის პოლიტიკა ფაქტიურად არაფრით არ განსხვავდებოდა თვითმპყრობელობის პოლიტიკისაგან. ეროვნული სექციის 13 ივნისის სხდომაზე უკრაინის ერთ-ერთი წარმომადგენელი აღნიშნავდა, რომ დროებითი მთავრობის ეროვნული პოლიტიკა არაფრით არ განსხვავდება მეფის მთავრობის პოლიტიკისაგან. უკრაინელი ხალხი, ამბობდა იგი, ახალ მთავრობას ისევე უყუ-

რებს, როგორც ადრე უყურებდა მეფის მთავრობას, ამიტომ უკრაინის ბევრ პროვინციაში უკვე აღარ ენდობიან დროებით მთავრობას¹. მეფის დროს, ამბობდა ბესარაბიის წარმომადგენელი, მოლდავ ხალხს არ აძლევდნენ განვითარების საშუალებას, რის გამოც ორ მილიონიან ხალხს დღესაც არა აქვს განათლების არავითარი სისტემა. დროებითი მთავრობა, განაგრძობს ბესარაბიის წარმომადგენელი, არაფერს არ აკეთებს ამ საქმის გამოსასწორებლად, რადგანაც არ გამოყო არავითარი სახსრები სკოლების ასაშენებლად და არ ზრუნავს მასწავლებელთა და ადმინისტრაციული კადრების შესაქმნელად².

გამოხატავდნენ რა ჩაგრული ერებისა და რუსეთის ყველა მშრომელი ადამიანის ინტერესებს, ბოლშევიკური ფრაქციის წარმომადგენლებმა მოითხოვეს ყრილობის მიერ ეროვნულ საკითხზე მიღებულ მენშევიკურ რეზოლუციაში შეეტანათ სპეციალური მუხლი, რომელიც კიცხავდა დროებითი მთავრობის ეროვნულ პოლიტიკას და მასვე აკისრებდა მთელ პასუხისმგებლობას ამ პოლიტიკისათვის³. საბჭოების პირველი ყრილობის 20 ივნისის სხდომამ უარყო ბოლშევიკების მიერ შეტანილი დამატება.

საბჭოების პირველმა ყრილობამ სპეციალურად განიხილა უკრაინისა და ფინეთის საკითხი. 20 ივნისს ეროვნულმა სექციამ ყრილობას წარუდგინა რეზოლუციის მენშევიკური პროექტი, რომელიც ფორმალურად აღიარებდა უკრაინის ავტონომიის უფლებას, მაგრამ ფაქტიურად უარყოფდა მას, რადგან მის განხორციელებას შესაძლებლად თვლიდა მხოლოდ დამფუძნებელი კრების მოწვევის შემდეგ. ბოლშევიკურმა ფრაქციამ უკრაინის საკითხზე ყრილობას წარუდგინა საკუთარი რეზოლუციის პროექტი, რომელიც კიცხავდა დროებითი მთავრობის ანტიდემოკრატიულ კონტრრევოლუციურ ეროვნულ პოლიტიკას და მოითხოვდა, რომ დროებით მთავრობას დაუყოვნებლივ ეცნო უკრაინის უფლება თვითგამორკვევაზე დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნამდე. რეზოლუციის ბოლშევიკური პროექ-

¹ ორცა, ფ. 6978. ა. 1, ს. 59, ფ. 7.

² იქვე, ფურც. 13.

³ Первый Всероссийский съезд Советов, стр. 182.

ტი ხაზს უსვამდა იმ გარემოებას, რომ უკრაინის თვითგამორკვევის უფლების დაუყოვნებლივ აღიარება ხელს შეუწყობდა კლასობრივი ბრძოლის შემდგომ განვითარებას და რუს და უკრაინელ მშრომელთა შემდგომ შეკავშირებას. ყრილობამ აკლავ უარყო ბოლშევიკების მიერ წამოყენებული რევოლუციის პროექტი და მიიღო მენშევიკების პროექტი. საბჭოების პირველი ყრილობა ასევე მოიქცა: აგრეთვე, ფინეთის საკითხის განხილვისას.

დროებითმა მთავრობამ აბსოლუტურად არაფერი გააკეთა რუსეთის აღმოსავლეთის ხალხთა ეროვნული ჩაგვრისაგან განთავისუფლებისათვის. თურქესტანში მეფის დამხობის შემდეგაც კვლავ ყოფილი გენერალ-გუბერნატორი კუროპატკინი ბატონობდა. ხელუხლებლად იქნა დატოვებული აგრეთვე ცარაზმის ზოგიერთი სხვა მოხელეებიც. რომლებიც აგრძელებდნენ ადგილობრივ მკვიდრთა ეროვნული ჩაგვრის პოლიტიკას. 1917 წლის მარტის ბოლოს ტაშკენტის მეშათა და გლეხთა საბჭომ აიძულა დროებითი მთავრობა გადაეყენებინა კუროპატკინი. გუბერნატორის ხელისუფლების ნაცვლად დროებითმა მთავრობამ კადეტ შჩეპკინის მეთაურობით შექმნა თურქესტანის კომიტეტი, რომელიც დროებითი მთავრობის კოლონიზატორული პოლიტიკის დასაყრდენი გახდა.

დროებითი მთავრობის ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტურმა პოლიტიკამ გამოიწვია განაპირა მხარეების ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის გაძლიერება. განაპირა მხარეებს ეროვნულმა ბურჟუაზიამ თავისი კლასობრივი ინტერესებისათვის გამოიყენა მშრომელი მასების ბრძოლა დროებითი მთავრობის დიდმპყრობელური პოლიტიკის წინააღმდეგ. თებერვლის რევოლუციის შემდეგ, პირველ ხანებში რუსეთის თითქმის ყველა განაპირა მხარის ბურჟუაზიამ შეძლო ეროვნული ინტელიგენციის დახმარებით სათავეში მოქცეოდა ეროვნულ განმათავისუფლებელ მოძრაობას და ზოგიერთ ადგილას წარემართა იგი ცენტრალური რუსეთისაგან სახელმწიფოებრივი გამოყოფისაკენ. ეროვნული ბურჟუაზიის ასეთი პოლიტიკის შედეგად ხდებოდა რუსეთის დაქუცმაცება და პროლეტარიატის

გათიშეა ეროვნებათა მიხედვით. ყოველივე ეს იწვევდა რუსეთის რევოლუციის ძალთა დასუსტებას და ბურჟუაზიის ბატონობისათვის პოზიციების განმტკიცებას. ამ მძიმე პერიოდში განაპირა მხარეთა მენშევიკები, ესერები და სხვა წვრილ-ბურჟუაზიული პარტიები ეროვნული ბურჟუაზიის ბრმა იარაღად გადაიქცნენ. ისინი შევიდნენ სხვადასხვა ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტურ ორგანიზაციებში („ეროვნული საბჭოები“ და სხვ.) და მხარი დაუჭირეს ბურჟუაზიული ავტონომიური რესპუბლიკების შექმნას. ამ მომენტში მენშევიკები და ესერები განაპირა მხარეების ერთა თვითგამორკვევის უფლებას განმარტავდნენ, როგორც ამ მხარეთა ბურჟუაზიის უფლებას — თავის ხელში აეღო ძალაუფლება და შეექმნა საკუთარი სახელმწიფოებრიობა.

ერთადერთი პარტია, რომელიც, როგორც ცენტრში, ისე განაპირა მხარეებში, აწარმოებდა თანმიმდევრულ რევოლუციურ ბრძოლას რუსეთის ხალხთა სოციალური და ეროვნული ჩაგვრისაგან განთავისუფლებისათვის, იყო ბოლშევიკების პარტია. ბოლშევიკურმა პარტიამ ვ. ი. ლენინის მეთაურობით საყოველთაოდ ამხილა არა მარტო დროებითი მთავრობისა და განაპირა მხარეთა ბურჟუაზიის პოლიტიკა, არამედ, აგრეთვე ესერებისა და მენშევიკების ანტიხალხური და რეაქციული პოზიციაც. ბოლშევიკების პარტიამ ხაზი გაუსვა იმას, რომ ეროვნული ჩაგვრის შესახებ მემამულეების, კაპიტალისტების, წვრილი ბურჟუაზიისა და მათი პარტიების შეთანხმების საფუძველი იყო ამ კლასების ინტერესთა ერთიანობა. „ნაციონალური ჩაგვრის პოლიტიკას, როგორც თვითმპყრობელობისა და მონარქიის მემკვიდრეობას, — მიუთითებდა რსდმპ (ბ) სრულიად რუსეთის მეშვიდე (აპრილის) კონფერენცია, — მხარს უჭერენ მემამულეები, კაპიტალისტები და წვრილი ბურჟუაზია მათი კლასობრივი პრივილეგიების დაცვისა და სხვადასხვა ეროვნების მეშათა გათიშვისათვის“¹. პარტიამ ამხილა, რომ ესერებისა და მენშევიკების პოლიტიკა ემსახურებოდა ბურჟუაზიულ-მემამულური წესწყობილების შენარჩუნების საქმეს და ეწინააღ-

¹ სკკპ ყრილობების, კონფერენციების და ცენტრალური კომიტეტის პლენუმების რეზოლუციებსა და გადაწყვეტილებებში, ნაწ. 1, გვ. 437.

მდეგებოდა მშრომელი მასების ინტერესებს. ბოლშევიკური პარტია დაბეჭითებით მოითხოვდა რუსეთის ყველა ეროვნების მშრომელი მასების მკიდრო კავშირს ბურჟუაზიის ბატონობის დამხობისა და სოციალიზმის დამყარებისათვის. ამ მიზნის განხორციელება შესაძლებელი იყო მხოლოდ ყველა ეროვნების მშრომელი მასების მკიდრო ერთიანობით. რუსეთის ყველა ეროვნების მშრომელი მასების შეკავშირების მიზნით ბოლშევიკური პარტია მოითხოვდა ყველა ერისა და ეროვნების თავისუფლებასა და თანასწორუფლებიანობას ცხოვრების ყველა სფეროში. ამ მიზანს ემსახურებოდა აგრეთვე აპრილის კონფერენციის მიერ რუსეთის ყველა ერისათვის თავისუფალი გამოყოფისა და დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნის უფლების მოთხოვნა. ბოლშევიკების აპრილის კონფერენციამ გადაჭრით უარყო „კულტურულ-ნაციონალური ავტონომია“ და მოითხოვა ფართო საოლქო ავტონომიის განხორციელება. ზევიდან მეთვალყურეობისა და სავალდებულო სახელმწიფო ენის გაუქმება. სწორედ მაშინ,—მიუთითებდა ვ. ი. ლენინი,—როცა რუსეთის ჩაგრული ერები მიიღებენ პოლიტიკური თვითგამორკვევის სრულ და შეუზღუდველ უფლებას, ისინი არ მოისურვებენ რუსეთის ერთიანი სახელმწიფოსაგან გამოყოფას, სწორედ მაშინ შეიქმნება რუსეთის ერთა მშრომელი მასების ინტერნაციონალური ერთიანობა.

არარუსი ხალხების ეროვნული ჩაგვრისაგან განთავისუფლებას მოითხოვდა, უპირველეს ყოვლისა, თვით ველიკორუსი პროლეტარიატის ინტერესები. თვითმპყრობელობისა და დროებითი მთავრობის მიერ არარუსი ხალხების ეროვნული ჩაგვრის პოლიტიკამ ამ ერებში დათესა ველიკორუსი ერისადმი უნდობლობა და სიძულვილი. არარუს ეროვნებათა მშრომელი მასების დიდი ნაწილი ფიქრობდა, რომ ველიკორუს პროლეტარიატს, როგორც პრივილეგირებული ერის პროლეტარიატს, სურდა ეროვნული, უთანასწორობის შენარჩუნება. იმისათვის, რომ ბოლო მოღებოდა არარუს ეროვნებათა მშრომელი მასების ექვემდებარებასა და უნდობლობას, ველიკორუს პროლეტარიატს გადაჭრით უნდა ებრძოლა საკუთარი ერის გაბატონებული კლასების კოლონიზატორული პოლიტიკის წინააღმდეგ და

აქტიურად დაეჭირა მხარი ჩაგრული ერების განთავისუფლებით
სათვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში საკუთარი თავისუფლების
მოპოვებას შეუძლებელი იქნებოდა. „...ველიკორუსი პრო-
ლეტარიატის ინტერესთა თვალსაზრისით. — მიუთითებდა
ვ. ი. ლენინი, — საჭიროა მასების ხანგრძლივი აღზრდა იმ
აზრით, რომ მათ უაღრესად გადაჭრით, თანმიმდევრულად, გა-
ბედულად, რევოლუციურად დაიცვან ველიკორუსების მიერ
დაჩაგრული ყველა ერის სრული თანასწორუფლებიანობა და
თვითგამორკვევის უფლება“¹. რაც შეეხება არარუს ეროვნებათა
პროლეტარიატს, მისი ამოცანა უპირველეს ყოვლისა
იმაში მდგომარეობდა, რომ წამოეყენებინა და თანმიმდევ-
რულად განეხორციელებინა ველიკორუს მშრომელ მასებთან,
პირველ რიგში, ველიკორუს პროლეტარიატთან მჭიდრო
ერთიანობის პოლიტიკა, საკუთარი ეროვნული ბურჟუაზიის წი-
ნააღმდეგ შეერიგებული ბრძოლის პოლიტიკა.

ამრიგად, ცარიზმის დამხობას და ბურჟუაზიის ხელში ძა-
ლაუფლების გადასვლას არ მოყოლია და არც შეიძლებოდა
მოყოლოდა ეროვნული ჩაგვრის მოსპობა, რადგან ახალმა
ხელისუფლებამ კიდევ უფრო განამტკიცა მემამულეებისა და
ბურჟუაზიის მიერ მშრომელთა სოციალური ჩაგვრა. დროე-
ბითმა მთავრობამ ეროვნულ საკითხში მხოლოდ ის გააყეთა,
რომ ეროვნული ჩაგვრის ძველი, უხეში და ბარბაროსული
ფორმა შეცვალა ახალი, უფრო დახვეწილი და შენიღბული
ფორმით. რუსეთის იმპერიაში შემავალმა ხალხებმა ვერ მიი-
ღეს თვითგამორკვევის უფლება და კვლავ ეროვნული ჩაგვრის
უღელქვეშ რჩებოდნენ. არარუსი ერები კვლავ უუფლებონი
დარჩნენ, ხოლო ველიკორუსები ინარჩუნებდნენ გარკვეულ
პრივილეგიებს. რუსული ენა კვლავ სახელმწიფო ენად რჩე-
ბოდა, ხოლო არარუსი ეროვნებებისათვის დედა ენაზე სწავლა
და საქმიანობა კვლავ შეზღუდული იყო. კვლავ მოუწესრიგე-
ბელი და გადაუჭრელი დარჩა აგრარული საკითხი, რომელიც
მჭიდროდ იყო დაკავშირებული ეროვნულ საკითხთან. რო-
გორც ვ. ი. ლენინი მიუთითებდა, თებერვლის რევოლუციის

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 21, გვ. 115.

შემდეგ აგრარული და ეროვნული საკითხები კვლავ რჩებოდნენ რუსეთის რევოლუციის ძირითად გადაუქრელ საკითხებად. დროებითმა მთავრობამ ვერ გადაჭრა აგრეთვე ზავის საკითხი. უფრო მეტიც, მან გააგრძელა იმპერიალისტური ომის „გადაშწყვეტ გამარჯვებამდე მიყვანის“ პოლიტიკა იმ ხელშეკრულებათა საფუძველზე, რომლებიც ნიკოლოზ II დადო მოკავშირეებთან და რომლებიც ითვალისწინებდნენ თურქეთის, სპარსეთის, გალიციის და შავი ზღვის სრუტეების დაპყრობადანაწილებას.

1917 წლის თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის ისტორიულმა გამოცდილებამ ცხადყო, რომ კაპიტალიზმის დროს ეროვნული ჩაგვრის მოსპობა შეუძლებელია თვით დემოკრატიულ რესპუბლიკაშიც კი. თებერვლის რევოლუციის შედეგად რუსეთმა სერიოზული ნაბიჯი გადადგა დემოკრატიისაკენ, მაგრამ საბოლოო ანგარიშში ამ დემოკრატიით ისარგებლეს მხოლოდ შეიღებულმა კლასებმა. ეროვნული ჩაგვრის მოაპობისათვის აუცილებელი იყო არა მარტო პრივილეგირებული კლასების მოსპობა, არამედ ძველი ბურჟუაზიული სახელმწიფო აპარატის დამახვრევა და სოციალისტური საზოგადოების შექმნაც. ~~ეროვნული ჩაგვრის მოსასპობად,~~ — წერდა ვ. ი. ლენინი, — საჭიროა საძირკველი — სოციალისტური წარმოება, მაგრამ ამ საძირკველზე საჭიროა კიდევ სახელმწიფოს დემოკრატიული ორგანიზაცია, დემოკრატიული არმია და სხვ.. გარდაქმნის რა კაპიტალიზმს სოციალიზმად, პროლეტარიატი ეროვნული ჩაგვრის სრული მოსპობის შეუძლებლობას ქმნის; ეს შესაძლებლობა სინამდვილე დიქტევა „მხოლოდ“ — „მხოლოდ!“ — მაშინ, როდესაც ყველა დარგში სრული დემოკრატია განხორციელდება, რაც გულისხმობს აგრეთვე სახელმწიფოს საზღვრების დაწესებას მოსახლეობის „სიმპათიების“ მიხედვით, გამოყოფის სრულ თავისუფლებას¹. სოციალისტური რევოლუცია ამსხვრევს ბურჟუაზიულ საზოგადოებრივ ნორმებს და სახელმწიფოებრივ წყობილებას, სპობს სოციალურ და ეროვნულ ჩა-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 22, გვ. 412 — 413.

გვრას და დასაბამს აძლევს ახალ, სოციალისტურ საზოგადო-
ებრივ და სახელმწიფოებრივ წყობილებას. მხოლოდ სოცია-
ლისტური საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი წყობი-
ლება უზრუნველყოფს ბურჟუაზიული ერების გარდაქმნას
სოციალისტურ ერებად, რომლებიც სამუდამოდ უკავშირდე-
ბიან ერთმანეთს ნებაყოფლობისა და სრული თანასწორუფლე-
ბიანობის საფუძველზე.

თ ა ვ ი III

დიდი ოქრომბიის სოციალისტური ჩეზრდუხიის გამაჩაჟება სენგარში და საბჭოთა ხაღისუზდე- ბის პიჩვედი ღონისძიებანი ეჩოვნედ საკითხში

რუსეთის მშრომელი მასებისათვის სულ უფრო და უფრო ნათელი ხდებოდა ღროებითი მთავრობის კლასობრივი არსი. რუსეთის პროლეტარიატი და მშრომელი გლეხობა საკუთარი პრაქტიკული გამოცდილების საფუძველზე დარწმუნდნენ, რომ ღროებით მთავრობას არ შეეძლო მიეცა მათთვის ზავი, მიწა, პური და თავისუფლება. არარუს ეროვნებათა მშრომელებმა დაინახეს, რომ ღროებითმა მთავრობამ ვერ გადაჭრა ეროვნული საკითხი და კვლავ აგრძელებდა დიდმპყრობელური შოვინიზმის პოლიტიკას. აშკარა ხდებოდა, რომ ღროებითი მთავრობის პოლიტიკას რუსეთი კატასტროფამდე მიყავდა. მთელი რუსეთის მშრომელი კლასების წინაშე კატეგორიულად დაისვა საკითხი — ეპოვნათ გამოსავალი მდგომარეობიდან.

ერთადერთი პარტია, რომელმაც სწორად შეაფასა შექმნილი ვითარება და დასახა მდგომარეობიდან გამოსვლის სწორი გზა, იყო კომუნისტური პარტია. თებერვლის რევოლუციის პირველსავე დღეებში ვ. ი. ლენინი შევიცარიიდან სწერდა რუსეთის მუშათა კლასს: „მუშებო, თქვენ გამოიჩინეთ პროლეტარული, ხალხური გმირობის სასწაულები სამოქალაქო ომში ცარიზმის წინააღმდეგ, თქვენ უნდა გამოიჩინოთ პროლეტარული და საყოველთაო-სახალხო ორგანიზაციის სასწაულები, რათა მოამზადოთ

თქვენი გამარჯვება რევოლუციის მეორე ეტაპზე“¹. რუსეთში ჩამოსვლისთანავე ვ. ი. ლენინმა წამოაყენა თავისი განთქმული აპრალის თეზისები, სადაც მოცემულია ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციიდან სოციალისტურ რევოლუციაზე გადასვლის მეცნიერულად დასაბუთებული კონკრეტული გეგმა. ეკონომიურ დარგში იგი თვალისწინებდა მთელი მიწებისა და ბანკებს ნაციონალიზაციას, პროდუქტთა საზოგადოებრივ წარმოებასა და განაწილებაზე კონტროლის შემოღებას. პოლიტიკურ დარგში ლენინი მოითხოვდა პარლამენტარული რესპუბლიკიდან საბჭოების რესპუბლიკაზე, როგორც კაპიტალიზმიდან სოციალიზმზე გარდამავალ პერიოდში საზოგადოების პოლიტიკური ორგანიზაციის ყველაზე უფრო მიზანშეწონილ ფორმაზე გადასვლას. ვ. ი. ლენინი აპრილის თეზისებში მიუთითებდა, რომ მძარცველური და გამანადგურებელი იმპერიალისტური ომიდან რუსეთის გამოსვლის ერთადერთი გზაა მთელი ძალაუფლების მუშათა, გლეხთა და ჯარისკაცთა საბჭოების ხელში გადასვლა. აპრილის თეზისებში ლენინმა მოგვცა რევოლუციის მშვიდობიანი განვითარების გეგმა. იგი პარტიას მოუწოდებდა მოთმინებითი, სისტემატური და დაყინებითი განმარტებითი მუშაობისაკენ. მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოებში უმრავლესობას მენშევიკები და ესერები შეაღვენდნენ, ვ. ი. ლენინი მაინც მოითხოვდა მთელი ძალაუფლების გადაცემას საბჭოებისათვის მშვიდობიანი გზით, რათა მშრომელი მასები საკუთარი პრაქტიკული გამოცდილებით დარწმუნებულნიყვნენ ესერულ-მენშევიკური ტაქტიკის მცდარობაში. „ვიდრე უმცირესობას წარმოვადგენთ, — წერდა ვ. ი. ლენინი. — ჩვენ ვაწარმოებთ კრიტიკას, ვარკვევთ შეცდომებს და იმავე დროს ვქადაგებთ მთელი სახელმწიფო ძალაუფლების მუშათა დეპუტატების საბჭოებისათვის გადაცემის აუცილებლობას, რათა მასებმა გამოცდილებით დააღწიონ თავი შეცდომებს“². ვ. ი. ლენინი იმედოვნებდა, რომ თუ მთელი ძალაუფლება გადავიდოდა საბ-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 23, გვ. 406 — 407.

² ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 24, გვ. 5 — 6.

კოების ხელში, ბოლშევიკები შეძლებდნენ მენშევიკებისა და ესერების მხილებას, მასების მიმხრობას, საბჭოებში უმრავლესობის მოპოვებას და, ამრიგად, პროლეტარიატის დიქტატურის მშვიდობიანი გზით დამყარებას.

აპრილის თეზისები საფუძვლად დაედო კომუნისტური პარტიის მთელ მოღვაწეობას ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მომზადების პერიოდში. ლენინის თეზისებზე დაყრდნობით ბოლშევიკური პარტიის მე-7 (აპრილის) კონფერენციამ ზუსტად განსაზღვრა პარტიის ხაზი ომისა და რევოლუციის ყველა ძირითად საკითხზე, მათ შორის, ეროვნულ საკითხზეც, და უდიდესი მუშაობა გააჩაღა სოციალისტური რევოლუციის მშვიდობიანი გზით განხორციელებისათვის. მაგრამ დროებითი ბურჟუაზიული მთავრობის მიერ იელისის მშვიდობიანი დემონსტრაციის დახვერეთის შემდეგ მდგომარეობა ძირეულად შეიცვალა. დამთავრდა ორხელისუფლებიანობა. მთელი ძალაუფლება გადავიდა დროებითი მთავრობის ხელში, ხოლო ესერულ-მენშევიკური საბჭოები გადაიქცნენ მის დანამატად. ამით დამთავრდა რევოლუციის მშვიდობიანი განვითარების პერიოდი. შეცვლილი ვითარების გამო ბოლშევიკური პარტია იძულებული გახდა შეეცვალა თავისი ტაქტიკა და დაეწყო მზადება შეიარაღებული აჯანყებისათვის.

1917 წლის 26 იელისიდან 3 აგვისტომდე არალეგალურად მიმდინარეობდა ბოლშევიკური პარტიის VI ყრილობა, რომელსაც იატაკქვეშეთიდან ხელმძღვანელობდა ვ. ი. ლენინი. პარტიის ცენტრალური კომიტეტის ანგარიში ყრილობას წარუდგინა ი. ბ. სტალინმა. ყრილობამ პარტიას გეზი მისცა სოციალისტური რევოლუციის შეიარაღებული აჯანყების გზით განხორციელებისაკენ.

ყრილობის ისტორიული გადაწყვეტილებებით შეიარაღებულმა ბოლშევიკურმა პარტიამ უდიდესი მუშაობა გააჩაღა ესერებისა და მენშევიკების იზოლაციისათვის, პროლეტარიატისა და მშრომელი გლეხობის ფართო მასების მიმხრობისათვის, შეიარაღებული აჯანყების პრაქტიკული მომზადებისათვის. ამ მიმართულებით გამამწყვეტი გარდატეხა მოხდა კორნილოვის კონტრრევოლუციური შეთქმულების განადგურების

შემდეგ. კორნილოვის შეთქმულებამ ცხადყო, რომ დროებითი მთავრობის კრიზისმა უკიდურეს წერტილს მიაღწია. კორნილოვის შეთქმულების განადგურებამ გამოააშკარავა, რომ რევოლუციისა და კონტრრევოლუციის ძალთა თანაფარდობა შეიცვალა რევოლუციის ძალთა სასარგებლოდ. ამის შემდეგ არაჩვეულებრივი სისწრაფით იზრდებოდა ბოლშევიკური პარტიის გავლენა და ავტორიტეტი ქალაქად და სოფლად. პროლეტარიატისა და ღარიბი გლეხობის ფართო მასებმა უფრო მკიდრად იწყეს დარაზმვა ბოლშევიკების ირგვლივ. დაიწყო საბჭოების გამოცოცხლებისა და განახლების, მათი ბოლშევიზაციის ხანა. მალე პეტერბურგისა და მოსკოვის საბჭოები ბოლშევიკების ხელში გადავიდა. რადგან ხალხის უმრავლესობა და ორივე დედაქალაქის საბჭოები მხარს უჭერენ ბოლშევიკებს, — წერდა ლენინი, — მათ შეუძლიათ და უნდა აიღონ კიდევ თავიანთ ხელში ძალაუფლება. რევოლუციის ბელადმა კვლავ წამოაყენა ლოზუნგი „მთელი ძალაუფლება საბჭოებს“, პარტიის ცენტრალური კომიტეტისადმი გაგზავნილ თავის წერილებში ვ. ი. ლენინი იძლეოდა აჯანყების კონკრეტულ გეგმას. ლენინი არაღეგალურად ჩამოვიდა ფინეთიდან პეტროგრადში და უშუალოდ შეუდგა აჯანყების მომზადებისათვის პრაქტიკულ ხელმძღვანელობას. 10 ოქტომბერს შედგა პარტიის ცენტრალური კომიტეტის სხდომა, რომელმაც აღიარა, რომ აჯანყება გარდაუვალი და სავსებით მომწიფებულია და გადაწყვიტა უახლოეს დღეებში დაწყებულიყო შეიარაღებული აჯანყება. 16 ოქტომბერს შედგა პარტიის ცენტრალური კომიტეტის გაფართოებული სხდომა, რომელმაც აირჩია პარტიული ცენტრი აჯანყებისათვის ხელმძღვანელობის გასაწევად.

არ ეძინა კონტრრევოლუციასაც. მას შემდეგ, რაც დროებითმა მთავრობამ ვერ განახორციელა თავისი სურვილი გადასულიყო მოსკოვში და რევოლუციის ჩახშობის მიზნით პეტროგრადი გადაეცა გერმანელებისათვის, იგი შეუდგა იუნკრული ჭარისნაწილების თავმოყრას პეტროგრადში. რათა დაესწრო აჯანყებისათვის. 24 ოქტომბერს (6 ნოემბერს) კერენსკიმ ბრძანება გასცა ბოლშევიკური პარტიის ცენტრალური ორგანოს გაზეთ

„რაბოჩი პუტის“ დახურვის შესახებ და ჯავშნიანი ავტომობილები გაგზავნა ბოლშევიკების სტამბის დასარბევად, მაგრამ შეიარაღებულმა მეშებმა და რევოლუციურმა ჯარისკაცებმა დაიცვეს „რაბოჩი პუტის“ რედაქცია და სტამბა. ღამით ვ. ი. ლენინი გადავიდა სმოლნში, სადაც იმყოფებოდა პეტროგრადის საბჭო და ბოლშევიკური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი. ვ. ი. ლენინმა უშუალოდ აიღო ხელში აჯანყების ხელმძღვანელობა. 1917 წლის 25 ოქტომბერს (7 ნოემბერს) კრეისერმა „ავრორამ“ ზამთრის სასახლისაკენ მიმართული ზარბაზნების ქუხილით მთელ მსოფლიოს ამცნო. რომ კაცობრიობის განვითარებაში დაიწყო ძლევამოსილი სოციალისტური რევოლუციის ერა. ამავე დღეს წითელმა გვარდიამ და შეიარაღებულმა ჯარისკაცებმა დაიკავეს დედაქალაქის ყველა ძირითადი სტრატეგიული პუნქტი და სახელმწიფო დაწესებულება, ხოლო ღამით ალებულ იქნა ზამთრის სასახლე, სადაც თავს აფარებდა დროებითი მთავრობა. დროებითი მთავრობა დაპატიმრებულ იქნა. სოციალისტურმა რევოლუციამ გაიმარჯვა. მთელი ძალაუფლება საბჭოების ხელში გადავიდა.

ოქტომბრის რევოლუციის წარმატებით დაგვირგვინების საქმეში დიდი როლი შეასრულა ჩაგრული ერების ეროვნულ-განმათავისუფლებელმა მოძრაობამ. ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვება უზრუნველყო სწორედ იმან. რომ ვ. ი. ლენინის მცთაურობით ბოლშევიკურმა პარტიამ შეძლო ერთ მძლავრ ნაკადად გაეერთიანებინა საერთო-დემოკრატიული მოძრაობა ზავისათვის, პროლეტარიატის ბრძოლა ბურჟუაზიის ბატონობის დამხობისა და პროლეტარიატის დიქტატურის დამყარებისათვის, გლეხობის ბრძოლა მემამულეთა მიწების ხელში ჩაგდებისათვის, ჩაგრული ხალხების ბრძოლა ეროვნული ჩაგვრისაგან განთავისუფლებისათვის. /

ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებისა და საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ეროვნული საკითხის სწორად დაყენებასა და გადაჭრაზე ბევრად იყო დამოკიდებული რუსეთის ყველა ერისა და ეროვნების შეკავშირება ინტერნაციონალიზმის პრინციპებზე სოციალიზმისათვის საბრძოლველად. ამიტომ ეროვნულმა საკითხმა, რევოლუციის სხვა საკით-

ხებთან ერთად, თავიდანვე თვალსაჩინო ადგილი დაიკავა საბჭოთა ხელისუფლების პოლიტიკაში. სხვა საკითხებთან ერთად ბოლშევიკური პარტიის ეროვნულ პროგრამაში დაყენებული საკითხებიც თეორიის სფეროდან პრაქტიკის სფეროში იქნა გადატანილი. X

საბჭოების II ყრილობა, რომელმაც თავის ხელში აიღო ძალაუფლება, თავის პირველსავე მიმართვაში მუშების, ჯარისკაცებისა და გლეხებისადმი, აცხადებდა, რომ რევოლუციის სხვა ძირითად საკითხებთან ერთად საბჭოთა ხელისუფლება გადაჭრიდა ეროვნულ საკითხსაც. ამ ისტორიულ მიმართვაში, რომელიც დაწერილია ვ. ი. ლენინის მიერ, ნათქვამია, რომ საბჭოთა ხელისუფლება დაუყოვნებლივ შესთავაზებს დემოკრატიულ ზავს ყველა მეომარ ქვეყანას, უზრუნველყოფს გლეხთა კომიტეტების განკარგულებაში მემამულეთა, საუფლისწულო და სამონასტრო მიწების უსასყიდლოდ გადაცემას, განხორციელებს არმიის სრულ დემოკრატიზაციას, დააწესებს მუშათა კონტროლს წარმოებასა და განაწილებაზე და უზრუნველყოფს რუსეთში მცხოვრები ყველა ერის თვითგამორკვევის ნამდვილ უფლებას. საბჭოთა ხელისუფლება თავისი არსებობის მეორე დღიდანვე შეუდგა თავისი დაპირებების შესრულებას.

1917 წლის 26 ოქტომბერს (8 ნოემბერს) საბჭოების II ყრილობამ მიიღო დეკრეტი ზავის შესახებ. მძარცველური და დამანგრეველი ომის შეწყვეტა წარმოადგენდა რუსეთის ყველა მშრომელი ადამიანის მთავარ ამოცანას, მათი სანუკვარი მისწრაფების განხორციელებას. განუმარტავდა რა საბჭოების II ყრილობის დელეგატებს ზავის შესახებ მიღებული დეკრეტის მნიშვნელობას, ვ. ი. ლენინი ხაზს უსვამდა იმ გარემოებას, რომ ასეთი დეკრეტის მიღება შეეძლო მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლებას. ამ საკითხზე, — ამბობდა ლენინი, — ბევრს წერდნენ და მსჯელობდნენ რუსეთის გაბატონებული კლასების. ხელისუფალნი, მაგრამ ამაოდ, მათ არ შეეძლოთ მისი გადაჭრა, რადგან ომი წარმოადგენდა გაბატონებული კლასების გამდიდრების ერთ-ერთ საშუალებას. საბჭოების II ყრილობა მის მიერ გამოცემულ დეკრეტში წინადადებას აძლევდა ყველა მე...

ომარი ქვეყნის მთავრობებს დაუყოვნებლივ დაეწყოთ მოლაპარაკება სამართლიანი, უკონტრიბუციო და უანექსიო ზავის შესახებ. ვიდრე ასეთი საზავო პირობები მომზადდებოდა და დამტკიცდებოდა ყველა ქვეყნის მთავრობების მიერ, საბჭოთა ხელისუფლება წინადადებას იძლეოდა შეწყვეტილიყო ომი დროებით, სამი თვით მაინც: საბჭოების II ყრილობის დეკრეტი ზავის შესახებ მოითხოვდა დაუყოვნებლივ განთავისუფლებულიყო ყველა ის ერი, ეროვნება, თუ ეროვნული ჯგუფი, რომელიც თავისი ნებასურვილის გარეშე იქნა შეერთებული ამა თუ იმ სახელმწიფოს მიერ მიუხედავად იმისა, თუ როდის მოხდა ეს შეერთება. „ამ ომის განგრძობა იმის გულისთვის, თუ როგორ გაიყონ ურთიერთშორის ძლიერმა და მდიდარმა ერებმა მათ მიერ დაპყრობილი სუსტი ეროვნებანი, — ნათქვამია დეკრეტში, — მთავრობას (ე. ი. საბჭოთა მთავრობას — რედ.) მიაჩნია უდიდეს დანაშაულად კაცობრიობის წინააღმდეგ და საქვეყნოდ აცხადებს თავის გადაწყვეტილებას დაუყოვნებლივ მოაწეროს ხელი იმ ზავის პირობებს, რომელიც შეწყვეტს ამ ომს აღნიშნული, გამოუკლებელი ყველა ეროვნებისთვის თანასწორად სამართლიანი პირობების საფუძველზე“¹. დეკრეტი აცხადებდა, რომ საბჭოთა ხელისუფლება აუქმებს საიდუმლო დიპლომატიას და დაუყოვნებლივ გამოაქვეყნებს მეფისა და დროებითი ბურჟუაზიული მთავრობის მიერ უცხოეთის ქვეყნებთან დადებულ ყოველგვარ საიდუმლო ხელშეკრულებას. საბჭოთა ხელისუფლება გამოთქვამდა მზადყოფნას — დაუყოვნებლივ დაეწყო საზავო მოლაპარაკება, როგორც წერილობითი კავშირით ურთიერთობის, ან ტელეგრაფის საშუალებით, ისე სხვადასხვა ქვეყნის წარმომადგენლებთან უშუალო მოლაპარაკების გზით. საბჭოთა ხელისუფლება თხოვნით მიმართავდა ომის მონაწილე სამი დიდი სახელმწიფოს — ინგლისის, საფრანგეთის და გერმანიის მუშებს, რომ გაბედული და შეგნებული მოქმედებით დახმარებოდნენ საბჭოთა ქვეყანას და ეხსნათ კაცობრიობა საშინელი სისხლისღერისაგან.

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 26, გვ. 288 — 289.

საბჭოების II ყრილობის უმნიშვნელოვანესი ღონისძიება იყო აგრეთვე დეკრეტი მიწის შესახებ. დეკრეტში აღნიშნული იყო, რომ მიწაზე მემამულეთა საკუთრება უქმდება დაუყოვნებლივ და ყოველგვარი გამოსყიდვის გარეშე. დეკრეტი აუქმებდა მიწაზე კერძო საკუთრებას და კრძალავდა მიწის ყიდვა-გაყიდვას, ან გასხვისებას. მიწა ცხადდებოდა საყოველთაო-სახალხო კუთვნილებად და უსასყიდლოდ გადადიოდა მშრომელთა უვადო სარგებლობაში. ამ დეკრეტით გლეხობამ 150 მილიონ დესეტინაზე მეტი ახალი მიწა მიიღო. მიწის მთელი წიალი, ტყეები, წყლები და სხვ. საბჭოთა სახელმწიფოს ხელში გადავიდა.

საბჭოების II ყრილობამ შექმნა პირველი საბჭოთა მთავრობა — სახალხო კომისართა საბჭო ვ. ი. ლენინის მეთაურობით და ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი, რომელსაც მისი შექმნიდან რამდენიმე ხნის შემდეგ სვერდლოვი ჩაუდგა სათავეში. ყრილობამ შექმნა აგრეთვე მთელი რიგი კომისარიატები, მათ შორის ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატი — ი. ბ. სტალინის ხელმძღვანელობით.

ამრიგად, დემოკრატიული ზავის წინადადების დაუყოვნებლივ წამოყენება, მიწის მემამულური საკუთრების გაუქმება, ჩაგრულ ერთა თვითგამორკვევის უფლების ნამდვილი აღიარება, საბჭოთა ხელისუფლების შექმნა და სხვ. უზრუნველყოფილ იქნა უკვე საბჭოების II ყრილობის მიერ. მაგრამ ამ ყრილობის მიერ გატარებული ღონისძიებები მხოლოდ დასაწყისი იყო იმ დიდი მუშაობისა, რომელიც საბჭოთა ხელისუფლებას უნდა განეხორციელებინა სოციალიზმის მშენებლობის გზაზე. საბჭოთა ხელისუფლების წინაშე, უპირველეს ყოვლისა, იდგა ამოცანა — ძირფესვიანად დაენგრია ბურჟუაზიული სახელმწიფო მანქანა, ბოლომდე მიეყვანა ექსპლოატატორული კლასების ექსპროპრიაცია, განეხორციელებინა ფაბრიკების, ქარხნების, რკინიგზებისა და ბანკების გადაქცევა საბჭოთა სახელმწიფოს საკუთრებად.

საბჭოთა მთავრობის ერთ-ერთი პირველი ღონისძიება იყო საზოგადოებრივ წარმოებასა და განაწილებაზე მუშათა კონტროლის შემოღება და 8-საათიანი სამუშაო დღის დაწესება.

მალე საბჭოთა მთავრობამ განახორციელა ბანკების ნაციონალიზაცია და შეუდგა მსხვილი ფაბრიკა-ქარხნების ნაციონალიზაციას.

საბჭოთა ხელისუფლების ბრძოლა ექსპროპრიატორთა და თრგუნვისათვის, მშრომელთა სოციალური და ეროვნული ჩაგვრისაგან განთავისუფლებისათვის უდიდეს წინააღმდეგობას წააწყდა მემამულეებისა და ბურჟუაზიის მხრივ. ბურჟუაზია და მემამულეები ცდილობდნენ ყოველგვარი ღონე ეხმარათ, რათა ხელი შეეშალათ მშრომელთა განთავისუფლებისათვის და დაემხონ ახალგაზრდა საბჭოთა ხელისუფლებას. ისინი ფულით ყიდულობდნენ საზოგადოების ნაძირალებს და გახრწნილ ელემენტებს, აჩერებდნენ ფაბრიკა-ქარხნების, რკინიგზების, ფოსტა-ტელეგრაფის და სხვ. მუშაობას, მალავდნენ ტვირთს, იტაცებდნენ სურსათს, აწყობდნენ გაფიცვებს, თესავდნენ ეროვნულ შუღლს და სხვ.. ყოველივე ეს იწვევდა ისედაც მომწიფი და განუვითარებელი სახალხო მეურნეობის ნგრევას და დიდ სიძნელეებს უქმნიდა საბჭოთა ხელისუფლებას — შიმშილით ემუქრებოდა რუსეთის მშრომელებს.

სოციალისტური რევოლუციის ამ მძიმე დღეებში მენშევიკები საბოლოოდ გადაბარდნენ კონტრრევოლუციის ბანაკში. ესერებმა და მენშევიკებმა „შეთქმულება“ უწოდეს ოქტომბრის შეიარაღებულ აჯანყებას და დატოვეს საბჭოების II ყრილობა. საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ განსაკუთრებით აქტიურად იბრძოდნენ მემარჯვენე ესერები. ისინი აშკარად შეუერთდნენ თეთრგვარდიელებს და დაიწყეს შეთქმულების მოწყობა საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. მაგრამ პარტია, ვ. ი. ლენინის მეთაურობით, გაბედულად მიდიოდა წინ — სოციალიზმისაკენ. 1917 წლის 5 ნოემბერს რუსეთის მოსახლეობისადმი მიმართვაში ვ. ი. ლენინი წერდა: „ამხანაგო მშრომელებო! გახსოვდეთ, რომ ახლა თვითონ თქვენ განაგებთ სახელმწიფოს. არავინ არ დაგეხმარებათ, თუ თვითონვე არ გაერთიანდებით და საკუთარ ხელში არ აიღებთ სახელმწიფოს ყველა საქმეს. თქვენი საბჭოები — ამიერიდან სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებია, სრულუფლებიანი, გადამწყვეტი ორგანოები.

შემქიდროვდით თქვენი საბჭოების გარშემო. განამტკიცეთ ისინი. თვითონვე მოჰკიდეთ საქმეს ხელი ქვემოდან, ნურავის დაელოდებით. დაამყარეთ უსასტიკესი რევოლუციური წესრიგი, დაუნდობლად ჩაახშეთ ანარქიის გამოწვევის ცდა ლოთების, ხულიგნების, კონტრრევოლუციური იუნკრების, კორნილოველებისა და მათ მსგავსთა მხრივ¹.

ეყრდნობოდა რა მშრომელი მასების შემოქმედებითს აქტივობას და მათს სრულ მხარდაჭერას, საბჭოთა ხელისუფლებამ ადვილად მოიგერია კონტრრევოლუციის პირველი შემოტევები. 1917 წლის 11 ნოემბერს პეტროგრადში აღმოჩენილ და ლიკვიდირებულ იქნა იუნკრების ამბოხება, რომელიც მოაწყო კონტრრევოლუციურმა ორგანიზაციამ „სამშობლოსა და რევოლუციის ხსნის კომიტეტმა“ ესერების მეთაურობით. 13 ნოემბერს პულკოვოს სიმაღლეებთან წითელგვარდიელებმა განადგურეს ყაზახთა კონტრრევოლუციური ნაწილები, რომლებიც გენერალ კრასნოვის მეთაურობით კერენსკიმ დასძრა პეტროგრადის ასაღებად. ბოლშევიკურმა პარტიამ წარმატებით დასძლია აგრეთვე შინაპარტიული სიძნელეები — ზოგიერთი კაპიტულანტის და დეზერტირის გასვლა პარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და საბჭოთა მთავრობის შემადგენლობიდან და განაგრძო სოციალისტური რევოლუციის გადაუდებელ ღონისძიებათა განხორციელება. ამ ღონისძიებებს შორის სერიოზული მნიშვნელობა ენიჭებოდა ეროვნული საკითხის გადაჭრას.

1917 წლის 3 ნოემბერს საბჭოთა ხელისუფლებამ გამოაქვეყნა ისტორიული მნიშვნელობის აქტი — „რუსეთის ხალხთა უფლებათა დეკლარაცია“, რომელშიც ნათქვამი იყო, რომ შემამულეების, კაპიტალისტების და მათი მოხელეების ბატონობის დამხობით საფუძველი ჩაეყარა რუსეთის ხალხების განთავისუფლებას. ამ ისტორიულ დოკუმენტში ხაზგასმით იყო აღნიშნული, რომ ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებამ საპნის ბუშტივით გააქრო არარუსი ხალხების ეროვნული ჩაგვრის პოლიტიკა, რომელსაც აწარმოებდნენ ძველი გაბატონებული

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 26, გვ. 347 — 348.

კლასები. დეკლარაცია საქვეყნოდ აცხადებდა, რომ საბჭოთა ხელისუფლებამ თავის პოლიტიკას ეროვნულ საკითხში საფუძვლად დაუდო შემდეგი პრინციპები:

1. რუსეთის ხალხთა თანასწორობა და სუვერენობა;
2. რუსეთის ყველა ერის უფლება თავისუფალ თვითგამოჩვევაზე თვითგამოყოფამდე და დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნამდე;
3. ყოველგვარი ეროვნული და რელიგიური პრივილეგიებისა და შეზღუდვების გაუქმება;
4. რუსეთის ტერიტორიაზე მცხოვრებ ეროვნულ უმცირესობათა და ეთნოგრაფიული ჯგუფების თავისუფალი განვითარების უზრუნველყოფა¹.

„რუსეთის ხალხთა უფლებათა დეკლარაციამ“ უდიდესი როლი შეასრულა. მან დაარწმუნა ჩაგრული ერების მშრომელი მასები იმაში, რომ სოციალისტური რუსეთი ბოლოს მოუღებდა ბურჟუაზიული ნაციონალიზმით გამოწვეულ შუღლსა და მტრობას ერებს შორის და დაამყარებდა ერთა ძმურ თანამშრომლობას სრული თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე.

საბჭოთა ხელისუფლებამ თავიდანვე განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია რუსეთის მუსლიმან ხალხებთან ურთიერთობის საკითხს. ბურჟუაზიული ნაციონალისტები და საბჭოთა ხელისუფლების სხვა მტრები ცდილობდნენ თავიანთი მიზნებისათვის გამოეყენებინათ ველიკორუსებსა და მუსლიმანურ ხალხებს შორის არსებული რელიგიური სხვაობა და საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ აემხედრებინათ მუსლიმანური მასები. საბჭოთა ხელისუფლებამ მიზნად დაისახა ხელი შეეწყო აღმოსავლეთის ხალხთა მშრომელი მასების განთავისუფლებისათვის და ჩაეფუშა საბჭოთა ხელისუფლების მტრების ზრახვები — სოციალიზმის დიადი საქმისათვის ბრძოლაში ველიკორუსებისაგან ჩამოეცილებინათ მუსლიმანი ხალხები. 1917 წლის 22 ნოემბერს სახალხო კომისართა საბჭომ გამოაქვეყნა მიმართვა „რუსეთისა და აღმოსავლეთის ყველა მუსლიმანი მშრომელისადმი“. რუსეთის რევოლუცია, ნათქვამია

¹ Ленин и Сталин, Избранные произведения 1917 года, стр. 516, 1933.

მიმართვაში, ანგრევს მონობის ძველ სამყაროს. იბადება თავისუფლების ახალი სამეფო, რომლის სათავეში დგას რუსეთის მუშათა და გლეხთა მთავრობა— სახალხო კომისართა საბჭო. ამიერიდან საბჭოთა ხელისუფლება აცხადებს თქვენი საარწმუნოებისა და აღათ-წესების, თქვენი ეროვნული და კულტურული დაწესებულებების თავისუფლებას და ხელშეუხებლობას. მოაწყეთ თქვენი ეროვნული ცხოვრება თავისუფლად და დაუბრკოლებლად. თქვენ გაქვთ ამის უფლება. იცოდეთ, რომ თქვენს უფლებას, ისევე როგორც რუსეთის ყველა ხალხების უფლებას. მთელი სიმტკიცით იცავს რევოლუცია და მისი ორგანოები—მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოები¹. ამავე მიმართვით სახალხო კომისართა საბჭო აცნობდა საზღვარგარეთის მუსლიმანურ ხალხებს, რომ საბჭოთა ხელისუფლებამ გაუქმებულად გამოაცხადა ცარიზმის მიერ უცხოეთის იმპერიალისტებთან დადებული და დროებითი ბურჟუაზიული მთავრობის მიერ დადასტურებული საიდუმლო ხელშეკრულებები, რომლებიც ითვალისწინებდნენ კონსტანტინეპოლის დაპყრობას, თურქეთისა და სპარსეთის დანაწილებას².

ვ. ი. ლენინი ჯერ კიდევ ოქტომბრის რევოლუციამდე მიუთითებდა, რომ ბოლშევიკური პარტია თავის ხელში ძალაუფლების აღებისთანავე დაუყოვნებლივ მიაწიკებს რუსეთის ჩაგრულ ერებს თავისუფალი თვითგამორკვევის უფლებას. „ხელისუფლების მოპოვებისთანავე, — წერდა ლენინი, — ჩვენ უსათუოდ ვცნობდით ამ უფლებას ფინეთის, უკრაინის, სომხეთის მიმართ, ცარიზმის (და ველიკორუსების ბურჟუაზიის) მიერ ჩაგრული ყველა ეროვნების მიმართ“³. როგორც ვნახეთ, ბოლშევიკურმა პარტიამ ხელისუფლების აღებისთანავე შეასრულა თავისი დაპირება და დაუყოვნებლივ ცნო რუსეთის ჩაგრული ერების თავისუფალი თვითგამორკვევის უფლება. 1917 წლის დეკემბერში საბჭოთა მთავრობამ გამოსცა მანიფესტი,

¹ Ленин и Сталин, Избранные произведения 1917 года, стр. 535—536.

² იქვე.

³ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 26, გვ. 199.

რომლითაც ცნო უკრაინის სახალხო რესპუბლიკა და მისი უფლება — გამოყოფოდა რუსეთს, ან დაემყარებინა მასთან ფედერაციული კავშირი. ამასთან ერთად სახალხო კომისართა საბჭომ მოითხოვა ეკატერინე II მიერ უკრაინელი ხალხის დასჯის მიზნით კიევიდან პეტერბურგში წამოღებული უკრაინის ეროვნული რელიქვიების დაუყოვნებლივ დაბრუნება. მალე სრულიად რუსეთის ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა განათლების სახალხო კომისიის ლუნაჩარსკის მოხსენების საფუძველზე მიიღო სპეციალური დადგენილება უკრაინისათვის მისი ეროვნული რელიქვიების გადაცემის შესახებ. ამავე დადგენილების საფუძველზე შედგენილ იქნა სპეციალური სიგელი უკრაინელი ხალხისადმი, რომელშიც ნათქვამი იყო: ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ, როდესაც ხელისუფლებას სათავეში ჩაუდგნენ მუშათა და გლეხთა წარმომადგენლები და გამოცხადდა ყველა ერის თავისუფლება და თანასწორობა, უკრაინის ეროვნული რელიქვიების არსებობა პეტროგრადში დაუშვებელია და საბჭოთა ხელისუფლება საზეიმო ვითარებაში აბრუნებს მათ უკან, როგორც თავისუფლებისათვის უკრაინელთა სახელოვანი ბრძოლის სამახსოვროს, როგორც ველიკორუსი და უკრაინელი ხალხების მეგობრობის ნიშანს¹. ამრიგად, უკრაინელმა ხალხმა საბჭოთა ხელისუფლებისაგან მიიღო არა მარტო მისი სუვერენული უფლების სიტყვიერი აღიარება, არამედ ამ უფლების ფაქტიური დადასტურებაც. საბჭოთა ხელისუფლების ამ ღონისძიებებმა საფუძველი ჩაუყარა ახალ ეტაპს უკრაინელი და რუსი ხალხების მეგობრობის ისტორიაში.

ბოლშევიკური პარტია და საბჭოთა მთავრობა ასევე მოიქცნენ ფინეთის მიმართაც. 1917 წლის ნოემბერში სახალხო კომისართა საბჭოს დავალებით ი. ბ. სტალინი გაიგზავნა ფინეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ყრილობაზე ჰელსინგფორსში. ი. ბ. სტალინმა ყრილობის დელეგატებს გააცნო ის უდიდესი კლასობრივი ძვრები, რომლებიც რუსეთში ხდებო-

¹ Политика Советской власти по национальным делам за 79 лет года. 1917-XI-1920, М., 1920, стр. 105.

და ოქტომბრის რევოლუციის შედეგად და ხაზი გაუსვა ფინელი და რუსი მეშეების თანამშრომლობის მნიშვნელობას სოციალიზმისათვის ბრძოლის საქმეში. სახალხო კომისართა საბჭოს სახელით ი. ბ. სტალინმა განუცხადა ფინელ სოციალ-დემოკრატებს, რომ ფინელ და რუს მეშეებს შორის ძმური თანამშრომლობისა და ნდობის შესაქმნელად საბჭოთა ხელისუფლება მზადაა დაუყოვნებლივ ცნოს ფინეთის თავისუფალი გამოყოფის უფლება, ხოლო საჭირო შემთხვევაში საქმით დაადასტუროს თავისი სიტყვიერი დაპირებანი.

ფინეთის ბურჟუაზიულმა მთავრობამ, ისარგებლა რა ცარიზმისა და დროებითი ბურჟუაზიული მთავრობის დიდმპყრობელური მხაგვრელური პოლიტიკის შედეგად მემკვიდრეობით შემორჩენილი ფინელი ხალხის უნდობლობით რუსეთისადმი, სოციალისტურ რუსეთს მოსთხოვა ფინეთის სრული დამოუკიდებლობის დაუყოვნებლივ ცნობა. 1917 წლის 18 დეკემბერს ვ. ი. ლენინმა ფინეთის ბურჟუაზიული მთავრობის მეთაურს სეინხულდს გადასცა სახალხო კომისართა საბჭოს დადგენილება ფინეთის დამოუკიდებლობის ცნობის შესახებ. ეს დადგენილება 22 დეკემბერს დაამტკიცა საბჭოების ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა. ამავე დროს საბჭოთა ხელისუფლებამ ფინეთს გადასცა ფინეთის ტერიტორიაზე მდებარე რუსეთის სახელმწიფოს კუთვნილი ან მის სარგებლობაში მყოფი მიწები, წყლის სივრცეები, მშენებლობანი, ქარხნები, ფაბრიკები და სხვ.

როგორც უკვე მივეთითეთ, ბოლშევიკური პარტია ყოველთვის თანმიმდევრულად უჭერდა მხარს ყოველი ერის თვითგამორკვევის უფლებას თვითგამოყოფამდე და დამოუკიდებელი ეროვნული სახელმწიფოს შექმნამდე. მაგრამ თვითეული ერის გამოყოფას ბოლშევიკური პარტია ყოველთვის აფასებდა კონკრეტულ-ისტორიული პირობების შესაბამისად და ამ შეფასების კრიტერიუმად აყენებდა სოციალიზმისათვის პროლეტარიატის კლასობრივი ბრძოლის ინტერესებს. სოციალისტური რუსეთისაგან ფინეთის გამოყოფას ბოლშევიკური პარტია აფასებდა როგორც უარყოფით, რეგრესულ მოვლენას, მაგრამ ამავე დროს იგი მტკიცედ იცავდა ფინელი ერის სუვე-

რენიტეტს და ცნო ფინეთის დამოუკიდებლობა. ე. ი. ლენინი, ეხებოდა რა რუსეთისაგან ფინეთის გამოყოფას, აღნიშნავდა: „რა ცუდი იყო ეს, მაგრამ ასე უნდა მოექცეულიყავით“. რუსეთისაგან ფინეთის გამოყოფის ცნობისას ბოლშევიკური პარტია და საბჭოთა მთავრობა გამოდიოდნენ იქიდან, რომ ისინი სასტიკი წინააღმდეგი იყვნენ ერთა ძალდატანებითი კავშირისა და სურდათ მათი შეერთება თანასწორობისა და ძმური თანამშრომლობის საფუძველზე ნებაყოფლობითი გზით. ოქტომბრის რევოლუციის პირველ ხანებში ფინეთის ბურჟუაზიამ შეძლო დაერწმუნებინა ფინელი მასების დიდი ნაწილი, თითქოს რუსეთი კვლავ გააგრძელებდა ფინელთა ეროვნულ ჩაგვრას. საჭირო იყო ამ ცილისმწამებლური აზრის გაბათილება და ფინელი მშრომელი მასების დარწმუნება იმაში, რომ სოციალისტურ რუსეთს სურდა ფინელ მშრომელებთან ნებაყოფლობითი კავშირის დამყარება. ამიტომ არ შეიძლებოდა ბოლშევიკურ პარტიას და საბჭოთა მთავრობას ანგარიში არ გაეწიათ ფინელი ხალხის შეგნებაში რუსი ხალხის მიმართ არსებული უნდობლობის-თვის. ფინეთის დამოუკიდებლობაზე უარისთქმა გამოიწვევდა რუსი ერისადმი ფინელების უნდობლობის გაძლიერებას, ხელს შეუშლიდა რუსეთისა და ფინეთის პროლეტარიატის ინტერნაციონალური სოლიდარობის განმტკიცებას და, ბოლოს, ფინეთის დამოუკიდებლობის ცნობით ბოლშევიკური პარტია და მთავრობა მსოფლიოს ყველა ხალხის წინაშე საქმით დაადასტურებდნენ, რომ ისინი ნამდვილად ახორციელებდნენ ყველა ერისა და ეროვნების თანასწორუფლებიანობას, პატივს სცემდნენ მათს სუვერენულ უფლებებს.

ისტორიამ საცხებით დაადასტურა ბოლშევიკური პარტიის პოლიტიკის სისწორე. საბჭოთა რუსეთის მიერ ფინეთის დამოუკიდებლობის ცნობის შედეგად გაიზარდა რუსი ერისადმი ფინეთის მშრომელთა ნდობა და სიმპათიები. 1918 წლის იანვრის შუა რიცხვებში ფინეთში დაიწყო სოციალისტური რევოლუცია. ფინეთის მუშებმა და გლეხებმა, როგორც კი თავიანთ ხელში აიღეს ძალაუფლება, მაშინვე მიმართეს რუსეთის საბჭოთა მთავრობას მისალმებით, რომელშიც გამოთქვამდნენ

პროლეტარული რევოლუციისადმი ერთგულებას და მტკიცე გადაწყვეტილებას, რომ საბჭოთა რუსეთთან ერთად ივლიდნენ ინტერნაციონალიზმის გზით. მაგრამ რუსეთისაგან ფინეთის გამოყოფა საბედისწერო აღმოჩნდა ფინეთის სოციალისტური რევოლუციისათვის. ფინეთის ბურჟუაზიამ რევოლუციის ჩასაქრობად დახმარებისათვის მიმართა შვეციელ და გერმანელ იმპერიალისტებს. სამი თვის სამოქალაქო ომის შემდეგ ფინეთის რევოლუცია სისხლში იქნა ჩახშობილი. აღდგენილ იქნა ადგილობრივი ბურჟუაზიის ბატონობა, რასაც ზედ დაერთო უცხოელი იმპერიალისტების პარპაში. ამრიგად, რუსეთისაგან ფინეთის გამოყოფა სასარგებლო აღმოჩნდა არა მშრომელი კლასებისათვის, არა სოციალისტური რევოლუციის ინტერესებისათვის, არამედ ბურჟუაზიისათვის. ამიტომ საესებით გასაგებია ფინეთის ბურჟუაზიის პოზიცია, რომელიც მან დაიკავა რუსეთისაგან ფინეთის გამოყოფის პერიოდში, მაგრამ ამდენადვე გაუგებარი და ეცნაური იყო ფინეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის პოზიცია ამ საკითხში.

ფინელმა სოციალ-დემოკრატებმა საესებით და უყოყმანოდ დაუჭირეს მხარი სოციალისტური რუსეთისაგან ფინეთის დაუყოვნებლივ გამოყოფას. უფრო მეტიც, მათ არა მარტო აქტიურად შეუწევეს ხელი ადგილობრივ ბურჟუაზიას სოციალისტური რუსეთისაგან ფინეთის ჩამოცილებაში, არამედ ინიციატივაც კი იკისრეს ამ საქმის განხორციელებისათვის ბრძოლაში. ისინი არა მარტო ფინელ მოსახლეობაში ეწეოდნენ აგიტაციას რუსეთისაგან ფინეთის გამოყოფის სასარგებლოდ, არამედ, აგრეთვე, ენერგიულად მოითხოვდნენ ბოლშევიკური პარტიისა და საბჭოთა მთავრობისაგან — დაუყოვნებლივ განხორციელებინათ ფინეთის დამოუკიდებლობა. ამის შესახებ განსაკუთრებით ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს „ფინეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ცენტრალური კომიტეტის წერილი რსდმპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტისადმი ფინეთის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაუყოვნებლივ განხორციელების საქმეში მხარდაჭერის შესახებ“. დოკუმენტში აღნიშნულია: „თებერვლის რევოლუციამ ფინელ ხალხს გაუღვიძა სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მო-

პოვნების იმედი, მაგრამ ბურჟუაზიამ, რომელმაც ხელთ იგდო ძალაუფლება, განაგრძო თვითმპყრობელობის იმპერიალისტური პოლიტიკა. დროებითი მთავრობა არ დათანხმდა გაეთავისუფლებინა ფინეთი რუსეთთან ძალდატანებითი კავშირისაგან. ჩვენ გვწაქს, წერდნენ ფინელი სოციალ-დემოკრატები, რომ ბოლშევიკური პარტია, სახალხო კომისართა საბჭოს მეშვეობით, სპეციალური სახელმწიფო აქტით დაუყოვნებლივ ცნობს ფინეთის სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას¹.

ფინეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ასეთი პოზიცია თავიდან ბოლომდე მცდარი და რეაქციული იყო, რადგან: ჯერ ერთი, ახლა საკითხი ეხებოდა ფინეთის გამოყოფას სოციალისტური რუსეთისაგან; მეორე, ოქტომბრის რევოლუციამ ერთი დაკვრით მოუღო ბოლო თვითმპყრობელობისა და დროებითი მთავრობის მიერ არარუს ეროვნებათა ეროვნულ ჩაგვრას და დასაბამი მისცა ერთა სრულ თანასწორობას და მეგობრობას; მესამე, სოციალისტური რუსეთისაგან ფინეთის გამოყოფამ შეამცირა ფინეთში სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების შანსები და გააძლიერა ადგილობრივი ნაციონალისტური ბურჟუაზიის პოზიციები, რომელმაც საკუთარი ბატონობის განმტკიცების მიზნით გერმანელ და შვეციელ იმპერიალისტებთან კავშირში სისხლში ჩაახრჩო ფინეთის პროლეტარული რევოლუცია; მეოთხე, რუსეთისაგან ფინეთის გამოყოფა ეწინააღმდეგებოდა არა მარტო სოციალიზმის ინტერესებს, არამედ მომწიფებულ და სოციალისტურ საზოგადოებად გადაქცევისაკენ მიმავალი კაპიტალიზმის ისტორიულ ტენდენციასაც ეროვნულ საკითხში, რომელიც მდგომარეობს ერთა შორის ყოველგვარი ურთიერთობის განვითარებასა და განშირებაში, ეროვნული ზღუდეების დამსხვრევაში, ეკონომიური ცხოვრების, კულტურის, მეცნიერებისა და სხვ. ინტერნაციონალური ერთიანობის შექმნაში; მეხუთე, ფინეთის გამოყოფა ასუსტებდა სოციალისტური რუსეთის ძლიერებას და, ბოლოს, რუსეთისაგან ფინეთის გამოყოფა ხელს კი არ უწყობდა, არამედ, პირიქით,

¹ მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივი, ფ. 17. ა. 1, ს. 359, ფ. 1 — 2.

ხელს უშლიდა რუსეთისა და ფინეთის პროლეტართა ინტერ-
ნაციონალური ერთიანობისა და სოლიდარობის განმტკიცებას.

ამრიგად, ფინეთის სოციალ-დემოკრატების პოზიცია სოციალისტური რუსეთისაგან ფინეთის გამოყოფის საკითხ-
ში რეაქციული იყო და თითქმის არაფრით არ განსხვავდებო-
და ფინეთის ნაციონალისტური ბურჟუაზიის პოზიციებისაგან.
ფინელმა სოციალ-დემოკრატებმა ფინეთის სახელმწიფოებრივი
დამოუკიდებლობის საქმეს მსხვერპლად შესწირეს სოცია-
ლიზმის ინტერესები და ამით ფაქტიურად ხელი შეუშალეს
ფინელ მშრომელთა განთავისუფლების საქმეს.

ფინელი მშრომელები და სოციალ-დემოკრატები მალე
დარწმუნდნენ, რომ სასტიკად მოტყუვდნენ, მათ დაინახეს,
რომ რევოლუციის ჩახშობაში დახმარების საფასურად აღგი-
ლობრივმა ბურჟუაზიამ ფინელი ერის სუვერენიტეტი ფეხ-
ქვეშ გაათელინა გერმანიისა და ანტანტის იმპერიალისტებს.
არა მარტო სოციალ-დემოკრატებმა, არამედ თვით ფინეთის
ბურჟუაზიამაც მალე დაინახა, რომ გერმანიისა და ანტანტის
იმპერიალისტების მხეცობამ გადააქარბა თვით მეფის რუსე-
თის თვითმპყრობელობის მხეცობასაც. ამან გამოიწვია ფინე-
თის ბურჟუაზიის ერთი ნაწილის გულისწყრომა უცხო ერის
იმპერიალისტთა წინააღმდეგ. „ფინეთის წარმომადგენელმა
მიაშბო, — ამბობდა ვ. ი. ლენინი რკპ (ბ) VIII ყრილობაზე, —
რომ ფინეთის ბურჟუაზიაში, რომელსაც სძულდა ველიკორუ-
სები, გაისმის ხმები: „გერმანელები უფრო მეტი მხეცები აღმო-
ჩნდნენ, ანტანტა უფრო მეტი მხეცი აღმოჩნდა, უმჯობესია
ბოლშევიკები იყვნენო“. აი უდიდესი გამარჯვება, რომელიც
ჩვენ მოვიპოვეთ ნაციონალურ საკითხში ფინეთის ბურჟუა-
ზიაზე“¹.

მწვავე ეროვნულ ჩაგვრას განიცდიდა ე. წ. „თურქეთის
სომხეთი“. მას არა ერთხელ განუცდია რბევა-აწიოკება მტა-
ცებელი სახელმწიფოების მხრივ, იგი არა ერთხელ გამხდარა
დასავლეთისა და აღმოსავლეთის იმპერიალისტებს შორის
დავის ობიექტი. ამ დაეაში აქტიურად მონაწილეობდა მეფის

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 29, გვ. 218.

რუსეთიც. პირველი მსოფლიო ომის დროს „თურქეთის სომხეთი“ დაიკავეს რუსეთის ჯარებმა.

ოქტომბრის სოციალისტურმა რევოლუციამ ძირეული გარდატეხა მოახდინა „თურქეთის სომხეთისადმი“ რუსეთის დამოკიდებულების საკითხში. 1918 წლის 31 დეკემბერს სახალხო კომისართა საბჭომ გამოსცა დეკრეტი „თურქეთის სომხეთისათვის“ დამოუკიდებლობის მინიჭების შესახებ. სახალხო კომისართა საბჭო უცხადებდა სომეხ ხალხს, რომ რუსეთის მუშათა და გლეხთა მთავრობა მხარს დაუჭერს მეფის რუსეთის მიერ ოკუპირებულ სომეხთა თვითგამოკვევის უფლებას თვითგამოყოფამდე. სახალხო კომისართა საბჭოს მიაჩნდა, რომ ამ უფლების განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ მთელი რიგი წინასწარი პირობების შექმნის შემდეგ, რომლებიც აბსოლუტურად აუცილებელია სომეხი ხალხის თავისუფალი რეფერენდუმისათვის. ასეთ გარანტიებად სახალხო კომისართა საბჭოს მიაჩნდა შემდეგი: 1) „თურქეთის სომხეთიდან“ უცხო ჯარების გაყვანა და სომხური სახალხო მილიციის დაუყოვნებლივ შექმნა ადგილობრივი მოსახლეობის საზოგადოებრივი და პირადი უშიშროების უზრუნველსაყოფად; 2) სხვა ქვეყნებში გაფანტულ ლტოლვილ და ემიგრანტ სომეხთა დაუბრკოლებელი დაბრუნება სამშობლოში; 3) ომის დროს თურქეთის ხელისუფალთა მიერ თურქეთში გადასახლებული სომეხების დაბრუნება ადგილებზე; 4) „თურქეთის სომხეთის“ დროებითი მმართველობის შექმნა დემოკრატიულ საწყისებზე და სხვ.

სახალხო კომისართა საბჭომ კავკასიის დროებით საგანგებო კომისარს—სტეფანე შაუმიანს დაავალა სომეხი მოსახლეობისათვის ყოველმხრივი დახმარების აღმოჩენა „თურქეთის სომხეთის“ შესახებ მიღებული დეკრეტით გათვალისწინებულ ღონისძიებათა განხორციელებისათვის.

„თურქეთის სომხეთის“ შესახებ სახკომსაბჭოს მიერ მიღებულ დეკრეტს უდიდესი ისტორიული მნიშვნელობა ჰქონდა. იმ დროს, როდესაც იმპერიალისტური სახელმწიფოები არათუ არ ღვამდნენ არაერთარ პრაქტიკულ ნაბიჯებს ძალდატანებით ანექსირებული ხალხების განთავისუფლებისათვის, პირიქით,

განაგრძობდნენ იმპერიალისტურ ომს და სხვა ერების დაპყრობას, საბჭოთა ხელისუფლება საყოველთაოდ ამტკიცებდა, რომ იგი სასტიკი მტერია ყოველგვარი ჩაგვრისა და ანექსიისა. ამავე დროს „თურქეთის სომხეთის“ თავისუფალი გამოყოფის უფლების აღიარება ხელს უწყობდა საბჭოთა ხელისუფლებისადმი სომეხი ხალხის სიმპათიების გაძლიერებას და რუსი ხალხისადმი სომეხი ხალხის უნდობლობის ლიკვიდაციას, ქმნიდა ახალ ეტაპს სომეხი და რუსი ხალხების მეგობრობის ისტორიაში.

თანმიმდევრულად ახორციელებდა რა პროლეტარული ინტერნაციონალიზმისა და ერთა სრული თანასწორუფლებიანობის პოლიტიკას, საბჭოთა მთავრობამ თავიდანვე უარი თქვა იმ ტერიტორიების ძალდატანებით შენარჩუნებაზე, რომლებიც რუსეთის ჯარებმა დაიკავეს პირველი იმპერიალისტური ომის დროს. მიუხედავად იმისა, რომ ინგლისელმა იმპერიალისტებმა უარი განაცხადეს მათ მიერ დაპყრობილ სამხრეთ სპარსეთიდან ჯარების გაყვანაზე, 1917 წლის დეკემბერში სახკომსაბჭომ გამოიტანა დადგენილება ჩრდილოეთ სპარსეთიდან რუსეთის ჯარების გამოყვანის შესახებ.

1918 წლის იანვარში სრულიად რუსეთის ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა მიიღო ვ. ი. ლენინის მიერ დაწერილი „მშრომელი და ექსპლოატირებული ხალხის უფლებათა დეკლარაცია“, რომელიც ბოლშევიკების ფრაქციამ საბჭოთა ხელისუფლების სახელით განსახილველად წარუდგინა დამფუძნებელ კრებას. როგორც ცნობილია, დამფუძნებელი კრება არჩეულ იქნა ოქტომბრის რევოლუციამდე შედგენილი სიების მიხედვით და მასში დიდი რაოდენობით შედიოდნენ მემარჯვენე ესერები. ბოლშევიკურმა პარტიამ ანგარიში გაუწია მასების თვალში დამფუძნებელი კრების იდეის პოპულარობას და დაუშვა მისი გახსნა 1918 წლის იანვარში. მაგრამ დამფუძნებელმა კრებამ უარი თქვა ელიარებინა საბჭოთა ხელისუფლების პროგრამა, ელიარებინა „მშრომელი და ექსპლოატირებული ხალხის უფლებათა დეკლარაცია“, ეცნო ოქტომბრის რევოლუცია და საბჭოთა ხელისუფლება. როცა ხალხთა მასები საკუთარი გამოცდილებით დარწმუნდ-

ნენ დამფუძნებელი კრების კონტრრევოლუციურობაში, საბჭოთა ხელისუფლებამ გარეკა იგი.

რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის სახელმწიფოებრივი წყობილების შესახებ „დეკლარაციაში“ აღნიშნული იყო, რომ „რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკა მყარდება თავისუფალ ერთა თავისუფალი კავშირის საფუძველზე, როგორც საბჭოთა ნაციონალური რესპუბლიკების ფედერაცია“¹.

„მშრომელი და ექსპლოატირებული ხალხის უფლებათა დეკლარაცია“ უფლებას ანიჭებდა ყველა ერის მშრომელებს— მიეღოთ დამოუკიდებელი გადაწყვეტილება თავიანთი საბჭოების ყრილობაზე, სურთ თუ არა მათ, ან რა საფუძველზე სურთ მიიღონ მონაწილეობა ფედერალურ მთავრობაში და სხვა ფედერალურ საბჭოთა დაწესებულებებში. როგორც უკვე მივუთითეთ, ოქტომბრის რევოლუციამდე თავიანთი ეროვნული პროგრამის საფუძვლების შემუშავებისას ბოლშევიკები რუსეთის სახელმწიფოებრივ ფორმად აღიარებდნენ ცენტრალიზებულ დემოკრატიულ რესპუბლიკას საოლქო ავტონომიით, ხოლო ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ— ფედერაციას.

ოქტომბრის რევოლუციამდე ბოლშევიკები იცნობდნენ მხოლოდ ბურჟუაზიულ ფედერაციის ისტორიულ გამოცდილებას. ბურჟუაზიული ფედერაცია იქმნება ძლიერი ერის მიერ სუსტი ერებისადმი ძალადობის გზით. ამიტომ, ბუნებრივია, რომ ბურჟუაზიულ ფედერაციაში ყველაზე ძლიერი ერი სარგებლობს გარკვეული პოლიტიკური, ეკონომიური და კულტურული უპირატესობით, ე. ი. ბურჟუაზიულ ფედერაციაში ადგილი აქვს ერთა ფაქტიურ უთანასწორობას, რაც გარდუვალად იწვევს ეროვნულ ჩაგვრასაც. ფედერაციის საფუძველზე შექმნილ ბურჟუაზიულ სახელმწიფოებში შემავალი პატარა ეროვნებანი მოკლებული არიან ყოველგვარ შესაძლებლობას განავითარონ საკუთარი ეკონომიკა და კულტურა. ამრიგად, ბურჟუაზიულ ფედერაციას არ შეუძლია გადაჭრას ეროვნული საკითხი.

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 26, გვ. 495.

ფედერაციული სახელმწიფოს ძირითად ნაკლს ბოლშევიკები იმაში ხედავდნენ, რომ ცენტრალიზებულ დემოკრატიულ სახელმწიფოსთან შედარებით, იგი წარმოადგენს უკან გადადგმულ ნაბიჯს. ბოლშევიკებს მიაჩნდათ, რომ, თუ უზრუნველყოფილია ქვეყნის სრული დემოკრატიზაცია, მაშინ ფედერაციულ სახელმწიფოსთან შედარებით ცენტრალიზებულ სახელმწიფოს უდიდესი უპირატესობა აქვს, რადგან იგი უფრო მეტად შეესაბამება სოციალიზმისაკენ კაცობრიობის განვითარების მთელ მსვლელობას. მაგრამ, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ეროვნული ჩაგვრის შემსუბუქების თვალსაზრისით, ცენტრალიზებულ ბიუროკრატიულ სახელმწიფოსთან შედარებით, მარქსისტები თავიდანვე უპირატესობას ანიჭებენ დემოკრატიულ ფედერაციულ სახელმწიფოს. როდესაც მარქსი დარწმუნდა, რომ ირლანდია ვერ მიაღწევდა სრულ პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას ინგლისისაგან, მან ირლანდიის ძალდატანებით დამორჩილებასთან შედარებით უპირატესობა მიანიჭა ირლანდიის ფედერაციულ კავშირს ინგლისთან. ბოლშევიკები არაერთგზის მიუთითებდნენ, რომ შვეიცარიის ბურჟუაზიულ-ფედერაციულ რესპუბლიკაში გაცილებით უფრო ნაკლებად ჰქონდა ადგილი ეროვნულ ჩაგვრას, ვიდრე, ვთქვათ, მეფის რუსეთის ცენტრალიზებულ ბიუროკრატიულ სახელმწიფოში. ჯერ კიდევ 1917 წლის აგვისტო-სექტემბერში დაწერილ თავის გენიალურ ნაშრომში „სახელმწიფო და რევოლუცია“ ვ. ი. ლენინმა ხაზი გაუსვა იმას, რომ ცენტრალიზებულ მრავალეროვან მონარქიულ სახელმწიფოსთან შედარებით ფედერაციული სახელმწიფო წინგადადგმული ნაბიჯია. ამ ნაშრომში ვ. ი. ლენინმა ფედერაციულ-დემოკრატიული რესპუბლიკა აღიარა ცენტრალიზებული დემოკრატიული რესპუბლიკისა-კენ გარდამავალ სახელმწიფოებრივ ფორმად.

✗ოქტომბრის რევოლუციის გამოცდილებამ საბოლოო გარდატეხა მოახდინა ფედერაციის საკითხისადმი ბოლშევიკების დამოკიდებულებაში. სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებისთანავე პარტიის წინაშე დაისვა რუსეთის მრავალეროვანი სახელმწიფოს ერთიანობის საკითხი. საბჭოთა ხელისუფლებამ რუსეთში მცხოვრებ ყველა ერს მიანიჭა უფლება მოეხ-

დინა არჩევანი — დარჩენილიყო ერთიანი სახელმწიფოს ფარგლებში, ანდა მიეღო სრული დამოუკიდებლობა. რევოლუციის პირველსავე დღეებში რუსეთში მცხოვრებ ერთა დიდი ნაწილი დარწმუნდა, რომ ამიერიდან ბოლო ეღებოდა ეელიკორუსების მხრივ სხვა ერების ჩაგვრას. ასეთ პირობებში ჩაგრულ ერთა უმრავლესობა არათუ არ მოითხოვდა რუსეთის სახელმწიფოსაგან გამოყოფას, არამედ, პირიქით, ყოველ ღონეს ხმარობდა იმისათვის, რომ ჩაეფუშა საკუთარი ბურჟუაზიის სეპარატისტული ტენდენციები და დაემყარებინა მკიდრო კავშირი დიდ რუს ხალხთან ერთიანი სახელმწიფოს შიგნით. მაგრამ ცარიზმის მიერ მემკვიდრეობით დატოვებული ეროვნული უნდობლობის ლიკვიდაცია ერთი დაკვრით შეუძლებელი იყო. არარუს ეროვნებათა მშრომელი მასების ერთ ნაწილს კვლავაც სჯეროდა, რომ რუსები კიდევ გააგრძელებენ მათ ჩაგვრას, ამიტომ ისინი მოითხოვდნენ გარკვეულ გარანტიებს ცენტრისადმი სრული მორჩილების წინააღმდეგ. ამის გამო შეუძლებელი იყო რუსეთის ყველა ეროვნების მყისვე გაერთიანება ერთ ცენტრალიზებულ სახელმწიფოში. საჭირო იყო სახელმწიფო წყობილების ისეთი ახალი ფორმის გამოჩენა, რომელიც საბოლოოდ აღგვიდა ეროვნულ ჩაგვრას, შეაკავებდა რუსეთის დაშლას წვრილ ეროვნულ სახელმწიფოებად და მოაზადებდა ნიადაგს უფრო მკიდრო და ცენტრალიზებულ სახელმწიფო გაერთიანებისათვის. ასეთ ფორმად ვ. ი. ლენინმა აღიარა საბჭოთა ფედერაცია. საბჭოთა ფედერაცია ძირეულად განსხვავდება ბურჟუაზიული ფედერაციისაგან. ბურჟუაზიული ფედერაცია წარმოადგენს მთელის ფარგლებში ნაწილების ძალდატანებით შენარჩუნების საშუალებას, საბჭოთა ფედერაცია კი შენდება სხვადასხვა ერთა ნებაყოფლობითი გაერთიანების საფუძველზე. ბურჟუაზიული ფედერაცია ეგუება და ითმენს ერთი ერის მიერ მეორის ჩაგვრას, საბჭოთა ფედერაცია კი პრინციპული მტერია ყოველგვარი ჩაგვრისა. ბურჟუაზიული ფედერაცია მხოლოდ ფორმალურად აღიარებს ერთა უფლებრივ თანასწორობას, სინამდვილეში ძალაში ტოვებს ერთა ეკონომიურ, პოლიტიკურ და კულტურულ უთანასწორობას, საბჭოთა ფედერაცია კი

საქმიან უზრუნველყოფს ერთა ფაქტიურ თანასწორობას. ბურჟუაზიული ფედერაცია ვერ სპობს ეროვნულ უმცირესობათა ეკონომიური და კულტურული ჩამორჩენილობის საფუძველს, საბჭოთა ფედერაცია კმნის ისეთ პირობებს, სადაც მტკიცედაა დაცული ეროვნულ უმცირესობათა უფლებები და ხდება მათი კულტურული განვითარება მოწინავე ერების დონემდე. ერთი სიტყვით, ბურჟუაზიული ფედერაცია საბოლოოდ ვერ ახერხებს გადაწყვეტოს ეროვნული საკითხი, იგი მხოლოდ ამსუბუქებს ეროვნულ ჩაგვრას ცენტრალიზებულ ბიუროკრატიულ სახელმწიფოსთან შედარებით. საბჭოთა ფედერაცია კი კმნის ერთა ფაქტიურ თანასწორობას და ამით საბოლოოდ სპობს ერთი ერის მიერ მეორე ერის ჩაგვრის ყოველგვარ შესაძლებლობას.

რუსეთის მშრომელი მასები აქტიურად უჭერდნენ მხარს საბჭოთა ხელისუფლების ეროვნულ პოლიტიკას. ეს განსაკუთრებით ნათლად გამომჟღავნდა სრულიად რუსეთის მუშათა, გლეხთა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოების III ყრილობაზე, რომელიც ჩატარდა 1918 წლის იანვარში. ყრილობის მუშაობაში თვალსაჩინო ადგილი დაიკავა ეროვნული საკითხის განხილვამ. ჩვენს წინაშეა კიდევ ერთი მტკიცეული საკითხი, — ამბობდა ამხ. სეერდლოვი ყრილობაზე, — ეს არის ეროვნული საკითხი. საბჭოთა ხელისუფლებამ უკვე გამოსცა დეკრეტები ფინეთისა და „თურქეთის სომხეთის“ დამოუკიდებლობის შესახებ და დაიწყო ჯარების გამოყვანა სპარსეთიდან, მაგრამ საჭიროა კიდევ ბევრი რამის გაკეთება ეროვნული საკითხის საბოლოოდ მოგვარებისათვის¹. ყრილობამ ერთხმად მოიწონა საბჭოთა მთავრობის ეროვნული პოლიტიკა. მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოების სრულიად რუსეთის ყრილობა, — ნათქვამია ყრილობის რეზოლუციისაში. — მიესალმება და მთლიანად იწონებს სახალხო კომისართა საბჭოს ეროვნულ პოლიტიკას, რომელიც მიმართულია ხალხთა თვითგამორკვევისა და თავისუფალი თვითგამოყოფის

¹ ორცა, ფ. 1235, ა. 2, ს. 2. ფ. 2.

პრინციპების ცხოვრებაში გატარებისავენ¹. ყრილობამ დაამტკიცა სახალხო კომისართა საბჭოსა და ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის დეკრეტები ფინეთისა და „თურქეთის სომხეთის“ შესახებ, და გამოთქვა ღრმა რწმენა, რომ საბჭოთა ხელისუფლების შემდგომი ნაბიჯები ამ მიმართულებით ხელს შეუწყობენ რუსეთის ყოფილი იმპერიის საბჭოთა რესპუბლიკების ძმურ კავშირად გადაქცევას. ყრილობაზე განსაკუთრებული მოწონება დაიმსახურა „მშრომელი და ექსპლოატირებული ხალხის უფლებათა დეკლარაციამ“. ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მიერ მიღებულ „მშრომელი და ექსპლოატირებული ხალხის უფლებათა დეკლარაციაში“ ყრილობა ხედავს რუსეთის მშრომელი კლასების ნების ნამდვილ გამოხატულებას. ამ დეკლარაციის თვითეთლი სტრიქონი ნაკარნახევია თვით მშრომელი კლასების მიერ და მასში გამოხატული მოთხოვნებისათვის სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე იბრძოლებს ყველა შეგნებული მუშა, გლეხი და ჯარისკაცი².

1918 წლისათვის საბჭოთა ხელისუფლება დამყარებული იყო რუსეთის ტერიტორიის უდიდეს ნაწილზე. 1917 წლის ოქტომბრიდან 1918 წლის იანვარ-თებერვლამდე საბჭოთა ხელისუფლება ისე სწრაფად გავრცელდა, რომ ამ პერიოდს ვ. ი. ლენინმა უწოდა საბჭოთა ხელისუფლების „ტრიუმფალური მარშის“, „კაპიტალიზმის წინააღმდეგ წითელგვარდიული იერიშის“ პერიოდს. 1918 წლის იანვრისათვის, როდესაც მიმდინარეობდა საბჭოების III ყრილობა, უკვე შექმნილი იყო, ან იქმნებოდა რამდენიმე ეროვნული საბჭოთა რესპუბლიკა; შექმნილი იყო, ან იქმნებოდა, აგრეთვე, ავტონომიური ერთეულები. ამიტომ საბჭოთა რესპუბლიკებისა და ავტონომიური ერთეულების ურთიერთდამოკიდებულების საკითხი ყრილობაზე დაისვა: როგორც უდიდესი პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე საკითხი, როგორც მრავალეროვანი სოციალისტური სახელმწიფოს პრაქტიკული მშენებლობის საკითხი. ეყრდნობო-

¹ Съезды Советов РСФСР в постановлениях и резолюциях, стр. 45. М., 1939.

² იქვე, გვ. 43.

და რა ვ. ი. ლენინის სახელმძღვანელო მითითებებს და „მშრომელი და ექსპლოატირებული ხალხის უფლებათა დეკლარაციას“, საბჭოების III ყრილობამ დაადასტურა ფედერაციის პრინციპი საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სახელმწიფოებრივ წყობილებაში. ეხებოდა რა საბჭოების III ყრილობის ისტორიულ მნიშვნელობას, თავის საბოლოო სიტყვაში, ყრილობის დახურვის წინ, ვ. ი. ლენინი მიუთითებდა, რომ ამ ყრილობამ განამტკიცა ოქტომბრის რევოლუციის მიერ შექმნილი ახალი სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანიზაცია და დასაბა მომავალი სოციალისტური მშენებლობის გეგმა. „ჩვენში, რუსეთში, — ამბობდა ვ. ი. ლენინი, — საშინაო პოლიტიკის სფეროში ამჟამად საბოლოოდ აღიარებულია საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის, როგორც რუსეთში მოსახლე სხვადასხვა ერის თავისუფალ რესპუბლიკათა ფედერაციის, ახალი სახელმწიფო წყობილება“¹. ყრილობამ საბოლოოდ განსაზღვრა აგრეთვე ადგილობრივ და ცენტრალურ ფედერალურ დაწესებულებათა ფუნქციები, მათი ურთიერთდამოკიდებულება. ფედერაციის ფარგლებში, ნათქვამია საბჭოების III ყრილობის რეზოლუციაში, ხელისუფლების უმაღლესი ორგანოა მუშათა, ჯარისკაცთა, გლეხთა და კაზაკთა დეპუტატების საბჭოების სრულიად-რუსეთის ყრილობა. ეს ყრილობა ირჩევს სრულიად რუსეთის ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტს. ყრილობებს შორის პერიოდში უმაღლეს ორგანოს წარმოადგენს სრულიად რუსეთის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი. ფედერაციის მთავრობა, სახალხო კომისართა საბჭო აირჩევა და იცვლება მთლიანად და ნაწილობრივადაც საბჭოების სრულიად რუსეთის ყრილობის ან სრულიად რუსეთის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის მიერ. ფედერაციაში შემავალი რესპუბლიკების მთავრობები აირჩევიან ადგილობრივი საბჭოების ყრილობებზე. ყველა ადგილობრივი საკმეების გადაწყვეტის უფლება აქვთ მხოლოდ ადგილობრივ საბჭოებს და მათ ხელისუფალთ. რუსეთის საბჭოთა ფედერაციის მთავრობა ითვლება ცენტრალურ საბჭოთა

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 26, გვ. 560.

მთავრობად, რომელიც ვალდებულია დაიცვას ფედერაციის საფუძვლები, გაატაროს საერთო სახელმწიფო ღონისძიებანი, ამასთან ერთად, დაიცვას და არ შელახოს ფედერაციაში შემავალი მოძმე რესპუბლიკების უფლებები¹.

ბოლშევიკური პარტიისა და საბჭოთა მთავრობის მიერ ექსპროპრიატორთა დათრგუნვის, ძველი ბურჟუაზიული სახელმწიფო აპარატის დამსხვრევის, ახალი სოციალისტური სახელმწიფოს მშენებლობისა და ყოველგვარი ჩაგვრის ლიკვიდაციის მიმართულებით გადადგმულმა პირველმავე ნაბიჯებმა ძირფესვიანად შეარყიეს ბურჟუაზიისა და მემამულეების ბატონობა და საგრძნობლად განამტკიცეს საბჭოთა ხელისუფლება. მაგრამ საბჭოთა ხელისუფლებისა და სოციალისტური რევოლუციის მდგომარეობა საესეებით განმტკიცებულად და უზრუნველყოფილად ვერ ჩაითვლებოდა ვიდრე რუსეთი ომის მდგომარეობაში იმყოფებოდა გერმანია-ავსტრიის მიმართ. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, პარტიამ ოქტომბრის რევოლუციის პირველი დღეებიდანვე გააჩაღა ბრძოლა ზავისათვის. საბჭოთა ხელისუფლებამ თავისი არსებობა დაიწყო იმით, რომ წინადადება მისცა მეომარ ხალხებს და მათ მთავრობებს — დაუყოვნებლივ დაედოთ სამართლიანი და დემოკრატიული ზავი. მაგრამ რუსეთის ყოფილმა მოკავშირეებმა — ინგლისმა და საფრანგეთმა უარი განაცხადეს დაეწყოთ საზავო მოლაპარაკება, კიდევ მეტი; მათ საბჭოთა რუსეთს მოსთხოვეს გაეგრძელებინა ომი გერმანიაზე საბოლოო გამარჯვებამდე. მაშინ საბჭოთა მთავრობამ გადაწყვიტა დაეწყო სეპარატიული მოლაპარაკება გერმანიასა და ავსტრიასთან. 1917 წლის 22 ნოემბერს ბრესტ-ლიტოვსკში მიღწეულ იქნა შეთანხმება გერმანიასა და ავსტრიასთან სამომავარი მოქმედების შეწყვეტის შესახებ, დადებულ იქნა ღრობითი ზავი და დაიწყო საზავო მოლაპარაკება. მიუხედავად ვ. ი. ლენინის დაჟინებითი მოთხოვნისა, საბჭოთა დელეგაციის მეთაურმა ტროცკიმ ხელი არ მოაწერა გერმანელების მიერ წამოყენებულ ზავის პირობებზე და 1918 წლის 28 იანვარს შეწყვიტა საზავო მოლაპარაკება. ამასთან ტროცკიმ გამცემლუ-

¹ Съезды Советов РСФСР в постановлениях и резолюциях. стр. 44 — 45.

რად განუცხადა გერმანელებს, რომ საბჭოთა რესპუბლიკა განაგრძობს არმიის დემობილიზაციას. ეს უნდოდათ გერმანელ იმპერიალისტებსაც. მათ დაარღვიეს დროებითი ზავი და შეტევაზე გადმოვიდნენ. მართალია სახალხო კომისართა საბჭომ ჯერ კიდევ 1918 წლის იანვარში მიიღო დეკრეტი მუშურ-გლეხური წითელი არმიის შექმნის შესახებ, მაგრამ წითელი არმია ჯერ კიდევ მცირერიცხოვანი და სუსტი იყო, ამიტომ მას არ შეეძლო პირველხანებში წარმატებით გამკლავებოდა გერმანელ იმპერიალისტთა შეიარაღებული ურდოების შემოტევას. გერმანელებმა დაიკავეს უკრაინის, ბელორუსიის, ბალტიისპირეთის დიდი ნაწილი და საფრთხე შეუქმნეს თვით პეტროგრადს. საბჭოთა მთავრობა იძულებული გახდა დაეჩქარებია წითელი არმიის შექმნა და ჩამოყალიბება. 1918 წლის 23 თებერვალს ახალგაზრდა წითელი არმიის გმირმა რაზმებმა ნარვასა და ფსკოვთან გადაიწყვეტი წინააღმდეგობა გაუწიეს მტრის კბალებამდე შეიარაღებულ ჯარებს და შეაჩერეს მათი წამოწყევა პეტროგრადისაკენ. ვ. ი. ლენინმა ბოლშევიკური პარტიისა და საბჭოთა მთავრობის წინაშე კატეგორიულად დააყენა საკითხი გერმანელებთან ზავის მიღწევის აუცილებლობის შესახებ. პარტიამ დაძლია ტროცკის და ე. წ. „მემარცხენე კომუნისტების“ წინააღმდეგობა და გადაწყვიტა — რადაც არ უნდა დაჯდომოდა, მიეღწია ზავისათვის. 22 თებერვალს გერმანელი იმპერიალისტები დათანხმდნენ ზავზე, მაგრამ ზავის პირობები ამჟამად გაცილებით უფრო მძიმე იყო, ვიდრე წინათ. ბრესტის ზავით საბჭოთა ხელისუფლება იძულებული გახდა ეცნო გერმანელთა მიერ პოლონეთის დაპყრობა. გერმანიის ხელში გადავიდა აგრეთვე ბალტიისპირეთი, ხოლო უკრაინა უნდა გამოყოფოდა საბჭოთა რუსეთს და შესულიყო გერმანიის პროტექტორატში. საბჭოთა რუსეთი იძულებული გახდა დროებით შერიგებოდა რა მარტო თავისი ტერიტორიის ნაწილის დაკარგვას და იქ ბურჟუაზიისა და მემამულეთა ძალაუფლების აღდგენას, არამედ გადაეხადა დიდძალი ფულადი კონტრიბუციაც. ბრესტის ზავს ვ. ი. ლენინმა „უბედური“ ზავი უწოდა. როდესაც ბრესტის ზავის პირობებზე თანხმდებოდა, ბოლშევიკური პარტია აშედოვნებდა, რომ ისტორია თავისას გაიტანდა, რომ ყოველ-

გვარი განსაცდელის მიუხედავად მომავალი სოციალიზმს ეკუთვნოდა. ამიტომ ბოლშევიკური პარტია ღრმად იყო დარწმუნებული, რომ საბჭოთა რუსეთი შეძლებდა კვლავ გაენთავისუფლებინა გერმანელ იმპერიალისტთა მიერ ხიშტით დამორჩილებული ხალხები.

ზავის საკითხის საბოლოოდ გადაწყვეტის მიზნით მოწვეულ იქნა ბოლშევიკური პარტიის VII ყრილობა. ყრილობამ გატეხა ტროცკისტებისა და „მემარცხენე კომუნისტების“ წინააღმდეგობა და დაამტკიცა ბრესტის ზავი. ყრილობამ ხაზგასმით მიუთითა, რომ შექმნილ ვითარებაში პარტიისა და საბჭოთა ხელისუფლების ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა უზრუნველყონ ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის ყოველმხრივ განმტკიცება, მძლავრი წითელი არმიის შექმნა, რაც აუცილებელი წინაპირობა იყო სოციალისტური მშენებლობის წარმატებით დაწყებისა და დაგვირგვინებისათვის.

ოქტომბრის რევოლუციამდე რუსეთის პოლიცია და ჯარი, ისევე როგორც ყოველი კაპიტალისტური ქვეყნის პოლიცია და ჯარი, წარმოადგენდა ექსპლოატატორული კლასების პოლიტიკური ბატონობის შენარჩუნების იარაღს, სხვა ერების დაპყრობისა და ჩაგვრის ძირითად საშუალებას; ამავე დროს, როგორც ვ. ი. ლენინი მიუთითებდა, ყველაზე დემოკრატიულ-ბურჟუაზიულ რესპუბლიკაშიაც კი პოლიცია და ჯარი წარმოადგენენ საწინდარს შესაძლო მობრუნებისა უკან—მონარქიისაკენ. ამიტომ საბჭოთა ხელისუფლებამ ძირფესვიანად დაამსხვრია ძველი სახელმწიფოებრივი აპარატის ეს უმნიშვნელოვანესი იარაღი და შექმნა სახალხო მილიცია და მუშურ-გლეხური წითელი არმია. თავისი არსებობის პირველი დღეებიდანვე წითელი არმია წარმოადგენს დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მონაპოვართა დამცველს, ხალხთა განმათავისუფლებელ არმიას. წითელმა არმიამ უდიდესი როლი შეასრულა ოქტომბრის რევოლუციის შემდგომი განვითარების საქმეში, რუსეთის განაპირა მხარეების განთავისუფლებისა და საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების საქმეში.

ბოლშევიკური პარტიის ეროვნულ პოლიტიკაში თავიდანვე თვალსაჩინო ადგილი დაიკავა რელიგიასთან დამოკიდებულე-

ბის საკითხმა. პარტიამ კარგად იცოდა, რომ „რელიგია ხალხის ოპიუმია“ (მარქსი), რომ რელიგია ყოველთვის ასაზრდოებდა მშრომელი მასების სიბნელეს. რელიგია იყო ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლოატაციისა და ერთი რელიგიის მქონე ხალხის მიერ მეორე რელიგიის მქონე ხალხის ჩაგვრის გამართლების საშუალება. გაბატონებული კლასები რელიგიას იყენებდნენ საკუთარი ბატონობის შენარჩუნებისა და სხვა ხალხების ჩაგვრის გამართლების იარაღად. ბოლშევიკურმა პარტიამ ხელისუფლების აღებისთანავე გადადგა გაბედული ნაბიჯი რელიგიური ცრურწმენებისაგან მშრომელი მასების განთავისუფლებისათვის. მაგრამ ამ მიზნის მიღწევა პარტიას სურდა მხოლოდ და მხოლოდ ათეისტური პროპაგანდა-აგიტაციის გზით, მშრომელთა შეგნებულობის, ამაღლების გზით. რელიგიასთან დამოკიდებულების საკითხზე ბოლშევიკური პარტიისა და საბჭოთა ხელისუფლების მიერ მიღებულ ღონისძიებებს შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა სახალხო კომისართა საბჭოს 1918 წლის 23 იანვრის დეკრეტს სინდისის, საეკლესიო და რელიგიური საზოგადოებების თავისუფლების შესახებ. დეკრეტი მოითხოვდა რელიგიური პროპაგანდის დაუყოვნებლივ შეწყვეტას, მაგრამ, სათუთად ეპყრობოდა რა ყველა ხალხის მორწმუნე ნაწილის გრძნობებს, კანონი კრძალავდა ამ გრძნობათა შელახვას რაიმე ძალადობის გზით, აწესებდა სინდისის, რწმენის, საეკლესიო და რელიგიური დაწესებულებების სრულ თავისუფლებას. დეკრეტით საბჭოთა ქვეყნის ყოველ მოქალაქეს ეძლეოდა უფლება ერწმუნა ან არ ერწმუნა ესა თუ ის რელიგია. დეკრეტი კრძალავდა ერთი რელიგიის რაიმე უპირატესობას მეორის მიმართ. ამ უკანასკნელ დებულებას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა ეროვნული ჩაგვრის მოსპობისათვის. თვითმპყრობელობა, ველიკორუსი ბურჟუაზია და მემამულეები თავიანთ შოვინიზმს ხშირად არაქრისტიანული რელიგიისადმი ქრისტიანული რელიგიის უპირატესობით ამართლებდნენ. საბჭოთა ხელისუფლებამ კი საფუძველი გამოაცალა რელიგიურ ცრუმორწმუნეობას და დაასაბუთა მისი მავნებელი არსი.

ოქტომბრის რევოლუციის პირველი დღეებიდანვე კომუნისტური პარტიის ლენინური ეროვნული პოლიტიკის გატარების საქმეში უდიდეს როლს ასრულებდა ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატი. ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის წინაშე საბჭოთა ხელისუფლებამ და კომუნისტურმა პარტიამ დასახეს შემდეგი ამოცანები: 1) ეროვნულ საქმეთა კომისარიატებისა და განყოფილებების მუშაობის გაერთიანება და კოორდინაცია; 2) ერთი მხრივ, ეროვნულ საქმეთა კომისარიატებსა და განყოფილებებს, ხოლო მეორე მხრივ, ცენტრალურ საბჭოთა ორგანოებს შორის უთანაველობა; 3) ეროვნულ საქმეთა კომისარიატებისა და განყოფილებების მუშაობისათვის კონტროლის გაწევა; 4) მასალების შეკრება ეროვნულ საკითხზე, როგორც რსფსრ შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ; 5) ბრძოლა ყველა ერისა და ეროვნულ უმცირესობათა ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის საბოლოო ლიკვიდაციისათვის; 6) საბჭოთა ხელისუფლების მიერ ეროვნულ საკითხზე მიღებული დეკრეტების, დეკლარაციების და სხვა დადგენილებების ცხოვრებაში გატარება; 7) ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვება-განმტკიცებისა და საბჭოთა რესპუბლიკების თედოციის შექმნისათვის.

განაპირა მხარეებში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის მთავარი ამოცანა იყო ხელი შეეწყო ამ მხარეებში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის, ხოლო საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ებრძოლნა საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცებისათვის. ლენინური ეროვნული პოლიტიკის გატარებისათვის.

ოქტომბრის შეიარაღებული აჯანყების გამარჯვებისთანავე ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის შექმნა იმიტომ გახდა აუცილებელი, რომ მრავალეროვანი რუსეთის მთელ ტერიტორიაზე საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვება შეუქმნებელი იყო ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის განადგურებისა და ლენინური ეროვნული პოლიტიკის გატარების გარეშე. საკმარისი იყო ოდნავ დამახინჯებულიყო ცენტრში გამარჯვებული საბ-

პოთა ხელისუფლების ეროვნული პოლიტიკა, რათა ცენტრში დამზობილ ექსპლოატატორულ კლასებს, განაპირა მხარეთა ბურჟუაზიას და ბურჟუაზიულ ნაციონალისტებს ესარგებლათ ამით და ძირი გამოეთხარათ საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის არა მარტო განაპირა მხარეებში, არამედ ოქტომბრის მონაპოვრების განმტკიცებისათვის თვით ცენტრშიაც. რუსეთში მცხოვრებ სხვადასხვა ეროვნებათა ყოფაცხოვრებისა და ეროვნულ თავისებურებათა სხვადასხვაობა განაპირობებდნენ ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის აპარატის თავისებურებას და მუშაობის სირთულეს. მის წინაშე მდგომი ამოცანების წარმატებით შესრულება შეუძლებელი იყო ცალკეული ეროვნების საქმეთა კომისარიატებისა და განყოფილებების ფართო ქსელის შექმნის გარეშე. ეროვნული საკითხის სწორი გადაჭრისა და მისი პრაქტიკული გატარებისათვის ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატი თავის შიგნით ქმნიდა ცალკეულ ეროვნებათა საქმის კომისარიატებს და განყოფილებებს. თავის მხრივ ეს კომისარიატები და განყოფილებები მუშარებში, ქალაქებსა და გუბერნიებში ქმნიდნენ საკუთარ განყოფილებებს. ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის ქსელი იქმნებოდა რუსეთის უზარმაზარ ტერიტორიაზე საბჭოთა ხელისუფლების გავრცელების პარალელურად.

გერმანელი იმპერიალისტების მიერ პოლონეთის ოკუპაციის დროს პოლონეთიდან რუსეთში გაიხიზნა დაახლოებით მილიონ-ნახევარი ადამიანი. პოლონელმა ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტებმა სცადეს საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ აემხედრებინათ რუსეთში მყოფი პოლონელი ლტოლვილები. სახალხო კომისართა საბჭოსა და ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის დადგენილებით 1917 წლის ნოემბერში შეიქმნა პოლონეთის ეროვნებათა საქმეების კომისარიატი, რომელმაც თავის მხრივ შექმნა მთელი რიგი განყოფილებები: სამხედრო საქმის, ლტოლვილთა, ბექდვითი, კულტურულ-საგანმანათლებლო და სხვ.. 1918 წლის იანვარში სახალხო კომისართა საბჭომ გამოსცა დეკრეტი „პოლონელი ხალხის კუთვნილ სიძველეთა და ხელოვნების საგნების დაცვის შესახებ“. ამ დეკრეტის საფუ-

ძველზე საბჭოთა ხელისუფლებამ პოლონეთის ეროვნებათა საქმეების კომისარიატს გადასცა თვითმპყრობელობის მიერ პოლონეთიდან ნადავლის სახით წამოღებული სიძველეთა და ხელოვნების ძეგლები, ბიბლიოთეკები, არქივები და სხვ.. პოლონეთის ეროვნებათა საქმეების კომისარიატმა უდიდესი მუშაობა ჩაატარა პოლონელ ლტოლვილებში საბჭოთა ხელისუფლების ეროვნული პოლიტიკის პროპაგანდის საქმეში. კომისარიატი სცემდა საკუთარ გაზეთს „იზვესტია პოლსკოგო პროლეტარიატას“. გაზეთი პოლონელ ლტოლვილებს აცნობდა საბჭოთა ხელისუფლების დეკრეტებსა და დადგენილებებს და განუმარტავდა კომუნისტური პარტიის ეროვნულ პოლიტიკას.

1917 წლის ნოემბერში შეიქმნა ლიტვის ეროვნებათა საქმეების კომისარიატი, რომელიც თავის ძირითად ამოცანად თვლიდა ბრძოლას საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის ლიტვაში. კომისარიატმა შექმნა კულტურულ-საგანმანათლებლო, საგამომცემლო, ლტოლვილთა და სხვ. განყოფილებები. კომისარიატი ლიტვის მშრომელებს რაზმავდა გერმანელ ოკუპანტთა ბატონობისაგან განთავისუფლებისათვის საბრძოლველად.

თვითმპყრობელობისა და დროებითი მთავრობის ბატონობის პერიოდში რუსეთში ებრაელები წარმოადგენდნენ ყველაზე უფრო მეტად დევნილ და ჩაგრულ ეროვნებას. ებრაელთა ჩაგვრამ განსაკუთრებით უხეში ფორმები მიიღო პირველი მსოფლიო ომის წლებში, როცა ებრაელთა რბევა-აწიოკება ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა. მთავრობის ანტისემიტურმა პოლიტიკამ გამოიწვია ებრაელთა სიონისტურ-ნაციონალისტური მოძრაობის მძლავრი ტალღა. საბჭოთა ხელისუფლებამ ერთი დაკერით მოუღო ბოლო ანტისემიტურ პოლიტიკას, მაგრამ სიონიზმის აღმოფხვრა ებრაელებში ერთბაშად შეუძლებელი აღმოჩნდა. ამისათვის საჭირო იყო ხანგრძლივი მუშაობა. 1918 წლის 20 იანვარს სახალხო კომისართა საბჭომ მიიღო დადგენილება ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატთან ებრაელების ეროვნული საქმეების კომისარიატის შექმნის შესახებ. ამ კომისარიატის წინაშე საბჭოთა ხელისუფლებამ დასახა მუშაობის ფართო გეგმა: ებრაელი მშრომელი მასების აღზრდა პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის სულისკვეთებით, ებრა-

ული სკოლების ფართო ქსელის შექმნა, ახალი პედაგოგიური პერსონალის მომზადება, ებრაული პრესის შექმნა და, საერთოდ, ებრაული კულტურის განვითარებისათვის ყოველმხრივ ხელშეწყობა. ამ ამოცანების წარმატებით შესრულების უზრუნველსაყოფად ებრაელების ეროვნული საქმეების კომისარიატმა შექმნა მთელი რიგი განყოფილებები. 1918 წლის 7 მარტიდან გამოსვლა დაიწყო ყოველკვირეულმა ებრაულმა გაზეთმა „დივარგაიტმა“ („პრავდა“). ამავე დროს რუსულ ენაზე გამოვიდა ებრაული ჟურნალი „ევრეისკაია ტრიბუნა“. 1918 წლის აგვისტოში ებრაელების ეროვნული საქმეების კომისარიატმა მოსკოვში გამოსცა ყოველკვირეული გაზეთი „დერ ემს“ და ყოველკვირეული ჟურნალი — „კულტურუნ ბილდუნგ“ („კულტურა და განათლება“). 1918 წლის ბოლოსათვის ებრაული მოსახლეობისათვის გამოდიოდა 6 გაზეთი, 3 ჟურნალი, მრავალი წიგნი, ბროშურა და მოწოდება.

1918 წლის იანვარში ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატთან შეიქმნა შიდა რუსეთის მუსლიმანთა ეროვნული საქმეების კომისარიატი, რომლის წინაშე საბჭოთა ხელისუფლებამ დასახა შემდეგი ამოცანები: 1) მუსლიმანურ მოსახლეობაში გაეცრელებინა სწორი აზრი საბჭოთა ხელისუფლების არსის შესახებ; 2) თანმიმდევრულად ებრძოლა ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის აღმოფხვრისა და ყველა ერის ინტერნაციონალური ერთიანობის შექმნისათვის; 3) დაერაზმა მუსლიმანი მშრომელები საბჭოთა ხელისუფლების ირგვლივ; 4) ებრძოლა მუსლიმანთა პოლიტიკური, ეკონომიური და კულტურული მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის.

ვ. ი. ლენინი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა შიდა რუსეთის მუსლიმანთა კომისარიატს და უშუალოდ ლებულობდა მონაწილეობას მის საქმიანობაში. 1918 წლის ივლისში ვ. ი. ლენინის დავალებით ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატი შიდა რუსეთის მუსლიმანთა ეროვნული საქმეების კომისარიატს თხოვდა ანგარიშს იმის შესახებ, თუ რამდენი დეკრეტი, მნიშვნელოვანი დადგენილება და წიგნი იქნა გამოცემული მუსლიმანურ ენებზე¹. მის წინაშე მდგომი ამოცანების

¹ ორცხა, ფ. 1318, ა. 1, ს. 36, ფ. 39.

წარმატებით გადაჭრის მიზნით კომისარიატმა შექმნა ეროვნების საქმეთა განყოფილებებისა და ქვეგანყოფილებების ფართო ქსელი. განსაკუთრებით ნაყოფიერად მუშაობდნენ პრესისა და სამხედრო განყოფილებები. პრესის განყოფილებამ უმოკლეს დროში თათრულ ენაზე გამოსცა „კომუნისტური პარტიის მანიფესტი“, საბჭოთა ხელისუფლების ყველა უმნიშვნელოვანესი დეკრეტი და გაზეთი „ჩულბანი“ („ვარსკვლავი“). სამხედრო განყოფილებამ დიდი მუშაობა ჩაატარა მუსლიმან მშრომელთა წითელი არმიის რიგებში გაწვევისათვის, რის შედეგადაც 1918 წლის პირველ ნახევარში შესაძლებელი გახდა მუსლიმანთა ორი ეროვნული ბატალიონის ჩამოყალიბება, რომლებიც გმირულად იბრძოდნენ, ერთი — დუტოვის ბანდების წინააღმდეგხოლო მეორე — მოსკოვის დაცვისათვის.

1918 წლის იანვარში შეიქმნა სომხეთის ეროვნული საქმეების კომისარიატი. ამ დროს სომხეთი მოწყვეტილი იყო საბჭოთა რუსეთს. ამიტომ სომხეთში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე კომისარიატის მუშაობა განისაზღვრებოდა რუსეთში მყოფი სომეხი ლტოლვილებისადმი დახმარებით და ადგილობრივ მშრომელ მასებში საბჭოთა ხელისუფლებისათვის სასარგებლო პროპაგანდა-აგიტაციით. კომისარიატის განყოფილებებიდან განსაკუთრებით გამოირჩეოდა ლიტერატურულ-საგამომცემლო განყოფილება. ამ განყოფილებამ 1918 წელს სომხურ ენაზე თარგმნა და გამოსცა კ. მარქსისა და ფ. ენგელსის „კომუნისტური პარტიის მანიფესტი“, ფ. ენგელსის — „ოჯახის, კერძო საკუთრებისა და სახელმწიფოს წარმოშობა“, ვ. ი. ლენინის — „სახელმწიფო და რევოლუცია“ და „იმპერიალიზმი, როგორც კაპიტალიზმის უმაღლესი სტადია“, მისივე — სტატიების კრებული, საბჭოთა ხელისუფლების დეკრეტები და სხვა მნიშვნელოვანი დადგენილებანი. დიდ მუშაობას ეწეოდა, აგრეთვე, ლტოლვილთა განყოფილება. რუსეთში მყოფი სომეხი ლტოლვილებისათვის სახალხო კომისარათა საბჭომ სომხეთის ეროვნული საქმეების კომისარიატს გამოუყო სპეციალური სახსრები 6 მილიონი მანეთის რაოდენობით¹.

¹ ორცხა, ფ. 1318, ა. 1, ს. 40, ფ. 91.

1918 წლის თებერვალში შეიქმნა ბელორუსიის ეროვნული საქმეების კომისარიატი, რომლის მთავარი ამოცანა იყო ხელი შეეწყო ბელორუსიაში საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცებისა და ეროვნული კულტურის განვითარებისათვის. ბელორუსიის ეროვნული საქმეების კომისარიატმა აშხილა ე. წ. „ბელორუსიის სამდიენოს“ მოღალატური საქმიანობა და დიდი მუშაობა ჩაატარა გერმანელ იმპერიალისტთა მიერ ბელორუსიის დამონების წინააღმდეგ. ბელორუსიის ეროვნული საქმეების კომისარიატი განუმარტავდა ადგილობრივ მშრომელებს, რომ „ბელორუსიის სამდიენო“ წარმოადგენდა მემამულეებისა და კაპიტალისტების მთავრობას, რომელსაც საკუთარი ბატონობის უზრუნველყოფის მიზნით სურდა ბელორუსიის გამოყოფა სოციალისტური რუსეთისაგან და მისი შეყვანა გერმანიის პროტექტორატში. კომისარიატი მოუწოდებდა მშრომელ მასებს არ დაეშვათ „სამდიენოს“ მოღალატური გეგმების განხორციელება და საბჭოთა რუსეთის მშრომელებთან ხელიხელჩაკიდებულთ ებრძოლათ გერმანელ იმპერიალისტთა და ადგილობრივ კონტრრევოლუციონერთა წინააღმდეგ.

სახალხო კომისართა საბჭოს დადგენილებით ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატთან 1918 წლის მარტში შეიქმნა ლატვიის ეროვნული საქმეების კომისარიატი, ხოლო მაისში ესტონეთის ეროვნული საქმეების განყოფილება, რომლებმაც გარკვეული მუშაობა გასწიეს ამ ქვეყნებიდან გერმანელი ოკუპანტების განდევნისა და საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების საქმეში.

კომუნისტური პარტია და საბჭოთა მთავრობა თავიდანვე განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდნენ ჩამორჩენილი ხალხების ეროვნული კულტურის სწრაფ აღმავლობას. 1918 წლის თებერვალში ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატმა დაავალა შიდა რუსეთის მუსლიმანთა ეროვნული საქმეების კომისარიატს სპეციალურად შეესწავლა ჩუვაშების მდგომარეობა. 1918 წლის 4 მარტს შიდა რუსეთის მუსლიმანთა ეროვნული საქმეების კომისარიატმა ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატს წარუდგინა მოხსენება, რომელშიც აღწერილი იყო ჩუვაშეთში სახალხო განათლებისა და კულტურის სავა-

ლალ მდგომარეობა. ჩუვაში გლეხი, ნათქვამია მოხსენებაში, იმდენადაა დაბეჩავებული რელიგიური ფანატიზმითა და გაუნათლებლობით, რომ იგი ზორცს არ ჰამს, რაც იწვევს მისი სიცოცხლისუნარიანობის სწრაფ დაცემას. მოხსენებაში აღნიშნული იყო, რომ ჩუვაში ხალხის ჩამორჩენილობას ხელი შეუწყო თვითმპყრობელობის ეროვნულმა პოლიტიკამ. ოქტომბრის რევოლუციამდე ჩუვაშეთში რამდენიმე სკოლა იყო, სადაც სწავლება მიმდინარეობდა რუსულ ენაზე. რის გამოც ყოველი ასი მოსწავლიდან სასწავლებელს ამთავრებდა მხოლოდ თხუთმეტი¹. ჩუვაში ხალხის განათლებისა და ეროვნული კულტურის სწრაფი აღმავლობის უზრუნველყოფის მიზნით ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატთან 1918 წლის მაისში შეიქმნა ჩუვაშთა ეროვნული საქმეების განყოფილება, რომელიც დაუყოვნებლივ შეუდგა ეროვნული სკოლების, თეატრების, ბიბლიოთეკების კლუბების, მეზეუმებისა და სხვ. დაწესებულებების ფართო ქსელის შექმნას, დამწერლობისა და ლიტერატურის განვითარებას.

ოქტომბრის რევოლუციამდე ძალზე ჩამორჩენილი იყვნენ ყირგიზებიც. 1897 წლის აღწერით შიდა ყირგიზეთში სასკოლო ასაკის 70.000 ბავშვიდან მხოლოდ 2.000 სწავლობდა სკოლაში². 1918 წლის მაისში ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატთან შეიქმნა ყირგიზეთის ეროვნული საქმეების განყოფილება, რომელსაც ყირგიზების ეროვნული კულტურის განვითარების მიზნით სახალხო კომისართა საბჭომ გამოუყო დიდძალი სახსრები. თუ თვითმპყრობელობის დროს ყირგიზეთის ბუკევის ორდში არსებობდა 43—45 სკოლა და სწავლობდა 2.000 ბავშვი, საბჭოთა ხელისუფლებამ თავისი არსებობის მცირე დროში (1918 წელს) გახსნა 90 სკოლა და მასწავლებელთა კურსები. უახლოეს მომავალში კი 560 სკოლა უნდა გახსნილიყო³.

¹ ორცსა, ფ. 1318, ა. 1, ს. 32, ფ. 11 — 13.

² ორცსა, ფ. 1318, ა. 1, ს. 44, ფ. 23.

³ ორცსა, ფ. 1318, ა. 1, ს. 44, ფ. 24.

1918 წელს ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატთან ჩამოყალიბდა უკრაინის, კავკასიის მთიელთა და მარიელთა ეროვნული საქმეების განყოფილებები. ამ განყოფილებებმა აქტიური როლი ითამაშეს ადგილებზე საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისა და ეროვნული კულტურის აყვავებისათვის ბრძოლაში. მარტო 1918 წლის 16 ოქტომბრიდან 14 ნოემბრამდე მარიელთა ეროვნულ საქმეთა განყოფილებამ ეროვნულ ენაზე გამოსცა 30 სხვადასხვა სახელწოდების წიგნი, ბროშურა და მოწოდება, რაც 54.000 მანეთი დაჯდა¹.

ამავე წელს შეიქმნა კალმიკთა, სამხრეთ სლავიანთა, ვოტიკთა. ზირიაკთა, ჩეხოსლოვაკთა და გერმანელთა ეროვნული საქმეების განყოფილებები.

ამრიგად, 1918 წლის ბოლოსათვის ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატი აერთიანებდა ეროვნებათა საქმეების კომისარიატების, განყოფილებების და ქვეგანყოფილებების საკმაოდ ფართო ქსელს, რომელიც სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა. ამან გამოიწვია ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის ცენტრალური აპარატის გაფართოება და რეორგანიზაცია. თავდაპირველად კომისარიატის შტატი განისაზღვრებოდა სამი კატისაგან: კომისრის, მდივნისა და კანცელარიის მმართველისაგან. მაგრამ შემდგომში იმ უზარმაზარი ქსელის მართვა, რომელიც ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატმა შექმნა, შეუძლებელი გახდა. 1918 წლის 15 თებერვალს შედგა ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის და მასთან არსებული კომისარიატებისა და განყოფილებების გაერთიანებული სხდომა, სადაც დადგინდა შექმნილიყო კომისარიატის ხელმძღვანელი ორგანო-კოლეგია. კოლეგია წარმოადგენდა კომისარიატის მმართველ ორგანოს, რომელიც კოლექტიურად წყვეტდა კომისარიატის წინაშე წამოჭრილ ყველა უმნიშვნელოვანეს საკითხს. კოლეგიაში გადამწყვეტი ხმის უფლებით სარგებლობდნენ ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარი და მასთან არსებული კომისარები. კოლეგიის სიმყარისა და მის წინაშე მდგომი ამოცანების გადაწყვეტის საქმეში პა-

¹ ორცა, ფ. 1318. ა. 1, ს. 50, ფ. 242.

სუბსიმგებლობის მიზნით, კოლეგიის წევრებს ამტკიცებდა სახალხო კომისარათა საბჭო; ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის ცენტრალური აპარატის გაფართოების მიზნით 1918 წლის თებერვალში კოლეგიამ გადაწყვიტა ეროვნებათა სახალხო კომისარიატთან შექმნილიყო შემდეგი მაგიდები: პროპაგანდა-აგიტაციის, ეროვნულ საქმეთა კომისარიატებთან — კავშირის, საერთო დეკრეტების მოსამზადებელი, სარედაქციო, სტატისტიკისა და საზღვარგარეთთან კავშირის.

1918 წლის 14 აპრილის დადგენილებით კოლეგიამ ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატთან შექმნა ცენტრალური საინფორმაციო ბიურო, რომელშიც შევიდნენ ეროვნული საქმეების კომისარიატებისა და განყოფილებების წარმომადგენლები. ცენტრალურ საინფორმაციო ბიუროს დაევალა ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატისათვის მიეწოდებინა ზუსტი ცნობები რუსეთში მცხოვრებ ეროვნებათა ყოფაცხოვრებისა და მისწრაფებების, მათი პოლიტიკური და კულტურული განვითარების საკიროებათა შესახებ¹.

ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატი განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებისა და განმტკიცების საქმეს, აქედან გამომდინარე — წითელი არმიის ეროვნული ნაწილების მშენებლობის საქმეს. 1918 წლის 7 მაისს კომისარიატის კოლეგიამ მიიღო დადგენილება, რომელიც მიზანშეწონილად აღიარებდა ადგილებზე წითელი არმიის ეროვნული რაზმების შექმნას. კოლეგია შესაძლებლად თვლიდა აგრეთვე ეროვნული რაზმების შექმნას რუსეთში მყოფი ლტოლვილებისაგან, ოღონდ იმ პირობით, რომ ეს რაზმები არ მოხვედრილიყვნენ ბურჟუაზიული ნაციონალისტებისა და საბჭოთა ხელისუფლების სხვა მტრების ხელში. კოლეგია თხოვნით მიმართავდა სათანადო საბჭოთა დაწესებულებებს, რომ ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის თანხმობის გარეშე არ გადაეწყვიტათ წითელი არმიის ეროვნული ნაწილებისა და რაზმების ფორმირების საკითხი².

¹ ორცხა, ფ. 1318, ა. 1, ს. 2, ფ. 6—7.

² ორცხა, ფ. 1318, ა. 1, ს. 2, ფ. 30.

განათლების სახალხო კომისარიატთან ერთად ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატი დიდ მუშაობას ეწეოდა სახალხო განათლების დარგში. 1918 წლის მაისში ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატთან შეიქმნა კულტურულ-საგანმანათლებლო კომისია, რომელმაც მარტო 1918 წლის მეორე ნახევრისათვის კულტურულ-საგანმანათლებლო დანიშნულებისათვის გამოყო 25.023.573 მანეთი¹. 1918 წლის 29 ნოემბერს ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატთან შეიქმნა ეროვნულ უმცირესობათა განათლების განყოფილება.

ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატმა სერიოზული მუშაობა გასწია საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ მტრულად განწყობილი ნაციონალისტური ორგანიზაციების ლიკვიდაციისათვის. 1918 წლის 26 მარტს სახალხო კომისართა საბჭოსა და ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის გადაწყვეტილებით დაიხურა „სრულიად რუსეთის სამხედრო საბჭო“, ამავე წლის მარტსა და მაისში ლიკვიდირებულ იქნენ მუსლიმანთა მთელი რიგი ნაციონალისტური ორგანიზაციები: „მილი შერო“, „მილი იადრა“, „მილი ფონდი“ და „სრულიად რუსეთის მუსლიმანთა საბჭო“. დაიშალა „მუსლიმანთა ნაკრები გვარდიული პოლკი“, დაიხურა თათრული გაზეთი „ილი“, გაუქმდა ყველა ქართული ნაციონალისტური ორგანიზაცია: „საქართველოს სამხედრო საქმეთა ეროვნული კომისარიატი“, „რუსეთის ფრონტზე მეზობელ ქართველთა კომიტეტი“. 1918 წლის აპრილში დაიშალა ე. წ. „ლიტვის უმაღლესი საბჭო რუსეთში“, რომელმაც თავის გარშემო შემოიკრიბა რუსეთში მყოფი საბჭოთა ხელისუფლების მოწინააღმდეგე ლიტველი ნაციონალისტები და ეხმარებოდა კონტრრევოლუციას.

1918 წელს ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის აქტიური დახმარებით სახალხო კომისართა საბჭომ დახურა მუსლიმანთა, ებრაელთა, სომეხთა და სხვ. კონტრრევოლუციურ-ნაციონალისტური ორგანიზაციები.

სახალხო კომისართა საბჭოსა და ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის დადგენილებათა თანახმად ლიკვიდირებული ნაციონალისტური ორგანიზაციების ქონება გადადიოდა

¹ Газ. Жизнь национальностей, № 6, 1918.

შესაბამისი ეროვნული კომისარიატებისა და განყოფილებების ხელში.

ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატი პრესის საშუალებით ამხელდა ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის ყოველგვარ გამოვლინებას და იბრძოდა ინტერნაციონალიზმის დანერგვისათვის. 1918 წლის ნოემბრიდან გამოსვლას იწყებს ეროვნებათა საქმეების კომისარიატის გაზეთი „უიზნ ნაციონალისტი“. გაზეთის პირველსავე ნომრებში გამოქვეყნდა ი. ბ. სტალინის ისეთი მნიშვნელოვანი სტატიები ეროვნულ საკითხზე, როგორიცაა „არ დაივიწყოთ აღმოსავლეთი!“, „უკრაინა თავისუფლება“, „სინათლე აღმოსავლეთიდან მოდის“ და სხვ.. გაზეთში ქვეყნდებოდა საბჭოთა ხელისუფლების მიერ ეროვნულ საკითხზე მიღებული ყველა მნიშვნელოვანი ღონისძიება და დადგენილება.

ამრიგად, ეროვნებათა საქმეების კომისარიატმა ი. ბ. სტალინის ხელმძღვანელობით დიდი როლი შეასრულა ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის ლიკვიდაციისა და სხვადასხვა ეროვნებათა პროლეტარიატის დარაზმვის საქმეში, რამაც ხელი შეუწყო სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებას განაპირა მხარეებში და შესაძლებელი გახადა ლენინური ეროვნული პოლიტიკის ცხოვრებაში გატარება. ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატმა თვალსაჩინო როლი შეასრულა მოკავშირე რესპუბლიკებისა და სსრ კავშირის შექმნაში.

1923 წლის იელისში სრულიად რუსეთის ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა კმაყოფილებით აღნიშნა ეროვნებათა საქმეების სახალხო კომისარიატის დამსახურება, რომელმაც ბრწყინვალედ შეასრულა თავისი მისია, და გამოიტანა დადგენილება მისი ლიკვიდაციის შესახებ.

როგორც ვნახეთ. საბჭოთა ხელისუფლებამ თავისი არსებობის პირველსავე თვეებში განახორციელა უმნიშვნელოვანესი ღონისძიებანი ძველი ბურჟუაზიულ-მემამულური საზოგადოების დამსხვრევისა და ახალი სოციალისტური საზოგადოებისათვის საფუძველის ჩაყრის მიმართულებით, ყოველგვარი ჩაგვრის ლიკვიდაციისა და ერთა თანასწორუფლებიანობის განხორციელებისათვის. მართალია, საბჭოთა ხელისუფლების

ყოველ დადგენილებას და დეკლარაციას საკანონმდებლო მნიშვნელობა ჰქონდა, მაგრამ საჭირო იყო ოქტომბრის რევოლუციის მონაპოვართა საბოლოო დაკანონება საბჭოთა სახელმწიფოს ძირითადი კანონით — კონსტიტუციით.

ჩერ კიდევ სრულიად რუსეთის საბჭოების მე-3 ყრილობამ დაავალა ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტს შეემუშავებინა პირველი საბჭოთა კონსტიტუციის პროექტი. 1918 წლის პირველ აპრილს ცაკ-მა შეადგინა საკონსტიტუციო კომისია სტალინისა და სვერდლოვის მეთაურობით. კომისიამ თავის მუშაობას საფუძვლად დაუდო „მშრომელი და ექსპლოატირებული ხალხის უფლებათა დეკლარაცია“ და საბჭოების III ყრილობის მიერ მიღებული რეზოლუცია „რუსეთის რესპუბლიკის ფედერალურ დაწესებულებათა შესახებ“. 19 აპრილს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის სპეციალურმა კომისიამ მიიღო საკონსტიტუციო კომისიის მიერ შემუშავებული პროექტი. იმავე წლის 3 ივლისს პროექტი განიხილა და მოიწონა პარტიის ცენტრალური კომიტეტის კომისიამ ვ. ი. ლენინის თავმჯდომარეობით. კონსტიტუციის პროექტი დასამტკიცებლად წარედგინა სრულიად რუსეთის საბჭოების IV ყრილობას, რომელმაც მიიღო იგი 1918 წლის 9 ივლისს.

პირველი საბჭოთა კონსტიტუციის შესავალ ნაწილში ნათქვამი იყო, რომ რუსეთი ცხადდება საბჭოების რესპუბლიკად, რომელიც იქმნება თავისუფალი ერების ნებაყოფლობითი კავშირის საფუძველზე, როგორც საბჭოთა რესპუბლიკების ფედერაცია.

კონსტიტუციაში აღნიშნული იყო, რომ საბჭოთა ხელისუფლების ძირითადი მიზანია სოციალური და ეროვნული ჩაგვრის მოსპობა და სოციალისტური საზოგადოების აშენება. კონსტიტუციამ დაადასტურა პოლონეთის, ფინეთისა და „თურქეთის სომხეთის“ სრული დამოუკიდებლობა და დააკანონა რუსეთის ყოფილ იმპერიაში შემავალი ყველა ერის თვითგამორკვევის უფლება. კონსტიტუცია მიუთითებდა, რომ იმ ერებს, რომლებიც არ მოისურვებენ გამოყოფას და დარჩებიან რუსეთის შემადგენლობაში, აქვთ ავტონომიური რესპუბლიკების შექმნის უფლება ერთიანი რუსეთის ფედერაციული საბჭოთა

რესპუბლიკის ფარგლებში. კონსტიტუციამ დააქანონა რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის ყველა მოქალაქის თანასწორუფლებიანობა, განუჩიევლად ეროვნებისა და გაუქმებულად გამოაცხადა ყოველგვარი ეროვნული პრივილეგიები და შეზღუდვები.

კონსტიტუციის მიღებას უდიდესი საერთაშორისო მნიშვნელობა ჰქონდა. ეს იყო მსოფლიოში პირველი კონსტიტუცია, რომელმაც აკრძალა ეროვნული ჩაგვრის ყოველგვარი გამოვლინება. კონსტიტუციის მიღებით ბოლშევიკურმა პარტიამ მთელ მსოფლიოს დაუმტკიცა, რომ მას შესწევს უნარი საბოლოოდ გადაჭრას ეროვნული საკითხი და ცხოვრებაში განახორციელოს ყველა ერისა და ეროვნების სრული თანასწორუფლებიანობა.

თ ა ვ ი

კომუნისტური პარტიის ბრძოლა ღენიერი ეროვნული პოლიტიკის განხორციელებისათვის

1. საბჭოთა ხელისუფლების გამაგრება განაპირა მხარეებში

ცენტრში გამარჯვებულმა სოციალისტურმა რევოლუციამ მალე გადაისროლა თავისი განმათავისუფლებელი ტალღა ჩუხეთის ყველა მხარეში. მაგრამ აქ იგი უდიდეს წინააღმდეგობას წააწყდა. განაპირა მხარეების უმრავლესობა აგრარულ ქვეყნებს წარმოადგენდნენ. მუშათა კლასი აქ მცირერიცხოვანი და სუსტი იყო, ხოლო თებერვლის რევოლუციის შედეგად ხელისუფლების სათავეში მოქცეული ეროვნული ბურჟუაზია — საკმარისად მძლავრი. საჭირო გახდა განაპირა მხარეებში დაწყებული რევოლუციისათვის მაშველი ძალა. კომუნისტურმა პარტიამ ვ. ი. ლენინის მეთაურობით მიზნად დაისახა მთელი რუსეთის ჩაგრულ ხალხთა განთავისუფლება. ამ მიზნით ოქტომბრის რევოლუციის დაწყებისთანავე ამხანაგებმა ვოროშილოვმა, ძერჟინსკიმ, კიროვმა, ორჯონიკიძემ, კუბიშეევმა, ფრუნზემ, იაროსლავსკიმ და სხვებმა მიიღეს ვ. ი. ლენინის სპეციალური დავალებები ადგილებზე რევოლუციისადმი ხელმძღვანელობის გასაწევად და გაიგზავნენ განაპირა მხარეებში. მათ შეძლეს ადგილობრივი კომუნისტური ორგანიზაციები გადაექციათ რევოლუციური მოძრაობის ავანგარდად და დაერაზმათ პროლეტარიატი და ულარიბესი გლეხობა.

უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის მოძრაობას ხელმძღვანელობდნენ ვოროშილოვი, არტემი (სერგეევი), პარხომენკო, რუდნევი და სხვები. ბრძოლა უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის რუსეთის პროლეტარიატის საერთო საქმის — პროლეტარიატის დიქტატურისათვის ბრძოლის განუყოფელი ნაწილი იყო. ამიტომ მას უდიდეს მნიშვნელობას აძლევდა კომუნისტური პარტია.

უკრაინელმა ხალხმა ჯერ კიდევ რამდენიმე საუკუნით ადრე დაინახა, რომ მისი ბედი განუყრელადაა დაკავშირებული რუსი ხალხის ბედთან, ამიტომ იგი დაადგა ერთადერთ სწორ გზას და მე-17 საუკუნის ორმოცდაათიან წლებში შეუერთდა მოძმე რუსეთს, ამით მან სამუდამოდ დაუკავშირა თავისი ბედი რუსი ხალხის ბედს. ამ ორი მოძმე ხალხის შეერთების შედეგად საზღვარი დაედო თათარ-თურქთა და პოლონელ პანთა პარპაშს უკრაინის მიწა-წყალზე.

მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთის თვითმპყრობელობამ უკრაინის მოსახლეობას ეროვნული ჩაგვრის უღელი დაადგა, უკრაინის რუსეთთან შეერთებას ჰქონდა უდიდესი პროგრესული მნიშვნელობა. რუსი და უკრაინელი ხალხის მოწინავე შვილები გრძნობდნენ, რომ თვითმპყრობელობის მიერ უკრაინელი ხალხის ეროვნული ჩაგვრა გამოწვეული იყო მხოლოდ და მხოლოდ იმ სოციალურ-ეკონომიური სტრუქტურით, რომელიც მემამულურ-ბურჟუაზიულ რუსეთს ახასიათებდა, რომ ეს ჩაგვრა გარდამავალია, ხოლო უკრაინელი და რუსი ხალხის ძმობა — სამუდამო.

მე-20 საუკუნის დასაწყისში უკრაინაში ძლიერი ტემპით ვითარდებოდა მრეწველობა, განსაკუთრებით ღონბასსა და ხარკოვში, სადაც შეიქმნა ნახშირისა და მრეწველობის სხვა დარგების კერები. ამას მოჰყვა უკრაინის სამრეწველო პროლეტარიატის ჩამოყალიბება. უკრაინის მრეწველობა ძირითადად რუს და უცხოელ კაპიტალისტებს ეკუთვნოდათ. უკრაინის პროლეტარიატი ადგილობრივი და უცხოელი კაპიტალისტების ექსპლოატაციის ორმაგ უღელს ატარებდა. თუ მხედველობაში არ მივიღებთ მრეწველობის რამდენიმე კერას, უკრაინა ოქტომბრის რევოლუციამდე ჩამორჩენილი აგრარული ქვეყანა-

ნა იყო. მოსახლეობის დიდ ნაწილს მიწა არ გააჩნდა და ამიტომ მემამულეებისა და კულაკების მიერ დაქირავებულ იათ მუშახელს წარმოადგენდა. უკრაინის სოფლის უღარიბესი გლეხობა, ანუ ნახევრად პროლეტარიატი წარმოადგენდა სამრეწველო პროლეტარიატის საიმედო მოკავშირეს.

საერთო მჩაგვრელების — მემამულეების, კაპიტალისტების, ცარიზმისა და ეცხოელ დამპყრობთა წინააღმდეგ ბრძოლებში სულ უფრო და უფრო მტკიცდებოდა რუსი და უკრაინელი ხალხების მეგობრობა. ეს მეგობრობა კიდევ უფრო განმტკიცდა მას შემდეგ, რაც მათ სათავეში ჩაუდგა კომუნისტური პარტია. დამხობილ იქნა ცარიზმის ბატონობა და დაიწყო მზადება სოციალისტური რევოლუციისათვის.

მუშათა კლასისა და უღარიბესი გლეხობის ბრძოლა უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის დიდ წინააღმდეგობას წააწყდა ადგილობრივი მემამულეებისა და ბურჟუაზიის მხრივ. რომლებსაც ხელმძღვანელობდა ე. წ. ცენტრალური რადა. მემამულეებისა და ბურჟუაზიის ბატონობის შენარჩუნებისა და განმტკიცების მიზნით ცენტრალურმა რადამ ჩამოაყალიბა ბურჟუაზიული სახელმწიფო აპარატი და შექმნა სამხედრო ნაწილები, რომლებშიც ხელმძღვანელი როლი ეკუთვნოდათ მენშევიკებს და ესერებს. უკრაინის ცენტრალურმა რადამ მკიდრო კავშირი შეკრა რუსეთის განაპირა მხარეთა მთავრობებთან და უცხოეთის იმპერიალისტებთან.

რევოლუციური მოძრაობის მთავარ ცენტრებს უკრაინაში წარმოადგენდნენ ხარკოვი, დონბასი, ლუგანსკი, კიევი, დონეცკრივოი როგი და სხვ.. ამ სამრეწველო ცენტრების პროლეტარიატი წარმოადგენდა უკრაინის მუშათა კლასის აენგარდს.

კიევში რევოლუციური მოძრაობის სათავეში იდგა ქაჩხანა „არსენალის“ პროლეტარიატი. რომელმაც შექმნა რევოლუციური კომიტეტი და 1917 წლის 29 ოქტომბერს დაიწყო შეიარაღებული აჯანყება. ორი დღის გმირული ბრძოლების შემდეგ კიევში მთელი ძალაუფლება გადავიდა საბჭოების ხელში. კიევის მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოს სამხედრო რევოლუციურმა კომიტეტმა მოწოდებით მიმართა უკრაინელ მუშებს, ჯარისკაცებს და უღარიბეს გლეხობას,

რომ მხარი დაეჭირათ კიევში გამარჯვებული საბჭოთა ხელისუფლებისათვის. პირველ ნოემბერს კიევის რევოლუციური კომიტეტი დეპეშას უგზავნის ვ. ი. ლენინს კიევში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შესახებ, ამავე დროს კიევის პროფესიონალური კავშირების საბჭომ მოწოდებით მიმართა პეტროგრადის სამხედრო რევოლუციურ კომიტეტს. მოწოდებაში ნათქვამია, რომ პეტროგრადში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისთანავე კიევის მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭომ შექმნა სამხედრო რევოლუციური კომიტეტი, რომელიც სათავეში ჩაუდგა აჯანყებას და ხელში აიღო ძალაუფლება. კიევის კონტრრევოლუციური „მთავრობის“ ბრძანებით იუნკრებმა და კაზაკებმა გააჩაღეს რევოლუციონერთა საშინელი ზოცვა-ჟლეტა და დააპატიმრეს სამხედრო რევოლუციური კომიტეტი. ბოლშევიკებს ცოტა ჯარისკაცები ჰყავდათ. ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტურმა „მთავრობამ“ კი შეტევა გააძლიერა. კიევის საბჭოთა ხელისუფლებას დაღუპვა ემუქრებოდა, ამ მომენტში, ნათქვამია კიევის პროფესიონალური კავშირების საბჭოს მიმართვაში, კიევის მშრომელთა ხსნა მხოლოდ და მხოლოდ პეტროგრადის მოძვე საბჭოთა ხელისუფლების სამხედრო რევოლუციურ კომიტეტს შეუძლია. გთხოვთ, მოგვაშველოთ წითელგვარდიელები და იარაღი¹. მაგრამ ამ დახმარების მიღებამდე ბურჟუაზიულმა რადამ კიევში გაიწვია ოთხი პოლკი და დროებით გამარჯვებას მიაღწია.

დროებითი მარცხის გამო უკრაინელ კომუნისტებს იარაღი არ დაუყრიათ. მათ მუშაობა უხდებოდათ მეტად რთულ ვითარებაში, დიდი მუშაობა იქნა გაწეული მუშებში, გლეხებსა და ჯარისკაცებში. უკრაინის კომუნისტები განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდნენ წითელი გვარდიის შექმნის საკითხს, რადგან ბურჟუაზიის წინააღმდეგ იერიშის მიტანა მხოლოდ შეიარაღებული ძალებით შეიძლებოდა. გამოჩენილი კომუნისტების არტემისა და ჯუდნევის უშუალო ხელმძღვანელობით 1917 წლის მარტში ხარკოვში საფუძველი ჩაეყარა უკრაინის წითელგვარდიულ რაზმებს.

¹ Из истории борьбы за установление Советской власти, ноябрь 1917 г. — февраль 1918 г., стр. 35, М., 1943.

უკრაინის პროლეტარიატის, ჯარისკაცებისა და ულარიბესი გლეხობის დარაზმვის საქმეში დიდი როლი შეასრულა ბოლ-შევიკურმა გაზეთმა „პროლეტარმა“, რომელიც 1917 წლის 10 მარტიდან გამოდიოდა ხარკოვში.

1917 წლის 17 — 20 სექტემბერს მიმდინარეობდა ხარკო-ვის კომუნისტების საქალაქო კონფერენცია, რომელმაც მოი-თხოვა მთელი ძალაუფლების გადაცემა მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოებისათვის და გეზი აიღო შეიარა-ღებული აჯანყებისაკენ. ამავე წლის 3 ოქტომბერს შედგა ხარ-კოვის გუბერნიის კომუნისტთა კონფერენცია, რომელმაც აირჩია რსდმპ (ბ) ხარკოვის საგუბერნიო კომიტეტი არტემის მეთაურობით და გადაწყვიტა შეიარაღებული აჯანყების დაწყე-ბა უახლოეს მომავალში. ხარკოვში კომუნისტურმა ორგანიზა-ციამ შეიარაღებული აჯანყებისათვის მზადებასთან დაკავშირე-ბით დონბასსა და კრივოი როგში შექმნა წითელგვარდიელთა რაზმები.

დროებითი მთავრობა და უკრაინის ცენტრალური რადა გრძნობდნენ, რომ უკრაინაში რევოლუციური მოძრაობის ერთ-ერთი ცენტრი ხარკოვში იყო, ამიტომ მათ ოქტომბრის პირველ რიცხვებში ხარკოვის ახლო თავი მოუყარეს დიდძალ შეიარა-ღებულ ძალებს.

1917 წლის 26 ოქტომბერს ხარკოვის კომუნისტურმა ორ-განიზაციამ მიიღო ცნობა პეტროგრადში სოციალისტური რე-ვოლუციის გამარჯვების შესახებ. ხარკოვის კომუნისტებმა სასწრაფოდ მოიწვიეს სხდომა და გადაწყვიტეს შეიარაღებული აჯანყების დაწყება. წითელგვარდიელებმა და რევოლუციურმა ჯარისკაცებმა რუდნევის მეთაურობით დაიკავეს ქალაქის სტრა-ტეგიული პუნქტები და მნიშვნელოვანი სახელმწიფო დაწე-სებულებები. რამდენიმე ხნის შეჩდეგ აჯანყებულებმა დაიკა-ვეს მთელი ქალაქი და ძალაუფლება გადასცეს კიევის საბჭოს. კონტრრევოლუციური რადის მიერ კიევში საბჭოთა ხელისუფ-ლების განადგურების შემდეგ, უკრაინის მუშები, რევოლუციუ-რი ჯარისკაცები და ულარიბესი გლეხობა დაირაზმნენ ხარკოვში გამარჯვებული საბჭოთა ხელისუფლების ირგვლივ და დაიწყეს ბრძოლა მთელ უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარე-

ბისათვის. მოკლე ხნის შემდეგ საბჭოთა ხელისუფლებამ გაიმარჯვა დონბასსა და კრივიოროვშიც.

1917 წლის ნოემბერში ხარკოვში დაიწყო გამოსვლა დონეც-კრივოი როგის ბასეინის და ხარკოვის რსდმპ (ბ) საოლქო კომიტეტის ორგანომ გაზეთ „დონეცკი პროლეტარმა“. ამ გაზეთის პირველ ნომერში დაიბეჭდა საბჭოთა ხელისუფლების დეკრეტები მიწისა და ზავის შესახებ. ამ დეკრეტებში უკრაინელი მშრომელები ხელდავდნენ თავიანთ სასიცოცხლო მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებას საბჭოთა ხელისუფლების მიერ. ამან კიდევ უფრო გააძლიერა მშრომელი მასების ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის.

რსდმპ (ბ) ხარკოვის კომიტეტს მთელ უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების წინაპირობად მიაჩნდა უკრაინის ცენტრალური რადის განადგურება. საბჭოებიდან მენშევიკებისა და ესერების განდევნა და მათი შეცვლა ბოლშევიკებით.

უკრაინის მუშათა, ჯარისკაცთა და ულარიბესი გლეხობის რევოლუციური მოძრაობა განსაკუთრებით მწვავე წინააღმდეგობას წააწყდა შეიარაღებული კონტრრევოლუციური რადის მხრივ. რაღა გახდა არა მარტო უკრაინის კონტრრევოლუციონერთა დასაყრდენი, არამედ მთელი რუსეთის კონტრრევოლუციონერთა თავშესაფარი და უცხოეთის იმპერიალისტების საიმედო იარაღი.

1917 წლის ნოემბერში რაღამ გამოსცა „მესამე უნივერსალი“, რომელშიც იგი თვალთმაქცურად პირდებოდა მუშებს რვასათიანი სამუშაო დღის შემოღებას, ხოლო გლეხებს — მიწის მიცემას. რაღამ უარი განაცხადა უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფლების ცნობაზე და შეიარაღებული ძალებით ანადგურებდა მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოებს. ცენტრალური რაღა ხელდავდა, რომ მისი გამარჯვება შეუძლებელი იყო ისე, თუ არ დაირღვეოდა სოციალიზმისათვის მებრძოლი ორი მოძმე ხალხის უკრაინელი და რუსი ხალხების კავშირი და არ განადგურდებოდა მისი მთავარი დასაყრდენი — ცენტრალური რუსეთის საბჭოთა ხელისუფლება. ეფარებოდა რა უკრაინის ეროვნული დამოუკიდებლობის დროშას, რაღა შეუდგა საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ აქტიურ მოქმე-

დებას. მან რუსეთის საბჭოთა ხელისუფლებასთან შეუთანხმებლად თვითნებურად გასცა ბრძანება უკრაინის ეროვნული ჯარის ნაწილების გამოწვევის შესახებ ფრონტიდან. რაღა იმედოვნებდა, რომ მისი ასეთი მოქმედება გამოიწვევდა ფრონტის დეზორგანიზებას და გერმანელთა მიერ საბჭოთა ხელისუფლების სწრაფ განადგურებას. რაღა მარტო ამით არ დაკმაყოფილდა, იგი შეუდგა უკრაინაში მყოფი საბჭოთა ჯარების მასიურ განიარაღებას. 1917 წლის ნოემბრის ბოლოს რადის სამხედრო კავალერია და კაზაკი ნაწილები ღამით თავს დაესხნენ ქ. მოგილევეში მყოფ საბჭოთა შეიარაღებულ ნაწილებს და განაიარაღეს ისინი. რაღამ მხარი დაუჭირა კადეტურ-კალედინურ. შეთქმულებას საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. მანება დართო კალედინელ შეთქმულებს გაეცლოთ უკრაინის ტერიტორიაზე, ხოლო საბჭოთა რევოლუციურ ჯარებს აუკრძალა უკრაინის ტერიტორიაზე შესვლა. რადის სამხედრო რაზმები აფუქებდნენ რკინიგზებსა და ხიდებს, რათა დაებრკოლებინათ მოძრაობა საბჭოთა ჯარებისა, რომლებიც დევნიდნენ კალედინის და სხვა კონტრრევოლუციონერთა შეიარაღებულ რაზმებს.

რუსეთის საბჭოთა სოციალიტური მთავრობა, ხელმძღვანელობდა რა სოციალიზმისათვის ყველა ეროვნების ბრძოლის ინტერესებით, სასტიკად გმობდა რადის ნაბიჯებს და მოითხოვდა, რომ უკრაინაში მთელი ძალაუფლება გადასცემოდა თვით მშრომელებს. ამასთან ერთად, საბჭოთა მთავრობა ყოველგვარ ზომებს იღებდა იმისათვის, რომ მთლიანად მოესპო თვითმპყრობელობის მიერ ეროვნული ჩაგვრის შედეგად უკრაინელ ხალხში ელიკორუსებისადმი მემკვიდრეობით დატოვებული ეროვნული შუღლი და უნდობლობა. ამ მიზანს ემსახურებოდა სახკომსაბჭოს დეკრეტები უკრაინელი ხალხისათვის ეროვნული რელიქვიების დაბრუნებისა და ერთა თვითგამორკვევის უფლების მინიჭების შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ სახალხო კომისართა საბჭომ ცნო უკრაინის სახელმწიფოებრივი გამოყოფის უფლება და ყოველნაირი ღონე იხმარა ელიკორუსი და უკრაინელი ხალხის თანასწორუფლებიანობისა და ძმური თანამშრომლობის დამყარებისათვის, უკრაინის მემამულეებმა და ბურჟუა-

ზიამ ცენტრალური რადის სახით, ხელი არ აიღეს საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლაზე. ამის გამო სახალხო კომისართა საბჭომ 1917 წლის დეკემბერში დაადგინა მიემართა ულტიმატუმით უკრაინის რადისათვის და მანიფესტით—უკრაინელი ხალხისათვის. საბჭოთა ხელისუფლების მანიფესტში უკრაინელი ხალხისადმი, რომელიც დაწერა ვ. ი. ლენინმა, ნათქვამი იყო, რომ სახალხო კომისართა საბჭომ დაგმო ველიკორუსების მხრივ უკრაინელთა ეროვნული ჩაგვრა. იგი მოითხოვს უკრაინასა და რუსეთში მოსახლე ყველა ერების მშრომელთა სრულთანასწორუფლებიანობას და თავისუფლებას. სახალხო კომისართა საბჭო აღიარებს უკრაინის ეროვნულ უფლებებს და ცნობს უკრაინის სახალხო რესპუბლიკას, მის უფლებას — სრულიად გამოეყოს რუსეთს, ან ფედერაციული ურთიერთობა დაამყაროს მასთან, ამასთან ერთად, ნათქვამია უკრაინელებისადმი მიმართვაში, საბჭოთა ხელისუფლება სასტიკი წინააღმდეგია იმისა, რომ რადამ უკრაინის ეროვნული დროშით დაფაროს ხალხის დაუძინებელი მტრები — კალედინი, რომიანკო, ალექსეევი, კორნილოვი და სხვები, რომლებიც საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ რაზმავდნენ კონტრრევოლუციას. საბჭოთა ხელისუფლება თავის ულტიმატუმში რადასაგან მოითხოვდა: 1) ხელი აეღო საერთო ფრონტის დეზორგანიზებაზე; 2) არ გაეტარებინა უკრაინის ტერიტორიაზე კონტრრევოლუციონერთა ბანდები; 3) ხელი შეეწყოს საბჭოთა ჯარებისათვის კადეტურ-კალედინური ბანდების წინააღმდეგ ბრძოლაში; 4) დაუყოვნებლივ შეეწყვიტა უკრაინაში მყოფი საბჭოთა შეიარაღებული ნაწილების განიარაღება და დაებრუნებინა წართმეული იარაღი. სახალხო კომისართა საბჭო მიუთითებდა, რომ ამ კანონიერი მოთხოვნების უარყოფა იმის დამადასტურებელი იქნებოდა, რომ რადა აშკარა ომს უცხადებდა საბჭოთა ხელისუფლებას.

უკრაინის კონტრრევოლუციურმა რადამ კატეგორიული უარი განაცხადა საბჭოთა მთავრობის ულტიმატუმის დაკმაყოფილებაზე. მას საქმე იჭამდე მიჰყავდა, რომ უნდა დაღვრილიყო მოძმე რუსი და უკრაინელი ხალხების სისხლი.

1917 წლის დეკემბერში ხარკოვში გაიხსნა სრულიად უკრაინის საბჭოების პირველი ყრილობა, რომელმაც უკრაინა გამოაცხადა საბჭოთა რესპუბლიკად და აირჩია უკრაინის საბჭოთა რესპუბლიკის პირველი მთავრობა — სახალხო სამდივნო და ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი. ყრილობამ დამხობილად გამოაცხადა რადის მთავრობა და მთელი ძალაუფლება გადასცა საბჭოებს. ყრილობამ ერთხმად მოიწონა რსფსრ მთავრობის ეროვნული პოლიტიკა და მიუთითა, რომ მის მიერ გამოცემული დეკრეტები და დადგენილებები სპობენ ყოველგვარი ჩაგვრის საფუძველს. ყრილობამ უკრაინის რესპუბლიკა რსფსრ განუყრელ ნაწილად გამოაცხადა.

უკრაინის საბჭოების აღმასრულებელმა კომიტეტმა დაგმო რადის შოვინისტურ-ნაციონალისტური პოლიტიკა და უკრაინის მშრომელთა სახელით დეპეშა გაუგზავნა რსფსრ სახალხო კომისართა საბჭოს. დეპეშაში აღნიშნული იყო, რომ უკრაინელ და რუს თანამოძმეებს სოციალიზმისათვის ბრძოლის ერთიანი მიზანი აქვთ. ამიტომ მათ ერთიანი ძალით უნდა მოსპონ კონტრაგეოლუცია, უპირველეს ყოვლისა, დონის კონტრარეოლუციური ბუდე, რომელმაც შეძლო გამოეწვია მოძმე რუსი და უკრაინელი ხალხების შეტაკება და სისხლისღვრა. უკრაინის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი თავის ამოცანად თვლიდა ბოლო მოეღო რადის მიერ გამოწვეული კონფლიქტისათვის რუს და უკრაინელ ხალხებს შორის. უკრაინის რადის პასუხი რსფსრ-ს მთავრობის ნოტაზე. წერდა უკრაინის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი, წარმოადგენს უკრაინის მემამულეებისა და ბურჟუაზიის ნების გამოხატულებას და ეწინააღმდეგება უკრაინელი მშრომელების სასიცოცხლო ინტერესებს. უკრაინის მუშებმა, ჯარისკაცებმა და გლეხებმა იციან, რომ მათ არავითარი საფუძველი არა აქვთ რუსეთის მუშათა და გლეხთა მთავრობასთან ბრძოლისათვის და არ დაუშვებენ რადის მიერ განზრახული ომის განხორციელებას მოძმე ხალხებს შორის. ისევე. როგორც რუსმა ჯარისკაცებმა გაიგეს, უკრაინელი ჯარისკაცებიც გაიგებენ, თუ ვინ იცავს ნამდვილად მათ ინტერესებს და, გაიგებენ რა ამას, აღარ დაუჭერენ მხარს მემამულურ-ბურჟუაზიულ რადას, რომელიც სისხლში ახრ-

ჩობს მშრომელთა ბრძოლას თავისუფლებისათვის. უკრაინის საბჭოთა მთავრობა. ნათქვამია უკრაინის ცაკ-ის დეპეშაში, თავის გადაუდებელ ამოცანად ისახავს არა მარტო გააქარწყლოს რადის მიერ გამოწვეული ეროვნული შუღლი უკრაინელ და რუს ხალხებს შორის, არამედ, პირიქით. შექმნას ველიკორუსებისა და უკრაინელების სრული ძმობა და ერთიანობა¹.

დეპეშის პასუხად რსფსრ სახკომსაბჭომ უკრაინის ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტს გაუგზავნა შემდეგი შინაარსის მისაღმება: მიესალმება რა უკრაინის კეშმარიტად სახალხო საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებას ხარკოვში. ხედავს რა ამ მუშათა და გლეხთა რადაში უკრაინის რესპუბლიკის ნამდვილ მთავრობას, სახალხო კომისართა საბჭო პირდება მოძმე რესპუბლიკის ახალ მთავრობას სრულ და ყოველმხრივ მხარდაჭერას მშვიდობისათვის ბრძოლაში, აგრეთვე ყველა მიწების, ფაბრიკების, ქარხნების, ბანკებისა და სხვათა უკრაინის მშრომელი ხალხისათვის გადაცემის საქმეში².

უკრაინის ნაციონალისტები და საბჭოთა ხელისუფლების სხვა მტრები საქმეს ისე ხატავდნენ, თითქოს რადასთან საბჭოთა ხელისუფლების კონფლიქტი ნიშნავდა უკრაინელ და რუს ხალხებს შორის კონფლიქტს. ამასთან ერთად, მიისწრაფოდნენ რა უკრაინის დამოუკიდებლობის ნილბით ბურჟუაზიისა და მემამულეების ბატონობის განმტკიცებისაკენ, ნაციონალისტები ცდილობდნენ სამუდამო მტრობა ჩამოეგდოთ ველიკორუსს და უკრაინელ ხალხებს შორის. რადა, რომელიც სასტიკი წინააღმდეგი იყო საბჭოთა რუსეთთან ძმური ურთიერთობისა, უკრაინის დამოუკიდებლობის ლოზუნგით ცდილობდა ძირი გამოეთხარა სოციალიზმის გამარჯვებისათვის უკრაინაში, გადაექცია იგი სოციალისტური რუსეთის წინააღმდეგ ადგილობრივი ბურჟუაზიისა და საერთაშორისო იმპერიალიზ-

¹ Из истории борьбы за установление Советской власти. ноябрь 1917 г. — февраль 1918 г., стр. 127—128.

² Образование СССР. Сборник документов 1917 — 1924, стр. 75. М.—Л., 1949.

მის აგრესიის კერად და ამით ხელი შეეწყო ბურჟუაზიის ბატონობის აღდგენისათვის მთელ რუსეთში.

სრულიად უკრაინის საბჭოების პირველი ყრილობის შემდეგ ხარკოვი გახდა უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფლების ცენტრი. მთელს უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფლების საბოლოო გამარჯვებისათვის საჭირო იყო კონტრრევოლუციური რადს განადგურება.

1917 წლის დეკემბერში უკრაინის საბჭოების ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი თავის მანიფესტში მიუთითებდა, რომ რადამ მემამულეებისა და ბურჟუაზიის ინტერესების დასაცავად სისხლიანი დიქტატურა დაამყარა უკრაინაში, კიდევ მეტი, მან მხარი დაუჭირა მთელი რუსეთის კონტრრევოლუციას და სასიკვდილო სროლა აუტეხა მოძმე ველიკორუს ხალხს. რადამ არაფერი არ მისცა უკრაინის მშრომელებს. არც მიწა, არც ზავი და არც პური. ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი უკრაინელ ხალხს მოუწოდებდა ერთიანი იერიში მიეტანათ რადის ბატონობის დასამხოვად. უკრაინის სახალხო მთავრობამ აგიტატორები დაგზავნა ქვეყნის ყველა კუთხეში, რომლებიც მშრომელ ხალხს განუმარტავდნენ საბჭოთა ხელისუფლების არსს და აცნობდნენ საბჭოთა ხელისუფლების დეკრეტებს და სხვა ღონისძიებებს. კომუნისტი აგიტატორები უკრაინელ გლეხებს განუმარტავდნენ მიწის ლენინური დეკრეტის, უკრაინის საბჭოთა ხელისუფლების მიერ ხარკოვის გუბერნიაში უკვე განხორციელებულ მიწების ნაციონალიზაციისა და მათი გლეხებისადმი გადაცემის მნიშვნელობას. ხედავდა რა, რომ უკრაინაში ბურჟუაზიის და მემამულეების ბატონობის დასასრული ახლოვდებოდა, რადამ უკრაინელი ერის ინტერესები მსხვერპლად შესწირა გაბატონებული კლასების ინტერესებს და სახალხო რევოლუციის განადგურებისათვის დასახმარებლად მოიწვია გერმანელი იმპერიალისტები. ადგილობრივ კონტრრევოლუციონერთა და გერმანელ იმპერიალისტთა შეიარაღებულმა ძალებმა იერიში მიიტანეს უკრაინის საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ და სისხლში ჩაახრჩვეს პოლტავის მშრომელთა ხელისუფლება.

უკრაინის მუშებმა, ჯარისკაცებმა და გლეხებმა, რომლებიც მასიურად გადავიდნენ საბჭოთა ხელისუფლების მხარეზე, დახმარებისათვის მიმართეს რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის მთავრობას. ამას მოჰყვა მთელ რიგ ქალაქებში მუშათა აჯანყებები. 1917 წლის დეკემბრის ბოლოს უკრაინის წითელრაზმელებმა და მოძმე რუსეთის შეიარაღებულმა ძალებმა რუდნევის ხელმძღვანელობით დაიწყეს შეტევა რადის წინააღმდეგ. რასაც მოჰყვა საბჭოთა ხელისუფლების ზედიზედ გამარჯვება ეკატერინოსლავში, მარიუპოლში, ოდესაში, ვინიცაში, პოლტავაში, ნიკოლაევში და სხვა ქალაქებსა და სოფლებში. 1918 წლის 15 იანვარს კიევში იფეთქა მუშათა აჯანყებამ. 23 იანვარს აჯანყებულ კიეველებს მიეშველა უკრაინისა და რუსეთის ხალხო განმათავისუფლებელი არმია. 26 იანვარს კიევი განთავისუფლებულ იქნა, საბჭოთა ხელისუფლება კვლავ აღდგა. უკრაინის საბჭოთა მთავრობა ხარკოვიდან კიევში გადავიდა და შეუდგა საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცებისათვის ბრძოლას. უკრაინის საბჭოთა მთავრობამ დაუყოვნებლივ დაიწყო მიწების, ფაბრიკების, ქარხნების, ბანკების, რკინიგზების და სხვათა ნაციონალიზაცია, შემოღებულ იქნა რეასათიანი სამუშაო დღე; გახსორციელდა მუშათა კონტროლი წარმოებასა და განაწილებაზე და სხვ.

1918 წლის 18 თებერვალს გერმანელმა იმპერიალისტებმა დაარღვიეს დროებითი ზავი და შეტევაზე გადმოვიდნენ საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ. უკრაინის მუშებმა და გლეხებმა ძლიერ მოასწრეს გადაეგდოთ მონობის საუკუნეობრივი უღელი, რომ გერმანელმა იმპერიალისტებმა დაიპყრეს უკრაინის ჯერ კიდევ სუსტი საბჭოთა რესპუბლიკა. გერმანელ იმპერიალისტთა დახმარებით უკრაინაში აღდგენილ იქნა ბურჟუაზიულ-მემამულური მთავრობა. მიწები, ფაბრიკები და ქარხნები მემკვიდრეებს დაუბრუნდათ, მუშებს და გლეხებს კვლავ დაედგათ მონობის მძიმე უღელი.

საბჭოთა რუსეთი 1918 წლის 3 მარტს იძულებული გახდა ბრესტ-ლიტოვსკში ხელი მოეწერა ზავზე. ამ ზავის მიხედვით უკრაინა გამოეყო რუსეთს და შევიდა გერმანიის პროტექტორატში, რის საფასურადაც უკრაინის გეტმან სკოროპადსკის

ბურჟუაზიულ-მემამულურმა მთავრობამ გერმანელ იმპერიალისტებს 30 მილიონი ფუთი პური აღუთქვა.

გეტმან სკოროპადსკის მთავრობისა და გერმანელი იმპერიალისტების ბატონობის მძიმე მომენტში, 1918 წლის მარტში, შედგა სრულიად უკრაინის მუშათა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოების მეორე ყრილობა, რომელმაც აღნიშნა, რომ უკრაინის მშრომელებმა გერმანელი იმპერიალისტების წინააღმდეგ უნდა აწარმოონ ყველაზე გადამწყვეტი ბრძოლა, რადგანაც გერმანელ იმპერიალისტთა ხელში დაიღუპება მშრომელთა თავისუფლება და უკრაინა გადაიქცევა რუსეთის რევოლუციის წინააღმდეგ ბრძოლის იარაღად. ამავე ყრილობის 17 მარტის სხდომის ოქმში აღნიშნულია: იმ მომენტიდან, რაც ცენტრალურმა რადამ ხელი მოაწერა ბრესტის საზავო ხელშეკრულებას, მან ხელი მოაწერა თავის სასიკვდილო განაჩენს, რადგანაც გერმანიისათვის დამშეული უკრაინა ადვილად კერ გაიღებს 30 მილიონ ფუთ პურს, აუცილებლობის ძალა აიძულებს უკრაინელ გლეხობას ან აჯანყდეს, ან შიმშილით დაიხოცონ. უკრაინის საბჭოების მეორე ყრილობაზე დონეცის მშრომელთა სახელით გამოვიდა არტემი, რომელმაც აღნიშნა: როცა დონში პროლეტარიატი იტანჯებოდა კალედინელთა მონობის ქვეშ, რუსეთის პროლეტარიატმა მოისურვა დონის მშრომელთა გადარჩენა, მაგრამ უკრაინის მოღალატე რადამ თავისთან მოიხმო გერმანელი იმპერიალისტები და სისხლში ჩაახრჩო მათი ბრძოლა თავისუფლებისათვის. ახლა უკრაინელი ხალხისათვის გასაგები გახდა, რომ დიდ ჯუს ხალხთან მჭიდრო კავშირის გარეშე მისი თავისუფლება სამუდამოდ განწირულია.

გერმანელ იმპერიალისტთა მიერ უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფლების დამხობისა და ბურჟუაზიულ-მემამულური მთავრობის ბატონობის აღდგენის შედეგად მშრომელთა ეკონომიური მდგომარეობა თანდათანობით გაუარესდა, რასაც ზედ დაერთო სასტრკი პოლიციური ჩეკიმი. 1918 წლის შემოდგომაზე სამრეწველო რაიონებში მუშათა აჯანყებებმა იფეთქეს, მაგრამ უკრაინის გაბატონებულმა კლასებმა გერმანელ იმპერიალისტთა დახმარებით დაიწყეს აჯანყებულთა დათრგუნვა. არმიის გენერალი დენისოვი, თავის ერთ-ერთ ბრძანებაში მაკეევკის

მთიანი რაიონის მეთაურებისადმი წერდა: გიბრძანებთ და-
უნდობლად დათრგუნოთ მუშები — დახვრიტოთ, უფრო უკე-
თესი იქნება — ჩამოახრჩოთ სამი დღე-ღამის განმავლობაში
ათიოდე კაცი ყველა დაკავებულთაგან. განაცხადეთ ყველგან,
რომ კაზაკებთან მასხრობა დამთავრებულია და არაეითარ შე-
ბრალებას ადგილი არ ექნება. არც ცრემლი და არც კვნესა
არ იხსნის ჭრადის¹. ცხადია, რომ თავისუფლებისა და დამოუ-
კიდებლობისათვის მებრძოლი მუშებისა და გლეხებისადმი
ასეთი რეპრესიები კიდევ უფრო აძლიერებდა ხალხის აღშ-
ფოთებას. უკრაინის მუშათა და გლეხთა ინტერესების დასა-
ცავად გამოვიდა საბჭოთა რუსეთი, რომელმაც წითელი არმი-
ის საშუალებით შეძლო ავსტრო-გერმანელთა და ადგილობ-
რივი ბურჟუაზიის ბატონობის დამხობა. მაგრამ 1919 წლის
ოქტომბერში უკრაინა ანტანტის იმპერიალისტებისა და ადგი-
ლობრივ კონტრრევოლუციონერთა ჯარებმა დაიკავეს. 1920
წლის დამდეგს წითელმა არმიამ კვლავ გაანთავისუფლა უკრა-
ინა. იმპერიალისტებმა მაინც არ აიღეს ხელი საბჭოთა რუსე-
თის წინააღმდეგ ბრძოლაზე. მალე შეტევაზე გადმოვიდნენ
პოლონელი პანები და ყირიმში მოკალათებული ვრანგელის
სამხედრო ბანდები. პოლონელმა პანებმა ხელთ იგდეს უკრაი-
ნის მნიშვნელოვანი ნაწილი, ვრანგელმა საფრთხე შეუქმნა
ლონბასს. პოლონელი პანებისა და ვრანგელის ჯარების თავდა-
სხმის პასუხად წითელმა ჯარებმა კონტრშეტევა დაიწყეს მთელ
ფრონტზე და 1920 წ. დამლევისათვის პოლონელი პანები და
ვრანგელი დამარცხებულ იქნა, უკრაინა და ყირიმში კი განთა-
ვისუფლდა. უცხოეთის სამხედრო ინტერვენციისა და სამოქა-
ლაქო ომის დამთავრების შემდეგ უკრაინელმა ხალხმა რუსე-
თის სხვა ხალხებთან ერთად დაიწყო დანგრეული სახალხო მე-
ურნეობის აღდგენა და სოციალიზმის აშენება.

პეტროგრადში რევოლუციის გამარჯვებისთანავე ლონის
კონტრრევოლუციურმა ძალებმა სამხედრო წესები გამოაცხა-

¹ Газ. Жизнь национальностей, № 6, 1918 г.

დეს და დაიწყეს აჯანყება ცენტრში გამარჯვებული საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. დონში თავი მოიყარეს რუსეთის კონტრრევოლუციის ლიდერებმა კალედინმა, გუჩკოვმა, როძიანკომ, კერენსკიმ, სავნიკოვმა, მეფის რუსეთის და დროებითი მთავრობის სხვა მოხელეებმა. დონის კონტრრევოლუციონერებმა კავშირი შეკრეს უკრაინისა და სხვა მხარეების ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტურ მთავრობებთან და დაიწყეს საომარი მოქმედება საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ.

26 ოქტომბერს როსტოვ-ნახჭევანის საბჭომ შექმნა სამხედრო რევოლუციური კომიტეტი და მიიღო გადაწყვეტილება ადგილობრივი მუშების, ჯარისკაცებისა და უღარიბეს გლეხობაზე დაყრდნობით დაეწყო შეიარაღებული აჯანყება, მთავრად ადგილობრივ ობორტუნისტა გამცემლური მოქმედების შედეგად კალედინმა შეძლო დაემარცხებინა აჯანყებულები და დაეკავებინა როსტოვი და ტაგანროგი. ამის შემდეგ კალედინმა დაიწყო მზადება დონბასის წინააღმდეგ შეტევისათვის. იმასთან დაკავშირებით, რომ კალედინი სისხლში ახრჩობდა საბჭოთა ხელისუფლების დაცვისათვის დონის ბასეინის მუშათა გმირულ ბრძოლას, ხაჩკოვის სამხედრო რევოლუციური კომიტეტის თავმჯდომარე არტემი 1917 წლის 19 ნოემბერს რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის მთავრობას სწერდა: კალედინის წინააღმდეგ ბრძოლისათვის საკმარისი არ არის ადგილობრივი ჯარისკაცები და იარაღი. კალედინი დღითი დღე აძლიერებს იერიშს უკრაინის მუშების, რევოლუციური ჯარისკაცებისა და უღარიბესი გლეხობის წინააღმდეგ. ამასთან ერთად, საშიშროება ემუქრება თვით საბჭოთა რუსეთის რესპუბლიკას, რომელსაც აგრეთვე ომი გამოუცხადა კალედინმა, აქედან გამომდინარე, გთხოვთ მოგვაშველოთ სამხედრო ნაწილები და გამოგვიგზავნოთ 25 ათასი შაშხანა, 20 ტყვიამფრქვევი, მილიონხუთასიათასი ვაზნა და ოთხასი რევოლვერი¹.

მომგე უკრაინისა და მთელი რუსეთის მშრომელთა ინტერესებიდან გამომდინარე საბჭოთა ხელისუფლებამ მიიღო მტკიცე გადაწყვეტილება აელაგმა კალედინის კონტრრევოლუ-

¹Из истории борьбы за установление Советской власти, ноябрь 1917 г. — февраль 1918 г., стр. 106.

ციური ბანდები. ამ მიზნით მოსკოვიდან და პეტროგრადიდან უკრაინაში გაიგზავნა შეიარაღებული სამხედრო ნაწილები. ამავე დროს 13 დეკემბერს რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის მთავრობა კაზაკ მშრომელებს მიმართავდა, რომ მხარი დაეჭირათ რევოლუციისათვის და იარაღი მიემართათ თეთრგვარდიელთა წინააღმდეგ. 1918 წლის იანვარში სოფელ კამენსკოეში გაიხსნა კაზაკთა ორმოცდაექვსი პოლკის, ორი სათადარიგო პოლკის და ხუთი ბატარეის წარმომადგენელთა ყრილობა. ყრილობას ესწრებოდნენ მოსკოვის, როსტოვის, დონბასის, ვორონეჟის და სხვ. მუშათა კომიტეტების წარმომადგენლები. ყრილობამ განიხილა ქვეყნის შიგნით ოქტომბრის რევოლუციის შედეგად შექმნილი მდგომარეობა. იგი ერთხმად მიემხრო საბჭოთა ხელისუფლებას და აღიარა დონის კონტრრევოლუციის ლიკვიდაციისათვის ბრძოლის აუცილებლობა. ყრილობამ საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის ბრძოლის ხელმძღვანელად აირჩია სამხედრო რევოლუციური კომიტეტი და დელეგაცია გაგზავნა სრულიად რუსეთის საბჭოების მესამე ყრილობაზე. კაზაკთა დელეგაცია მიიღო ლენინმა და მისცა უშუალო მითითებები. ამასთან ერთად, სრულიად რუსეთის მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოების მესამე ყრილობამ მოუწოდა მშრომელ კაზაკებს შეექმნათ კაზაკთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოები და საკუთარ ხელში აეღოთ მთელი ძალაუფლება.

მას შემდეგ, რაც საბჭოთა ხელისუფლებამ დაარწმუნა კაზაკები თავის განმათავისუფლებელ არსში, მშრომელი კაზაკობა თანდათან გადადიოდა საბჭოთა ხელისუფლების მხარეზე, ხოლო კალედინისა და მისი დამქაშების ირგვლივ რჩებოდნენ მხოლოდ იუნკრები, მემამულეები და ბურჟუები. 1918 წლის თებერვალში კაზაკი და რუსი მშრომელების შეიარაღებულმა ნაწილებმა დაამარცხეს დონის კონტრრევოლუციონერები და დონში საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა.

1918 წლის აპრილში მოწვეულ იქნა დონის ოლქის საბჭოების პირველი ყრილობა, რომელსაც 700-ზე მეტი დელეგატი დაესწრო. ყრილობას ხელმძღვანელობდა კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის რწმუნებული და სამხრეთ

რუსეთის საგანგებო კომისარი ორჯონიკიძე. რუსეთში ბურჟუაზია დამარცხებულ იქნა, — ამბობდა ორჯონიკიძე ყრილობაზე. — იგი სამხრეთში დონში გაიქცა და აქ უნდოდა ეპოვნა დასაყრდენი. საბჭოთა მთავრობას სჯეროდა, რომ მშრომელი კაზაკობა არ წავა მის წინააღმდეგ, საბჭოთა ხელისუფლება იმარჯვებს მთელს რუსეთში. საბჭოების დროშა სულ უფრო მაღლა და მაღლა იწეეს, მაგრამ ქვეყნის შიგნით დამარცხებულმა კაპიტალისტებმა დახმარება მიიღეს საზღვარგარეთიდან. ისინი ფიქრობდნენ ჩაეხრჩოთ რუსეთის რევოლუცია. ახლა ისინი შეტევაზე გადმოვიდნენ უკრაინაში, აწარმოებენ დესანტის გადმოსხმას ელადივასტოკში. მაგრამ, — მიმართავდა ორჯონიკიძე დონის კაზაკებს, — რუსეთის რევოლუცია ცოცხლობს და ამისი საუკეთესო დამადასტურებელია თქვენი ყრილობა. კონტრრევოლუცია თქვენზე ამყარებდა იმედებს, მაგრამ იგი ანგარიშში მოტყუვდა. დასასრულს ორჯონიკიძემ მიუთითა მშრომელი კაზაკობის წარმომადგენლებს: ჩვენს წინაშეა ორი მთავარი ამოცანა: პირველი — პასუხი გავცეთ დასავლეთ ევროპის მტაცებლებს, და მეორე, — ავაშენოთ ახალი ცხოვრება საბჭოთა რესპუბლიკის შიგნით. მე მინდა, რომ ამ ბრძოლაში ერთად იარონ რუსეთის ყველა ხალხებმა, მათ შორის თქვენც¹.

ყრილობამ მიიღო შემდეგი შინაარსის რეზოლუცია: დონის საბჭოების პირველი ყრილობა უერთდება და იწონებს სახალხო კომისართა საბჭოს პოლიტიკას და დონის რესპუბლიკას განიხილავს როგორც რუსეთის ფედერაციული საბჭოთა რესპუბლიკის ნაწილს. რევოლუციამ დონზე დაამხო გენერლებისა და მემამულეების ძალაუფლება და ხელისუფლება გადასცა მშრომელთა წარმომადგენლებს, რომლებიც თავიანთ ბრძოლაში შემჭიდროვდნენ ცენტრში გამარჯვებული საბჭოთა ხელისუფლების ირგვლივ. დონის მუშურ-გლეხური მთავრობის მთავარი ამოცანა ამ მომენტში არის რევოლუციური საბჭოთა არმიის შექმნა და მთელი ძალების წარმართვა სამეურნეო ნგრევისათან ბრძოლისაკენ. დონის მუშები და

¹ Г. К. Орджоникидзе. Статьи и речи, т. I, стр. 33 — 34, М., 1956.

გლეხები, — ნათქვამია რევოლუციაში, — არ შეჩერდებიან არაფრის წინაშე და იარაღით ხელში აღსდგებიან რუსეთის რესპუბლიკისა და დონის საბჭოთა ხელისუფლების დასაცავად¹. ყრილობამ დონი გამოაცხადა რსფსრ ავტონომიურ ნაწილად და აირჩია სახალხო კომისართა საბჭო და ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი, რომლებიც შეუდგნენ მთელი რიგი სოციალისტური ღონისძიებების გატარებას.

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გატარების პერიოდში კონტრრევოლუციის ერთ-ერთ თავშესაფარს ყუბანი წარმოადგენდა. ყუბანის ადგილობრივმა მემამულეებმა, კაპიტალისტებმა, სამხედრო პირებმა და საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შედეგად ცენტრიდან ყუბანში გადმოხიზნულმა უმალღესმა მოხელეებმა შექმნეს საკუთარი „მთავრობა“, ე. წ. „ყუბანის სამხარეო რადა“, რომელმაც გამოაცხადა ყუბანის დამოუკიდებლობა და ომი გამოუცხადა რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკას. ყუბანის რადამ მკიდრო კავშირი შეკრა განაპირა მხარეთა კონტრრევოლუციურ-ნაციონალისტურ „მთავრობებთან“ და დაიწყო საბჭოთა ხელისუფლების მოპხრეების განიარაღება. მის მიერ განიარაღებულ და დახვერტილ იქნა ეკატერინოდარში კომუნისტების ხელმძღვანელობით მოწყობილი დემონსტრაცია.

ყუბანის რადა შეეცადა მოეწყო ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენელთა ყრილობა და დაეკანონებინა თავისი ბატონობა, მაგრამ ცდა ამოცანა გამოდგა. კაზაკ მშრომელთა უმრავლესობა კომუნისტების მხარეზე იყო და მოითხოვდა საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებას. ადგილობრივი ბოლშევიკების ინიციატივით დეკემბერში მოწვეულ იქნა ყუბანის მოსახლეობის წარმომადგენელთა ყრილობა, რომელმაც აირჩია სახალხო საბჭოს დეპუტატები და დაადგინა წითელგვარდიული ნაწილების შექმნა. ყუბანის თვითმარქვია მთავრობამ

¹ მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივი, ფ. 1318, ა. 1, ს. 27, ფ. 6.

მენშევიკებისა და ესერების გამცემლური მოქმედების შედეგად დეკემბრის ბოლოს დააპატიმრა რევოლუციური საბჭოს სახალხო დეპუტატები, მაგრამ კომუნისტებს არ შეუწყვეტიათ ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის. მათ სოფელ კრიმსკოეში შექმნეს ყუბანის რევოლუციური კომიტეტი, რომელმაც თავის ირგვლივ შემოიკრიბა რევოლუციური ჯარისკაცები და მშრომელი მოსახლეობა. 1918 წლის იანვრის პირველი ნახევრისათვის, ყუბანის მშრომელთა რევოლუციური ბრძოლისა და მათდამი საბჭოთა რუსეთის მიერ სამხედრო დახმარების შედეგად, საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა ყუბანის რამდენიმე ქალაქში: არმავირში, ეისკში, მაიკოპში, ტიხორეცკში, კავკაზსკში, კრიმსკოეში, ტიმოშევსკში და სხვ.

1918 წლის იანვარში არმავირში კომუნისტების ხელმძღვანელობით შედგა ყუბანის საბჭოების პირველი ყრილობა, რომელმაც სოლიდარობა გამოუცხადა საბჭოთა რუსეთს და გადაწყვიტა საბჭოთა ხელისუფლების საბოლოო განმტკიცების მიზნით გაენადგურებინა ყუბანის „სამხარეო მთავრობა“.

რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკამ ყუბანის მშრომელებს ამჯერად კავკასიის ფრონტიდან გაუგზავნა შეიარაღებული მასშველი რაზმები, რომელთაც ადგილობრივ წითელარმიელებთან ერთად გაათავისუფლეს რადის უკანასკნელი თავშესაფარი ეკატერინოდარი. ყუბანის „სამხარეო მთავრობა“ გაიქცა. აპრილის პირველ ნახევარში მთელ ყუბანში საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა. აპრილში შედგა ყუბან-შავი ზღვის საბჭოების ყრილობა, რომელმაც დაადასტურა მთელი ძალაუფლების გადასვლა მუშათა, ჯარისკაცთა, გლეხთა და კაზაკთა დეპუტატების საბჭოების ხელში და გამოაცხადა ყუბან-შავი ზღვის ავტონომიური რესპუბლიკის, როგორც რსფსრ-ის განუყოფელი ნაწილის შექმნა.

ოქტომბრის რევოლუციის დაწყებას, რუსეთის სხვა მშრომელებთან ერთად, დიდი სიხარულით შეხვდნენ ჩრდილოეთ კავკასიის მშრომელები. მათ იარაღით ხელში დაიწყეს ბრძო-

ლა გაბატონებული კლასების წინააღმდეგ. თავის მხრივ ადგილობრივმა შეძლებულმა კაზაკებმა და მთიელმა თავადებმა მიიწვიეს დამხობილი ხელისუფლების გენერლები, ოფიცრები და თავი გამოაცხადეს ჩრდილოეთ კავკასიის ბატონ-პატრონად.

ოქტომბრის რევოლუციამდე ჩრდილოეთ კავკასიაში გაბატონებულ ძალას წარმოადგენდნენ შეძლებული კაზაკები და მთიელი თავადები. 1917 წლისთვის მარტო თერგობოლქში ორასი ათასი კაზაკი ფლობდა დაახლოებით 2.800.000 დესეტინა მიწას, ხოლო სოფლის მეურნე მოსახლეობის დანარჩენ 900 ათას კაცზე მოდიოდა 1.000.000 დესეტინა მიწა¹. ასეთსავე უთანასწორობას ჰქონდა ადგილი ჩრდილოეთ კავკასიის სხვა ადგილებშიაც.

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შემდეგ ჩრდილოეთ კავკასიის მოსახლეობის — ყაბარდოელების, ინგუშების, ჩეჩნების, დაღესტნელების, ოსების, კაზაკების უღარიბესმა მასამ მოითხოვა მთელი ძალაუფლების გადასელა საბჭოების ხელში და საბჭოების მეორე ყრილობის მიერ მიწის შესახებ მიღებული დეკრეტის და სხვა ღონისძიებების ცხოვრებაში გატარება. კონტრრევოლუციამ, რომელმაც უკვე მოასწრო მომარაგება, იარაღით უპასუხა ამ სამართლიან მოთხოვნებს, მან 1917 წლის დეკემბრის პირველ ნახევარში შექმნა ე. წ. „თერგ-დაღესტნის მთავრობა“, რომელმაც გამოაცხადა თერგ-დაღესტნის რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა, ამ თვითმარქვია მთავრობამ დროებითი მთავრობის ქარის ნაშთებისაგან შეადგინა საკუთარი სამხედრო ნაწილები და საბჭოთა ხელისუფლების მომხრეების მასობრივი დახვერტა-დაპატიმრება დაიწყო. თეთრმა კაზაკებმა და დაღესტნის ე. წ. „ველურმა ღივიზიამ“ 1917 წლის დეკემბრის ბოლოსა და 1918 წლის იანვრის დასაწყისში გაანადგურა გროზნოსა და ვლადიკავკაზის რევოლუციური საბჭოები. თერგ-დაღესტნის კონტრრევოლუციონერებმა ეროვნული შუღლი ჩამოაგდეს კაზაკებსა და მთიულებს შორის, რის შედეგადაც კაზაკებმა დასწვეს მთიულთა რამდენიმე სოფელი, ხოლო მთიულებმა დასწვეს კაზაკთა სოფელი — კახა-

¹ მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივი, ფ. 1318, ა. 1, ს. 26, ფ. 80 — 81.

მურსკი. ამან საშინელი სისხლისღვრა გამოიწვია კაზაკებსა და მთიულებს შორის.

სახალხო კომისართა საბჭომ ჩრდილოეთ კავკასიაში საბჭოთა ხელისუფლებისათვის ბრძოლის ერთ-ერთ ხელმძღვანელად გაგზავნა კიროვი, რომლის ხელმძღვანელობითაც ჩრდილოეთ კავკასიის კომუნისტურმა ორგანიზაციებმა გაშალეს დიდი საავიტაციო-საპროპაგანდო მუშაობა და შეძლეს თავიანთ ირგვლივ დაერაზმათ ადგილობრივი მშრომელები.

1918 წლის მარტში, კიროვის მეთაურობით, ბოლშევიკებმა მოაწყვეს თერგის საოლქო საერთო დემოკრატიული ყრილობა. ყრილობაზე გამოსულმა დელეგატებმა აღნიშნეს, რომ თებერვლის რევოლუციამ ვერ შეანელა თვითმპყრობელობის მიერ ადგილობრივ მოსახლეობაში გაღვივებული ეროვნული შუღლი. ცენტრში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისა და ჩრდილოეთ კავკასიაში კონტრრევოლუციონერების გაბატონების შემდეგ ადგილობრივ მოსახლეობაში სწრაფად იწყო განვითარება ნაციონალიზმმა. საქმე იქამდე მივიდა, რომ 1918 წლის დამდეგს თერგის მხარეს საშინელი სისხლისღვრა ემუქრებოდა. სწორედ ამ მომენტში, ამბობდა ერთ-ერთი დელეგატი, შეიქმნა საბჭოთა ხელისუფლება, რომელმაც სწრაფად გამოაცალა საფუძველი ეროვნულ შუღლს და ერთიანი დროშის ქვეშ დარაზმა ადგილობრივი მოსახლეობა. ჩვენ გამოვცადეთ ყველა პარტიის ხელისუფლება, განაგრძობდა დელეგატი და არც ერთმა მათგანმა ჩვენ არაფერი არ მოგვცა, და როცა დავინახეთ ბოლშევიკების ძალა, ჩვენ ვცანით ისინი¹.

ყრილობაზე სიტყვით გამოვიდა კიროვი, რომელმაც დამსწრეთ განუმარტა რომ ადგილობრივმა კონტრრევოლუციონერებმა კავკასიის მშრომელთა დამონებისათვის დახმარება სთხოვეს გერმანელ და თურქ იმპერიალისტებს. ამჟ. კიროვმა დაგმო ადგილობრივი კონტრრევოლუციონერებისა და ამიერკავკასიის „სოციალისტების“ ანტიხალხური საქმიანობა. კავკასია, ამბობდა ს. მ. კიროვი, მომწყვდეულია რევოლუციის

¹ მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივი, ფ. 80, ა. 2, ს. 1, ფ. 3. ..

გამცემთა მარწუხებში. მაგრამ მას ჯერ კიდევ არ უთქვამს თავისი უკანასკნელი სიტყვა, თუმცა სიტყვა პირზე აქვს სათქმელად. ახლოსაა ის დღე, როდესაც ქართველი ჩხენკელი ბერლინში და ჩეჩენი ნავთის მეწარმე ჩერემოევი კონსტანტინე-პოლში დაიწყებენ ლაპარაკს მხოლოდ თავიანთი სახელით. მოსახლეობამ უკვე შეიგნო, განაგრძობდა კიროვი, რომ გერმანელთა და თურქთა ხიშტებზე როდია დამოკიდებული თავისუფლება, თანასწორობა და ძმობა, არამედ თვით კავკასიის მშრომელთა ხელშია იგი¹. ყრილობამ გამოაცხადა თერგის რესპუბლიკის შექმნა და მისი შესვლა რუსეთის საბჭოთა ფედერაციულ სოციალისტურ რესპუბლიკაში.

მწვავე კლასობრივი ბრძოლის ვითარებაში მიმდინარეობდა ბრძოლა სოციალისტური რევოლუციის გატარებისათვის ბალტიისპირეთში. თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ დროებითმა მთავრობამ თავისი ფილიალები შექმნა ბალტიისპირეთში. თებერვლის რევოლუციის შემდეგ მემამულეები და ბურჟუაზია კვლავ ძველებურად ბატონობდნენ. მშრომელები კვლავ ატარებდნენ სოციალური და ნაციონალური ჩაგვრის მძიმე ულელს. იმპერიალისტურმა ომმა, რომელიც თებერვლის რევოლუციის გამარჯვების შემდეგაც გრძელდებოდა, კატასტროფამდე მიიყვანა ბალტიისპირეთის სახალხო მეთურნეობა. დღითი დღე ძლიერდებოდა ადგილობრივი ხალხის უკმაყოფილება დროებითი მთავრობისა და ადგილობრივი ბურჟუაზიის წინააღმდეგ. იზრდებოდა ადგილობრივ მუშათა და ჩრდილოეთ ფრონტის ჯარისკაცთა რევოლუციური მოძრაობა.

ვ. ი. ლენინის აპრილის თეზისების, აპრილის კონფერენციისა და მეექვსე ყრილობის გადაწყვეტილებათა საფუძველზე ბალტიისპირეთის კომუნისტები გადაწყვეტენ ბრძოლას ეწეოდნენ მშრომელი მასების სოციალისტური რევოლუციის დროშის

¹ მაქსიმ-ლენინის ინსტიტუტის არქივი, ფ. 80, ა. 2, ს. 3, ფ. 7.

ქვეშ დარაზმვისათვის. აგრარული კრიზისი და ბრძოლა ეროვნული ჩაგვრის წინააღმდეგ კიდევ უფრო ამწვავებდა კლასობრივ წინააღმდეგობას. ბოლშევიკების გავლენა განსაკუთრებით ძლიერი იყო რიგაში, სადაც ივლისის ბოლოს შედგა მუშათა, ჯარისკაცთა და უმიწაწყლო გლეხთა დეპუტატების საბჭოების პირველი ყრილობა, რომელმაც ერთხმად დაუჭირა მხარი ღრობითი მთავრობის დამხობისა და სოციალისტური რევოლუციისათვის ბრძოლას. დიდი მუშაობა წარმოებდა ჩრდილოეთის ფრონტის ჯარისკაცებშიაც, რომელთა დაახლოებით 10%-ს კომუნისტები შეადგენდნენ.

1917 წლის 21 აგვისტოს გენერალმა კორნილოვმა რიგა მოლაღატურად გადასცა გერმანელ ოკუპანტებს. რიგელი ბოლშევიკები იძულებული გახდნენ არალეგალურ მუშაობაზე გადასულიყვნენ. ბალტიისპირეთის ბურჟუაზია, რუსეთის ბურჟუაზიასთან ერთად, პეტროგრადში რევოლუციის გამარჯვების შემთხვევაში ემზადებოდა იმისათვის, რომ პეტროგრადი გერმანელებისათვის ჩაებარებინა. ბოლშევიკებმა ჩრდილოეთის ფრონტის ჯარის რევოლუციურ ნაწილებს დაავალეს დაეცათ პეტროგრადი ჩრდილოეთის მხრიდან გერმანელ იმპერიალისტთა შემოტევისაგან.

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გატარების პერიოდში ბალტიისპირეთი ფრონტის ხაზზე მოხვდა. გერმანელმა ოკუპანტებმა რუსეთის ბურჟუაზიის, ესერებისა და მენშევიკების გამცემლური საქმიანობის შედეგად შეძლეს ხელში ჩაეგდოთ ლიტვა და ლატვიის სამხრეთ დასავლეთი ნაწილი, დაპყრობილ ნაწილში გერმანელებმა დაამყარეს სისხლიანი დიქტატურა, დაიწყეს ქვეყნის სიმდიდრის მიტაცება და რევოლუციონერთა დახვრეტა-დაპატიმრება.

1917 წლის ოქტომბრის დასაწყისში ესტონეთისა და ლატვიის არაოკუპირებული ნაწილის საბჭოები ბოლშევიკების ხელში აღმოჩნდა. ჩრდილოეთის ფრონტის ჯარისკაცებისა და ბალტიის ზღვის ფლოტის მატროსების უმრავლესობა რევოლუციური სულისკვეთებით იყვნენ გამსჭვალული. ოქტომბერში ესტონეთის ბოლშევიკური პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა გამოაქვეყნა წერილი „ესტონეთში ბოლშევიკური პარ-

ტიის მდგომარეობის შესახებ“, სადაც ცენტრალური კომიტეტი წერდა, რომ ყოველდღიურად იზრდება ბოლშევიკური პარტიის გავლენა სამხედრო ნაწილებში. ახალი პოლკები, რომლებიც ჩამოდიოდნენ რეველში, პირველ რიგში მიმართავდნენ ბოლშევიკებს. 16 ოქტომბერს მოეწყო დემონსტრაცია 1905 წლის რევოლუციის დროს დაღუპულთა ხსოვნის აღსანიშნავად. დემონსტრაციაში მუშებთან ერთად მონაწილეობას იღებდა ფრონტიდან ახლად ჩასული ყველა სამხედრო ნაწილი იარაღით, არტილერიითა და ქვემეხებით. დემონსტრაციაზე უმთავრესად წამოყენებული იყო ბოლშევიკური ლოზუნგები: „ძირს დროებითი მთავრობა!“, „ძირს კერენსკი!“, „მთელი ძალაუფლება საბჭოებს!“ და სხვ. იურეევში 15 ოქტომბერს მოეწოებოდა დემონსტრაციაში მონაწილეობა მიიღო ადგილობრივმა გარნიზონმა. ლატვიელი მსროლელები და ესტონეთის სათადარიგო ბატალიონი ბოლშევიკური სულისკვეთებით იყვნენ განწყობილი და ნარვის გარნიზონის კაზაკებთან ერთად, რომლებიც ორ ასეულს შეადგენდნენ, ბოლშევიკების მხარეზე იდგნენ. სოფლად უმიწაწყლო გლეხობაში ყოველდღე იზრდებოდა ბოლშევიკების გავლენა. 15 ოქტომბერს ჩატარდა კონფერენციები სამ მაზრაში; აქედან ბოლშევიკებს ყველაზე დიდი წარმატება ხვდათ ვეზენბერგის მაზრის კონფერენციაზე, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო თემთა 95 პროცენტმა. ვეზენბერგის კონფერენციის ყველა დელეგატმა ერთხმად დაუჭირა მხარი ბოლშევიკების პოლიტიკას¹.

12 ოქტომბერს რეველში გაიხსნა ესტონეთის მუშების, ჯარისკაცებისა და ულარიბესი გლეხობის საბჭოების მეორე ყრილობა, რომელმაც მხარი დაუჭირა ბოლშევიკებს და მოითხოვა მთელი ძალაუფლების გადასვლა საბჭოების ხელში. ამავე დროს ესტონეთის კომუნისტებმა შექმნეს პარტიული ცენტრი და შეუდგნენ შეიარაღებული აჯანყებისათვის მზადებას, 24 ოქტომბერს შეიარაღებული აჯანყება დაიწყო ქ. რეველშიაც. ბურჟუაზიისა და მემამულეების ჯარებთან შეტაკების შემდეგ აჯანყებულებმა დაიკავეს ქალაქის მნიშვნელოვანი

¹ მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივი, ფ. 17, ა. 1, ს. 348, ფ. 7.

სტრატეგიული პუნქტები და სახელმწიფო დაწესებულებები. 26 ოქტომბერს ესტონეთის სამხედრო რევოლუციურმა კომიტეტმა მთელ ხალხს ამცნო პეტროგრადში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება და აგრეთვე გამოაცხადა, რომ ესტონეთში მთელი ძალაუფლება საბჭოების ხელში გადადის. 2 ნოემბერს სრულიად ესტონეთის მშრომელთა საბჭოების, არმიისა და ფლოტის ცენტრალური კომიტეტის წარმომადგენლებისაგან შეიქმნა მუშათა და სამხედრო დეპუტატების საბჭოების აღმასრულებელი კომიტეტი, რომელსაც გადაეცა მთელი ძალაუფლება. კომუნისტების ხელმძღვანელობით ესტონეთში შეიქმნა სამხედრო რევოლუციური ნაწილები, რომელთაც დიდი როლი შეასრულეს გერმანელი ოკუპანტების, კერენსკისა და კრასნოვის კონტრრევოლუციური ბანდების წინააღმდეგ ბრძოლაში.

15 ნოემბერს ესტონეთის ბურჟუაზიამ მენშევიკებისა და ესერების მხარდაკერით გამოაცხადა, რომ მთელი ძალაუფლება ეკუთვნის არა მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა საბჭოებს, არამედ საგუბერნიო და საერობო საბჭოებს. ამასთან ერთად ბურჟუაზიამ, რომელიც დროებითი მთავრობის დროს რუსეთთან მჭიდრო კავშირის მომხრე იყო, მოითხოვა ესტონეთის დამოუკიდებლობა. ესტონეთის საბჭოების აღმასრულებელმა კომიტეტმა დაშლილად გამოაცხადა საგუბერნიო და საერობო საბჭოები, მაგრამ დაშლილად გამოცხადებული საბჭოების მოხელეები შეუერთდნენ საბჭოთა ხელისუფლებით უკმაყოფილო ელემენტებს და სამოქალაქო ომი გააჩაღეს. საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ განსაკუთრებით გააფთრებული ბრძოლა გააჩაღეს გერმანელმა ბარონებმა და ადგილობრივმა მემამულეებმა, რომლებიც ცდილობდნენ ესტონეთის მოწყვეტას საბჭოთა რუსეთისაგან და მის შეყვანას გერმანელთა პროტექტორატში.

1918 წლის იანვარში სამხედრო რევოლუციური კომიტეტის მოწვევით შედგა ესტონეთის სამხედრო მოსამსახურეთა მეორე ყრილობა. ესერებმა და მენშევიკებმა ყრილობას წარუდგინეს მოთხოვნა ესტონეთის დამოუკიდებლობის შესახებ. კომუნისტებმა ყრილობაზე ამხილეს ესტონეთის ნაციონალის-

ტების ანტისაბჭოთა საქმიანობა და მშრომელებს მოუწოდეს კიდევ უფრო მტკიცედ დარაზმულიყვნენ რევოლუციური რუსეთის დროშის ქვეშ. ყრილობაზე უმრავლესობა აღმოჩნდნენ მენშევიკები და ესერები, ამიტომ ბოლშევიკებმა პროტესტის ნიშნად მიატოვეს ყრილობა და მოიწვიეს რევოლუციური ჯარისკაცების პირველი ყრილობა, რომელმაც მოითხოვა საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცება და ცენტრალურ რუსეთთან მჭიდრო კავშირის დამყარება.

საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის ბრძოლაში მუშებთან ერთად დიდი დამსახურება მიუძღვით უღარიბეს გლეხობას და ჯარისკაცებს. ლატვიის სამ მაზრაში — ვალკაში, ვალპირში და ცესისში ბოლშევიკებმა შეძლეს თავიანთ მხარეზე გადმოეყვანათ ადგილობრივი უღარიბესი მოსახლეობა და ჯარისკაცთა ნაწილები. 26 და 27 ოქტომბერს ლატვიის პირეელმა და მესამე მსროლელმა პოლკებმა დაიკავეს ცესისი, 29 ოქტომბერს ლატვიის მეექვსე და მეშვიდე მსროლელი პოლკები შევიდნენ ვალპირში. რამდენიმე დღის შემდეგ მეექვსე პოლკმა დაიკავა არაოკუპირებული ლატვიის კონტრრევოლუციონერთა უკანასკნელი თავშესაფარი ვალკა, რომელიც გახდა ლატვიის საბჭოთა ხელისუფლების ცენტრი. ბრესტ-ლიტოვსკის დროებითი ზავის დარღვევის შემდეგ გერმანელმა იმპერიალისტებმა დაიპყრეს ბალტიისპირეთიც, სადაც აღდგენილ იქნა კაპიტალიზმის ბატონობა. 1918 წლის შემოდგომაზე გერმანელ იმპერიალისტებთან შეთანხმებით ესტონეთსა და ლატვიაში შეიქმნა ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური მთავრობები, რომელთაც გამოაცხადეს ესტონეთისა და ლატვიის დამოუკიდებლობა. 1918 წლის ნოემბერში გერმანიაში რევოლუციამ იღეთქა, რამაც დააჩქარა ანტანტის მიერ გერმანიის ბლოკის სწრაფი განადგურება. ბალტიისპირეთის ბურჟუაზიულმა მთავრობებმა მეგობრობა შესთავაზეს ანტანტის იმპერიალისტებს და სთხოვეს ანტანტის ჯარების მოსვლამდე ბალტიისპირეთში გერმანელთა საოკუპაციო ჯარების დატოვება. „ჩვენ ვიცით, — მიუთითებდა ლენინი, — რომ ვილსონის მთავრობას დეპეშას დეპეშაზე უგზავნიდნენ და თხოვდნენ,

დაეტოვებინათ გერმანელთა ჯარები პოლონეთში, უკრაინაში, ესტლანდიასა და ლიფლანდიაში, რადგან, თუმცა ისინი გერმანიის იმპერიალიზმის მტრები არიან, მაგრამ ეს ჯარები მათ საქმეს აკეთებენ: ისინი ბოლშევიკებს თრგუნავენ. მათ საშუალება მიეცათ მხოლოდ მაშინ წავიდნენ, როდესაც გამოჩნდებიან ანტანტოფილური „განმათავისუფლებელი ჯარები“, რათა ბოლშევიკები დაახრჩონო¹. გერმანიის იმპერიალიზმის დამარცხების შემდეგ ანტანტის იმპერიალისტებმა მთავარ ამოცანად დაისახეს ბოლშევიზმის მთავარი კერის, საბჭოთა რუსეთის ჩახშობა. ამ საქმეში მათ ძმური ხელი გაუწოდეს რევოლუციის მიერ რუსეთში დამხობილმა ბურჟუაზიამ, მემამულეებმა და მათმა მოხელეებმა, აგრეთვე ბალტიისპირეთის ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტურმა მთავერობებმა.

საბჭოთა რუსეთის მიერ ბრესტ-ლიტოვსკის საზავო ხელშეკრულების გაუქმების შემდეგ, 1918 წლის 19 ნოემბერს ესტონეთის პროლეტარიატმა თხოვნით მიმართა საბჭოთა რუსეთს დახმარებოდა უცხოეთის იმპერიალისტებისა და საკუთარი ბურჟუაზიის ბატონობის დამხობაში. ამ თხოვნის პასუხად 29 ნოემბერს საბჭოთა რუსეთის შეიარაღებულმა ნაწილებმა და ესტონეთის წითელგვარდიელებმა გაათავისუფლეს ესტონეთის დიდი ნაწილი, სადაც კვლავ დამყარდა საბჭოთა წყობილება. ესტონეთის საბჭოთა რესპუბლიკის მთავრობამ გააუქმა გერმანელ იმპერიალისტთა და ადგილობრივი ბურჟუაზიული მთავერობის ყოველგვარი კანონები, ხელშეკრულებანი და განკარგულებანი და დაიწყო დანგრეული სახალხო მეურნეობის აღდგენა. იცავდა რა ყველა ერის სუვერენულ უფლებას, 1918 წლის 7 დეკემბერს საბჭოთა რუსეთის სახალხო კომისართა საბჭომ გამოსცა დეკრეტი ესტონეთის საბჭოთა რესპუბლიკისადმი დამოუკიდებლობის მინიჭების შესახებ. სახალხო კომისართა საბჭომ გაითვალისწინა, რომ ადგილობრივი ბურჟუაზიისა და უცხოეთის იმპერიალისტების ბატონობის შედეგად ესტონელი ხალხი მძიმე ეკონომიურ მდგომარეობაში

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 28, გვ. 167.

იყო, ამიტომ 30 დეკემბერს დაადგინა ესტონეთისათვის დახმარების სახით მიეცა 50 მილიონი მანეთი.

ესტონეთის ოკუპირებულ ნაწილში ბურჟუაზია თავს უყრიდა როგორც საკუთარ, ისე უცხოელ იმპერიალისტთა სამხედრო ძალებს, მათი შემოტევის შედეგად 1919 წელს კვლავ დაეცა ესტონეთის საბჭოთა ხელისუფლება და ესტონეთი გადაიქცა უცხოელ იმპერიალისტთა ნახევარკოლონიად.

ლატვიის ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური მთავრობის მოთხოვნით გერმანელთა საოკუპაციო ჯარები დარჩნენ ლატვიაშიც, მაგრამ საბჭოთა რუსეთის მიერ ლატვიის მშრომელთა ბისადმი ძმური დახმარების შედეგად 1918 წლის ბოლოს შესაძლებელი გახდა ლატვიის დიდ ნაწილში საბჭოთა ხელისუფლების აღდგენა. 1918 წლის დეკემბრის ბოლოს სახალხო კომისართა საბჭომ ლატვიის საბჭოთა რესპუბლიკას დამოუკიდებლობა მიანიჭა და დახმარების სახით მისცა 20 მილიონი მანეთი. 1919 წლის იანვარში რიგაში ჩატარდა სრულიად ლატვიის საბჭოების პირველი ყრილობა, რომელმაც აირჩია საბჭოთა მთავრობა და დაიწყო სოციალისტური მშენებლობა.

ლატვიის ოკუპირებულ ნაწილში მოკალათებულმა ბურჟუაზიულმა ნაციონალისტებმა, გერმანელთა და ანტანტის იმპერიალისტთა გაერთიანებულმა ჯარებმა 1919 წლის მაისში დაიკავეს რიგა, ზოლო შემდეგ მთელი ლატვია და აღადგინეს ბურჟუაზიული დიქტატურა.

გერმანელ იმპერიალისტთა დამარცხების შედეგად 1918 წლის დეკემბრის პირველ ნახევარში ლიტვის მშრომელებმა კომუნისტური პარტიის მეთაურობით შეძლეს შეექმნათ დროებითი მუშურ-გლეხური მთავრობა. 16 დეკემბერს ლიტვის დროებითმა რევოლუციურმა მთავრობამ გამოსცა მანიფესტი, რომელმაც გამოაცხადა გერმანელ ოკუპანტთა და ადგილობრივ ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტთა ბატონობის დამხობა და მთელი ძალაუფლების გადასვლა მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოების ხელში. დაიწყო მემამულეთა და სამონასტრო მიწების, ფაბრიკა-ქარხნების, ბანკების, რკინიგზების, წიაღისეულის სიმდიდრეებისა და სხვ. ნაციონალიზაცია. გამოცხადდა 8-საათიანი სამუშაო დღის შემოღება და

სხვ.. 1918 წლის დეკემბერში საბჭოთა რუსეთის სახალხო კომისართა საბჭომ და ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტმა აღიარეს ლიტვის საბჭოთა რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა.

1918 წლის თებერვალში ვილნიუსში შედგა ლიტვის საბჭოების პირველი ყრილობა, რომელმაც ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის განმტკიცებისა და სოციალისტური მშენებლობის წარმატებით დაგვირგვინების მიზნით მოითხოვა ლიტვისა და ბელორუსიის საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანება. 1919 წლის 23 თებერვალს ვილნიუსში ჩატარდა ლიტვისა და ბელორუსიის საბჭოების აღმასრულებელი კომიტეტების გაერთიანებული სხდომა, რომელმაც საბოლოოდ გადაწყვიტა ლიტვისა და ბელორუსიის გაერთიანება. აქვე აირჩიეს გაერთიანებული რესპუბლიკების საერთო მთავრობა მიცკიავიჩიუს კაპუსკასის მეთაურობით. ლიტვა-ბელორუსიის საბჭოთა რესპუბლიკაში გატარდა მთელი რიგი ღონისძიებანი და დაიწყო სოციალისტური მშენებლობა, მაგრამ ანტანტის იმპერიალისტების უშუალო წაქეზებით ლიტვა-ბელორუსიის წინააღმდეგ ომი დაიწყეს თეთროლონელებმა. 1919 წლის 25 აგვისტოს დაეცა საბჭოთა ლიტვის უკანასკნელი პუნქტი, რასაც მოჰყვა მთელ ლიტვაში ბურჟუაზიული დიქტატურის დამყარება.

• •

•

თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის გამარჯვებისა და დროებითი მთავრობის მიერ ძალაუფლების დაპყრობის შემდეგ ბელორუსიაში კლასობრივი წინააღმდეგობანი კიდევ უფრო გამწვავდა. სოფლად აგრარული კრიზისი და ქალაქად მუშათა ეკონომიური გაჭირვება სუფევდა. მშრომელი მასები თანდათანობით დარწმუნდნენ, რომ გამოსავალი მხოლოდ დროებითი მთავრობის დამხობასა და სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებაში იყო.

კომუნისტური პარტიის მე-6 ყრილობის ისტორიულ გადაწყვეტილებათა საფუძველზე ბელორუსიის კომუნისტები

შეუდგნენ შეიარაღებული აჯანყებისათვის მზადებას. ბელორუსიის კომუნისტებმა დიდი მუშაობა გასწიეს მშრომელთა მიმხრობისათვის. 1917 წლის სექტემბერში საბჭოების გადარჩენებმა ცხადყვეს, რომ საბჭოები ბოლშევიკებს უპერდნენ მხარს. ამავე პერიოდში დაიწყო წითელგვარდიული რაზმების ჩამოყალიბება.

ბელორუსიის გაბატონებული კლასები გრძნობდნენ, რომ დროებითი მთავრობის ბატონობას საფუძველი ეცლებოდა, 1917 წლის აგვისტოში მათ შექმნეს საკუთარი მთავრობა — ე. წ. „ბელორუსიის რადა“ და მოითხოვეს ბელორუსიის გამოყოფა რუსეთისაგან.

1917 წლის 5 — 7 ოქტომბერს შედგა რუსეთის კომუნისტური პარტიის ჩრდილო-დასავლეთ ოლქის კონფერენცია, რომელმაც შექმნა სამხედრო-რევოლუციური კომიტეტი და დასახა შეიარაღებული აჯანყების გეგმა. მინსკის, გომელის, ვიტებსკის, ორშის და სხვა ქალაქების საბჭოებმა დასავლეთის ფრონტის რევოლუციურ ჯარისკაცებთან ერთად ცხადყვეს შეიარაღებული აჯანყებისათვის მზადყოფნა. პეტროგრადში და მოსკოვში რევოლუციის დაწყებისთანავე შეიარაღებული აჯანყება დაიწყო ბელორუსიის მთელ რიგ ქალაქებში, რევოლუციურმა კომიტეტმა მოწოდებით მიმართა მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭოებს — თავიანთ ხელში აეღოთ ძალაუფლება. 1917 წლის 26 ოქტომბერს (8 ნოემბერს) მინსკის საბჭომ გამოაცხადა, რომ მთელი ძალაუფლება საბჭოების ხელში გადავიდა და მოითხოვა საბჭოთა ხელისუფლებისადმი ყოველმხრივი ძაადრადკერა. ამავე დღეს ა. ფ. მიასნიკოვის ხელმძღვანელობით შეიქმნა დასავლეთის ოლქის სამხედრო-რევოლუციური კომიტეტი და ჩამოყალიბდა მინსკის საბჭოს სახელობის პირველი რევოლუციური პოლკი, რომელმაც დაიკავა ქალაქის მნიშვნელოვანი სტრატეგიული პუნქტები და ყველა სახელმწიფო დაწესებულება. მინსკში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისთანავე ბელორუსიის მემამულეებმა და ბურჟუაზიამ მენშევიკებისა და ესერების მხარდაჭერით და დასავლეთის ფრონტის უმაღლესი მთავარსარდლობის დახმარებით შექ-

მნეს „სამშობლოსა და რევოლუციის ხსნის“ კონტრრევოლუციური კომიტეტი და ჩამოაყალიბეს ახალი სამხედრო ნაწილები. დასავლეთის ფრონტის მთავარსარდლობამ მინსკის მუშათა და ჯარისკაცთა რევოლუციის ჩასაქრობად ბელორუსიის კონტრრევოლუციონერებს მიაშველა კაზაკთა სამხედრო ნაწილები. მინსკის სამხედრო რევოლუციურმა კომიტეტმა დახმარება სთხოვა საბჭოთა რუსეთს. საბჭოთა მთავრობამ მინსკის მშრომელთა თხოვნა დააკმაყოფილა და მათ დასავლეთის ფრონტიდან მიაშველა რევოლუციური სამხედრო ნაწილები (ციმბირის მესამოცე მსროლელი პოლკი). 2 ნოემბერს შედგა მინსკის საბჭოს სხდომა, რომელსაც დაესწრნენ მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოების წარმომადგენლები. ამ სხდომაზე სიტყვით გამოვიდა ბოლშევიკური პარტიის ჩრდილო-დასავლეთის ოლქის კომიტეტის თავმჯდომარე ა. ფ. მიასნიკოვი, რომელმაც განაცხადა, რომ მინსკის წინააღმდეგ კონტრრევოლუციონერთა შეტევა განადგურებულია და ახლა საჭიროა საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცებისათვის ბრძოლა.

ბელორუსიის მუშათა კლასის ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცებისათვის განსაკუთრებით დიდ წინააღმდეგობას წააწყდა მოგილევში, რომელიც წარმოადგენდა დასავლეთის ფრონტის უმაღლესი მთავარსარდლობის ადგილსამყოფელს. უმაღლესი მთავარსარდლის მოვალეობის აღმასრულებელმა დუხონინმა თავის ირგვლივ შემოიკრიბა კორნილოვი, ალექსეევი, დენიკინი და საბჭოთა ხელისუფლების სხვა მტრები, კავშირი დაამყარა ინგლისის, ამერიკის, საფრანგეთის იმპერიალისტებთან და უარი თქვა ეცნო საბჭოთა ხელისუფლებას. უცხოეთის იმპერიალისტების სურვილით რუსეთის ყოფილი მთავარსარდლობა განაგრძობდა ომს გერმანელ იმპერიალისტთა წინააღმდეგ და უარს ამბობდა ზავის შესახებ საბჭოების მეორე ყრილობაზე მიღებული დეკრეტის შესრულებაზე. უმაღლესმა მთავარსარდლობამ მკიდრო კავშირი შეკრა ბელორუსიის რადასთან და დაიწყო ერთობლივი ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. სახალხო კომისიართა საბჭომ დუხონინი გადააყენა, ჩასაც მან შეიარაღებული აჯან

ყებით უპასუხა. 19 ნოემბერს დასავლეთის ფრონტის რევოლუციურმა ჯარისკაცებმა ადგილობრივი და პეტროგრადის მაშეელი შეიარაღებული მუშებისა და მატროსების დახმარებით გაანადგურეს მოგილევის კონტრრევოლუციური ბუდე. ნოემბრის ბოლომდე საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა ბელორუსიის მთელ აღმოსავლეთ ნაწილში.

1917 წლის ნოემბრის მეორე ნახევარში ბოლშევიკების ხელმძღვანელობით მინსკში შედგა სამი ყრილობა: ბელორუსიის მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭოების ყრილობა, ფრონტის ჯარისკაცთა საბჭოების ყრილობა და მინსკისა და ვილენსკის გუბერნიების გლეხთა საბჭოების ყრილობა. ამ ყრილობების მუშაობაში ადგილობრივ ბოლშევიკებთან ერთად მონაწილეობა მიიღეს რუსეთის ბოლშევიკური პარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და სახალხო კომისართა საბჭოს რწმუნებულებმა: ორჯონიკიძემ და ვოლოდარსკიმ, ყრილობებმა ერთხმად მოიწონეს საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება და დასახეს მთელი რიგი ღონისძიება მისი განმტკიცებისათვის.

1917 წლის 26 ნოემბერს შედგა ბელორუსიის აღმოსავლეთ ოლქის მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების აღმასრულებელი კომიტეტის, გლეხთა საოლქო აღმასრულებელი კომიტეტისა და საფრონტო კომიტეტის გაერთიანებული სხდომა, ამ სხდომაზე არჩეულ იქნა ბელორუსიის აღმოსავლეთის ოლქის აღმასრულებელი კომიტეტის პრეზიდიუმი და შეიქმნა სახალხო კომისართა საბჭო, რომლის განკარგულებაშიაც შედიოდა მინსკის, მოგილევის, ვიტებსკის გუბერნიები და ვილენსკის გუბერნიის ნაწილი, აგრეთვე დასავლეთის ფრონტი. ბელორუსიის საბჭოთა ხელისუფლებამ დასახა პირველი ღონისძიებანი და შეუდგა ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის განმტკიცებისათვის ბრძოლას. ამ ღონისძიებათა შედეგად ბელორუსიის გლეხებს გადაეცათ დაახლოებით 1,5 მილიონი ჰექტარი მიწა, შემოღებულ იქნა 8-საათიანი სამუშაო დღე, დაიწყო მუშათა კონტროლის განხორციელება და სხვ. ნოემბერსა და დეკემბერში ვ. ი. ლენინმა არაერთხელ მიიღო ბელორუსიის პარტიული და სახელმწიფო აპარატის წარმომადგენლები და მისცა დირექტივები სოციალიზმის მშენებლობის საკითხებზე.

1917 წლის დეკემბრის შუა რიცხვებში ბელორუსიის მენშევიკებმა მოიწვიეს სრულიად ბელორუსიის საერო და საქალაქო მმართველობისა და ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური ორგანიზაციების წარმომადგენელთა კონგრესი. კონგრესმა მოითხოვა ბელორუსიის ბურჟუაზიული რესპუბლიკის შექმნა, არ ცნო ბელორუსიის საბჭოთა ხელისუფლება და მხარი დაუჭირა რადას. ბელორუსიის საბჭოების აღმასრულებელმა კომიტეტმა გადაწყვიტა გაერეკა ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური ორგანიზაციების წარმომადგენელთა კონგრესი, რის გამოც კიდევ უფრო გააქტიურდნენ ბურჟუაზიული ნაციონალისტები და კონტრრევოლუციური სარდლობის ნაშთები. მათ მკიდრო კავშირი დაამყარეს ბელორუსიის ოკუპირებულ ნაწილში მყოფი პოლონეთის კორპუსის შტაბთან, და გერმანელ იმპერიალისტებთან ერთად დაიწყეს მზადება საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ შეტევისათვის.

ბრესტ-ლიტოვსკის დროებითი საზავო შეთანხმების დარღვევის შემდეგ გერმანელმა იმპერიალისტებმა მოკლე ხანში შეძლეს ბელორუსიის დაპყრობა, კვლავ აღდგენილ იქნა ბურჟუაზიულ-მემამულური რადას ბატონობა. მოგილევის და ვიტებსკის გუბერნიების არაოკუპირებული ნაწილი შეუერთდა სმოლენსკის გუბერნიას და შეიქმნა დასავლეთის ოლქი — კომუნა. ბურჟუაზიულმა რადამ გერმანელ იმპერიალისტთა უშუალო კარნახით 1918 წლის მარტში საყოველთაოდ გამოაცხადა ბელორუსიის გამოყოფა რუსეთისაგან. ბელორუსიის მშრომელებმა 1918 წლის შემოდგომაზე მასიური აჯანყებები დაიწყეს. ბელორუსი პარტიზანები მუსრს აელებდნენ გერმანელ ოკუპანტთა სამხედრო ნაწილებს. წითელი არმიისა და ბელორუსიის მშრომელთა გმირული ბრძოლის შედეგად 1919 წლის დასაწყისში საბჭოთა ხელისუფლება აღდგენილ იქნა მთელ ბელორუსიაში.

1919 წლის თებერვალში მინსკში მიმდინარეობდა ბელორუსიის მეშათა, გლეხთა და წითელარმიელთა საბჭოების პირველი ყრილობა, რომელსაც ესწრებოდა სვერდლოვი, როგორც რუსეთის კომუნისტური პარტიისა და სრულიად რუსეთის აღმასრულებელი კომიტეტის წარმომადგენელი,

ლი. სვერდლოვმა ბელორუსიის საბჭოების ყრილობას გააცნო საბჭოთა რუსეთის მთავრობისა და ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის დადგენილება ბელორუსიის საბჭოთა რესპუბლიკის დამოუკიდებლობის ცნობის შესახებ. ამ დადგენილებაში აღნიშნული იყო, რომ რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის აღმასრულებელი კომიტეტი მიესალმება გერმანელ იმპერიალისტთა ბატონობისაგან განთავისუფლებულ ბელორუს მშრომელებს და ადასტურებს ბელორუსიის საბჭოთა რესპუბლიკის დამოუკიდებლობას. სვერდლოვმა რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის სახელით ბელორუს ხალხს აღუთქვა ყოველმხრივი მხარდაჭერა თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში. ბელორუსიის საბჭოების პირველმა ყრილობამ დაადასტურა ბელორუსიის საბჭოთა რესპუბლიკის შექმნა და მოითხოვა მის წარმომადგენელთა მიერ ჩსფსრ-თან ფედერაციული კავშირის დამყარების შესახებ მოლაპარაკების დაწყება. ყრილობამ მიუთითა, რომ მხოლოდ საბჭოთა რუსეთთან მკიდრო კავშირს შეუძლია ბელორუსიის ხალხთა თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა. ყრილობამ მოწოდებით მიმართა ყველა საბჭოთა რესპუბლიკას, რათა დაეწყოს მოლაპარაკება ერთ კავშირში გაერთიანების შესახებ. ამასთან ერთად, საბჭოების პირველმა ყრილობამ, გამოდიოდა რა ბელორუსიისა და ლიტვის ეკონომიური, პოლიტიკური და თავდაცვისუნარიანობის ინტერესების ერთიანობიდან, ლიტვის საბჭოთა ხელისუფლების თანხმობათ მიიღო დეკლარაცია ბელორუსიისა და ლიტვის რესპუბლიკების გაერთიანების შესახებ.

გერმანიის ბლოკის განადგურების შემდეგ ანტანტის მიერ საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ დაწყებული ინტერვენციის მხრივ აშკარა საფრთხის მოახლოების გამო რუსეთის კომუნისტური პარტიის ბელორუსიის ცენტრალური ბიუროს სექციამ შემდეგი მოწოდებით მიმართა ბელორუს მშრომელებს: ბელორუსმა ხალხმა დაამხო რუსი, პოლონელი, ლიტველი და გერმანელი მემამულეებისა და კაპიტალისტთა ბატონობა. ახლა, როდესაც დამპყრობელი სისხლიანი ვილჰელმის მთავრობა და მიღწეულია სრული თავისუფლება, ბელორუსიის დასა-

პერობად ემზადებიან პოლონელი მემამულეები და შლიახტა, ლიტვის ტარიბა და უკრაინის სკოროპადსკის მთავრობა. ჩვენი მიზანია ვიყოთ თავისუფალი, თანასწორუფლებიანი და ავადმყოფი სოციალიზმი. ბელორუსიის მუშებო, გლეხებო და წითელგვარდიელებო, ნათქვამია მოწოდებაში, შემკიდროდით თქვენი საბჭოების ირგვლივ, მხოლოდ ისინი მოგცემენ თავისუფლებას, მუშებს—სამართლიან ხელფასს და გლეხებს — მიწას, მხოლოდ საბჭოები მისცემენ მშრომელებს სოციალიზმის ნათელ იდეებს. იმპერიალისტები: „თავისუფლებისმოყვარე“ ფრანგები, „დემოკრატი“ ამერიკელები და „ჩენტლემენი“ ინგლისელები ყოველგვარ ღონეს ხმარობენ, რათა დაამხოთ სოციალისტური რუსეთი. მის წინააღმდეგ აიარალებენ ჩეხოსლოვაკთა, კრასნოვის, დუტოვის, დენიკინის და სხვ. ბანდებს. რუსეთს უტევენ ყოველი მხრიდან. ბელორუსიის მშრომელებო, დაირაზმეთ, როგორც ერთი, რუსეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის დასაცავად, სოციალიზმის დასაცავად. ჩვენ, ბელორუს ხალხს, გვსურს მოძმე რუს ხალხთან ერთად ყოფნა ბედნიერებაშიც და გაჭირვებაშიც¹.

ინგლისის, საფრანგეთისა და ამერიკის იმპერიალისტთა კარნახით, 1919 წლის გაზაფხულზე პოლონელმა პანებმა დაარღვიეს ბელორუსიის ხალხთა სიძველიდე და დაიპყრეს მისი ტერიტორიის დიდი ნაწილი. საბჭოთა რუსეთმა კვლავ გაუწოდა დახმარების ხელი მოძმე ბელორუს ხალხს და 1920 წლის ივლისში ბელორუსია საბოლოოდ იქნა განთავისუფლებული იმპერიალისტთა ბატონობისაგან, რის შემდეგაც ბელორუსმა მშრომელებმა დაიწყეს სოციალიზმის აშენება.

ი ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებას ცენტრალურ რუსეთში დიდი სიხარულით შეხვდნენ შუა აზიის ხალხები.

შუა აზია, რუსეთთან შეერთებამდე, წარმოადგენდა დაქუცმაცებულ სამთავროთა ქსელს, რომელთაც დაუსრულებელი

¹ Газ. Жизнь национальностей, № 8, 1918.

ომი და ქიშპი ჰქონდათ ერთმანეთთან. მე-19 საუკუნეში იწყებდა ინგლისის ბრძოლა შუა აზიის დაპყრობისათვის. შუა აზიის მიმართ დიდ ინტერესს იჩენდა რუსეთის თვითმპყრობელობაც. შუა აზიის ხალხებმა ორიენტაცია რუსეთზე აიღეს და შეუერთდნენ მას. მეფის რუსეთი ეროვნული ჩაგვრისა და ექსპლოატაციის პოლიტიკას აწარმოებდა შუა აზიის ხალხთა მიმართ. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, შუა აზიის ხალხთა შეერთებას რუსეთთან დიდი პროგრესული მნიშვნელობა ჰქონდა. მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში რუსეთი წარმოადგენდა დიდი კულტურის მქონე ქვეყანას. რუსეთის გავლენის შედეგად შუა აზიაში სწრაფად ინგრეოდა ჩამორჩენილი პატრიარქალურ-ფეოდალური ურთიერთობა და ისახებოდა კაპიტალიზმში, რომელიც არღევდა ძველ შეხედულებებს და ცხოვრების წესებს, ანგრეოდა ნატურალურ კარჩაკეტილ მეურნეობას და მის ადგილზე ქმნიდა განვითარებულ კაპიტალისტურ წარმოებას. ამის შედეგად იზრდება სასაქონლო წარმოება, ფართოდება ვაჭრობა და ეკონომიური კავშირი; ხდება დაქუცმაცებული სამთავროების ცენტრალიზაცია ერთი ცენტრის ირგვლივ; იწყება ცენტრალურ რუსეთსა და შუა აზიას შორის გაცხოველებული აღებ-მიცემობა. რუსი ერის საუკეთესო მიღწევები შუა აზიის ხალხთა განვითარების სტიმული გახდა. შუა აზიის ხალხებს მიეცათ შესაძლებლობა გაცნობოდნენ დიდი რუსი ერის საუკეთესო შეილებს, რევოლუციურ-დემოკრატიულ კულტურას და, რაც მთავარია, შეეთვისებიათ რუსეთის პროლეტარიატის რევოლუციურ-განმათავისუფლებელი იდეები. ჯერ კიდევ ადრე, სანამ რუსეთის პროლეტარიატი სათავეში ჩაუდგებოდა მსოფლიო პროლეტარულ მოძრაობას, სანამ რევოლუციური მოქრაობის ცენტრი რუსეთში გადმოინაცვლებდა, მარქსი და ენგელსი სასტიკად ამხელდნენ ცარიზმის ნაციონალურ-კოლონიური ჩაგვრის პოლიტიკას. მაგრამ ისინი ამავე დროს მიუთითებდნენ რუსეთის დიდ მომავალზე და მის დადებით როლზე აღმოსავლეთის ხალხების მიმართ. რუსეთი, სწერდა ენგელსი მარქსს 1851 წლის 23 მაისს, ნამდვილად თამაშობს პროგრესულ როლს აღმოსავლეთის მიმართ, მიუხედავად მთელი თავისი უხეშობისა და სლავიანური უწმინ-

დღერებისა. რუსეთის ბატონობა მაცივილიზებულ რაოს თამაშობს შავი და კასპიის ზღვების, ცენტრალური აზიის, ბაშკირებისა და თათრების მიმართ¹.

მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში შუა აზიაში შეიქმნა მთელი რიგი ქალაქები და სავაჭრო ცენტრები. განსაკუთრებით დიდ განვითარებას აღწევს მეზამბეობა, იგი წარმოადგენდა რუსეთის მსუბუქი მრეწველობის იაფფასიან ნედლეულს. ნელი გზით, მაგრამ მაინც იქმნებოდა ადგილობრივი მუშათა კლასი, რომლის ძირითადი მასა თავს იყრიდა ბამბის საწმენდ სარეწებში, შუა აზიის გლეხთა უდიდესი ნაწილი უმიწაწყლოდ იყო დარჩენილი, მიწების დიდი ნაწილი თავმოყრილი იყო ერთი მუქა ადგილობრივი და რუსი მემამულეების ხელში. შუა აზიის მშრომელები ატარებდნენ სოციალური და ეროვნული ჩაგვრის მძიმე უღელს.

შუა აზია ეროვნული შემადგენლობის მხრივ მეტად კრელი იყო. აქ ცხოვრობდნენ: უზბეკები, ტაჯიკები, თურქმენები, ყირგიზები, ყაზახები, ყარაკალპაკები. ეიგურები, რუსები და სხვ.. ამ ხალხების უდიდესი უმრავლესობა, დაახლოებით 98%, წერა-კითხვის უცოდინარი იყო.

მას შემდეგ, რაც რუსეთი იმპერიალიზმის სტადიაში შევიდა, თანდათანობით გაძლიერდა შუა აზიის ხალხთა მიმართ ცარიზმის კოლონიური ჩაგვრისა და ადგილობრივ ეკონომიურ სიმდიდრეთა მტაცებლური ექსპლოატაციის პოლიტიკა. ამის გამო, რუსეთის მუშათა მოძრაობასთან ერთად იზრდება შუა აზიის მშრომელთა რევოლუციურ-განმათავისუფლებელი მოძრაობაც.

იმპერიალისტურმა ომმა კატასტროფის წინაშე დააყენა შუა აზიის ისედაც ჩამორჩენილი სახალხო მეურნეობა. სიღარიბით წელში გატეხილ ხალხს შიმშილი დაემუქრა. ცარიზმის ბატონობის დამხობას არსებითი ცვლილებები არ შეუტანია მათ ცხოვრებაში.

თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის შემდეგ შუა აზიაში ერთიმეორის მიყოლებით აღმოცენდნენ

¹ К. Маркс, Ф. Энгельс, соч., т. XXI, стр. 211

ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური ორგანიზაციები: „ალაშ-ორდა“, „შურო-ისლამი“, „ულემა“ და სხვ.. ამ ორგანიზაციებმა გააერთიანეს ბურჟუაზიული ნაციონალისტები, მსხვილი მრეწველი-ვაჭრები, ფეოდალები, მეფის ყოფილი ჩინოვნიკები, გენერლები, სამღვდელოების უმაღლესი ფენები და სხვ.. მათ ისარგებლეს ადგილობრივ ხალხთა კულტურული ჩამორჩენილობით და შეეცადნენ შუა აზიის ხალხების მოწყვეტას რუსეთისაგან.

რუსი პროლეტარიატის გავლენის შედეგად შუა აზიის მნიშვნელოვან ცენტრებში იქმნება კომუნისტური ორგანიზაციები და ძლიერდება ადგილობრივ მშრომელთა მისწრაფება პროლეტარული რევოლუციის გამარჯვებისაკენ. რევოლუციური მოძრაობა განსაკუთრებით გაძლიერდა 1917 წლის შემოდგომაზე, მაგრამ ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური, განსაკუთრებით ნაციონალისტურ-რელიგიური აგიტაციის შედეგად ეროვნულმა ბურჟუაზიამ და მემამულეებმა დროებით მოახერხეს საკუთარი ბატონობის შენარჩუნება.

დროებითი მთავრობის ძალუფლების დამხობისთანავე შუა აზიის ბურჟუაზიამ, მემამულეებმა და დროებითი მთავრობის ყოფილმა მოხელეებმა ბრძოლა გამოუცხადეს ცენტრში გამარჯვებულ საბჭოთა ხელისუფლებას. საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლას ყაზახეთში ხელმძღვანელობდა „ალაშ-ორდა“, უზბეკეთსა და ტაჯიკეთში „შურო-ისლამი“ და „ულემა“, თურქმენეთში „ჯეაღიდი“ და სხვ.. თათარი მემამულეები და ბურჟუაზია ცდილობდნენ რელიგიური და ეროვნული დროშის საფარით გაეერთიანებინათ ყველა მუსლიმანი ხალხი, მოეწყოთ მათი გაერთიანებული სახელმწიფო და დაემხოთ საბჭოთა რუსეთის რესპუბლიკა. თუ შუა აზიის მემამულეები და ბურჟუაზია მომხრე იყვნენ ცარიზმისა და დროებითი ბურჟუაზიული მთავრობის ბატონობის დროს რუსეთთან კავშირისა, ახლა, როდესაც ცენტრში საბჭოთა ხელისუფლებამ გაიმარჯვა, მათ ერთა თვითგამორკვევის ნილით თავგამოდებით მოითხოვენ საბჭოთა რუსეთისაგან ჩამოშორებას. საბჭოების მეორე ყრილობის დეკრეტებმა მიწისა და ზავის შესახებ, სახალხო კომისართა საბჭოს მიმართვამ „რუსეთისა და აღმო-

საველეთის ყველა მუსლიმანი მშრომელებისადმი“ და პარტიის სხვა ღონისძიებებში შუა აზიის ხალხებში გამოიწვია საბჭოთა ხელისუფლებისადმი სიმპათიები და თანაგრძნობა.

ოქტომბრის რევოლუციის გატარების პერიოდში რუსეთის დასავლეთ რაიონებში არსებობდა კარგად შემკიდრობული და ჩამოყალიბებული პროლეტარიატი. აღმოსავლეთის ხალხებში კი პირიქით, ის მცირერიცხოვანი პროლეტარიატი, რომელიც აქ არსებობდა, დეზორგანიზებული იყო ადგილობრივი ბურჟუაზიისა და ინტელიგენციის მხრივ. ეს გარემოება განსაკუთრებულ სიძნელეებს ქმნიდა საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის.

შუა აზიის კომუნისტური ორგანიზაციების ძირითადი ბირთვი იყო ტაშკენტის კომუნისტური ორგანიზაცია. აქ კომუნისტებმა ჯერ კიდევ ოქტომბრის რევოლუციამდე შეძლეს ადგილობრივი მენშევიკების, კადეტების და მემარჯვენე ესერების იზოლაცია და საბჭოებში უმრავლესობის მოპოვება. ამ გარემოებამ განსაზღვრა აგრეთვე კომუნისტებისადმი ტაშკენტის გარნიზონის უმრავლესობის მხარდაჭერა. სექტემბერში ტაშკენტში გაიმართა მუშათა დემონსტრაცია, რომელმაც წამოაყენა ბოლშევიკური ლოზუნგები დროებითი მთავრობის დამხობისა და მთელი ძალაუფლების საბჭოების ხელში გადასვლის შესახებ.

1917 წლის ოქტომბერში პეტროგრადში დაწყებული აჯანყება ელვის სისწრაფით მოედო მთელ შუა აზიას. 28 ოქტომბერს ტაშკენტში იფეთქა მუშათა მძლავრმა აჯანყებამ, რომელმაც მიემხრნენ რევოლუციურად განწყობილი ჯარისკაცები და რკინიგზელები. ტაშკენტის აჯანყებულებს მიეშველნენ სხვა ქალაქების მუშები და ჯარისკაცებიც. დროებითი მთავრობის კონტრრევოლუციურ ჯართან მწვავე ბრძოლის შემდეგ, 1917 წლის ნოემბრის დასაწყისში ტაშკენტში საბჭოთა ხელისუფლება დაჰყარდა. ამას მოყვა საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვება მთელ თურქმენეთში.

1917 წლის ნოემბერში მიჰდინარეობდა მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოების თურქმენეთის მესამე სამხარეო ყრილობა, რომელმაც მხურვალე თანაგრძნობა

გამოჰცხადა ბოლშევიკებს და დააქანონა თურქმენეთში საბჭო. თა ხელისუფლების გამარჯვება. ყრილობამ აირჩია თურქმენეთის მთავრობა — სახალხო კომისართა საბჭო და მისალმება გაუგზავნა საბჭოთა რუსეთის მთავრობას. ამავე დროს თურქმენეთის საბჭოების მესამე სამხარეო ყრილობამ თხოვნით მიმართა რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის სახალხო კომისართა საბჭოს — მხარი დაეჭირა თურქმენეთის საბჭოთა ხელისუფლებისათვის.

1917 წლის ნოემბერში ინგლისელ იმპერიალისტთა ხელისშეწყობით ადგილობრივი მემამულეების, ბუჩქთაზიულ-ნაციონალისტების, მსხვილი ვაჭარ-მრეწველებისა და სამღვდლოების წარმომადგენლებმა შექმნეს ყოყანდოს „მთავრობა“, რომელმაც თავის ირგვლივ შემოიკრიბა საბჭოთა ხელისუფლებით უქმაცოფილო ელემენტები და დაიწყო ბრძოლა თურქმენეთში საბჭოთა ხელისუფლების დამხობისა და საბჭოთა რუსეთისაგან მისი მოწყვეტისათვის. ასეთივე კონტრრევოლუციური კერა შეიქმნა ორენბურგში, რომელსაც ატამანი დუტოვი ხელმძღვანელობდა. როგორც კი ორენბურგში რევოლუციის გამარჯვების ცნობამ მიაღწია, დუტოვის მეთაურობით ადგილობრივმა ესერებმა და მენშევიკებმა შექმნეს კომიტეტი, რომელსაც შენიღბვის მიზნით ეწოდა „სამშობლოსა და რევოლუციის ხსნის კომიტეტი“. ამ კომიტეტზე დაყრდნობით 1917 წლის ნოემბერში დუტოვმა შეძლო იუნკრების, ყაზახი მემამულეების, კულაკების, ძველი ოფიცრების, რეაქციული სამღვდლოებისა და უმაღლესი მოხელეებისაგან შეექმნა მსხვილი შეიარაღებული ნაწილები და ხელში ჩაეგდო ძალაუფლება. დუტოვის ირგვლივ გაერთიანდნენ შუა აზიის კონტრრევოლუციონერები და დაიწყეს ერთობლივი შეტევა ადგილობრივი და ცენტრალური რუსეთის საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ მებრძოლ შუა აზიის კონტრრევოლუციონერებს იარაღითა და სურსათით ამარაგებდნენ ინგლისისა და ამერიკის იმპერიალისტები.

ბოლშევიკურმა პარტიამ შუა აზიის მშრომელ მასებში გაგზავნა პარტიული მუშაკები და ჩაატარა ნათთან ახსნა-

გახმარებითი მუშაობა იმის შესახებ, რომ საბჭოთა ხელისუფლება პარტივს სცემს და ანგარიშს უწყევს შუა აზიის ხალხთა სარწმუნოებას და ადამ-წესებს, მათი მეჩეთებისა და სამლოცველოების ხელშეუხებლობას, ეროვნული ცხოვრების თავისუფლებას და დამოუკიდებლობას. კომუნისტების აქტიური მონაწილეობით მთელ რიგ ქალაქებში: სამარაში, სიბირსკში, უფაში, ყაზანში, იუვესკში, ეკატერინობურგში და სხვაგან შეიქმნა შეიარაღებული რევოლუციური რაზმები. 1917 წლის დეკემბერში შუა აზიის კონტრრევოლუციონერებმა შეტევა დაიწყეს საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. გადამწყვეტ მომენტში ადგილობრივ მუშებს და რევოლუციურ გლეხებს ნაკლები შეიარაღებული ძალები აღმოაჩნდათ. მათ დახმარებისათვის მიმართეს საბჭოთა რუსეთის მთავრობას, რომელმაც, გაითვალისწინა რა შუა აზიის მშრომელთა სასიცოცხლო ინტერესები, პეტროგრადიდან და მოსკოვიდან გაგზავნა სამხედრო ნაწილები. დეკემბრის მეორე ნახევარში ადგილობრივმა და რუსმა წითელგვარდიელებმა იერიში მიიტანეს კონტრრევოლუციის მთავარი კერის — ორენბურგის წინააღმდეგ, მაგრამ მოწინააღმდეგის ძალთა სიჭარბის გამო შეტევას შედეგი არ მოჰყოლია. დროებითი წარმატებით გამხსნელებული კონტრრევოლუცია შეტევაზე გადმოვიდა. იგი მიწასთან ასწორებდა შუა აზიის მშრომელთა მთელ მონაპოვარს. ღუტოვთან ერთად საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ შეტევაზე გადმოვიდნენ ყოყანდის კონტრრევოლუციონერებიც. საბჭოთა რუსეთი კვლავ დაეხმარა შუა აზიის მშრომელებს, ამჯერად ორენბურგზე შეტევა დაიწყო სამხრეთიდან. წითელგვარდიელების დახმარებით გამხსნეებულმა ორენბურგის მუშებმა და რევოლუციურმა ჯარისკაცებმა აჯანყება დაიწყეს. იანვრის მეორე ნახევარში წითელგვარდიელებმა გაანადგურეს ღუტოვის ჯარები და გაათავისუფლეს ორენბურგი. ამასთან დაკავშირებით, 1918 წლის 24 იანვარს ვ. ი. ლენინი წერდა: ორენბურგი საბოლოოდ დაიკავა საბჭოთა ჯარმა, ღუტოვი თავის მომხრეებთან ერთად მიიმალა. მთელი ძალაუფლება გადაეცა ადგილობრივ მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დეპუტატების

საბჭოებს¹. რამდენიმე დღის შემდეგ საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა ბაშკირეთის მთელ ტერიტორიაზე.

ორენბურგის კონტრრევოლუციური კერის ლიკვიდაციის შემდეგ შუა აზიის მშრომელებმა საბჭოთა რუსეთის ძმური დახმარების შედეგად შეძლეს ყოყანდის და სხვ. კონტრრევოლუციური კერების ლიკვიდაცია. 1918 წლის შუა ხანებისათვის საბჭოთა ხელისუფლებამ გაიმარჯვა თითქმის მთელ შუა აზიაში. თურქმენეთის, ტაჯიკეთის, ყირგიზეთის და უზბეკეთის მშრომელები დიდი სიხარულით შეხვდნენ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებას და მის პირველ ღონისძიებებს.

ანტანტის იმპერიალისტებმა გადაწყვიტეს აშკარად ჩაერეულიყვნენ შუა აზიის საქმეებში. 1918 წელს მათ უხვად მოამარაგეს საომარი მასალით შუა აზიის კონტრრევოლუციონერები და რუსეთში მყოფი ჩეხოსლოვაკთა კორპუსი. მაისში ჩეხოსლოვაკთა და თეთრკაზაკთა ბანდებმა შეძლეს ხელში ჩაეგდოთ ურალი, ორენბურგი, ვოლგისპირეთი, ციმბირი, აკმოლინსკი, სემიპალატინსკი და ტურუგაის ოლქის დიდი ნაწილი, რის შედეგადაც შუა აზია ფაქტიურად მოწყვეტილი აღმოჩნდა საბჭოთა რუსეთისაგან. ადგილობრივი მშრომელებისადმი წითელი არმიის დახმარების შედეგად 1919 წლის იანვარში თეთრგვარდიელებისაგან განთავისუფლებულ იქნა ორენბურგი და ურალსკი. 1920 წელს ანტანტის ინტერვენტთა და ადგილობრივ კონტრრევოლუციონერთა საბოლოო დამარცხების შედეგად შესაძლებელი გახდა მთელი შუა აზიის განთავისუფლება და მშვიდობიან მშენებლობაზე გადასვლა.

შუა აზიაში, რომელიც გეოგრაფიული მდებარეობით ყველაზე ახლო იყო იმპერიალისტების მიერ დამონებულ აღმოსავლეთის ჩაგრულ ხალხებთან, საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა, არა მარტო იმიტომ რომ ადგილობრივი მშრომელები განთავისუფლდნენ სამუდამო მონობისაგან, არამედ იმიტომაც, რომ მან სტიმული მისცა აღმოსავლეთის ჩაგრულ ხალხთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას.

¹ Газ. Рабочего и крестьянского правительства, № 16, 1918.

• •
•
დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის განმა-
თავისუფლებელი ტალღა რუსეთის სხვა მხარეებთან ერთად
ამიერკავკასიასაც მოედო.

ამიერკავკასიის ხალხები თავიანთი ისტორიის მთელ მან-
ძილზე განიცდიდნენ რომაელების, არაბების, თურქი-სელჯუ-
კების, მონღოლების, ოსმალ-თურქების, ირანელებისა და სხვ.
ბარბაროსულ შემოსევებს. ეს შემოსევები მე-17 — 18 საუკუ-
ნეებში იმდენად გახშირდა, რომ დამოუკიდებლობისათვის
მებრძოლი ამიერკავკასიის მცირერიცხოვანი ხალხები განად-
გურების გზას დაადგნენ. საერთო მწარე ზვედრის გამო ადგი-
ლობრივი ხალხები ერთნაირი დაინტერესებით ეძებდნენ
მდგომარეობიდან გამოსავალს, ეძებდნენ მფარველ მოკავშირეს,
რომელიც ბარბაროსული სახელმწიფოების დაპყრობისა და
ფიზიკური გადაშენებისაგან გადაარჩენდა მათ. ასეთი ერთგუ-
ლი მოკავშირე მხოლოდ მეზობლად მდებარე რუსეთი შეიძლე-
ბოდა ყოფილიყო. მე-18 საუკუნის დასასრულსა და მე-19 საუ-
კუნის დასაწყისში ამიერკავკასიის მოწინავე პოლიტიკოსები
ორიენტაციას იღებენ რუსეთზე. თავის მხრივ, რუსეთის თვით-
მპყრობელობას შავი და კასპიის ზღვების აუზებში გაბატონები-
სათვის თურქეთისა და ირანის წინააღმდეგ ბრძოლებში ესაჭი-
როებოდა ამიერკავკასია, როგორც პლაცდარმი. 1801 წელს
საქართველო შეუერთდა რუსეთს. დიდი ქართველი მწერალი
და საზოგადო მოღვაწე ილია ჭავჭავაძე, რომელიც დიდ შეფა-
სებას აძლევდა რუსეთთან საქართველოს შეერთებას, წერდა:
„დამშვიდდა დიდი ხნის დაუმშვიდებელი, დაღალული ქვეყა-
ნა, დაწყნარდა აკლებისა და აოხრებისაგან, დასცხრა ომისა
და ბრძოლისაგან. დაღუშდა ჟღერა ხმლისა და მახვილისა,
მტრისა ხელით მოღერებულისა ჩვენზე და ჩვენს ცოლ-შვი-
ლებზე, გაჰქრა ცეცხლი, რომელიც სწევდა და ჰბუგავდა
ჩვენს მამა-პაპათა ბინას, ჩვენს საცხოვრებელს, გათავდა რბე-
ვა და აკლება მიეცა წარსულს და მარტო საშინელ და შემად-
რწუნებელ სახსოვრად-ღა დაგვრჩა. დაუდგა ახალი ხანა, ხანა
მოსვენებულის, უშიშარის ცხოვრებისა სისხლდანთხეულ და

ქრისტეს ჯვრისთვის ჯვარცმულ საქართველოს, რომელიც ღმერთმა სააქაო სამოთხედ გაუჩინა ადამიანს და კინაღამ ერთ დიდ სასაფლაოდ არ გადაექცა მისს თავდადებულ შვილებს... ის დღეა და ეს დღე, ველარავინ გადმოლახა იგი სასლვაჲი ცეცხლითა და მახვილით ხელში...“¹.

საქართველოს შეერთების შემდეგ, მე-19 საუკუნის პირველ ნახევარში, რუსეთმა ირანისა და თურქეთის ბატონობისაგან გაანთავისუფლა აღმოსავლეთ სომხეთი და აზერბაიჯანის დიდი ნაწილი და შეიერთა ისინი. დასავლეთ სომხეთი კვლავ თურქეთის ბატონობაში დარჩა, ხოლო სამხრეთ აზერბაიჯანი — ირანისა.

ამიერკავკასიის შეერთებას რუსეთთან დიდი პროგრესული მნიშვნელობა ჰქონდა. რუსეთთან შეერთებამ ამიერკავკასიის ხალხები იხსნა განუთავისუფლები დაბალ საფეხებზე მდგომი ბარბაროსული სახელმწიფოების ბატონობისაგან, რომლებიც ეწეოდნენ ამიერკავკასიის ხალხთა ფიზიკური განადგურების პოლიტიკას, მოახდინა დაქუცმაცებული ფეოდალური სამთავროების ცენტრალიზაცია და ქვეყანა განუთავისუფლები კაპიტალისტურ გზაზე დააყენა. რუსეთთან შეერთების შედეგად ამიერკავკასია თანდათანობით გამოვიდა ფეოდალიზმის ვიწრო კარნაქული მეურნეობიდან და შეიქმნენ ამიერკავკასიის ეროვნული ბაზრები და სამრეწველო კერები, რომლებიც მჭიდროდ დაუკავშირდნენ რუსეთს. რუსეთთან ამიერკავკასიის შეერთების შედეგად, ამიერკავკასიის ეკონომიკურ განუთავისუფლებასთან ერთად, მანამდე არჩანული აღმავლობა განიცადა მხარის კულტურულმა ცხოვრებამ. ამიერკავკასიის ხალხები ეზიარნენ რუსეთის მოწინავე კულტურას და შეითვისეს მისი რევოლუციურ-განმათავისუფლებელი იდეები.

რუსეთთან ამიერკავკასიის ხალხთა შეერთების მნიშვნელობა მარტო ამით არ ამოიწურება. რუსეთთან ამიერკავკასიის ხალხთა შეერთების უდიდესი პროგრესული მნიშვნელობა მდგომარეობდა აგრეთვე იმაშიც, რომ ამ მოვლენით ამიერკავკასიის ხალხებმა დიდი რუსი ხალხის სახით შეიძინეს ერთგული მოკავშირე, მტკიცე დამცველი და მეგობარი სოციალუ-

¹ ი. პავლეჩიძე, თხზ. ტ. 4, გვ. 216 — 217, 1955.

რი და ეროვნული ჩაგვრის წინააღმდეგ ბრძოლაში, რუსი ხალხი თვითონ იყო გაბატონებული კლასების ბარბაროსული რეჟიმის დაუძინებელი მტერი. იგი მთელი თავისი ისტორიის მანძილზე განუწყვეტლივ იბრძოდა რუსეთის გაბატონებული კლასების მიერ სხვა ხალხთა სოციალური და ეროვნული ჩაგვრის წინააღმდეგ. თავის მხრივ რუსმა ხალხმა ამიერკავკასიის ხალხების სახით ერთგული და საიმედო მოკავშირეები შეიძინა. ამიერკავკასიის ხალხები — აზერბაიჯანელები, სომხები და ქართველები რუს, უკრაინელ და სხვა ხალხებთან ერთად იბრძოდნენ რუსეთის თვითმპყრობელურ-ბურჟუაზიული რეჟიმის წინააღმდეგ. ამიერკავკასიის ხალხთა ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა რუსეთის განმათავისუფლებელი მოძრაობის შემადგენელ ნაწილად იქცა.

თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის გამაჩვენებამ ვერ შეცვალა ამიერკავკასიის მუშათა და გლეხთა მძიმე ეკონომიური მდგომარეობა. დროებითმა მთავრობამ 1917 წლის მარტში შექმნა ამიერკავკასიის საგანგებო კომიტეტი, რომლის შემადგენლობაში შეიყვანა სახელმწიფო სათათბიროს წევრები: ბ. ხარლამოვი (კადეტი), მ. პაპაჯანოვი (კადეტი), მ. ჯაფარიძე (მესხვატელი), კ. აბაშიძე (სოციალ-დემოკრატი), ა. ჩხენკელი (მენშევიკი). ეს კომიტეტი წარმოადგენდა რუსეთის ბურჟუაზიული მთავრობის ამიერკავკასიის ფილიალს, რომელიც ატარებდა ბურჟუაზიულ-მემამულურ პოლიტიკას. ამიერკავკასიის მენშევიკები და ესერები, დროებითი მთავრობის ეს ერთგული მოკავშირეები, მტკიცედ იცავდნენ ბურჟუაზიულ-მემამულურ საკუთრებას და მხარს უჭერდნენ იმპერიალისტური ომის გაგრძელებას. ამიერკავკასიის საგანგებო კომიტეტმა მიიღო მტკიცე გადაწყვეტილება მქიდრო კავშირი ჰქონოდა რუსეთის ბურჟუაზიულ მთავრობასთან.

ოქტომბრის რევოლუციის გატარების პერიოდში ამიერკავკასია ეკონომიურად ჩამორჩენილი ქვეყანა იყო. თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ბაქოს და რამდენიმე სამრეწველო ცენტრს, ამიერკავკასია აგარულ ქვეყანას წარმოადგენდა. აქ ჯერ კიდევ უხვად იყო შემორჩენილი ბატონყმობის ნაშთები;

მიწების დიდი ნაწილი კვლავ შემამულებებისა და თავადების ხელში რჩებოდა.

ამიერკავკასია რუსეთის განაპირა მხარეებს შორის ყველაზე კრელი და მრავალფეროვანი იყო ეროვნული შემადგენლობის მხრივ. რუსეთის პირველ და მეორე რევოლუციებში ბოლშევიკურმა პარტიამ შეძლო ამიერკავკასიის მშრომელთა დარაზმვა ერთიანი დროშის ქვეშ, მაგრამ თებერვლის რევოლუციის შემდეგ დროებითი მთავრობისა და მისი ადგილობრივი კომიტეტის ეროვნული პოლიტიკის შედეგად ამიერკავკასიის ხალხები უნდობლობით განიმსქვალენ როგორც ცენტრალური რუსეთის, ისე ერთმანეთის მიმართ.

მუშათა კლასის მცირერიცხოვნებამ, ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის დანერგვამ, მენშევიკთა დროებითმა გაყენებამ ადგილობრივ მასებზე და უცხოელი იმპერიალისტების ჩარევამ ამიერკავკასიის საშინაო საქმეებში განსაზღვრეს სოციალ-ისტური რევოლუციის შედარებით გვიანი გამარჯვება ამიერკავკასიაში.

დროებითი მთავრობის ბატონობისა და ამიერკავკასიის მენშევიკური კომიტეტის მიერ ადგილობრივი კომუნისტების დევნის მძიმე პირობებში, 1917 წლის 2 ოქტომბერს, თბილისში გაიშალა კავკასიის კომუნისტური ორგანიზაციების ყრილობა. ყრილობაზე მიმდინარე მომენტის შესახებ მოხსენება გააკეთა ს. გ. შაუმიანმა, რომელმაც ხაზი გაუსვა კომუნისტური ორგანიზაციების ძირითად ამოცანას — შეიარაღებული აჯანყების მომზადების საკითხს. კავკასიის არმიაში მდგომარეობის შესახებ ყრილობაზე მოხსენებით გამოვიდა ყორღანოვი, რომელმაც აღნიშნა, რომ არმიაში დიდი გარდატეხა მოხდა, მისი დიდი ნაწილი რევოლუციური სულისკეთებითაა განწყობილი და მხარს უჭერს ბოლშევიკურ პოლიტიკას. ყრილობამ დაადსტურა, რომ მუშათა კლასი, რევოლუციური ჭარისკაცები და უღარიბესი გლეხობა მზად არიან დაიწყონ კერესკის მთავრობის წინააღმდეგ შეიარაღებული აჯანყება. დასასრულს ყრილობამ მისალმება გაუგზავნა ვ. ი. ლენინს და აღნიშნა, რომ კავკასიის მუშათა კლასი რუსეთის მუშათა კლასის განუყრელი ნაწილია და მასთან ერთად იბრძოლებს სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვებისათვის.

ცნობა პეტროგრადში სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების შესახებ ამიერკავკასიის ბოლშევიკურმა ორგანიზაციებმა მიიღეს 26 ოქტომბერს. დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებამ ცენტრში ახალი ამოცანები დაუსახა ამიერკავკასიის მშრომელებს. 27 ოქტომბერს თბილისში არსენალის რაიონის მუშათა ორიითასიანმა კრებამ მისალოცი დეპუტა გაუგზავნა პეტროგრადის მუშათა კლასს და ფიცი დადო, რომ სისხლის უკანასკნელ წვეთამდე იბრძოლებს პეტროგრადის მუშათა კლასის მსარდამხარ სოციალისტური რევოლუციის საბოლოო გამარჯვებისათვის. სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებას პეტროგრადში არანაკლებ სიხარულით შეხვდნენ ამიერკავკასიის რკინიგზის მთავარი სახელოსნოს მუშეები; კრებამ, რომელსაც ხეთასზე მეტი მუშა ესწრებოდა, გამოიტანა დადგენილება, სადაც მიესალმებოდნენ დიდი რუსი რევოლუციური პროლეტარიატისა და ღარიბი გლეხობის წამოწყებას. რომელთაც აჯანყების დროსა აღმართეს და დაამსეს მენაშტლეებისა და ბურჟუაზიის უღელეი. კრების მონაწილე მუშები ფიცს ღებდნენ ხელისუფლებისათვის უკრძოლვანათ ჩუბეთას რევოლუციური მემკვიდრეობის მთავრობის დასაცავად ბურჟუაზიისა და მემამულეების ყველა ძალის წინააღმდეგ.

27 ოქტომბერს ბაქოში კასპიის სამხედრო ფლოტის კრებამ მიიღო რეზოლუცია ამიერკავკასიაში მთელი ძალაუფლების საბჭოებისათვის გადაცემის შესახებ. ამავე დროს ბაქოში გაიმართა მეზღაღრთა დემონსტრაცია, რომელმაც თავის ღონისძიებებში გამოხატა პეტროგრადში დაწყებული სოციალისტური რევოლუციისადმი მხტრალე თანაგრძნობა.

31 ოქტომბერს გაიმართა ბაქოს საბჭოს სხდომა, რომელსაც ესწრებოდნენ საქარზნო, სარეწაო, არმიისა და ფლოტის კომიტეტების წარმომადგენლები, სხდომაზე მოხსენებით გამოვიდა ს. შაჰმიანი. შაჰმიანმა დაგმო მუსავატელების, დაშნაკების, ესერებისა და ქართული ბუნშევიკების პოლიტიკა და მოითხოვა საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის ბრძოლის გაძლიერება. სხდომამ მიიღო რეზოლუცია მთელი ძალაუფლების საბჭოებისათვის გადაცემისა და ცენტრში გამარჯ-

ვებული საბჭოთა ხელისუფლებისათვის მხარდაჭერის შესახებ.

ამიერკავკასიის ბოლშევიკები დიდი გავლენით სარგებლობდნენ ერევნის, სარაყამის, ბათუმის, ვლადიკავკაზის, სოხუმის და სხვა სამხედრო გარნიზონებში, მათი გავლენა განსაკუთრებით გაძლიერდა კავკასიის ფრონტის ჯარისკაცებში, რომლებიც აღფრთოვანებული იყვნენ საბჭოების მეორე ყრილობის დეკრეტით ზავის შესახებ.

რუსეთის ბოლშევიკური პარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტთან არსებული სამხედრო ორგანიზაციების ბიურო კავკასიის არმიას მიმართავდა: დაეხმარათ რევოლუციურ პეტროგრადს! — აი საბრძოლო მოწოდება. ხელაღან არ გაუშვით არც ერთი შაშხანა, არც ერთი ტყვიამფრქვევი, არც ერთი ქვემეხი. არ შეასრულოთ არც ერთი ბრძანება ნაწილების განიარაღებისა და დაშლის შესახებ. ყველა ზიშტი, ყველა ვაზნა, ყველა ტყვიამფრქვევი და ქვემეხი რევოლუციის მტრების წინააღმდეგ¹.

საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებით დიდად იყო დაინტერესებული ამიერკავკასიის უღარიბესი გლეხობაც. უღარიბესი გლეხობის განსაკუთრებულ აღტყინებას იწვევდა საბჭოების მეორე ყრილობის დეკრეტი მიწის შესახებ, რომელიც სპობდა ქვემეხელურ საკუთრებას მიწაზე. ამიერკავკასიის თიანეთის ყველა მიყრუებულ მაზრაშიც კი გლეხთა მღელვარებამ იფეთქა.

ამიერკავკასიის ბერეჟანიულმა ნაციონალისტებმა გადაწყვიტეს გავერთიანებინათ საბჭოთა ხელისუფლების ყველა მტერი და ჩაეხშოთ რევოლუციური მოძრაობა. ამ მიზნით ამიერკავკასიის ბერეჟანიულმა ნაციონალისტებმა ოქტომბერში შექმნეს „საზოგადოებრივი უშიშროების კომიტეტი“, რომელმაც ნოემბერში მოიწვია ბერეჟანიულ-ნაციონალისტური პარტიებისა და კონტრრევოლუციური სამხედრო ორგანიზაციების წარმომადგენელთა თათბირი. თათბირზე ჩამოყალიბდა ადგილობრივი კონტრრევოლუციური ორგანიზაციების ბლოკი და დადგინდა ამიერკავკასიის „დამოუკიდებელი“ სამხარეო

¹ Газ. Кавказский рабочий, № 184, 1917.

ხელისუფლების შექმნა. 1917 წლის 15 ნოემბერს გამოქვეყნდა ბრძანება ე. წ. ამიერკავკასიის კომისარიატის შექმნის შესახებ, რომლის შემადგენლობაშიც შევიდნენ მენშევიკების, დაშნაკებისა და მუსავატელების ლიდერები: გავექკორი, ჩხენკელი, დონსკოი. კარჩიკიანი და სხვები. ამიერკავკასიის კომისარიატის შექმნაში აქტიური როლი ითამაშა ამერიკის კონსულმა ფ. სმიტმა, რომელიც ამერიკის იმპერიალისტების დაკვეთით ხელს უწყობდა ამიერკავკასიის ჩამოშორებას რუსეთისაგან. კომისარიატმა დასახა საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლის გეგმა და მიიღო რუსეთისაგან ამიერკავკასიის გამოყოფის პროგრამა. ამას მოჰყვა სომხური, აზერბაიჯანული და ქართული ბურჟუაზიულ-ნაციონალისტური ეროვნული საბჭოების შექმნა, რომელთა საერთო ხელმძღვანელობისათვის თბილისში ნ. რამიშვილის მეთაურობით შეიქმნა საეროვნებათაშორისო საბჭო. ამასთან ერთად, ამიერკავკასიის კომისარიāti შეუდგა ეროვნული სამხედრო ნაწილების შექმნას.

1917 წლის დეკემბერში ს. შაუმიანის ხელმძღვანელობით თბილისში მიმდინარეობდა კავკასიის არმიის მეორე სამხარეო ყრილობა. რომელმაც განიხილა ჩრდილოეთ კავკასიაში შექმნილი მდგომარეობა. რუსეთის კომუნისტური პარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტის წარმომადგენლებმა ამახილეს ამიერკავკასიის კომისარიატის საქმიანობა, რომელიც ცოცხალი ძალით და სამხედრო იარაღით ეხმარებოდა ჩრდილოეთ კავკასიის კონტრაწევოლუციურ ბანდებს. ყრილობამ მოიწონა სახალხო კომისართა საბჭოს პოლიტიკა და მიიღო გადაწყვეტილება ამიერკავკასიაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შესახებ. კავკასიის არმიის სამხარეო ყრილობამ აირჩია არმიის ახალი სამხარეო საბჭო გ. ყორღანოვის მეთაურობით და მიიღო რეზოლუცია, სადაც აღნიშნულია, რომ კავკასიის არმიის მეორე სამხარეო ყრილობა ცნობს სახალხო კომისართა საბჭოს ყველა ღონისძიებას და მოითხოვს საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებას მთელ კავკასიაში. ამასთან ერთად კავკასიის არმიის სამხარეო საბჭომ რუსეთის სახალხო კომისართა საბჭოს გაუგზავნა შემდეგი დეპეშა: კავკასიის არმიის სამხარეო კომიტეტი ზუსტად იცავს ყრილობის მიერ მიღებულ რეზოლუ-

ციას საბჭოთა ხელისუფლების დეკრეტების განხორციელები-სათვის ბრძოლის შესახებ, თავს აცხადებს უმაღლეს ძალაუფ-ლებად სამხედრო მმართველობის სფეროში და გთხოვთ ყველა განკარგულება გამოგვიგზავნოთ კავკასიის არმიის სამხარეო საბჭოს, როგორც არმიის სრულუფლებიან ორგანოს¹.

კავკასიის არმიის სამხარეო საბჭომ აირჩია კავკასიის არ-მიის აღმასრულებელი კომიტეტი — სამხარეო რევოლუციური კომიტეტი, რომელმაც თავის ადგილსამყოფელად აირჩია ქ. ბაქო. აღმასრულებელმა კომიტეტმა ადგილებზე შექმნა თავისი განყოფილებები და შეუდგა შეიარაღებული აჯანყების მომზადებას.

1917 წლის დეკემბერში სახალხო კომისართა საბჭომ განი-ხილა კავკასიის საკითხი. კავკასიის საგანგებო კომისრად დაი-ნიშნა ს. შაუმიანი, რომელსაც რევოლუციური მუშაობის სა-ჭიროებისათვის სახალხო კომისართა საბჭომ გამოუყო ხუთასი ათასი მანეთი, შეუდგა რა თავისი მოვალეობის აღსრულებას, შაუმიანმა მოწოდებით მიმართა კავკასიის მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოებს: საჭიროა კავკასიაში შეიქ-მნას მუშათა და გლეხთა ინტერნაციონალური მთავრობა, რომელიც საბჭოთა რუსეთის სახალხო მთავრობასთან ერთად ბოლოს მოუღებს კონტრარევოლუციას კავკასიაში და ადგილობ-რივ მუშებს და გლეხებს წაიყვანს სოციალიზმის ნათელი მომავლისაკენ².

ამიერკავკასიის მენშევიკურმა კომისარიატმა საბჭოთა რუ-სეთის წინააღმდეგ ბრძოლა დაიწყო კავკასიაში მყოფი რუსი ჯარისკაცების მასიური დენა-დაპატიმრებით. 1918 წლის იან-ვარში თურქეთის ფრონტიდან რუსეთში მიმავალ ჯარისკაცებს სადგურ შამქორთან ამიერკავკასიის კომისარიატის წაქეზებით თავს დაესხნენ მუსლიმანთა სამხედრო ბანდები და კომისარია-ტის შეიარაღებული ნაწილები და მხეცურად დახვრიტეს ასო-ბით რევოლუციური ჯარისკაცი. რევოლუციური განწყობილე-ბის გამო ქართველმა მენშევიკებმა დაშალეს თბილისის, ქუ-

¹ Газ. Кавказский рабочий, № 230, 1917.

² Газ. Кавказский вестник Совета Народных Комиссаров, № 1, 1918.

თაისის, გორის და თელავის სამხედრო გარნიზონები და თბილისიდან განდევნეს ყარსის პოლკი.

1918 წლის 25 იანვარს შედგა ამიერკავკასიის¹ რკინიგზის დეპოსა და მთავარი სახელოსნოების ორიათასიანი მუშათა კრება. რომელმაც მიიღო შემდეგი რეზოლუცია: ერთადერთი ხელისუფლება, რომელსაც შეუძლია დაამხოს და მოსპოს ბურჟუაზიულ-შემამულური კონტრრევოლუცია და იპოვოს გამოსავალი იმ სასიკვდილო ჩიხიდან, რომელშიც ამიერკავკასია მიიყვანა კოალიციურმა მთავრობამ, არის მუშათა, გლეხთა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭოების ხელისუფლება¹.

ამიერკავკასიის კომისარიატი თანდათანობით აძლიერებდა რეპრესიებს მუშათა მოძრაობის წინააღმდეგ. მან 1918 წლის თებერვალში დახტრა კომუნისტური გაზეთები: „კავკაზსკი რაბოჩი“, „ბანვორი კრიკ“ და „ბრძოლა“, დააბატონა და საპყრობილეში ჩასვეს მათი მუშაკები.

1918 წლის თებერვალში ამიერკავკასიის კომისარიატმა მოიწვია სეიმი, რომლის მიზანი იყო რევოლუციური მოძრაობის წინააღმდეგ ბრძოლის გაძლიერება და რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკისაგან ამიერკავკასიის გამოყოფის საბოლოო გაფორმება. სეიმის მოწვევას ამიერკავკასიის მშრომელებმა უპასუხეს მასობრივი პროტესტებითა და რევოლუციური გამოსვლებით. სეიმის გახსნის დღეს თბილისში აღექსანდრეს ბაღში კომუნისტების მეთაურობით მოეწყო საპროტესტო მიტინგი, რომელსაც დაესწრნენ მელითონელები, რკინიგზელები, მეტყავეები, მეთამბაქოეები და რევოლუციური ჯარისკაცები. სეიმმა უპრძანა ჯარს გაერეკა მიტინგი. ტყვიამფრქვევებით აქნა დაზვერტილი მიტინგის რამდენიმე მონაწილე. კონტრრევოლუციის გაძლიერების შემდეგ ამიერკავკასიის კომუნისტები არალეგალურ მდგომარეობაში გადავიდნენ. საგანგებო კომისარიატი ს. შაუმიანის ხელმძღვანელობით ბაქოში გადავიდა.

კომუნისტების მეთაურობით თებერვალში ბაქოს პროლეტარიატმა იერიში მიიტანა ადგილობრივი ბურჟუაზიული ნაციონალისტების ბატონობის წინააღმდეგ, რის შესახებაც

¹ Газ. Кавказский рабочий, № 21, 1918.

1918 წლის 14 თებერვალს ვ. ი. ლენინი შაუმიალისადმი გაგზავნილ დეპეშაში წერდა:

„ალტაცებული ვართ თქვენი მტკიცე და გაბედული პოლიტიკით, შესძელით შეაერთოთ მასთან უაღრესად ფრთხილი დიპლომატია, რასაც ეთუოდ გვიკარნახებს ახლანდელი უძნელესი მდგომარეობა, — და ჩვენ გავიმარჯვებთ“¹.

ვ. ი. ლენინის უშუალო მითითებათა საფუძველზე 1918 წლის აპრილში ბაქოს მუშათა კლასმა დაიწყო შეიარაღებული აჯანყება, რომელმაც დაამხო ბურჟუაზიისა და მემამულეების ბატონობა და დაამყარა საბჭოთა ხელისუფლება. 12 აპრილს შეიქმნა ბაქოს სახალხო კომისარიათა საბჭო, რომლის შემადგენლობაშიაც შევიდნენ ცარიზმისა და ბურჟუაზიის წინააღმდეგ მებრძოლი გამოჩენილი კომუნისტები: ს. შაუმიანი, ა. ჯალაღარიძე, აზიზბეკოვი, ფიოლეტოვი და სხვ.

აზერბაიჯანის მშრომელებმა ბაქოს პროლეტარიატის მეთაურობით შეძლეს საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება შემახოს, კუბის, სალიანის, გეოკჩაის და ლენქორანის მაზრებში.

ბაქოს სახალხო კომისარიათა საბჭომ მოახდინა ნავთის პრეწეულობის, ბანკების, ფაბრიკა-ქარსებისა და კასპიის ფლოტის ნაციონალიზაცია. შემოდგომულ იქნა მასაათიანი სამუშაო დღე, დაიწყო მემამულეთა მიწების ნაციონალიზაცია და მუშათა კონტროლის დაწესება.

ბაქოს კომუნამ მკიდრო კავშირი დაამყარა საბჭოთა რუსეთთან და სათავეში ჩაუდგა ამიერკავკასიის მუშათა და გლეხთა ბრძოლას საბჭოთა ხელისუფლებისათვის. ამიერკავკასიის კომისარიატმა და მისმა სეიმა 1918 წლის 22 აპრილს საყოველთაოდ გამოაცხადეს ამიერკავკასიის „დამოუკიდებელი“ რესპუბლიკის შექმნა და მისი საბოლოო გამოცოცხლება რუსეთისაგან. ეს რეაქციული გადაწყვეტილება პირველ რიგში ნაკარნახევი იყო თურქეთის, ინგლისის, საფრანგეთისა და ამერიკის იმპერიალისტების მიერ და ეწინააღმდეგებოდა ამიერკავკასიის მშრომელთა ინტერესებს. აპიტომ მის წინააღმდეგ

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 35, გვ. 349.

ერთხმად გაილაშქრეს ამიერკავკასიის მუშებმა და გლეხებმა, მათ სწამდათ, რომ ქართველი მენშევიკების, აზერბაიჯანელი მუსავატელებისა და სომეხი დაშნაკების პოლიტიკა ღუპავდა მთელ კავკასიას, რომ კავკასიის ყველა ერი მზარს უჭერდა რუსეთთან კავშირს და გმობდა თავიანთი „მთავრობის“ ნაბიჯებს. ისინი პროტესტს აცხადებდნენ ამიერკავკასიის მცირე ეროვნებათა დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ, რადგანაც ისინი განწირული აღმოჩნდებოდნენ დაღუპვისათვის¹.

ბაქოს პროლეტარიატის გამარჯვებამ და სეიმის რეაქციულმა ნაბიჯმა ბიძგი მისცა ადგილობრივ მშრომელთა რევოლუციურ გამოსვლებს. საქართველოს, სომხეთისა და აზერბაიჯანის სამრეწველო ცენტრები კვლავ აჯანყებებმა მოიცვეს, მაგრამ მენშევიკებმა ისევ მოახერხეს აჯანყებების ჩაქრობა. ექსპლუატირებულთა მზარდი რევოლუციური მოძრაობის ჩაქრობაში ამიერკავკასიის კონტრრევოლუციონერები ოსტატურად იყენებდნენ ბურჟუაზიულ-ნაციონალიზმს, რომელიც ერთმანეთისაგან თიშავდა აზერბაიჯანელ, სომეხ და ქართველ მუშებს, რევოლუციურ ჭარისკაცებს და უღარიბეს გლეხობას. მაგრამ ამან სხვა შედეგიც გამოიღო. ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის განვითარებამ დაარღვია ქართველი მენშევიკების, სომეხი დაშნაკების და აზერბაიჯანელი მუსავატელების ერთიანობა, და გამოიწვია ხელოვნურად შეკოწიწებული ამიერკავკასიის „ერთიანი“ რესპუბლიკის დაშლა რამდენიმე ნაწილად. 1918 წლის 26 მაისს საქართველოს მენშევიკებმა ჯორდანისა და რაშიშვილის ხელმძღვანელობით საქართველო „დამოუკიდებელ“ რესპუბლიკად გამოაცხადეს. 28 მაისს დაშნაკებმა გამოაცხადეს სომხეთის დამოუკიდებელი რესპუბლიკის შექმნა, რასაც მოჰყვა მუსავატელების მიერ აზერბაიჯანის რესპუბლიკის დამოუკიდებლობის გამოცხადება.

საპკოთა ხელისუფლების გამარჯვებამ ბაქოში და საქართველოსა და სომხეთში დაწყებულმა რევოლუციურმა მღელვარებამ ამიერკავკასიის კონტრრევოლუციონერები დააწუმუნა, რომ შეუძლებელია საკუთარი ძალით რევოლუციის შეჩე-

¹ მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივი, ფ. 17, ა. 1, ს. 12, ფ. 8.

რება. მდგომარეობიდან გამოსავალ საშუალებად მათ მიიჩნიეს უცხოეთის იმპერიალისტების შეიარაღებული ძალების მიპატიება. საქართველოს მენშევიკებმა სოციალისტური რევოლუციისა და საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ ბრძოლისათვის ყველაზე საიმედო დასაყრდენ ძალად გერმანელი ოკუპანტები მიიჩნიეს. ამიტომ მათ გადაწყვიტეს საქართველოს შეყვანა გერმანიის პროტექტორატში. გერმანელმა იმპერიალისტებმა, რომელთაც საქართველო სჭირდებოდათ საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ სამხედრო პლაკდარმად, სიხარულით მიიღეს მენშევიკების წინადადება და შეიარაღებული ნაწილები შეიყვანეს საქართველოში. მენშევიკების მიერ სოციალისტური რევოლუციის წინააღმდეგ საბრძოლველად გერმანელი იმპერიალისტების მოყვანა ნიშნავდა ქართველი ერის ინტერესებისადმი ღალატს.

1918 წლის 29 ივლისს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის გაერთიანებულ სხდომაზე ვ. ი. ლენინი თავის სიტყვაში მიუთითებდა: „თქვენ ყველამ კარგად იცით, რომ საქართველოს ეს დამოუკიდებლობა ყოვლად აშკარა მოტყუებად იქცა, — სინამდვილეში ეს არის საქართველოს ოკუპაცია და სრული დაპყრობა გერმანელი იმპერიალისტების მიერ, გერმანული ხიშტების კავშირი მენშევიკურ მთავრობასთან ბოლშევიკი მუშებისა და გლეხების წინააღმდეგ¹“.

1918 წლის თებერვალ-მარტში შეიარაღებულმა აჯანყებებმა იფეთქეს საქართველოს მთელ რიგ მაზრებში: გორში, დუშეთში, ლეჩხუმში, ბორჩალოსა და სხვ. მენშევიკებმა გერმანელ იმპერიალისტების დახმარებით შეძლეს სასტიკად გასწორებოდნენ აჯანყებულებს.

ქართველი მენშევიკები საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ გერმანელ იმპერიალისტებთან ბლოკით არ დაკმაყოფილდნენ. მათ პირდაპირი კავშირი დაამყარეს უკრაინის, ღონის, ყუბანის, თერგის, ყირიმის და სხვ. კონტრარევოლუციონერებთან და დაიწყეს ერთობლივი შეტევა საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ.

ქართველი მენშევიკები ოდნავადაც არ ზრუნავდნენ სა-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 28, გვ. 7 — 8.

ქართველოს უშიშროებაზე. 1918 წლის გაზაფხულზე თურქებმა დაიპყრეს ყარსი, არდაგანი და ბათუმი. 1918 წლის ივნისში საქართველოს მენშევიკური მთავრობა იძულებული გახდა დაედო სამარცხვინო ხელშეკრულება თურქეთთან, რომლის მიხედვითაც თურქებს რჩებოდათ საქართველოს დაპყრობილი ტერიტორიები.

იმ დროს, როდესაც საქართველოში გერმანელი ოკუპანტები თარეშობდნენ, მათი მოკავშირე თურქი დამპყრობლები ბაქოს კომუნას უტევდნენ. 1918 წლის ივლისში ბაქოს საბჭოს სხდომაზე საბჭოს ესერულ-მენშევიკურმა წევრებმა, თურქეთის ჯარების შემოტევისაგან ბაქოს დაცვის საბაბით, შექლეს გაეტარებინათ რეაქციული გადაწყვეტილება — ბაქოში ინგლისელების მოწვევის შესახებ. ასეთი გადაწყვეტილება კომუნისტებმა ს. შაუმიანის მეთაურობით მიიჩნიეს ანერბაიჯანელი ხალხისადმი ღალატად და დაგმეს იგი, მაგრამ ისინი უმცირესობაში აღმოჩნდნენ. უმცირესობაში დარჩენილი კომუნისტები იძულებული გახდნენ მიეტოვებინათ ბაქოს საბჭო და ევაკუაციის წესით წასულიყვნენ საბჭოთა ხელისუფლების უახლოეს პუნქტში — პეტროვკაში. მთელი ძალაუფლება ესერებმა და მენშევიკებმა ჩაიგდეს ხელში და პირველ აგვისტოს შექმნეს ე. წ. „ცენტრო-კასპიის დიქტატურა“. ბაქოს კონტრრევოლუციონერებმა დაარბიეს რევოლუციური ორგანიზაციები და გზა გაუხსნეს ინგლისელ იმპერიალისტთა ჯარებს, რომელთაც 1918 წ. 4 აგვისტოს დაიკავეს ბაქო, ხოლო 20 სექტემბერს მხეცურად დახვრიტეს ბაქოს კომისრები: ს. შაუმიანი, აზიზბეკოვი, ჯაფარიძე, ფიოლეტოვი, ყორღანოვი, მაღაგინი და სხვები. ბაქოში ინგლისელთა ბატონობა ხანმოკლე გამოდგა; სექტემბრის შუა რიცხვებში ინგლისელები თურქებმა შეცვალეს. თურქებმა პოლიციური რეჟიმი დაამყარეს ბაქოში. ისინი უბრალო დანაშაულისათვის სიკვდილით სჯიდნენ ადგილობრივ მცხოვრებლებს. ერთ-ერთი კომენდანტი ნაზიმ ბეკი აცხადებდა, რომ ვინც ქალაქში შვიდი საათის შემდეგ სასეირნოდ გამოვა, უმაღვე დაიხვრიტებაო¹.

ანტანტასთან ომში გერმანელთა დამარცხების გამო, თურ-

¹ Газ. Жизнь национальностей, № 2, 1918.

ქეთი იძულებული გახდა დაეტოვებინა ბაქო. 1918 წ. ნოემბერში ინგლისელებმა მეორეჯერ დაიკავეს იგი, ამჯერად ინგლისელებმა თავის მოკავშირეებთან ერთად უფრო აქტიური ბრძოლა დაიწყეს საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ. ბაქოს მთელი ნავთი ინგლისელთა ხელში გადავიდა.

მუსავათელთა პოლიტიკის შედეგად აზერბაიჯანის ისედაც ჩამორჩენილი სახალხო მეურნეობა კიდევ უფრო დაეცა. დაეცა ქვეყნის კულტურული განვითარების დონეც.

აზერბაიჯანის მუსავატელთა „დამოუკიდებელი“ რესპუბლიკის გამოცხადებამდე, წერდა აზერბაიჯანის სახალხო კომისარი ბუნიად-შადე, სტატისტიკური მონაცემებით წერაკითხვის მცოდნეთა რიცხვი აზერბაიჯანის თურქ მოსახლეობაში შეადგენდა 1,3%. ე. წ. „დამოუკიდებელმა“ მუსავატისტურმა აზერბაიჯანმა არათუ არ აამაღლა ქვეყნის კულტურა, არამედ, პირიქით, მოსპო მთელი რიგი კულტურულ-საგანმანათლებლო სასწავლებლები მრეწველობის ისეთ ცენტრებში, როგორიცაა განჯა, ნუხა, ზაქათალა და სხვ. გაუქმებულ იქნა სახელმწიფო სკოლები, რომლებიც მეფის თვითმპყრობელობის დროსაც კი არსებობდნენ. არ ყოფილა ცდა მოეწყოთ არც პროფესიონალური კურსები, არც პედაგოგიური სასწავლებლები. აზერბაიჯანს პყავდა სულ 75 კაცი, რომელთაც სემინარიებში მიიღეს განათლება, 14 კაცი უმაღლესი განათლებით და 5 კაცი სამასწავლებლო ინსტიტუტდამთავრებული. სასკოლო ასაკის ბავშვთა 94,5%, სკოლების არარსებობის გამო, არ სწავლობდა¹.

ისევე, როგორც მენშევიკური საქართველო და მუსავატელთა აზერბაიჯანი, დაშნაკური სომხეთიც მხოლოდ სიტყვით აღმოჩნდა დამოუკიდებელი.

1918 წლის მაისში თურქეთმა აიღო ყარსი და ალექსანდრეპოლი და დაიწყო შეტევა მთელი სომხეთის დაპყრობისათვის. ამ ომმა იმსხვერპლა ათასობით სომეხი ადამიანი. დაშნაკებმა ინგლის-საფრანგეთის იმპერიალისტებს მიმართეს თხოვნით დაეკავებინათ სომხეთი და ეხსნათ იგი თურქეთის ბატონობი-

¹ Жизнь национальностей, № 5, 1922, стр. 2.

საგან. 1918 წლის შემოდგომაზე ანტანტის იმპერიალისტების მიერ გერმანელი ოკუპანტების დამარცხების შემდეგ, თურქეთი იძულებული გახდა დაეტოვებინა დაპყრობილი სომხეთის ტერიტორია, მისი ადგილი დაიკავეს ინგლისელმა იმპერიალისტებმა, რა პელთაც სომხეთი გახადეს საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ ბრძოლის პლაცდარმად. ამასთან ერთად ადგილობრივმა კონტრარევოლუციონერებმა ამიერკავკასია გადააქციეს ნაციონალისტურ შეტაკებათა სარბიელადაც.

1918 წლის ზაფხულში დაშნაკურ სომხეთსა და მენშევიკურ საქართველოს შორის დაიწყო შეიარაღებული შეჯახება ბორჩალოს მაზრის თაობაზე. რასაც მოჰყვა სომეხ-ქართველთა სისხლისმღვრელი ომი. ამას დამატა სომხეთ-აზერბაიჯანის ომი. დაშნაკების ავანტიურისტულ-რეაქციულმა საშინაო და საგარეო პოლიტიკამ სომხეთი ფიზიკური განადგურების საფრთხის წინაშე დააყენა. სახალხო მეურნეობა უკიდურესად დაეცა. ახლა სომეხი ხალხისათვის ცხადი გახდა, რომ მისი ხსნა მხოლოდ რუს ხალხს შეეძლო. ამიტომ უცხოეთის იმპერიალისტებისა და დაშნაკების ბატონობისაგან თავის დასაღწევად სომეხი მოსახლეობა მასიურად გარბოდა საბჭოთა რუსეთში. 1918 წლის ივნისში სამშობლოდან რუსეთში გაქცეული სომეხი ლტოლვილები, ვერ ხედავდნენ რა ძალას, რომელიც გაპირვებისა და უბედურებისაგან იხსნიდა, დაეხეტებოდნენ მთებში და ველებში მშვიერ-ტიტეულნი, სანამ არ მივიდნენ რევოლუციური წითელი ღროშით განათებულ საბჭოთა რესპუბლიკის ტერიტორიაზე. აქ მათ პოვეს საბჭოთა რუსეთის, სომხეთის კომუნისტური პარტიისა და სომხეთის ეროვნებათა საქმეების კომისარიატის ძმური მორალური და მატერიალური დახმარება. ჩვენ, წერდნენ სომეხი ლტოლვილები, საკუთარ ტყავზე კაუკუქუნეების განმავლობაში განვიცდიდით ბოროტმოქმედებას და ახლა, როდესაც სამართლიანობის მზე ამოვიდა რუსეთის დიდი რევოლუციის სახით, ჩვენი ვალია ვიმოქმედოთ, რათა გავწმინდოთ სომხეთი დესპოტიზმის იარებისაგან, მოვსპოთ ყველა კლასობრივი მტერი, დავაწესოთ პიროვნების თავისუფლება. ჩვენი ამოცანაა ამავე დროს დავეხმაროთ მუშე-

ბისა და გლეხებისაგან შექმნილ წითელ არმიას და მეგობრულად ვიცხოვროთ რუსეთის ყველა ხალხთან¹.

როდესაც ამიერკავკასია თურქეთ-გერმანიის იმპერიალისტების ბატონობაში იმყოფებოდა, ანტანტის იმპერიალისტები ოქროს მთებს პირდებოდნენ კავკასიის მოსახლეობას, მაგრამ ახლა, როდესაც თურქეთ-გერმანიის ბატონობა ინგლისელებმა შეცვალეს, ამიერკავკასიის ხალხები არანაკლებ მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ. ინგლისელებმა ხელში ჩაიგდეს ამიერკავკასიის მთელი სიმდიდრე, იტაცებდნენ ნავთს, მარგანეს, ხე-ტყეს, თამბაქოს და სხვ.

მიუხედავად იმისა, რომ უცხოელი იმპერიალისტები და ამიერკავკასიელი კონტრრევოლუციონერები სისხლში ახრჩობდნენ ადგილობრივ მუშათა რევოლუციურ მოძრაობას, 1919 წელს სწრაფად იზრდებოდა და მტკიცდებოდა ამიერკავკასიის პარტიული ორგანიზაციები. ამიერკავკასიის მუშათა გმირულ ბრძოლას საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისათვის კვლავ ბაქოს პროლეტარიატი ედგა აჯანგარში. ამიერკავკასიის მუშათა მოძრაობას უშუალოდ ხელმძღვანელობდნენ ორჯონიკიძე, კიროვი, მიქოიანი და სხვები, რომლებიც თავდადებით იბრძოდნენ კავკასიის მშრომელი მოსახლეობის უცხოელი იმპერიალისტებისა და ადგილობრივი კონტრრევოლუციონერების ჩაგვრისაგან განთავისუფლებისათვის.

1920 წლის დაწდეგს საბჭოთა რუსეთმა გადამწყვეტი გამარჯვება მოიპოვა ინტერვენტებზე. ამიერკავკასიის კონტრრევოლუციონერები ყოველნაირად ეხმარებოდნენ ინტერვენტებს, ისინი დენიკინს ამარაგებდნენ საოწარმო მასალით და სურსათით. ადგილობრივი კომუნისტური ორგანიზაციების მიერ ახსნა-განმარტებითი მუშაობის ჩატარების შემდეგ, ამიერკავკასიის მშრომელებმა ფართო მოძრაობა გააჩაღეს დენიკინის წინააღმდეგ. 1920 წლის 15 მარტს რუსეთის ბოლშევიკური პარტიის კავკასიის სამხარეო კომიტეტმა მიმართვა გაუგზავნა სრულიად რუსეთის ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტს, სახალხო კომისართა საბჭოს, III კომუნისტურ ინტერნაციონალსა და წითელ არმიას. ყველა კომუნისტური ორგანიზა-

¹ ორსა, ფ. 1318, ა. 1. ს. 40, ფ. 104.

ციისა და კავკასიის ყველა ერის მშრომელი მასების სახელით კავკასიის სამხარეო კომიტეტი მიესალმებოდა რუსეთის პროლეტარიატს, გლეხობას და წითელ არმიას და კმაყოფილებით აღნიშნავდა მათ გამარჯვებებს ბრძოლისა და შრომის ფრონტებზე. კავკასიის სამხარეო კომიტეტი კავკასიის ყველა ერის მშრომელი მასების სახელით მთელი საერთაშორისო პროლეტარიატის წინაშე აცხადებდა, რომ აზერბაიჯანის, საქართველოსა და სომხეთის ნაციონალისტური მთავრობების მიერ გამოცხადებული „დამოუკიდებლობა“ მხოლოდ საფარველი იყო, რათა შეენარჩუნებინათ მემკვიდრეობისა და ბურჟუაზიის ბატონობა, ამიერკავკასიის ხალხები ჩამოეშორებინათ საბჭოთა რუსეთისაგან და უცხოეთის იმპერიალისტებისათვის დაემონებინათ ისინი. „ჩვენ, — ნათქვამია მიმართვაში, — კავკასიის ყველა ეროვნების მშრომელი მასები, ამ მომართვის აქტით მთელი საერთაშორისო პროლეტარიატის წინაშე ვაცხადებთ. რომ გვეზიზღება კავკასიის მოსახლეობის უმცირესობის მიერ ჩვენი თავიანთი და სოპალადე — საქართველოს, აზერბაიჯანისა და სომხეთის „მთავრობათა“ პირით აღიარებული „დამოუკიდებლობის“ ლოზუნგები. ჩვენ ვიცით, რომ ამ ლოზუნგით მათ სურთ, ერთი მხრით, საბჭოთა რუსეთისაგან დამოუკიდებლობა კავკასიის კაპიტალისტების, მემკვიდრეებისა და ბოზოლა-კულაკებისათვის და, მეორე მხრით, ასეთი გზით მათ სურთ კავკასიის მშრომელი მასების ჩამოშორება რუსეთის მუშებისა და გლეხებისაგან, რომ უფრო ადვილად დაიმორჩილონ და საბუღამოდ დაიმონონ ისინი. დასასრულ, ასეთი დამოუკიდებლობით ისინი ცდილობენ შექმნან ფაქტიური და ფორმალური დამოუკიდებულება ინგლისის, საფრანგეთის და იტალიის იმპერიალისტებისაგან და ჩვენი სრული ეკონომიური და პოლიტიკური კაბალა“¹.

მიმართვაში აღნიშნული იყო, რომ ცენტრში სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ კავკასიის ხალხებმა აქტიურად დაუჭირეს მხარი საბჭოთა ხელისუფლებას და უდიდესი მსხვერპლი გაიღეს, რათა განთავისუფლებულიყვნენ

¹ გ. ხაქაშუჩიძე, საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვება საქართველოში, გვ. 295 — 296, თბილისი, 1954.

უცხოური იმპერიალიზმის მტაცებლური ოინებისა და გარყვნილების წუმპეში ჩაფლულ ჟორდანიას, უსუბეკოვისა და ხატისოვის მთავრობისაგან. ჩვენ, წერდნენ კავკასიელი კომუნისტები, ბედმა არ გვარგუნა მთელი გულ-მკერდით თავისუფლად ამოგვესუნთქა მეფეთა სისხლიანი რევიმის დამხობის შემდეგაც. კავკასიის სამხარეო კომიტეტს მტკიცედ სწამდა, რომ საბჭოთა რუსეთი გულგრილ მაყურებლად არ დარჩებოდა მათი უთანასწორო ბრძოლისა გაერთიანებულ კონტრრევოლუციასთან და აქტიურად დაეხმარებოდა კაპიტალის ბატონობისაგან განთავისუფლების საქმეში.

ჩვენ საშინლად გვწყურია რუსეთის პროლეტარიატთან ხელიხელჩაკიდებულნი შეედგათ ფეხი საყოველთაო შრომისა და სოციალისტური მშენებლობის ახალ ცხოვრებაში¹.

1920 წლის გაზაფხულზე წითელმა არმიამ მთლიანად გაათავისუფლა ჩრდილოეთ კავკასია. ამიერკავკასია კვლავ რჩებოდა მემამულეთა და კაპიტალისტების ბატონობის ქვეშ. ამიერკავკასიის კომუნისტები, მოქმედებდნენ რა ვ. ი. ლენინის მითითებათა საფუძველზე, ემზადებოდნენ შეიარაღებული აჯანყებისათვის. 1920 წლის თებერვალში ბაქოში შედგა აზერბაიჯანის კომუნისტური პარტიის პირველი ყრილობა, რომელმაც მიიღო გადაწყვეტილება უახლოეს მომავალში დაწყებულიყო შეიარაღებული აჯანყება. შეიარაღებული აჯანყების მომზადების საქმეში დიდი როლი ითამაშეს ორჯონიკიძემ, კიროვმა და მიქოიანმა, რომლებიც ამიერკავკასიის მშრომელებს რაზმავდნენ რევოლუციური ღროშის ქვეშ.

1920 წლის 27 აპრილს ღამით კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით აზერბაიჯანის პროლეტარიატმა აჯანყების ღროშა აღმართა. სამხედრო-რევოლუციურმა კომიტეტმა აჯანყებისაკენ მოუწოდა აზერბაიჯანის, სომხეთისა და საქართველოს ყველა მშრომელს და რუსეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის მთავრობას სთხოვა დახმარება ვ. ი. ლენინის უშუალო მითითებით აჯანყებულთა დასახმარებლად კიროვისა და ორჯონიკიძის ხელმძღვანელობით გამოგზავ-

¹ გ. ხ ა კ ა უ რ ი ძ ე, საბჭოთა ბელისუფლების-გამარჯეება საქარუ-ელოში, გვ. 297, თბილისი, 1954.

ნილ იქნა მე-11 არმია. 1920 წლის აპრილის ბოლოს საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა აზერბაიჯანში. აზერბაიჯანის სამხედრო-რევოლუციურმა კომიტეტმა რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის კომისართა საბჭოს გაუგზავნა მისალმება, რომელშიც ნათქვამია, რომ ძველი მუსავატისტური „მთავრობა“, რომელმაც ფეხქვეშ გათელა აზერბაიჯანის მშრომელთა სასიცოცხლო ინტერესები, დამხობილია, რომ ანტანტასთან და რუსეთის სხვა მტრებთან კავშირი გაწყვეტილია, აზერბაიჯანის სამხედრო რევოლუციური კომიტეტი საბჭოთა რუსეთის მთავრობას თხოვდა დახმარებოდა აზერბაიჯანის საბჭოთა ხელისუფლების დაცვაში. საბჭოთა რუსეთი, რომლის ძმური დახმარების შედეგად განთავისუფლდა აზერბაიჯანი, დგება მშრომელთა დაცვის სადარაჯოზე. 1920 წლის მაისში საბჭოთა რუსეთის სახალხო კომისართა თავმჯდომარე ვ. ი. ლენინი დებუშას უგზავნის აზერბაიჯანის საბჭოთა სოციალისტურ მთავრობას, სადაც აღნიშნულია: „სახკომსაბჭო მიესალმება დამოუკიდებელი აზერბაიჯანის რესპუბლიკის მშრომელი მასების განთავისუფლებას და მტკიცე რწმენას გამოთქვამს, რომ თავისი საბჭოთა მთავრობის ხელმძღვანელობით აზერბაიჯანის დამოუკიდებელი რესპუბლიკა ჩსფსრ-სთან ერთად დაიცავს თავის თავისუფლებას და დამოუკიდებლობას აღმოსავლეთის ჩაგრულ ხალხთა მოსისხლე მტრისაგან — იმპერიალიზმისაგან“¹.

აზერბაიჯანში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებით აღფრთოვანებულმა სომხეთის მშრომელებმა ალექსანდრეპოლში საპირველმაისო დემონსტრაცია გამართეს, რომელიც შეიარაღებულ აჯანყებაში გადაიზარდა და 10 მაისს საბჭოთა ხელისუფლება დაამყარეს. ამას მოჰყვა საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვება ყარსში, სარაყამიშში, ბაიაზეთში, ზანგეზურში და ყაზახ-შამშადილოში. ერევანი და მისი მომიჯნავე ადგილები კვლავ დაშნაკების ხელში რჩებოდა. სამხედრო რევოლუციური კომიტეტის უმოქმედობისა და მასში რევოლუციის მოღალატეების შეპარვის გამო, დაშნაკებმა ანტანტის იმპერიალისტთა დახმარების შედეგად შეძლეს სომხეთში საბჭოთა ხელისუფლების დამხობა.

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 31, გვ. 152.

ანტანტის იმპერიალისტები, რომლებიც ზედიზედ მარცხდებოდნენ საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ ბრძოლაში, შეეცადნენ თავიანთ კოალიციაში შეეყვანათ თურქეთი, რის საფასურადაც ამ უკანასკნელს აღუთქვეს სომხეთი. ანტანტის უშუალო წაქეზების შედეგად 1920 წლის აგვისტოში დაიწყო თურქეთ-სომხეთის ომი. თურქეთმა დაიპყრო სარაყამიში, ყარსი და ალექსანდრეპოლი. დაშნაკებმა დახმარებისათვის მიმართეს ანტანტს, მაგრამ ამაოდ, მათი თხოვნა უშედეგოდ დამთავრდა. ი. ბ. სტალინი მიუთითებდა, რომ დაშნაკური სომხეთი მალე დაეცემა, როგორც მსხვერპლი ანტანტის პროვოკაციისა; რომელმაც იგი თურქეთს მიუსია და შემდეგ სამარცხვინოდ მიუტოვა მათ საჩიჯნად. „არა გვგონია“ საეჭვო იყოს, — ამბობდა სტალინი, — რომ სომხეთს არ დარჩენია ხსნის არავითარი შესაძლებლობა, გარდა ერთისა: საბჭოთა რუსეთთან კავშირისა“¹.

სომხეთის მშრომელებმა 1920 წლის ნოემბერში კვლავ ააფრიალეს აჯანყების დროშა. აჯანყებულებმა საბჭოთა რუსეთს მიმართეს დახმარებისათვის. ვ. ი. ლენინის უშუალო მითითებათა საფუძველზე მე-11 არმიამ და ადგილობრივმა მშრომელებმა კიროვის, ორჯონიკიძის, კასიანის და მიქოიანის ხელმძღვანელობით ნოემბრის ბოლოს დაამხეს დაშნაკებისა და უცხოელი იმპერიალისტების ბატონობა და დაამყარეს საბჭოთა ხელისუფლება. საბჭოთა სომხეთის რევოლუციური სამხედრო კომიტეტი მისალმებას უგზავნის ვ. ი. ლენინს და აცნობებს სომხეთში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებას. ამ მისალმების პასუხად ორ დეკემბერს ვ. ი. ლენინი სომხეთის სამხედრო რევოლუციური კომიტეტის თავმჯდომარეს ამხ. კასიანს უგზავნის დეპეშას: „თქვენი სახით მივესალმები იმპერიალიზმის მხრივ ჩაგვრისაგან განთავისუფლებულ მშრომელ საბჭოთა სომხეთს. ეკვი არ მეპარება, რომ თქვენ ყოველ ღონეს იხმართ ძმური სოლიდარობის დასამყარებლად სომხეთის, თურქეთის, აზერბაიჯანის მშრომელთა შორის“².

¹ ი. ბ. სტალინი, თხზ., ტ. 4, გვ. 446.

² ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 31, გვ. 536.

სომხეთში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ მოძმე აზერბაიჯანის საბჭოთა ხელისუფლებამ ნებაყოფლობით აიღო ხელი ზანგეზურის, ნახჭევანისა და მთიანი ყარაბაღის სომხურ ტერიტორიაზე. საბჭოთა რუსეთმა მოძმე სომხეთს მატერიალური დახმარების მიზნით მისცა მილიონ ნახევარი მანეთი ოქროთი.

ი. ბ. სტალინი თავის 1920 წლის 4 დეკემბრის მისაღმებაში საბჭოთა სომხეთისადმი მიუთითებდა, რომ ვერც ინგლისის ცრუ დაპირებებმა, ვერც ერთა ლიგის მრავალისმთქმელმა დაპირებებმა და ვერც ამერიკის მიერ მცირე სახელმწიფოების დამოუკიდებლობის ფარისევლურმა აღიარებამ ვერ იხსნა სომხეთი ხოცვა-ჟლეტისა და -ფიზიკური მოსპობისაგან. „დაეუწყოდეს ყველამ, — ამბობდა სტალინი, — ვისთვისაც ჭერ არს ამის ცოდნა, რომ ეგრეთფოდებული სომხეთის „პრობლემის“ გადაწყვეტა, რომელზეც ამაოდ იმტვრევდნენ თავს იმპერიალისტური დიპლომატიის ბებერი მგლები, შესძლო მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლებამ“¹.

ჩრდილოეთ კავკასიაში და აზერბაიჯანში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებისა და იქ ინტერვენტების დამარცხების შემდეგ ქართველმა მენშევიკებმა იგრძნეს, რომ მათი ბატონობის დღეები დათვლილი იყო. ამიტომ თუ ისინი აღრე რუსეთის კონტრრევოლუციონერებსა და უცხოეთის იმპერიალისტებთან კავშირზე აშკარად ლაპარაკობდნენ, ამჟამად მათ გადაწყვიტეს დაემალათ ყოველივე ეს და დაიწყეს საბჭოთა რუსეთთან საზავო მოლაპარაკება. იცავდა რა ყველა ერის სუვერენიტეტს და სამშვიდობო პოლიტიკას, საბჭოთა რუსეთის მთავრობამ 1920 წლის 7 მაისს სამშვიდობო ხელშეკრულება დადო საქართველოს მენშევიკურ „მთავრობასთან“. ამ ხელშეკრულების თანახმად ქართველი მენშევიკები ვალდებულებას კისრულობდნენ არ დაედოთ იმპერიალისტურ ქვეყნებთან ისეთი ხელშეკრულება, რომელიც შელახავდა რუსეთის ინტერესებს, უცხოეთის არც ერთი სამხედრო ნაწილი არ უნდა დარჩენილიყო საქართველოში, უნდა განთავისუფლებულიყო პატიმრობიდან საბჭოთა ხელისუფლების ყველა

¹ ი. ბ. სტალინი, თხზ., ტ. 4, გვ. 450.

მომხრე და დაშვებულიყო კომუნისტური ორგანიზაციების თავისუფალი არსებობა.

1920 წლის აპრილში იმპერიალისტებმა კვლავ დაიწყეს საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ ინტერვენცია. ამჯერად ინტერვენციის მთავარი ძალა იყო პოლონეთი, რომელსაც ყირიმში მოკალათებული ვრანგელის ბანდები ეხმარებოდნენ. ახალი ინტერვენციით დაიმედებულმა ქართველმა მენშევიკებმა კვლავ დაიწყეს საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ ინტერვენტებისადმი ფარული დახმარების გაწევა. ისინი სამხედრო იარაღსა და სურსათ-სანოვავეს აწვდიდნენ ვრანგელს.

1920 წლის 29 მაისს საბჭოთა რუსეთის მთავრობამ თავის სრულუფლებიან წარმომადგენლად საქართველოში დანიშნა ვ. ი. ლენინის ერთგული მოწაფე, ასტრახანის გმირული დაცვისა და კავკასიაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის ბრძოლის ერთ-ერთი ორგანიზატორი — ს. მ. კიროვი. საქართველოში ჩამოსვლისთანავე კიროვი მკიდრო კავშირს ამყარებს ადგილობრივ კომუნისტურ ორგანიზაციებთან. საბჭოთა რუსეთთან ხელშეკრულების დადების შემდეგ კომუნისტურმა ორგანიზაციებმა ერთგვარი შეება იგრძნეს და შეუდგნენ ფართო სააგიტაციო მუშაობას. ქართველი მენშევიკების ბატონობით და მოძმე საბჭოთა რუსეთისაგან ჩამოშორებით უფსკრულის პირას მისულმა საქართველოს მშრომელებმა გადაწყვიტეს კვლავ აჯანყებულყვნენ. 1920 წლის ივნისში მთელი სამხრეთ ოსეთი მუშათა და გლეხთა აჯანყებამ მოიცვა. მათ შეუერთდნენ ჩრდილოეთ კავკასიიდან (ქ. კავკაზიდან) წამოსული ოსთა სამხედრო რაზმები. სამხრეთ ოსეთის აჯანყება მხოლოდ საბაბი იყო ქართველი მენშევიკებისათვის, რათა ოსთა საშინელი სისხლისღვრა გაეჩაღებინათ. აჯანყების ჩასაქრობად მენშევიკებმა გაგზავნეს დიდძალი ქართული სამხედრო ნაწილები, რომელთაც ცეცხლში გაახვიეს მთელი სამხრეთ ოსეთი და სისხლში ჩაახრჩეს აჯანყება. 20 ივნისს მენშევიკებმა ცხინვალში მხეტურად დახვრიტეს 13 კომუნისტი, ხოლო ბრძოლაში ასობით კაცი დაიღუპა. ოსთა აოხრებული სოფლების მცხოვრებთა ნაწილი ჩრდილო კავკასიაში გაიხიზნა, ხოლო ნაწილმა ტყეს შეაფარა თავი. სამხრეთ ოსეთის მშრომელთა ეს გამო-

სვლა სიხლში ჩაახრჩო ვ. ჯუღელმა. მენშევიკთა ეს ჯალათი სიხარულით ცას ეწია, როცა დაინახა, რომ ოსთა სოფლები ცეცხლის ალში იყო გახვეული. ქართველ მენშევიკთა ამ სამარცხეინო მოქმედებაში გამომჟღავნდა ნაციონალ-შოვინისტური სულისკვეთება და სხვა ეროვნებისადმი სიძულვილი.

ქართველი მენშევიკები საქართველოში მცხოვრებ არაქართველ ეროვნებათა მიმართ ისეთსავე პოლიტიკას ეწეოდნენ, როგორსაც ცარიზმი არაბრს ეროვნებათა მიმართ. მენშევიკების ბატონობის დროს საქართველოში მცხოვრები არაქართველი ეროვნებანი მოკლებული იყვნენ საერთო მოქალაქეობრივ უფლებებს. საქართველოში მცხოვრებ სომხებს, აფხაზებს, ოსებს და სხვ. აკრძალული ჰქონდათ საკუთარ ენაზე საქმის წარმოება და სწავლება. წარმოებდა საქართველოს ე. წ. „გასუფთავება“ სხვა ეროვნებებისაგან.

აზერბაიჯანსა და სომხეთში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების შემდეგ მენშევიკების ბატონობა საქართველოში დასასრულს უახლოვდება. საქართველოს მომაცვდავმა მენშევიკურმა მთავრობამ გადაწყვიტა მიწასთან გაესწორებინა კომუნისტური ორგანიზაციები და მათი მომხრეები. 1920 წლის გაზაფხულზე დაიწყო კომუნისტთა მასიური დაპატიმრება. ამის შესახებ პირველი ივლისის „კომუნისტის“ მოწინავეში წერია, რომ საბჭოთა რუსეთთან დადებული საზავო ხელშეკრულების თანახმად თითქმის ყველა დაპატიმრებული კომუნისტი განთავისუფლებულ იქნა, მაგრამ რამდენიმე დღის შემდეგ კომუნისტურ ორგანიზაციებს თავს დაატყდა. არაჩვეულებრივი დევნა და რეპრესიები. ადმინისტრაციულ თვითნებობას საზღვარი არა ჰქონდა, დარბეულ იქნა პარტიული ორგანიზაციები, პარტიის პასუხისმგებელი მუშაკები და რიგითი წევრები ათობით და ასობით დაიჭირეს, ციხეში დაამწყვდიეს, ან საქართველოს ფარგლებს გარეთ გააძევეს. 1920 წლის ივლისში მენშევიკებმა თბილისში დახურეს კომუნისტური გაზეთები „კომუნისტი“ (რუსულ ენაზე) და „საქართველოს კომუნისტი“ (ქართულ ენაზე). მიუხედავად მუშაობის მძიმე პირობებისა, საქართველოს კომუნისტური პარტია განაგრძობდა რევოლუციურ მუშაობას და ემზადებოდა მენშევიკებთან გა-

დამკრელი ბრძოლისათვის. 1920 წლის 5 დეკემბერს „კომუნისტ გრუზი“ წერდა, რომ უმაღლეს წერტილს მიაღწია ხალხის სილატაკემ და შიმშილმა, რომელიც უკვე ყელში სწვდა მუშათა კლასს, ხალხის მძიმე ეკონომიურ მდგომარეობას, უცხოელი იმპერიალისტების თარეშს და თვითნებობას, საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ მიმართულ მოქმედებას, მშრომელთა დარბევებს და მასიურ დაპატიმრებებს, მუშათა და გლეხთა აჯანყებებს და მათ სასტიკ ჩაქრობას, რომელსაც ადგილი ჰქონდა მენშევიკების ბატონობის დროს, არ შეიძლებოდა არ გამოეწვია მენშევიკური მთავრობის ავტორიტეტის დაცემა. საქართველოს მშრომელები გმოხენ მენშევიკური მთავრობის პოლიტიკას, რომელსაც სიკვდილისა და გაჭირვების მეტი არაფერი მოჰქონდა. მენშევიკურმა მთავრობამ გარდა იმისა, რომ მალული კავშირი ჰქონდა ანტანტის იმპერიალისტებთან, წითელი არმიის წინააღმდეგ პროვოკაციული მოქმედება დაიწყო აზერბაიჯანისა და სომხეთის საზღვრებზე. კიდევ მეტი, საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ საომარი მოქმედების გაძლიერებისათვის მენშევიკებმა გადაწყვიტეს ბათუმი გადაეცათ ანტანტისათვის. კომუნისტური პარტია დარწმუნდა, რომ მენშევიკებმა დაკარგეს მასებში ყოველგვარი ნდობა, და რომ აჯანყება უკვე დროულია.

რუსეთის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის კავკასიის ბიუროსა და საქართველოს კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით 1921 წლის 11 თებერვალს დაიწყო ხაქართველოს მშრომელთა საერთო აჯანყება. მენშევიკური მთავრობის სამხედრო რაზმების ერთი ნაწილი უბრძოლველად ყრიდა იარაღს, მაგრამ მისი რეაქციული ნაწილი ცეცხლს უშენდა აჯანყებულებს. საბჭოთა რუსეთს არ შეეძლო უყუარადლებოდ დაეტოვებინა საქართველოს მშრომელთა თხოვნა დახმარების გაწევის შესახებ, მით უმეტეს, რომ საქართველოს მენშევიკებს აჯანყების ჩაქრობაში უცხოელი იმპერიალისტები ეხმარებოდნენ. მოძმე რუსეთის კომუნისტური პარტიის გადაწყვეტილებით და ვ. ი. ლენინის უშუალო მითითებით საქართველოს აჯანყებულ მუშებსა და გლეხებს მიეშველა ორჯონიკიძისა და კიროვის მეთაურობით მე-11 არმია. მე-11 სახალ-

ხო განმათავისუფლებელმა არმიამ ბრწყინვალედ შეასრულა თავისი მისია: 1921 წლის 25 თებერვალს წითელმა არმიამ და ადგილობრივმა რევოლუციურმა ხალხმა დაიკავეს საქართველოს დედაქალაქი თბილისი. ორჯონიკიძემ და კიროვმა ვ. ი. ლენინს აცნობეს, რომ საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლებამ გაიმარჯვა და თბილისში წითელი დროშა ფრიალებს. ამავე წლის მარტში საბჭოთა ხელისუფლებამ გაიმარჯვა აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში. ქართველი მენშევიკები ბათუმში გაიქცნენ და მოლაპარაკება გამართეს თურქეთის სულთანთან. თურქეთის სულთანი ქართველ მენშევიკებს შეუთანხმდა საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ ერთობლივ მოქმედებაზე, რის საფასურადაც მენშევიკებმა მას გადასცეს ანალციხე და აჭარა ბათუმით. ინგლის-საფრანგეთ-ამერიკის იმპერიალისტების ოცნება — გამოეწვიათ რუსეთ-თურქეთის ომი მარცხით დამთავრდა. 1921 წლის 16 მარტს მოსკოვში გაფორმდა რუსეთ-თურქეთის საზავო ხელშეკრულება, რომლის მიხედვითაც ქართველი მენშევიკების მიერ თურქეთისათვის გადაცემული ტერიტორია საქართველოს უნდა დაბრუნებოდა. 17 მარტს მენშევიკური მთავრობა გაიქცა თავისი უკანასკნელი თავშესაფარიდან ქ. ბათუმიდან. მათ გაიტაცეს საქართველოს ეროვნული კულტურის ამსახველი ძვირფასი ძეგლები და დიდი სიმდიდრე. საბჭოთა რუსეთმა წინადადება მისცა თურქეთის იმპერიალისტებს გაენთავისუფლებინათ საქართველოს მიწა-წყალი. 1921 წლის 21 მარტისათვის აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლება დამყარდა.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებასთან დაკავშირებით ვ. ი. ლენინი მხურვალე სალამს უძღვნოდა საქართველოს მშრომელებს და იმედს გამოთქვამდა კავკასიის ხალხთა შორის ეროვნული შუღლის ლიკვიდაციის, აზერბაიჯანის, სომხეთისა და საქართველოს მოძვე რესპუბლიკების შემჭიდროებისა და მათ მიერ საბჭოთა რუსეთთან ძმური თანამშრომლობის დამყარების შესახებ. „მხურვალედ მივესალმები რა კავკასიის საბჭოთა რესპუბლიკებს,—წერდა ვ. ი. ლენინი,—ნებას ვაძლევ თავს გამოვთქვა იმედი, რომ მათი მჭიდრო კავშირი შექმნის ბურჟუაზიის დროს არნახული და ბურჟუაზიულ

წყობილებაში შეუძლებელი ეროვნული მშვიდობიანობის ნიშნის¹.

საქართველოს მშრომელები ჩაებნენ სოციალისტური მშენებლობის ფერხულში. დაიწყო საქართველოს ეკონომიკისა და კულტურის პრნახული აყვავება.

ამრიგად, განაპირა მხარეებში სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვების საქმეში ფასდაუდებელი როლი შეასრულა რუსმა პროლეტარიატმა, რომელმაც აღმართა რევოლუციის დროშა და შეძლო საკუთარი ერის ბურჟუაზიის ბატონობის დამხობა და სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვება ცენტრში. რევოლუციამ ერთი დაკვრით მოსპო თვითმპყრობელობისა და ბურჟუაზიის მიერ არარეს ეროვნებათა ჩაგვრის პოლიტიკა. ამით არარეს ეროვნებებს საშუალება მიეცათ მახვილი აღმართათ საკუთარი ბურჟუაზიის ბატონობის წინააღმდეგ და საბოლოოდ გაენადგურებინათ ის. კომუნისტურმა პარტიამ, ხელმძღვანელობდა რა მარქსიზმ-ლენინიზმის ყოვლისმძლე მოძღვრებით, სოციალიზმისათვის საბრძოლველად ერთიანი დროშის ირგვლივ დარაზმა ყველა ეროვნების მშრომელები. რუსეთის მთელი პროლეტარიატის შეკავშირებით კომუნისტურმა პარტიამ შეძლო სოციალისტური რევოლუციის ძლევამოსილი ტრიუმფალური სვლით გაეგლო ყოფილი რუსეთის იმპერიის უზარმაზარი ტერიტორია. გადაკრით შეიძლება ითქვას, რომ რუსი ერის პროლეტარიატთან მჭიდრო კავშირის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა განაპირა მხარეებში სოციალისტური რევოლუციის ესოდენ სწრაფი გამარჯვება. ამიტომ ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შემდეგ რუსმა ერმა სამართლიანად დაიმსახურა რუსეთის ყველა ჩაგრული ერის მხსნელისა და უფროსი ძმის სახელწოდება.

2. სსრ კავშირის შექმნა

✓ ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვებისა და ერთა ეფლებრივი თანასწორობის განხორციელების შემდეგ, კომუნისტურმა პარტიამ დღის წესრიგში დააყენა ერთა ფაქტიური თანასწორო-

¹ ვ. ი. ლენინი, თხზ., ტ. 32, გვ. 397.

ბის უზრუნველყოფის საკითხი, მაგრამ ეს მოითხოვდა კაპიტალისტური წყობილების საბოლოო ლიკვიდაციასა და სოციალიზმის აშენებას. იმისათვის, რომ დამყარებულიყო ერთა ფაქტიური თანასწორობა, საჭირო იყო საბჭოთა ხელისუფლებას მიეღწია, უპირველეს ყოვლისა, ყველაზე დაბალი განვითარების მქონე ეროვნებათა ჩამორჩენილობის ლიკვიდაციისათვის. ეს კი მოითხოვდა ამ ეროვნებებისათვის საკუთარი სახელმწიფოებრიობის შექმნას; მათი ეკონომიური და კულტურული ჩამორჩენილობის ლიკვიდაციას. მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო ომმა და უცხოეთის ინტერვენციამ შეუძლებელი გახადა მთელი ენერგია მოხმარებოდა სოციალისტურ მშენებლობას, საბჭოთა ხელისუფლებამ თავისი არსებობის პირველსავე დღეებში გადადგა მთელი რიგი ნაბიჯები სხვადასხვა ეროვნებათა სახელმწიფოებრიობის შექმნისათვის და მათი ეკონომიური და კულტურული განვითარების უზრუნველყოფისათვის. >

ასეთი ნაბიჯი პირველ რიგში გადადგმულ იქნა თათარ-ბაშკირი ხალხების მიმართ. 1918 წლის 22 მარტს საბჭოთა მთავრობამ ხელი მოაწერა დებულებას „რუსეთის საბჭოთა ფედერაციის თათარ-ბაშკირეთის საბჭოთა რესპუბლიკის შესახებ“. ამავე წლის მაისში შეიქმნა სპეციალური კომისია, რომელსაც უნდა შეესწავლა თათარ-ბაშკირეთის ეროვნული თავისებურებანი და მოეწვია დამფუძნებელი ყრილობა, მაგრამ თეთრგვარდიელთა მიერ შუა აზიის ტერიტორიის დიდი ნაწილის დაკავების გამო, საბჭოთა ხელისუფლება იძულებული გახდა დროებით შეეწყვიტა თათარ-ბაშკირეთის ავტონომიური რესპუბლიკის მშენებლობა.

1919 წლის 22 მარტს საბჭოთა რუსეთის მთავრობამ დადო შეთანხმება ბაშკირეთის მთავრობასთან ბაშკირეთისათვის ავტონომიის მინიჭებისა და მისი რუსეთის საბჭოთა სოციალისტურ ფედერაციულ რესპუბლიკაში შესვლის შესახებ.

1920 წელს, სამოქალაქო ომის ფრონტებზე მდგომარეობის შემსუბუქებისა და საბჭოთა რუსეთის ტერიტორიის დიდი ნაწილის განთავისუფლების შემდეგ შესაძლებელი გახდა ავტონომიური ერთეულების ფართო მშენებლობის დაწყება.

1920 წლის 27 მაისს სრულიად რუსეთის ცაკისა და სახკომსაბჭოს დადგენილებით გამოცხადდა თათრეთის ავტონომიური რესპუბლიკის შექმნა, ივნისში — ჩუვაშეთის ავტონომიური ოლქის და კარელთა შრომითი კომუნის, აგვისტოში — ყირგიზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის შექმნა და სხვ.. ამავდროულად შეიქმნა კალმიკთა, მარეთისა და ვოტიაკთა ავტონომიური ოლქები.

ამრიგად, ჯერ კიდევ სამოქალაქო ომის მძიმე წლებში რუსეთის საბჭოთა ფედერაციული რესპუბლიკის ფარგლებში შექმნილი იყო სამი ავტონომიური საბჭოთა რესპუბლიკა (ბაშკირეთი, თათრეთი, ყირგიზეთი), ოთხი ავტონომიური ოლქი (ჩუვაშთა, კალმიკთა, მარელთა, უდმურტთა) და ორი შრომითი კომუნა (ვოლგისპირეთის გერმანელთა და კარელთა).

სამოქალაქო ომისა და ინტერვენციის პერიოდისათვის დამახასიათებელი იყო არა მარტო ავტონომიური ერთეულების შექმნა და მათი გაერთიანება რსფსრ-ში, არამედ, აგრეთვე, თვით რსფსრ-ს გვერდით დამოუკიდებელი საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების შექმნაც. რუსეთში მცხოვრებმა ყველა ეროვნების მშრომელებმა კარგად იცოდნენ, რომ მათი მჭიდრო ერთიანობის გარეშე შეუძლებელი იყო შინაგანი კონტრარევოლუციისა და უცხოეთის ინტერვენციის დამარცხება. პირველ რიგში, ფედერაციაში გაერთიანდნენ ეროვნული უმცირესობები ავტონომიური ერთეულების სახით. ამას მოჰყვა დამოუკიდებლად არსებული საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანებაც, მაგრამ ამ გაერთიანებამ პირველ ხანებში უმთავრესად სამხედრო ხასიათი მიიღო.

1919 წლის მაისში ვ. ი. ლენინისა და ი. ბ. სტალინის ხელმოწერით გამოქვეყნდა ცენტრალური კომიტეტის დირექტივა საბჭოთა რესპუბლიკების სამხედრო ერთიანობის შესახებ. დირექტივაში აღნიშნულია, რომ მსოფლიო იმპერიალიზმისა და შავრაზმული და თეთრგვარდიული კონტრარევოლუციის წინააღმდეგ თავდაცვის მიზნით რსფსრ, უკრაინის, ლატვიის, ესტონეთის, ლიტვისა და ბელორუსიის საბჭოთა რესპუბლიკები იძულებულნი არიან ერთად აწარმოონ თავდაცვითი ომი, რომ ამ ომში გამარჯვების მიღწევის აუცილებელი პირობაა საბჭო-

თა რესპუბლიკების სამხედრო გაერთიანება. ამ მითითებას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგანაც იგი აჩქარებდა მოძრაობას მრავალეროვან სახელმწიფოში. 1919 წლის ივნისში დაიდო მოძმე საბჭოთა რესპუბლიკების სამხედრო თავდაცვითი კავშირი, რომელმაც არა მარტო გაამართლა თავისი დანიშნულება, არამედ აგრეთვე ბიძგი მისცა ამ რესპუბლიკებს სამეურნეო და პოლიტიკურ გაერთიანებასაც.

ამრიგად, საბჭოთა ხელისუფლების არსებობის ყველაზე მძიმე მომენტში — სამოქალაქო ომისა და უცხოეთის ინტერვენციის პერიოდში თანდათანობით ჩაეყარა საფუძველი საბჭოთა ფედერაციას. ამას ხელი შეუწყო კომუნისტური პარტიის მიერ სწორი ეროვნული პოლიტიკის გატარებამ, რომელიც სოციალიზმისათვის ბრძოლის პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის ერთიანი დროშის ქვეშ რაზმავდა რუსეთის ყველა ერის მშრომელ მასებს. საბჭოთა ხელისუფლების მიერ რუსეთში მცხოვრები ყველა ერის სუვერენიტეტისა და თანასწორუფლებიანობის დაცვის გამო უკრაინის, ბელორუსიის, ბალტიისპირეთისა და შუა აზიის ხალხები თავიანთი პირველივე სახელმწიფოებრივი აქტებით გამოთქვამდნენ სურვილს რსფს რესპუბლიკასთან მჭიდრო კავშირის დამყარების შესახებ.

1920—1921 წლებში ამიერკავკასიაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შედეგად შესაძლებელი გახდა აზერბაიჯანის, სომხეთისა და საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკების შექმნა. ადგილობრივი მენშევიკებისა და უცხოელი იმპერიალისტების ბატონობის დროს ამიერკავკასიის ხალხებისადმი მიყენებული კრილობების მოშუშებისა და სოციალიზმის აწმენების ინტერესებმა მოითხოვეს ამიერკავკასიის მოძმე საბჭოთა რესპუბლიკების ფედერაციული გაერთიანება. 1922 წლის 12 მარტს აზერბაიჯანის, სომხეთისა და საქართველოს საბჭოთა რესპუბლიკებს შორის დაიდო სამოკავშირო ხელშეკრულება — ამიერკავკასიის ფედერაციული რესპუბლიკის შექმნის შესახებ. ფედერაციის

შექმნა საბოლოოდ დამტკიცა ამიერკავკასიის საბჭოების პირველმა ყრილობამ 1922 წლის 13 დეკემბერს.

სამოქალაქო ომისა და უცხოეთის ინტერვენციის დამთავრების შემდეგ საბჭოთა რესპუბლიკებს შესაძლებლობა მიეცათ გადასულიყვნენ მშვიდობიან სოციალისტურ მშენებლობაზე. ამასთან დაკავშირებით პარტიის წინაშე დაისვა ამოცანა, არა მარტო აღედგინა ოთხი წლის იმპერიალისტური ომით და სამი წლის სამოქალაქო ომით დანგრეული სახალხო მეურნეობა, არამედ შეექმნა მძლავრი სოციალისტური სახალხო მეურნეობაც. შემუშავებულ იქნა ქვეყნის ელექტროფიკაციის ლენინური გეგმა, ე. წ. „გოელრო“. ვ. ი. ლენინი უდიდეს მნიშვნელობას აძლევდა ამ გეგმის განხორციელებას და მას პარტიის მეორე პროგრამას უწოდებდა. იმისათვის, რომ განხორციელებულიყო სოციალიზმის აშენების ლენინური გეგმა, საჭირო იყო ყველა მოძმე საბჭოთა რესპუბლიკის ძალთა გაერთიანება, სახალხო მეურნეობის ერთიანი ხელმძღვანელობის შექმნა და ქვეყნის ბუნებრივი სიმდიდრეებისა და სახსრების რაციონალური გამოყენება. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმ გარემოებას, რომ კაპიტალისტურმა ქვეყნებმა აშკარა საომარი მოქმედება შესცვალეს საბჭოთა ქვეყნის ეკონომიური ბლოკით, მაშინ ნათელი გახდება, თუ რა სიძნელების წინაშე იდგნენ საბჭოთა რესპუბლიკები ახალი ამოცანების შესრულების საქმეში. ცალ-ცალკე აღებულ საბჭოთა რესპუბლიკებს არ შეეძლოთ აღედგინათ ომით დანგრეული სახალხო მეურნეობა, აეშენებინათ სოციალიზმი და დაეცვათ თავიანთი ეკონომიური დამოუკიდებლობა. ქვეყნის ეკონომიური განვითარების აუცილებლობა წარმოადგენდა იმ უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს, რომელიც გარდუვალად მოითხოვდა საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანებას.

საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანება აუცილებელი იყო ქვეყნის საგარეო მდგომარეობითაც. სამოქალაქო ომის გამოცდილებამ ცხადყო, რომ ცალკე აღებულ არც ერთ საბჭოთა რესპუბლიკას არ შეეძლო თავისი დამოუკიდებლობის შენარჩუნება. ამიტომ საჭირო იყო უკვე არსებული კავშირის არა შესუსტება, არამედ მისი გაძლიერება. მაშასადამე, საბჭოთა

რესპუბლიკების უშიშროების უზრუნველყოფა წარმოადგენდა იმ მეორე ფაქტორს, რომელიც მოითხოვდა მათ გაერთიანებას.

გარდა ამ ორი ფაქტორისა, საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანებას მოითხოვდა მათი წყობილების ერთიანობა, სოციალიზმის ბუნება, რომელიც საბოლოოდ სპობს ადამიანის მიერ ადამიანის სოციალურ და ეროვნულ ჩაგვრას და ამყარებს სხვადასხვა ერისა და ეროვნების მშრომელი მასების ძმურ თანამშრომლობას ნებაყოფლობისა და თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე.

როგორც აღვნიშნეთ, ავტონომიური რესპუბლიკები უკვე გაერთიანებული იყვნენ რსფს რესპუბლიკაში. ფედერაციამ პრაქტიკულად ცხადყო თავისი მიზანშეწონილობა რსფსრ შიგნით იმ ეროვნებებთან დამოუკიდებლობაში, რომელთაც წინათ არ ჰქონდათ არავითარი სახელმწიფოებრიობა და რომელთაც საბჭოთა ხელისუფლებამ მისცა შესაძლებლობა შეექმნათ ავტონომიური ერთეულები.

1922 წელს საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანება უშუალო პრაქტიკის საკითხად იქცა. მათი სახელმწიფოებრივი გაერთიანების ფორმა უკვე თეორიულად შემუშავებული და დასაბუთებული იყო ვ. ი. ლენინის მიერ ჯერ კიდევ ოქტომბრის რევოლუციის პირველ დღეებში. ახლა კი საჭირო იყო ამ თეორიული დებულებების პრაქტიკული განხორციელება. 1922 წლის 10 აგვისტოს რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის საორგანიზაციო ბიურომ შექმნა კომისია, რომელსაც უნდა მოემზადებინა პროექტი საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანების შესახებ. ამ კომისიაში შევიდნენ ი. ბ. სტალინი, ვ. ვ. კუიბიშევი, ა. ფ. მიასნიკოვი, გ. კ. ორჯონიკიძე და სხვები. სექტემბერში ი. ბ. სტალინმა რკპ(ბ) ცეკას კომისიას წარუდგინა რეზოლუციის პროექტი, რომლის მიხედვითაც საბჭოთა რესპუბლიკები — უკრაინა, ბელორუსია, აზერბაიჯანი, საქართველო და სომხეთი რსფსრ-ში უნდა შესულიყვნენ ავტონომიის უფლებით. რკპ(ბ) ცეკას კომისიამ მიიღო სტალინის მიერ წარდგენილი ე. წ. „ავტონომიზაციის“ პროექტი და განსახილველად დაუგზავნა საბჭოთა რესპუბლიკების კომპარტიების ცენტრალურ კომიტეტებს. „ავტონომიზაციის“ გეგმა განიხი-

ლეს რესპუბლიკების კომპარტიების ცენტრალურმა კომიტეტებმა. უკრაინის კპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის პოლიტიურ-რომ უარყო საბჭოთა რესპუბლიკების „ავტონომიზაცია“. საქართველოს კპ(ბ) ცენტრალურმა კომიტეტმა კი ნაადრევად მიიჩნია ამ გეგმის განხორციელება. ისაჩვენებს რა ე. წ. „ავტონომიზაციის“ გეგმით, რომელიც ბევრად უფრო კვეცავდა საბჭოთა რესპუბლიკების ფუნქციებს, თავი წამოყვეს ველიკორუსმა შოვინისტებმა და ადგილობრივმა ნაციონალისტებმა, რომელნიც მიდიოდნენ საბჭოთა რესპუბლიკების კავშირის უარყოფამდე. მრავალეროვანი საბჭოთა სახელმწიფოს ნაადრევი ცენტრალიზაციის სურვილმა საშიშროების წინაშე დააყენა საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანების საკითხი.

ცენტრალური კომიტეტის კომისიის მიერ საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანების შესახებ მიღებული რეზოლუციის პროექტის განხილვაში ვ. ი. ლენინს, ავადმყოფობის გამო, მონაწილეობა არ მიუღია.

1922 წლის სექტემბერში ვ. ი. ლენინი გაეცნო „ავტონომიზაციის“ პროექტს და რესპუბლიკების ცენტრალური კომიტეტების გადაწყვეტილებებს ამ საკითხზე. 27 სექტემბერს ვ. ი. ლენინმა წერილით მიმართა პოლიტიურის წევრებს, სადაც სერიოზულად გააკრიტიკა „ავტონომიზაციის“ გეგმა და მოგვცა საკითხის პრინციპულად სხვანაირი გადაწყვეტა — ყველა საბჭოთა რესპუბლიკა, მათ შორის აგრეთვე რსფსრ თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე ნებაყოფლობით ერთიანდებოდა ახალ სახელმწიფოში. „...ჩვენ,—წერდა ვ. ი. ლენინი,— ეცნობთ თავს თანასწორუფლებიანად უკრაინის სს რესპუბლიკასთან და სხვებთან, მათთან ერთად და მათ თანაბრად შევიღივართ ახალ კავშირში, ახალ ფედერაციაში...“¹

1922 წლის დეკემბრის წერილებში ვ. ი. ლენინმა კვლავ გააშუქა საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანების საკითხი და მიუთითა, რომ „ავტონომიზაციის“ იდეის განხორციელება შეუძლებელს გახდიდა არა მარტო ჩაგრულ ეროვნებათა თავისუფლების და თანასწორობის დაცვას ველიკორუსი შოვინის-

¹ ჟურნ. საქართველოს კომუნისტი, № 7, გვ. 28, 1956.

ტის ძალადობისაგან, არამედ ფარატიანა ქალაქად გადააქცევდა თვით რესპუბლიკების კავშირიდან გასვლის თავისუფლებასაც. ამასთან ერთად, ვ. ი. ლენინმა მიუთითა, რომ პროლეტარული ინტერნაციონალიზმი მოითხოვს არა მარტო ერთ ფორმალური თანასწორობის აღიარებას, არამედ ფაქტიური თანასწორობის შექმნას და განხორციელებასაც.

ვ. ი. ლენინი განსაკუთრებული გულისხმიერებით ეკიდებოდა წინათ ჩაგრულ ერებს. „... არაფერი ისე არ აფერხებს პროლეტარული კლასობრივი სოლიდარობის განვითარებას და განმტკიცებას, — წერდა ვ. ი. ლენინი, — როგორც ეროვნულ უსამართლობა, და არაფერს ისე მწვავედ არ განიცდიან „შეურაცხყოფილი“ ნაციონალები, როგორც თანასწორობის გრძნობას და ამ თანასწორობის დარღვევას, თუნდაც დაუღწევრობით, თუნდაც ხუმრობის სახით, ამ თანასწორობის დარღვევას თვით ამხანაგი პროლეტარების მიერ. აი რატომ არის, რომ ამ შემთხვევაში სჯობია ეროვნული უმცირესობათადმი დამთმობელობისა და ლმობიერების მხრივ გადავამლაშოთ, ვიდრე დავაკლოთ მარილი“¹. ვ. ი. ლენინი წინასწარ ჰკერეტდა, რომ უახლოეს მომავალში რუსეთის ხალხების კვალდაკვალ ისტორიის სცენაზე გამოვლენ აზიის ასეუღმილიონიანი ხალხები. „ხვალინდელი დღე კი მსოფლიო ისტორიაში სწორედ ისეთი დღე იქნება, — მიუთითებდა ლენინი, — როდესაც საბოლოოდ გაიღვიძებენ გამოფხიზლებული, იმპერიალიზმის მიერ დაჩაგრული ხალხები და როდესაც დაიწყება გადამწყვეტი, ხანგრძლივი და მძიმე ბრძოლა მათი განთავისუფლებისათვის“². ასეთ მომენტში ვ. ი. ლენინი უდიდეს ბოროტებად თვლიდა საბჭოთა ხელისუფლების ავტორიტეტის შერყევას თუნდაც სულ მცირე უხეშობით და უსამართლობით არარუს ეროვნებათა მიმართ.

ვ. ი. ლენინის ამ მითითებათა საფუძველზე ცენტრალური კომიტეტის კომისიამ შეიმუშავა ახალი პროექტი, რომელიც საფუძვლად დაედო საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანებას. ახალი პროექტის შემუშავების შემდეგ საბჭოთა სოციალისტუ-

¹ ჟურნ. საქართველოს კომუნისტი, № 7, გვ. 26, 1956.

² იქვე, გვ. 28.

რი რესპუბლიკების კავშირის საკითხი კვლავ განიხილეს უკრაინის, ბელორუსიის, აზერბაიჯანის, საქართველოს და სომხეთის ცენტრალურმა კომიტეტებმა, და ერთხმად მოიწონეს საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანების ლენინური თანასწორუფლებიანობის პრინციპები. ამის შემდეგ სსრ კავშირის შექმნის საკითხი განიხილეს საბჭოთა რესპუბლიკების მშრომელმა მასებმა თავიანთი საბჭოების ყრილობებზე, რომლებმაც აგრეთვე ერთხმად მოიწონეს საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანება ერთ კავშირში. 1922 წლის 23 დეკემბერს მოსკოვში გაიხსნა სრულიად რუსეთის საბჭოების მე-10 ყრილობა. ყრილობას გარდა რსფს რესპუბლიკის დელეგატებისა, ესწრებოდნენ ამიერკავკასიის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკის, უკრაინის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის და ბელორუსიის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის მრავალრიცხოვანი დელეგაციები, რომლებიც მოსკოვს ჩავიდნენ სსრ კავშირის საბჭოების პირველი ყრილობას მუშაობაში მონაწილეობის მისაღებად და მიწვეული იყვნენ საპატიო სტუმრებად სრულიად რუსეთის მე-10 ყრილობაზე. ყრილობის ერთ-ერთი ძირითადი საკითხი იყო მოძმე საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანების საკითხი. მოხსენება საბჭოთა რესპუბლიკების გაერთიანების შესახებ 26 დეკემბერს გააკეთა ი. ბ. სტალინმა, რომელმაც აღნიშნა, რომ ძველმა სახელშეკრულებო ურთიერთობამ — რსფს რესპუბლიკასა და სხვა საბჭოთა რესპუბლიკებს შორის თავისი როლი შეასრულა. ამჟამად, ამბობდა ი. ბ. სტალინი „...აუცილებელი ხდება ძველი სახელშეკრულებო ურთიერთობიდან გადავიდეთ უფრო მჭიდრო გაერთიანების ურთიერთობაზე, — ისეთ ურთიერთობაზე, რომელიც გულისხმობს ერთიანი საკავშირო სახელმწიფოს შექმნას, აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხასიათის სათანადო საკავშირო ორგანოებით, კავშირის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტითა და სახალხო კომისართა საბჭოთი“¹.

საბჭოების მე-10 ყრილობამ, მოისმინა რა ი. ბ. სტალინის მოხსენება და ყრილობის დელეგატთა გამოსვლები სსრ კავ-

¹ ი. ბ. სტალინი, თხზ., ტ. 5, გვ. 161.

შირის შექმნის შესახებ, მიიღო დადგენილება, სადაც ნათქვამია, რომ დროულად ჩაითვალოს რსფს რესპუბლიკის, უკრაინის, ბელორუსიის და ამიერკავკასიის ფედერაციული რესპუბლიკების გაერთიანება საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირში. ყრილობამ დააეალა რსფს რესპუბლიკის დელეგაციას უკრაინის, ბელორუსიისა და ამიერკავკასიის დელეგატებთან ერთად შეემუშაებინა დეკლარაცია და ხელშეკრულება სსრ კავშირის შექმნის შესახებ და წარედგინა იგი სსრ კავშირის საბჭოების პირველი ყრილობისათვის განსახილველად. 1922 წლის 29 დეკემბერს შედგა რსფს, უსსრ, ბსსრ და ამიერკავკასიის სფსრ სრულუფლებიანი დელეგაციების კონფერენცია, რომელმაც მიიღო დეკლარაცია და ხელშეკრულება საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის შექმნის შესახებ. 30 დეკემბერს შედგა საბჭოების პირველი საკავშირო ყრილობა. ყრილობაზე საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის შექმნის შესახებ მოხსენებით გამოვიდა ი. ბ. სტალინი. ყრილობამ მიიღო დეკლარაცია და ხელშეკრულება სსრკ შექმნის შესახებ.

➤ დეკლარაცია მიუთითებდა, რომ საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირი იქმნება როგორც თანასწორუფლებიან ხალხთა ნებაყოფლობითი კავშირი, რომელიც თვითეული რესპუბლიკისათვის უზრუნველყოფს კავშირიდან თავისუფლად გასვლის უფლებას. დეკლარაცია კავშირში შესვლის უფლებას ანიჭებდა ყველა არსებულ სოციალისტურ საბჭოთა რესპუბლიკას და ასეთსავე უფლებას ცნობდა ყველა იმ საბჭოთა რესპუბლიკებისათვის, რომლებიც შემდეგში აღმოცენდებოდნენ. ხელშეკრულებაში კი აღნიშნული იყო, რომ რსფს, უსსრ, ბსსრ და ამიერკავკასიის სფსრ ნებაყოფლობით ერთიანდებიან საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირში. ხელშეკრულება ითვალისწინებდა ხელისუფლების საერთო საკავშირო ორგანოების შექმნას და ზუსტად განსაზღვრავდა თვითეული მოკავშირე რესპუბლიკის ხელისუფლების ორგანოთა კონპეტენციასა და ფუნქციებს. ყრილობამ აირჩია საკავშირო ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი, რომელსაც დაევა საბჭოების მეორე საკავშირო ყრილობისათვის

მოემზადებინა სსრკ კონსტიტუციის პროექტი. სსრკ პირველ კონსტიტუციას საფუძვლად დაედო დეკლარაცია და ხელშეკრულება სსრკ შექმნის შესახებ. მოკავშირე რესპუბლიკების ცენტრალურმა აღმასრულებელმა კომიტეტებმა დაწვრილებით განიხილეს ეს ისტორიული დოკუმენტები და საკავშირო ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტს წარუდგინეს თავიანთი შენიშვნები. 1923 წელს 10 იანვარს სსრ ცაკ-თან შეიქმნა სპეციალური კომისია ამ შენიშვნების განსახილველად. აპრილში კომისიაში შეყვანილ იქნენ ყველა მოკავშირე რესპუბლიკის წარმომადგენლები. გაფართოებულმა კომისიამ შეიმუშავა სსრკ პირველი კონსტიტუციის პროექტი. საკონსტიტუციო კომისიამ განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია საკ. კპ (ბ) მე-12 ყრილობის მითითებას იმის შესახებ, რომ მოკავშირე რესპუბლიკათა თანასწორუფლებიანობის უზრუნველსაყოფად საჭიროა კავშირის უმაღლეს ორგანოებში მათი წარმომადგენლობითი თანასწორობა. კონსტიტუციის პროექტით საკავშირო ცაკი იყოფოდა ორ თანასწორუფლებიან ნაწილად — კავშირის საბჭოდ და ეროვნებათა საბჭოდ. ეროვნებათა საბჭოში თვითეული მოკავშირე რესპუბლიკა გზავნიდა 5 დეპუტატს, თვითეული ავტონომიური ერთეული კი თითო დეპუტატს, მიუხედავად მოსახლეობის რაოდენობისა. 1923 წლის 6 ივლისს სსრკ ცაკ-ის პირველი მოწვევის მეორე სესიამ მიიღო კონსტიტუციის პროექტი და გამოაცხადა იგი სსრკ ძირითად კანონად. 1924 წლის 31 იანვარს საბჭოების მეორე საკავშირო ყრილობამ საბოლოოდ დაამტკიცა მსოფლიოში პირველი მრავალეროვანი სოციალისტური სახელმწიფოს პირველი კონსტიტუცია.

სსრ კავშირის შექმნის მომენტიდან კომუნისტური პარტია კიდევ უფრო აძლიერებს ზრუნვას ყველა ერის მისწრაფებისა და თავისებურებათა მიმართ. სოციალისტური მშენებლობის წლებში წინათ ჩამორჩენილ ეროვნებათა ეკონომიურ და კულტურულ განვითარებასთან ერთად, კომუნისტური პარტია თანდათანობით აფართოებდა მათ უფლებებს, რის შედეგადაც აღმოცენდნენ ახალი ადმინისტრაციული ერთეულები. 1924

წელს შ.ა აზიაში გატარებულ იქნა ახალი ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი დაყოფა, შეიქმნა უზბეკეთის და თურქმენეთის მოკავშირე რესპუბლიკები, ტაჯიკეთის ავტონომიური რესპუბლიკა და ყირგიზეთის ავტონომიური ოლქი. 1926 წელს ყირგიზეთის ავტონომიური ოლქი გადაკეთდა ავტონომიურ რესპუბლიკად, ხოლო 1936 წელს — მოკავშირე რესპუბლიკად. 1929 წელს ტაჯიკეთის ავტონომიური რესპუბლიკა გარდაქმნილ იქნა მოკავშირე რესპუბლიკად. 1936 წელს მოკავშირე რესპუბლიკად იქნა გამოცხადებული ყაზახეთის ავტონომიური რესპუბლიკა. ამავე წელს ამიერკავკასიის ფედერაციის ლიკვიდაციის შედეგად აზერბაიჯანის, საქართველოსა და სომხეთის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკები სსრ კავშირში შედიან მოკავშირე რესპუბლიკებად. 1936 წელს ახალი კონსტიტუციის მიღებამ კიდევ უფრო განამტკიცა სსრ კავშირში შემავალი 11 მოკავშირე რესპუბლიკის, 22 ავტონომიური რესპუბლიკის, 9 ავტონომიური ოლქის და 9 ნაციონალური ოკრუგის ძქური კავშირი.

1936 წელს უკრაინისა და ბელორუსიის დასავლეთ ნაწილის მშრომელები თავისუფლდებიან პოლონელი ბურჟუაზიისა და მემამულეთა ბატონობისაგან და ეერთდება დასავლეთ უკრაინა — უკრაინას, დასავლეთ ბელორუსია — ბელორუსიას. 1940 წელს შეიქმნა კარელია-ფინეთის მოკავშირე რესპუბლიკა, რომელიც 1956 წელს კარელია-ფინეთის უმაღლესი საბჭოს თხოვნით გარდაიქმნა ავტონომიურ რესპუბლიკად და შევიდა რსფსრ შემადგენლობაში. 1940 წელს შეიქმნა მოლდავეთის მოკავშირე რესპუბლიკა, ამავე წელს ბალტიისპირეთში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების შედეგად შეიქმნა ესტონეთის, ლატვიის და ლიტვიის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკები, რომლებიც მოკავშირე რესპუბლიკებად შევიდნენ სსრ კავშირში. კომუნისტური პარტიის მიერ ყველა ერისა და ეროვნების სრული თანასწორუფლებიანობის გატარების შედეგად სსრ კავშირი, დღიდან თავისი შექმნისა, თანდათანობით იზრდება და ვითარდება. იგი ამჟამად აერთიანებს 15 მოკავშირე რესპუბლიკას, 17 ავტონომიურ რესპუბლიკას, 9 ავტონომიურ ოლქს და 10 ნაციონალურ ოკრუგს. სსრ კავშირი წარ-

მოადგენს მრავალეროვან სოციალისტურ სახელმწიფოს ნი-
მუშს, რომელიც ურყევად დგას მთელი მსოფლიო ეროვნებათა
მშვიდობისა და სუვერენიტეტის დაცვის სადარაჯოზე.

3. ღენინური პროგრესული პოლიტიკის განხორციელება

საბჭოთა რესპუბლიკების ერთიან საკავშირო სახელმწი-
ფოდ გაერთიანებამ შესაძლებელი გახადა ქვეყნის შიგნით არ-
სებული სახსრების მაქსიმალური გამოყენება ოთხი წლის
იმპერიალისტური და სამი წლის სამოქალაქო ომით დანარეუ-
ლი სახალხო მეურნეობის აღდგენისათვის, მისი განიოარება-
სათვის. ახალი ეკონომიური პოლიტიკისა და ქვეყნის სახსრე-
ბის მაქსიმალური გამოყენების შედეგად იზრდებოდა და ვითარ-
დებოდა მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა. 1925 წელს
აღდგენითი პერიოდი დასასრულს უახლოვდებოდა, მაგრამ
სოციალიზმის აშენებისათვის საკმარისი არ იყო მეურნეობის
უბრალო აღდგენა, რადგანაც მეფის რუსეთი განიოარების
მეტად დაბალ დონეზე იდგა.

სოციალიზმის აშენების ღენინური გეგმის განხორციელე-
ბისათვის, პირველ რიგში, საჭირო იყო ქვეყნის სოციალისტუ-
რი ინდუსტრიალიზაცია. კომუნისტურმა პარტიამ, გაითვალის-
წინა რა მძიმე ინდუსტრიის მნიშვნელობა სოციალიზმის აშე-
ნებისა და კაპიტალიზმისაგან თავდაცვის საქმეში, 1925 წელს
გეზი აიღო ქვეყნის სოციალისტური ინდუსტრიალიზაციისაკენ.

მიუხედავად იმისა, რომ ახალმა ეკონომიურმა პოლიტიკამ
გამოიწვია სოფლის მეურნეობის სწრაფი აღმავლობა, ერთპი-
როვნულ გლეხურ დაქუცმაცებულ მეურნეობას არ შეეძლო
ქვეყნის მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება. განსაკუთრებით
მწვავედ იგრძნობოდა მარცვლეულის ნაკლებობა. მიუხედავად
იმისა, რომ 1927 წელს სოფლის მეურნეობამ გადააქარბა ომა-
მდელ დონეს, მისი მთავარი დარგის — მარცვლეული მეურნე-
ობის საერთო პროდუქცია შეადგენდა ომამდელი დონის მხო-
ლოდ 91%, მისი სასაქონლო ნაწილი კი 37%. საჭირო იყო სო-
ფლის მეურნეობის გარდაქმნა, მისი მსხვილ სოციალისტურ
წარმოებაზე გადაყვანა, რაც შესაძლებელს გახდიდა მანქანა-

იარაღების გამოყენებას სოფლის მეურნეობაში. მხოლოდ ასეთი გზით შეიძლებოდა სოციალიზმის აშენება სოფლად, გლეხთა გამოყვანა სიღატაკიდან და სოფლის მეურნეობის პროდუქტებით ქვეყნის მზარდ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება. პარტიამ, ეყრდნობოდა რა ვ. ი. ლენინის მითითებას იმის შესახებ, რომ სოფლად სოციალიზმის აშენების ერთადერთი საშუალებაა წერილი გლეხური მეურნეობის გაერთიანება მსხვილ მეურნეობად, მე-15 ყრილობაზე გამოიტანა გადაწყვეტილება სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის ფართოდ გაშლის შესახებ. ამავე დროს პარტიამ გადამწყვეტი ბრძოლა გააჩაღა სოფლად ექსპლოატატორული კლასების ნაშთების საბოლოო ლიკვიდაციისათვის.

ოქტომბრის რევოლუციამ შემკვიდრებლად მიიღო ერთა სამეურნეო და კულტურული უთანასწორობა. სსრ კავშირში ცხოვრობდნენ ისეთი ხალხებიც, რომელთაც კაპიტალიზმი არ ჰქონდათ გავლილი და რომელთაც არ ჰყავდათ საკუთარი პროდუქტარიატი. ოქტომბრის რევოლუციის შედეგად განხორციელებული უფლებრივ-ეროვნული თანასწორობა ხალხთა დიად მონაპოვარს წარმოადგენდა, მაგრამ იგი საბოლოოდ ვერ წყვეტდა ეროვნულ საკითხს, რადგანაც ერთა ფაქტიური უთანასწორობა ქმნიდა საფუძველს ერთა უფლებრივი უთანასწორობისათვის. ამიტომ პარტიამ მე-10 ყრილობაზე მთელი სიგრძე-სიგანით დასვა ერთა ფაქტიური თანასწორობის საკითხი და მიიღო გადაწყვეტილება განხორციელებინა ერთა ფაქტიური თანასწორობა. უპირველეს ყოვლისა, პარტიის ამოცანა მდგომარეობდა იმაში, რომ დახმარებოდა არაჩუს ხალხებს დაწეოდნენ განვითარების მხრივ ცენტრალურ რუსეთს. ამ მიზნით პარტია მოითხოვდა: ჯერ ერთი, ეროვნულ თავისებურებათა შესაბამისად ყველა ხალხისათვის შეექმნა საკუთარი სახელმწიფოებრიობა; მეორე, ჩამორჩენილი ეროვნებისა და ხალხებისათვის შეექმნა საკუთარი ეკონომიკა, პირველ რიგში მძიმე მრეწველობა; მესამე, შეექმნა დედა ენაზე მოქმედი სახელმწიფო, სამრეწველო-ადმინისტრაციული და კულტურულ-საგანმანათლებლო ორგანოები, რომლებშიც გაერთიანებული იქნებოდნენ ეროვნული კადრები; მეოთხე, მოესპო წერა-კითხვის

უცოდინარობა და განხორციელებინა კულტურული რევოლუცია. ამ ამოცანების განხორციელება უნდა მომხდარიყო სოციალისტური მშენებლობის პროცესში რუსი ერის მხრივ ჩამორჩენილი ხალხებისადმი დახმარების შედეგად.

რუსეთის განაპირა ჩამორჩენილ ხალხებს დიდი დახმარება ეწეოდათ ჯერ კიდევ აღდგენით პერიოდში, რომ არაფერი ეთქვათ იმ უდიდეს დახმარებაზე, რასაც არარუსი ეროვნებები ლებულობდნენ ფულადი სახით, მოსკოვმა 1923 წელს საქართველოს, თურქმენეთსა და ბუხარას აჩუქა თითო დიდი ფაბრიკა. მაგრამ ეს მხოლოდ დასაწყისი იყო იმ დიდი დახმარებისა, რაც შემდგომ მიიღეს არარუსმა ეროვნებებმა რუსი ხალხისაგან. აღდგენით პერიოდში საფუძველი ჩაეყარა განაპირა მხარეების მრეწველობის განვითარებას. განაპირა მხარეებში მრეწველობის კერების შექმნის ფართო მშენებლობა განსაკუთრებით შესაძლებელი გახდა მას შემდეგ, რაც აღდგენითი პერიოდი დამთავრდა და მიღებულ იქნა პირველი ხუთწლიანი გეგმა. თუ რსფსრ ბიუჯეტი პირველ ხუთწლეულში გაიზარდა 207%, უკრაინის ბიუჯეტი გაიზარდა 285%, ბელორუსიის — 400%. ამიერკავკასიის — 381%, თურქმენეთის — 535%, უზბეკეთის — 477%, ტაჯიკეთის — 950%, რის შედეგადაც ხუთწლეულის განმავლობაში საბჭოთა კავშირის ძველ სამრეწველო რაიონებში სამრეწველო წარმოების მოცულობა გაიზარდა 2-ჯერ, ხოლო ნაციონალური რესპუბლიკებისა 3,5-ჯერ.

პირველი ხუთწლიანი გეგმით საქართველოში გათვალისწინებული იყო მრეწველობის გაძლიერებული ტემპებით განვითარება და სოფლის მეურნეობის სოციალისტური გარდაქმნა. საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე არ ყოფილა მძიმე მრეწველობა, თუ მზედველობაში არ მივიღებთ კიათურას (1920 წ. კიათურაში მარგანეცის ამოღება მხოლოდ 55 ათას ტონას აღწევდა). პირველი ხუთწლეულის ბოლოს კიათურაში ყოველწლიურად იღებდნენ 642.5 ათას ტონა მარგანეცს. ტყიბულის ქვანახშირის მალაროებში 1917 წ. ამოიღეს 33 ათასი ტონა, ხოლო 1932 წელს — 200 ათასი ტონა.

საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვებამდე საქართველოში სრულებით არ იყო მანქანათმშენებლობა. იყო რამდენიმე

წერილი საწარმო, რომლებშიაც მხოლოდ შეკეთება წარმოებდა. პირველ ხუთწლეულში საქართველოში შეიქმნა სხვადასხვა სახის მანქანათმშენებლობა. აშენებულ იქნა აბრეშუმის მრეწველობის მანქანათმშენებელი ქარხნები, ჩაისა და ღვინის მრეწველობის ქარხნები, მცირე სიმძლავრის მობროებისა და პილროტურბინების ქარხნები, ელექტროშემდუღებელი აპარატებისა და ელექტროხელსაწყოების ქარხნები, რკინის კონსტრუქციის ქარხანა და სხვ.. რეკონსტრუირებულ და გაფართოებულ იქნა 26 კომისრებისა და ორჯონიკიძის სახელობის ქარხნები თბილისში. შეიქმნა მინერალურ-სამადნო მრეწველობა, აშენებულ იქნა ცემენტისა და აგურ-კრამიტის ქარხნები, ხე-ტყის ქარხნები და სხვ.

1932 წელს საქართველოს მსუბუქი მრეწველობის სახალხო კომისარიატი აერთიანებდა 32 საწარმოო ერთეულს, სადაც მუშაობდა 10 ათასი მუშა. აშენებულ იქნა ქუთაისის, მხარაძის, ხონის, სამტრედიის და თელავის აბრეშუმის მრეწველობის ფაბრიკები, თბილისის მაუდის ფაბრიკა, ჩაისა და თამბაქოს ფაბრიკები და სხვ.

თუ რევოლუციამდელ საქართველოში არსებობდა უმნიშვნელო რაოდენობით პიღრო და თბოელექტროსადგურები, რომლებიც მოჰსაზურებას უწევდნენ კერძო პირებს, საბჭოთა ხელისუფლების პირველ წლებში საქართველოში შეიქმნა დიდი სიმძლავრის მრავალი პიღრო და თბოელექტროსადგური. ელექტროენერგიის გამომუშავება 1923 — 1924 წწ. უდრიდა 4,5 მილიონ კილოვატ საათს, 1927 — 1928 წწ. — 29,8 მილიონ კილოვატ საათს, 1932 წელს კი — 85,5 მილიონ კილოვატ საათს. პირველ ხუთწლეულში ელექტროენერგიის გამოყენება დაიწყო თითქმის მთელ სახალხო მეურნეობაში.

სოციალისტური ინდუსტრიის შექმნამ უზრუნველყო სოფლის მეურნეობის მოპარაგება მანქანა-იარაღებით და შესაძლებელი გახდა ერთპიროვნული გლეხური მეურნეობიდან მსხვილ, კოლექტიურ მეურნეობაზე გადასვლა. რამაც გადატრიალება მოაზდინა სოფლის მეურნეობის ეკონომიკაში.

დიდი მუშაობა იქნა ჩატარებული საბჭოთა კავშირში შენავალ ხალხთა კულტურული დონის ამაღლებისათვის. პირველ

ხუთწლეულში გათვალისწინებული იყო 18,2 მილიონი კაცისათვის წერა-კითხვის სწავლება, რაც პირველ ხუთწლეულის წარმატებით შესრულების შედეგად ორჯერ გადაჭარბებით იქნა შესრულებული. პირველ ხუთწლეულში სსრ კავშირში წერა-კითხვის მცოდნეთა რიცხვი 58,4 პროცენტიდან 90 პროცენტამდე გაიზარდა.

პირველ ხუთწლეულში საბჭოთა კავშირის სხვა ხალხებთან ერთად განათლებისა და კულტურული მშენებლობის დარგში დიდი წარმატებები მოიპოვა საქართველომ. მეფის თვითმპყრობელობის დროს 1914 — 1915 წლებში საქართველოში სკოლამდელი აღზრდის მხოლოდ 2 დაწესებულება იყო, რომელიც მხოლოდ პრივილიგიურებულ ფენებს უწევდა მომსახურებას; იგივე მდგომარეობა იყო მენშევიკების ბატონობის დროს. მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ მიეჩეა ამ საქმეს სერიოზული ყურადღება. 1931 — 1932 წლებში საქართველოში არსებობდა სკოლამდელი აღზრდის 1712 დაწესებულება, რომლებშიაც გაერთიანებული იყო 95.228 ბავშვი, პირველ ხუთწლეულში საბჭოთა კავშირის სხვა რესპუბლიკებთან ერთად საქართველოში საფუძველი ჩაეყარა დაწყებითი საყოველთაო-სავალდებულო სწავლების გატარების საქმეს. დიდად გაფართოვდა უმაღლესი სასწავლებლების ქსელი.

უმაღლეს სკოლებში მოსწავლეთა რიცხვი შეადგენდა (ათასებში):

1928 — 1929 წწ.

1932 — 1933 წწ.

რსფსრ.....	107,3	310,1
უკრაინის სსრ	28,2	106,2
ბელორუსიის სსრ	4,1	9,7
აზო-კავკასიის სსრ	16,3	30,2
თუშკენეთის სსრ	0,2	...
უზბეკეთის სსრ	3,3	11,9

თუ რევოლუციამდელ საქართველოში არსებობდა მხოლოდ 1 უმაღლესი სასწავლებელი 300-მდე სტუდენტით. პირველი ხუთწლეულის ბოლოს არსებობდა 17 უმაღლესი და უმაღლესი ტექნიკური სასწავლებელი 13.837 სტუდენტით. რევოლუციამდელ საქართველოში არ არსებობდა არც ერთი სა-

მეცნიერო-კვლევითი დაწესებულება, პირველი ხუთწლედის ბოლოს კი იყო 140-მდე სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულება. კიდევ უფრო გაიზარდა კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებათა ქსელი. 1914 — 1915 წლებში საქართველოში იყო 4 ბიბლიოთეკა, 82 ქოხ-სამკითხველო, 3 კლუბი, 11 სახალხო სახლი, 3 თეატრი, 4 კინო. თითქმის უარესი მდგომარეობა იყო მენშევიკების ბატონობის დროს. პირველი ხუთწლედის ბოლოს უკვე არსებობდა 105 ბიბლიოთეკა, 800 ქოხ-სამკითხველო, 100 კლუბი, 38 სახალხო სახლი, 51 თეატრი, 68 სტაც. კინო, 1086 წითელი კუთხე, 24 საკოლმეურნეო სასახლე, 16.160 კინოდანადგარი და სხვ.

კიდევ უფრო სერიოზული ძვრები მოხდა მეორე ხუთწლედის განმავლობაში. პარტიის მე-17 ყრილობის გადაწყვეტილებით მეორე ხუთწლედში სახალხო მეურნეობის განვითარება ითვალისწინებდა უმნიშვნელოვანეს ამოცანას — უზრუნველყოფილიყო საწარმოო ძალთა ისეთი განლაგება, რომელიც უზრუნველყოფდა მოკავშირე რესპუბლიკებისა და მხარეების სამეურნეო ჩამორჩენილობის ლიკვიდაციას. ამ დადგენილების თანახმად მეორე ხუთწლიანი გეგმა, ისევე როგორც პირველი, ითვალისწინებდა ეკონომიური განვითარების უფრო მაღალ ტემპებს განაპირა მხარეებისათვის, ვიდრე ცენტრალური რუსეთისათვის. ამაზე მეტყველებს შემდეგი ციფრები: მსხვილი მრეწველობის პროდუქცია 1926 — 1927 წლების მიხედვით (თევზის მრეწველობის და ხე-ტყის დამზადების გარეშე), 1913 წელთან შედარებით 1936 წლისათვის გაიზარდა რსფს რესპუბლიკაში 7,8-ჯერ, ბელორუსიაში — 15,9-ჯერ, საქართველოში — 18,6-ჯერ, სომხეთში — 12,0-ჯერ, ტაჯიკეთში 116,0-ჯერ, ყაზახეთში — 11,8-ჯერ, ყირგიზეთში 95,0-ჯერ. ასეთი პოლიტიკის შედეგად ყველა მოკავშირე რესპუბლიკასა და ოლქში აღმოცენდა ახალი ქალაქები, შეიქმნა ინდუსტრიის მძლავრი კერები, ქარხნები, ფაბრიკები, ელექტროსადგურები და სხვა.

იმისათვის, რომ გასაგები გახდეს, თუ რა დიდი ცვლილებები მოხდა საბჭოთა კავშირში შემავალი ერების განვითარებაში, საკმარისია მოვიყვანოთ თუნდაც მხოლოდ უზბეკეთის მაგა-

ლით. პირველი ხუთწლედის განმავლობაში სამრეწველო საწარმოების მშენებლობაში დაბანდებულ იქნა 288 მილიონი მანეთი, ხოლო მეორე ხუთწლეულში — 1.085 მილიონი მანეთი. პირველი ორი ხუთწლედის განმავლობაში უზბეკეთში აგებულ იქნა 50 მსხვილი სამრეწველო საწარმო. ასეთ დიდ დაბანდებათა შედეგად უზბეკეთის მრეწველობის პროდუქციის ღირებულება 1913 წელთან შედარებით გაიზარდა 269 მილიონ მანეთიდან 1932 წელს 684 მილიონ მანეთამდე, ხოლო 1937 წელს — 1.666 მილიონ მანეთამდე. დიდი მიღწევები იქნა მოპოვებული სოფლის მეურნეობის დარგშიც. თუ 1928 წელს უზბეკეთის საბჭოთა რესპუბლიკაში ითვლებოდა 678 კოლმეურნეობა, 1937 წელს იყო 6.759 კოლმეურნეობა, სადაც მუშაობდა 18,4 ათასი ტრაქტორი.

მეორე ხუთწლედის განმავლობაში თითქმის მთლიანად იქნა ლიკვიდირებული წერა-კითხვის უცოდინარობა და განხორციელდა დაწყებითი სავალდებულო სწავლება. კულტურული რევოლუციის გაქანება განსაკუთრებით დიდი იყო ეროვნულ რესპუბლიკებში. მაგალითად. 1936 — 1937 წლებში თურქმენეთის რესპუბლიკაში არსებობდა 1.390 სკოლა 161.483 მოსწავლითა და 5.505 მასწავლებლით. 1926 წელს თურქმენეთის მოსახლეობის წერა-კითხვის მცოდნეთა რიცხვი 12,5% შეადგენდა, ხოლო 1939 წელს 80%. მასობრივი ბიბლიოთეკების რიცხვი 1929 წლიდან 1939 წლამდე 42-დან 529-მდე გაიზარდა.

კულტურული რევოლუციის შედეგად დაძლეულ იქნა ერების კულტურული ჩამორჩენილობა და შეიქმნა ხალხთა კულტურული ერთობა. ლენინური ეროვნული პოლიტიკის განხორციელების შედეგად უზრუნველყოფილ იქნა რუსეთში მცხოვრები ყველა ხალხის ეროვნულ თავისებურებათა ყოველმხრივი განვითარება, რამაც თავისი გამოხატულება პპოვა შინაარსით სოციალისტური და ფორმით ეროვნული კულტურის აყვავებაში.

პირველი და მეორე ხუთწლიანი გეგმების განხორციელების შედეგად მთლიანად შეიცვალა სსრ კავშირის ეკონომიკა. ცენტრალურ რუსეთთან ერთად მოკავშირე რესპუბლიკებსა

და ოლქებში შეიქმნა მრეწველობის ახალი დარგები — დაზგათმშენებლობა, საავტომობილო და სატრაქტორო მრეწველობა, მორტარების, კომბაინებისა და თვითმფრინავების მშენებლობა, მძლავრი ტურბინების, გენერატორების, ხარისხოვანი ფოლადის ფეროშენადნობების, სინთეზური კაუჩუკის, აზოტის, ხელოვნური ბოჭკოს წარმოება და სხვ.. აიგო ათასობით ახალი სამრეწველო საწარმო, განხორციელდა ძველი საწარმოთა რეკონსტრუქცია და სხვ.. სოციალისტურმა სისტემამ გაიმარჯვა სახალხო მეურნეობის ყველა დარგში. მთელმა საქონელბრუნვამ თავი მოიყარა სახელმწიფოსა და კოოპერაციის ხელში. განმტკიცდა წარმოების საშუალებათა საზოგადოებრივი საკუთრება, როგორც ახალი, სოციალისტური წყობილების ურყევი საფუძველი სახალხო მეურნეობის ყველა დარგში.

შეიცვალა საბჭოთა კავშირის მოსახლეობის კლასობრივი შექაღვენლობა. მექამულეთა კლასი და მსხვილი იმპერიალისტური ბურჟუაზია ლიკვიდირებულ იქნენ ჯერ კიდევ სამოქალაქო ომის პერიოდში, ხოლო სოციალისტური მშენებლობის წლებში ლიკვიდირებულ იქნა კულაკობა და სხვა ექსპლოატატორული კლასები. მუშები და გლეხები უკვე აღარ წარმოადგენდნენ ექსპლოატირებულ, წარმოების საშუალებებს მოკლებულ კლასებს. სოციალიზმის აშენების შედეგად ისინი ყოველგვარი ჩაგვრისაგან განთავისუფლდნენ. სოციალიზმის ბაზაზე შეიქმნა საბჭოთა ინტელიგენცია, რომელიც გამოვიდა მუშათა და გლეხთა კლასებიდან და ემსახურება მათ.

ყოველივე ამის შედეგად სსრ კავშირში გაქრა მუშათა და გლეხთა სიღარიბე. მოიპოო კრიზისები და უმუშევრობა, შეიქმნა პირობები საბჭოთა საზოგადოების ყველა წევრის შეძლებული და კულტურული ცხოვრებისათვის.

სსრ კავშირმა სოციალიზმის აშენების შედეგად თავიდან მოიშორა ჩამორჩენილობის სამოსელი. იგი აგრარული ქვეყნიდან გადაიქცა ინდუსტრიულ ქვეყნად, წვრილი ერთპიროვნული სოფლის მეურნეობის ქვეყნიდან — კოლექტიური, მსხვილი მექანიზებული სოფლის მეურნეობის ქვეყნად, ბნელი, წერაკითხვის უცოდინარი და უკულტურო ქვეყნიდან — წერაკი-

თხვის მცოდნე და კულტურულ ქვეყნად, რომელიც მოფენილია სსრ კავშირის ეროვნებათა ენებზე მოქმედ უმაღლესი, საშუალო და დაწყებითი სკოლებისა და კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებათა ფართო ქსელით.

1937 წლის დამლევისათვის სსრ კავშირის მრეწველობამ 1913 წლის მრეწველობის დონეს გადააჭარბა 7-ჯერ და უფრო მეტად, 1937 წლისათვის სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია ძირითადად დამთავრებული იყო, იგი აერთიანებდა ყველა გლეხური კომლის 93%. მარცვლეულის დარგში კოლმეურნეობათა ნათესი ფართობი შეადგენდა ყველა გლეხური მარცვლეული ნათესი ფართობის 99%. მარტო კოლმეურნეობებმა (საბჭოთა მეურნეობების გამოკლებით) 1937 წელს ქვეყანას მისცა 1 მილიარდ 700 მილიონ ფუთზე მეტი სასაქონლო პური, დაახლოებით 400 მილიონი ფუთით მეტი, ვიდრე მემამულეებმა, კულაკებმა და გლეხებმა ერთად 1913 წელს.

სოციალისტური მშენებლობის პროცესში სსრ კავშირში მომხდარმა ღრმა ეკონომიურმა და სოციალურმა ცვლილებებმა განაპირობეს ეროვნული საკითხის ძირეული ცვლილებები. წარმოების საშუალებებზე საზოგადოებრივი საკუთრების დამყარებამ და ადამიანის მიერ ადამიანის სოციალური ჩაგვრის მოსპობამ გამოიწვია სსრ კავშირში შემავალ ხალხებს შორის ეროვნული შუღლის, ურთიერთუნდობლობისა და განკერძოებულობის აღმოფხვრა, მათი ძმური თანამშრომლობის დამყარება საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში. საბჭოთა ხალხები სოციალისტური მშენებლობის პროცესში სულ უფრო და უფრო მტკიცედ დაიარაღნენ რუსი ხალხის ირგვლივ, რომელიც უანგარო დახმარებას უწევდა მათ სოციალისტურ გარდაქმნათა განხორციელების საქმეში. ძველი ეკონომიური ბაზისის ლიკვიდაციისა და ახალი, სოციალისტური წარმოებითი ურთიერთობის დამკვიდრების შედეგად საბჭოთა კავშირის ერები ისტორიულად უმოკლეს დროში ამაღლდნენ ახალი საზოგადოებრივი წყობილების — სოციალიზმის — დონემდე. ამ ისტორიულ გარდაქმნათა პროცესში ძველი ბურჟუაზიული ერების ნანგრევებზე აღმოცენდნენ ახალი სოციალისტური ერები, რომელთაც აქვთ საკუთარი სახელმწიფოებრიობა, ეკონ-

ნომიკა და კულტურა, სოციალისტურ ერებს აქვთ მშობლიურ ენაზე მოქმედი უმაღლესი და საშუალო სასწავლებლები, ხამეცნიერო და საკვლევი დაწესებულებები, თეატრი, პროფესიული მუსიკა, ოპერა, კინომატოგრაფია და სხვა.

ლენინური ეროვნული პოლიტიკის გამარჯვებამ უზრუნველყო ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის საბოლოო აღმოფხვრა და პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის დამკვიდრება.

საბჭოთა კავშირის მიერ სოციალისტური მშენებლობის პროცესში მიღწეულ წარმატებათა მსოფლიო-ისტორიულმა მნიშვნელობამ მთელი სისრულით იჩინა თავი დიდი სამამულო ომის პერიოდში. გამარჯვებული სოციალიზმის ქვეყანამ არა მარტო გაუძლო ფაშისტური გერმანიის შემოტევას, არამედ გაანადგურა კიდეც იგი და მთელი კაცობრიობა იხსნა ფაშისტთა მონობისაგან. ომმა ნათელყო სსრ კავშირის საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი წყობილების უპირატესობა და დაამტკიცა, რომ საბჭოთა კავშირში ეროვნული საკითხი გადაწყვეტილია საუცხოოდ.

ფაშისტური გერმანიის განადგურებამ და საბჭოთა კავშირის გამარჯვებამ დიდი გავლენა მოახდინა საერთაშორისო ვითარებაზე. ომმა კიდე უფრო გაამწვავა კაპიტალიზმის მსოფლიო სისტემის კრიზისი და გააძლიერა პროლეტარული და ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა. დაიწყო იმპერიალიზმის კოლონიური სისტემის დაშლა. დადგა პერიოდი, როცა საბოლოოდ ილვიძებენ იმპერიალიზმის მიერ ჩაგრული ხალხები და როცა ისტორიის ავანსცენაზე რუსეთის ხალხების კვალდაკვალ გამოდიან აზიის ასეულ მილიონიანი ხალხები.

პროლეტარული და ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის გაძლიერების შედეგად ევროპისა და აზიის მთელი რიგი სახელმწიფოები განთავისუფლდნენ კაპიტალიზმის მონობისაგან და დაადგნენ სოციალიზმის გზას. შეიქმნა სოციალისტური ბანაკი, რომელიც ძმური კავშირით აერთიანებს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირს, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკას, ალბანეთის სახალხო რესპუბლიკას, ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკას, უნგრეთის სახალხო რესპუბლიკას, ვიეტნამის დემოკრატიულ რესპუბლიკას, გერმანიის დემოკრა-

ტიულ რესპუბლიკას, კორეის სახალხო-დემოკრატიულ რესპუბლიკას, მონღოლეთის სახალხო რესპუბლიკას, პოლონეთის სახალხო რესპუბლიკას, რუმინეთის სახალხო რესპუბლიკას და ჩეხოსლოვაკიის რესპუბლიკას. საბჭოთა კავშირმა ფასდაუდებელი როლი ითამაშა არა მარტო ამ ქვეყნების განთავისუფლების საქმეში, არამედ უდიდეს დახმარებასაც უწევს მათ სოციალისტურ გარდაქმნათა საქმეში. სოციალისტური ბანაკის ქვეყნების დიადი თანამეგობრობა, რომელიც ემყარება ურთიერთ პატივისცემისა და სრული თანასწორუფლებიანობის ლენინურ პრინციპებს, თანდათანობით მტკიცდება და იზრდება.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ეროვნული პოლიტიკის შედეგები არ განისაზღვრება მარტო იმით, რომ საბჭოთა კავშირში განხორციელდა ერთა ფაქტიური თანასწორობა და შეიქმნა ხალხთა მორალურ-პოლიტიკური ერთიანობა, არამედ იგი უფრო შორს წავიდა, გასცდა საბჭოთა კავშირის ფარგლებს და ძმური კავშირი დაამყარა სოციალისტური ბანაკის ყველა ქვეყანას შორის. საბჭოთა კავშირის მხრივ სოციალისტური ბანაკის ქვეყნებისადმი ძმური დახმარება, მათ შორის შექმნილმა დიდმა მეგობრობამ კიდევ ერთხელ ცხადყო, რომ მხოლოდ სოციალიზმის ქვეყანაში შეიძლება ეროვნული თანასწორუფლებიანობისა და მშვიდობიანობის უზრუნველყოფა.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 40 წლისთავს საბჭოთა კავშირის ხალხები ხვდებიან უდიდესი წარმატებებით. 40 წლის განმავლობაში (რომელთაგან სულ მცირე 18 წელი მოუწია კაპიტალიზმისაგან თავდაცვით ომებსა და ამ ომებით დანგრეული სახალხო მეურნეობის აღდგენას) საბჭოთა კავშირის მრეწველობა საერთოდ გაიზარდა 30-ჯერ, ხოლო მძიმე ინდუსტრია — 50-ჯერ და უფრო მეტად. 1913 წელთან შედარებით მანქანათმშენებლობისა და ლითონდამუშავების წარმოება გადიდა 180-ჯერ, ხოლო ელექტროენერგიისა თითქმის 100-ჯერ.

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის 40 წლისთავს კიდევ უფრო დიდი წარმატებებით ხვდებიან ცალკეული მოკავ-

შირე რესპუბლიკები. 1913 წელთან შედარებით 1956 წელს ყაზახეთის სსრ ტერიტორიაზე არსებული მთელი მრეწველობის საერთო პროდუქცია გაიზარდა 36-ჯერ, საქართველოს სსრ რესპუბლიკაში — 30-ჯერ, ყირგიზეთის სსრ რესპუბლიკაში — 42-ჯერ, სომხეთის სსრ რესპუბლიკაში — 45-ჯერ და სხვ.. მოძმე რესპუბლიკებმა უდიდესი წარმატებანი მოიპოვეს აგრეთვე ეროვნული კულტურის განვითარებაში, რასაც მოწმობს თუნდაც ის ფაქტი, რომ თუ უზბეკეთში მეფის თვითმპყრობელობის დროს თითებზე ჩამოითვლებოდა ეროვნული ინტელიგენციის კადრები, ახლა მუშაობს უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების მქონე 150 ათასი სპეციალისტი; რესპუბლიკის სამეცნიერო დაწესებულებებში მუშაობს დაახლოებით 6,5 ათასი მეცნიერ-თანამშრომელი, ხოლო 31 უმაღლეს სასწავლებელში სწავლობს 70 ათასზე მეტი სტუდენტი. თუ ყაზახეთში რევოლუციამდე არ იყო ადგილობრივი ეროვნული ინტელიგენცია, ახლა ამ რესპუბლიკაში მუშაობს უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების მქონე 230 ათასზე მეტი სპეციალისტი, სამეცნიერო დაწესებულებებსა და სასწავლებლებში — 5 ათასზე მეტი მეცნიერ-მუშაკი. ყაზახეთის რესპუბლიკაში არსებობს 25 უმაღლესი სასწავლებელი 50 ათასი სტუდენტით.

მიღწეულ წარმატებათა საფუძველზე პარტიამ სოციალისტური საზოგადოების მშრომელთა წინაშე უკანასკნელ წლებში დასახა უმნიშვნელოვანესი ღონისძიებანი კომუნისმის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის შექმნის მიმართულებით. ამოცანა იმაში მდგომარეობს, რომ მძიმე ინდუსტრიის უპირატესი განვითარების ბაზაზე უზრუნველყოთ სოფლის მეურნეობისა და მსუბუქი მრეწველობის მკვეთრი აღმავლობა, რის შედეგადაც სსრ კავშირმა ისტორიულად მოკლე ვადაში უნდა გაუსწროს კაპიტალიზმის ყველაზე უფრო განვითარებულ ქვეყნებს ერთ სულ მოსახლეზე პროდუქციის წარმოების მხრივ. ამ საყოველთაო-სახალხო ამოცანის შესრულება გამოიწვევს საბჭოთა ხალხების მატერიალური და კულტურული კეთილდღეობის მკვეთრ აღმავლობას. საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის მე-20 ყრილობამ, რომელმაც მიიღო მეექვსე ხუთ-

წლიანი გეგმა, თავის დადგენილებაში აღნიშნა, რომ საბჭოთა კავშირის მთავარი ეკონომიური ამოცანის გადაწყვეტა შესაძლებელია ისტორიულად უმოკლეს ვადაში.

ამჟამად პარტია ახორციელებს უმნიშვნელოვანეს ღონისძიებებს მრეწველობისა და მშენებლობის მართვის რეორგანიზაციის დარგში. ღონისძიებათა არსი იმაში მდგომარეობს, რომ კიდევ უფრო უკეთ მოვაწყოთ, დემოკრატიული ცენტრალიზმის პრინციპებზე, მრეწველობისა და მშენებლობის ორგანიზაცია. ამასთან ერთად პარტიამ დასახა ამოცანა წარმოებისა და მშენებლობის ხელმძღვანელობის საქმეში მოკავშირე რესპუბლიკებისა და ეროვნული რაიონების როლისა და მნიშვნელობის შემდგომი გაზრდის შესახებ. პარტიას მიაჩნია, რომ სოციალისტური მშენებლობის წლებში მოპოვებულ წარმატებათა საფუძველზე მოკავშირე და ავტონომიურ რესპუბლიკებს შეუძლიათ წარმატებით გაართვან თავი მრეწველობისა და მშენებლობის ხელმძღვანელობის რთულ საკითხებს. ეჭვი არ არის, რომ კომუნისტური პარტიის მიერ ამ ღონისძიებათა განხორციელება ხელს შეუწყობს როგორც მრეწველობისა და მშენებლობის სწრაფ წინსვლას, ისე ჩვენი ქვეყნის ხალხთა უზღვევი მეგობრობის შემდგომ განმტკიცებას.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

შესავალი	3
თავი I. კომუნისტური პარტიის თეორია და პროგრამა ეროვნულ საკითხში	7
თავი II. თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუცია და ეროვნული საკითხი .	26
თავი III. დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვება ცენტრში და საბჭოთა ხელისუფლების პირველი ღონისძიებანი ეროვნულ საკითხში	43
თავი IV. კომუნისტური პარტიის ბრძოლა ლენინური ერთიანი პოლიტიკის განხორციელებისათვის .	86
1. საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვება განაპირა მხარეებში .	86
2. სსრ კავშირის შექმნა	153
3. ლენინური ეროვნული პოლიტიკის განხორციელება	155

რედაქტორი გ. გულბანი
ტექნორედაქტორი გ. იაშვილი
კორექტორი მ. ცინცაძე

გადაეცა წარმოებას 29/VI-57 წ. ხელმოწერილმა
დასაბუქებელად 7/X-57 წ. ქალაქის ზომა 84X108¹/₂ მ.
ფიზ. ნაბ. თაბახი 5,75. პირობითი ნაბ. თაბახი 9,23.
სააღრიცხვ.-საგამომც. თაბახი 8.
უე 03314. შეკვეთის № 747. ტირაჟი 4000.
ფასი 3 მ. 35 კ.

•

საქ. სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა.
თბილისი, მარჯანიშვილის ქ., 5.

•

საქ. სსრ კულტურის სამინისტროს
მთავარპოლიგრაფგამომცემლობის 1-ლი სტამბა.
თბილისი, ორჯონიკიძის ქ., 50.

1-я типография Главполиграфиздата
Министерства культуры Грузинской ССР
Тбилиси, ул. Орджоникидзе, 50.